DR. A. KUYPER

Uit het Woord

LIBRARY OF PRINCETON
MAR - 3 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

KUYPER BS492 .K892 1884

Kuyper, Abraham, 1837-1920.
Uit het Woord. stichtelijke
Bijbelstudien /

J. T. M.
N.Z. Voorburgwal
AMSTERDAM

UIT HET WOORD.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

http://www.archive.org/details/uithetwoor02kuyp

UIT HET WOORD.

STICHTELIJKE BIJBELSTUDIEN

DOOR

DR. A. KUYPER.

TWEEDE SERIE. — TWEEDE BUNDEL.

De Leer der Verbonden.

AMSTERDAM. — J. H. KRUYT.
1885.

LIBRARY OF PRINCETON
MAR - 3 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

Gedrukt bij G. J. Thieme, Arnhem.

INHOUD.

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL EEN.

HET VERBOND DES HEEREN.

		Bladz.
I.	Aan de verbondsgedachte ontwend	3
II.	Het verbondsbestaan in zijn waarachtigheid.	10
III.	Hoe het verbondswezen voortvloeit uit het eigen Wezen Gods.	18
IV.	Het verbondsmysterie en het mysterie der Heilige Drievuldigheid	27
V.	Het verbondsleven en Gods Raad.	37
VI.	De verbondssluiting en Gods Barmhartigheid	47

DEEL TWEE.

DE LEER VAN HET VERBOND.

		Bladz.
I.	Gods werk in alle werk des menschen	57
II.	Jehovah de Verbonds-God	67
III.	Het verbond en de geslachten	76
IV.	Een verbond tegen dood en duivel	85
V.	Het verbondshoofd	95

DEEL DRIE.

HET VERBOND DER WERKEN.

		Bladz
I.	Het werkverbond miskend	107
II.	Eerst bij Sinaï of reeds in het Paradijs?	117
III.	De fundamenten bedreigd	127
IV.	Israël of heel ons geslacht?	135
V.	Sporen in het Paradijs-verhaal	145
VI.	De bondsbreuke	154
VII.	Oud en Nieuw Testament	164
VIII.	Het werkverbond op Horeb	174
IX.	Hosea's Godspraak	183
X.	Adam en Christus	193
XI.	Het proefgebod	202
XII.	Onze toegerekende zonden	211
XIII.	Steeds meerder licht	221

DEEL VIER.

HET VERBOND DER GENADE.

		Bladz.
I.	Zonder het werkverbond geen verbond der genade . . .	233
II.	Het genadeverbond geen vermomd werkverbond	243
III.	Het genadeverbond geen tweede proefneming	251
IV.	Nu een onverliesbaar goed	261
V.	In den Middelaar	271
VI.	De troost van het werkverbond	281
VII.	Het zedelijk leven gered	290

DEEL VIJF.

DE GENOOTEN VAN HET VERBOND.

		Bladz.
I.	Methodisme en Lijdelijkheid	303
II.	Genadeverbond en Uitverkiezing	312
III.	Nooit onvermengd op aarde	320
IV.	De valsche broeders	329
V.	De kerke onzes Heereu Jesu Christi.	339
VI.	De Bediening des Woords	349
VII.	Het heilige Doopsel	358
VIII.	Wie ontvangt het zegel	367

AANHANGSEL.

EEN ZEGEL DES VERBONDS.

Bladz.

I. De letterlijke bewoording 379

II. Pelagius of Augustinus 386

III. De volheid der Openbaring 393

IV. Het ingaan in het verbond 400

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL EEN.

HET VERBOND DES HEEREN.

LIBRARY OF PRINCETON
MAR - 3 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

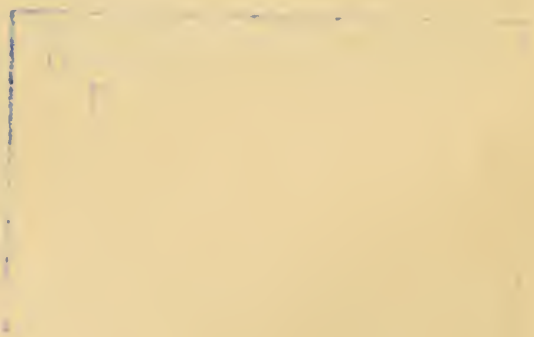

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL EEN.

HET VERBOND DES HEEREN.

I.

AAN DE VERBONDSGEDACHTE ONTWEND.

> Hij heeft zijn verbond in eeuwigheid geboden. Psalm 111 : 9.

Reeds vóór maanden, toen we ons gedrongen gevoelden, openlijk getuigenis af te leggen voor het thans veelszins miskend, *particulier* karakter van Gods genade, veroorloofden we ons nu en dan te verwijzen naar een volgende artikelenreeks over »de leer der Verbonden," die dan strekken zou om de leemte aan te vullen, door de stukken over de particuliere genade kennelijk opengelaten.

Daar zijn we thans aan toe.

Vooraf echter zij, ter voorkoming van misverstand, wel en duidelijk uitgesproken: dat te leur gesteld zal uitkomen, wie in deze nieuwe reeks een afbreking te

gemoet ziet van wat eerst werd opgebouwd, en dus verwacht dat het thans op een temperen, zoo niet verwateren, zal gaan van wat eerst onbewimpeld en zonder aanzien des persoons werd beleden.

Aan zoo iets denken we niet.

Het particulier karakter van Gods genade blijft, voor en na, als rechtstreeksch uitvloeisel van zijn heilige Natuur, van zijn Zelfwezenheid en van zijn onveranderlijken Raad, onwrikbaar vast staan. God zou op moeten houden *God* te zijn; zou zijn koninklijke Souvereiniteit prijs moeten geven; en in het hoogste zich van 's menschen dobberende wilkeur afhankelijk moeten stellen, indien er op dat streng particulier karakter van zijn genade ook maar iets af te dingen viel. En allen die in Arminiaanschen zin of op het voetspoor der Methodisten, zich uit dorst naar het behoud van veler zielen; of ook, om uit het heilige te bannen, wat schijnbaar met Gods liefde strijdt; in een *algemeene* genade uitvloeien, begaan de even ernstige als ongeestelijke fout, dat ze over een verzoening met God handelen, zonder bij zich zelven eerst grondig en helder in te denken in hetgeen ze *van dien God*, met wien ze te verzoenen zijn, belijden.

Of Satan er in speelt, laten we onbeslist, maar zeker is het, dat geen kennis meer uit de gemeente te loor is gegaan, dan de kennis van *Gods eigen Wezen.*

Men weet, Gode zij dank, ten onzent in tal van hooge en van lage kringen nog tamelijk veel van de Bijbelsche geschiedenis; en van den persoon onzes Heeren Jezus; en van den weg der verlossing; en van de heiligmaking der verlosten; maar over *God zelf* werd de kennis al zeer gering.

Over niets wordt zoo weinig geschreven en gelezen, gepredikt en gehoord als over Gods eigen *Wezen;* over zijn *deugden* en eigenschappen; en over zijn *raad* en *werk*, voor zooveel het met zijn natuur in verband staat.

Het is of alles belang inboezemt op het terrein van den godsdienst; alleen maar de eigenlijke kennisse van *God zelven* niet.

Er is, of we het ons verhelen of niet, vooral in de kringen der Christenheid, een wolke tusschen God en zijn volk ingedrongen, dat het zich bij alles ophoudt, maar zonder door te dringen tot *Hem zelven.*

Men bidt zoo zelden meer, dat het door den Zoon metterdaad tot den Vader doordringe en eindige met het Drieëenig Wezen te aanbidden. Bij het noemen van den Heere wordt zoo bijna uitsluitend aan den Middelaar gedacht. Het is het voorzienig bestuur; het is de vergeving der zonde; het is de bekeering der ziel; het is de worsteling met Satan; het is de vrage om in te gaan, en zooveel meer, dat boeit en de zielen inneemt; maar dat leven nabij den levenden *God;* dat met den *Eeuwige* persoonlijk verkeeren; dat bewonderen, eeren en aanbidden van onzen God in zijn *Godheid*, . . . neen, het is niet weg en het hield niet op, maar het is toch *minder* geworden.

Haast zou men zeggen, velen van onze vroeg gestorven vrienden, die, naar onze stille verwachting, de eeuwige zaligheid zijn ingegaan, moeten bij hun opwaken in zaliger gewesten, zich bijna verwonderd hebben, daar ook.... *God* nog te vinden. Niet alleen den Heere Jezus en zijn heilige apostelen en het engelenchoor en de vergadering der volmaakt rechtvaardigen,.... neen.... maar.... ook *God zelf* nog.

Dat is geen opzet, geen booze toeleg, om zich van het Hoogste Wezen te vervreemden. Eer zijn we overtuigd, dat het louter genade was en zeer bijzondere genade, indien men aan deze vervreemding van het Eeuwig Wezen eenigszins ontkwam.

Dit slechts mogen we niet verzwijgen, dat het eertijds anders was; en beter.

Wie de heerlijke werken opslaat, die ons zijn overgebleven uit de bezielde eeuw der Reformatie, b. v. de schriften van Calvijn, dien moet het wel treffen, dat daar volstrekt niet de redeneering op den voorgrond staat, om den toestand van onze maatschappij te verbeteren, of de menschen te bekeeren, of op allerlei specifiek Christelijk werk bedacht te zijn, maar dat de eenvoudige, klare, constante redeneering altijd is: hoe maakt ge dat de menschelijke maatschappij *Gods Naam* niet meer onteert? hoe brengt ge teweeg, dat die man, die vrouw *God* niet langer hoont? hoe roept ge een toestand in het leven, waardoor *God* in der menschen werk tot zijn eere komt?

Het uitgangspunt en het eindpunt der redeneering is bij die koene, krachtige mannen altijd *God zelf*. En in dit onvoorwaardelijk en onveranderlijk altijd weer terugkomen op de Sprinkader des levens en »aller goeden Fontein" lag hun eigenlijke kracht. Want het verdiept uw geest en verheldert dien tevens, indien ge bij alles den moed hebt, steeds den ganschen weg uwer gedachten af te loopen en niet te rusten, eer ge weet, dat ge uitkomt bij *God* en uitkomt met wat ge *van* dien God belijdt.

Terugkeer tot dat betere doen, is dus ook het kortbegrip van al wat we met ons dringen op meer ge-

reformeerd belijden bedoelen. En dat waarlijk niet, alsof we ons zelven ook maar eenigermate of in een enkel opzicht voor vromer of gewijder of dieper van geest zouden houden, dan zij die aan deze heilige consequentie, om het zoo eens uit te drukken, zich ontwenden. Het is den Heere bekend, hoe ver we van zoo dwaze inbeelding af liggen, en eer worstelen al den dag en al den nacht, om aan de vervreemding van Gods eeuwig en volzalig Wezen te ontkomen. Maar als het Gode belieft aan iemand, wien dan ook, al is hij ook de minste aller broederen en de onwaardigste der menschenkinderen, den drang in het hart te geven, om zulk een verkeerde wijs van doen te bestrijden, dan mag zulk één niet zwijgen. Dan zou het menschen boven God eeren zijn, indien hij, menschen ten believe en zich zelven ten gerieve, van spreken afliet. En dan steekt er noch aanmatiging noch overmoed in, indien zulk één, wat hij ziet en inziet dan ook eenvoudig, zooals hij het ziet, zegt.

In dien zin en met die bedoeling was het dan ook, dat we de particuliere genade indachten en ter sprake wilden brengen.

Velen hebben gemeend, daarin een zucht tot onbroederlijk berispen en verdachtmaken te mogen zien. Over zulk een klacht spreken we niet. Voor menschenoog verborgen, vallen zulke booze overleggingen des harten onder de rechtstreeksche jurisdictie van den Heere, onzen God.

En slechts in zooverre zoo booze vermoedens den zegen van ons woord zouden kunnen rooven, sta hier

ten overvloede, de kalme verzekering, dat geen ander doel, dan om allen weer in levend verband met den levenden God te zetten, ons dreef en bezielde; al haasten we ons hieraan onverwijld de bede toe te voegen, dat Hij, de almachtige God, de Kenner ook van ons hart en de Doorgronder onzer ziele, bedekke en vergeve wat van dat doel afwijkend of er tegen ingaande, opwelde uit ons eigen onrein gemoed.

Ook bij de »leer der Verbonden" nu, waar we thans aan toe zijn, stellen we ons geen ander dan ditzelfde doel voor oogen.

Indien iemand, na onze reeks over de particuliere genade gelezen te hebben, zich niet in meer onmiddellijk verband met den levenden God heeft gevoeld voor heel het werk zijner zaligheid, dan is dat ons of hem ten oordeel. Want dan *was* het niet Godverheerlijkend. Godverheerlijkend nu eens niet in den zwevend-oratorischen zin genomen; maar in de strenge opvatting van »eere bewerkend voor zijn heilige Majesteit."

En zoo nu ook sta het duidelijk op den voorgrond, dat, wat we onzen medebelijders van Gods eeuwig Wezen wenschen voor te leggen over »de leer der Verbonden", mislukt en doelloos zal zijn, indien het de wegen van God naar hun hart en van hun hart naar het hart hunner broederen, niet zuiverder baant en ruimer open legt.

Niemand duchte dus ook maar van verre, dat we onze lezers vermoeien gaan, door een nogmaals oprakelen van de splinterige haarkloverijen, waardoor men voor anderhalve eeuw de gemeente des Heeren in deze landen vermoeid heeft.

o, Het komt niet in ons op, een godzalig man als Coccejus in zijn nagedachtenis te willen schaden,

maar toch, waarom het verzwegen, dat niemand meer dan deze diepzinnige godgeleerde er oorzaak van werd, dat ons Christenvolk allengs ganschelijk aan de leer des Verbonds is ontwend.

Vooral onder de leiding van zijn volgelingen toch werd dat spreken over de Verbonden een geleerd spelletje, in onderscheidingen eindeloos en onuitgeput in bepalingen.

En dat nu maakte, dat de dieper ingeleide kinderen Gods er zich, in moêheid der ziel, van afwendden, en uitriepen: Spreek me van leven, van genade, van den God der heerlijkheden, maar spreek mij van dat verbondskunstje niet meer.

En zoo zweeg allengs de Verbondstaal op onze kansels; en raakte het Verbond zoek op onze catechisatiën; en werd het aan onze hoogescholen als antiquiteit belachen; en het einde was, dat bijna niemand meer voelde, wat hij voor Gods eer of zijner ziele zaligheid toch eigenlijk aan die Verbondsleer had.

Welnu, laat de zwakke poging, om aan die vergetelheid een einde te maken, en Gods kinderen, ook onder dit geslacht te doen voelen, wat die Verbondsleer »voor Gods verborgen omgang" of gelijk men thans liever spreekt, als religieus element, in zich draagt, niet ál te onwelwillend worden beoordeeld, en rekenen mogen op eenige *geestelijke* sympathie.

Wat geeft ons die Verbondsleer voor het eigenlijke leven der godsvrucht? Dat en dat alleen moet ons thema blijven.

Zij daartoe ons licht van den aller lichten Vader!

II.

HET VERBONDSBESTAAN IN ZIJN WAARACHTIGHEID.

Hebt gij den verborgen raad Gods gehoord? Job 15 : 8.

Om in den diepen, heiligen zin van het Verbond des Heeren althans eenigermate in te dringen, is vóór alle dingen noodig, dat men ophoude in de leer der Verbonden niets dan een manier van *voorstelling*, een wijze van *inkleeding*, een vorm van *uitdrukking* te zien, dóór menschen of ter wille van menschen gebezigd, alleen maar om ons een denkbeeld te geven van »Gods trouw."

Met dat verkeerde inzicht moet ééns voorgoed gebroken worden.

Zoolang men in dien strik gevangen blijft, zal noch kan men ooit den troost en de kracht dezer heilige waarheid indrinken.

Een »verbond Gods", dat slechts een menschelijke *voorstelling* ware, kan geen wortel schieten in het leven der gemeente, omdat het dan feitelijk niets zou wezen dan een *schijn*.

Het zou dan namelijk zóó wezen: dat God eigenlijk volstrekt *geen* verbond gesloten had; dat er in wezenlijkheid *geen* verbond tusschen God en ons bestond; en dat we ons dus ook inderdaad op geen enkele verbondsbelofte beroepen konden; maar dat hetgeen andere, gewone menschen op eenvoudiger manier »de onveranderlijke trouwe Gods" noemden, door ons, naar een voorstelling uit den patriarchalen tijd; dus in tale Kanaäns; in den meer mystieken vorm van een »verbond" werd gegoten.

In die overoude tijden, zegt men, toen er nog geen vaste staten gevormd waren en ieder op zijn zwaard leefde, en men omtrok met nomadenhorden, was verbondssluiting het eenig middel om de menschelijke maatschappij tegen onderlinge vernieling en uitmoording te bewaren. Het ééne stamhoofd sloot dan met het andere stamhoofd een zoutverbond, waarbij ze beloofden elkanders kudde niet te zullen rooven, elkanders weg niet te zullen versperren en in den oorlog met andere stammen elkaâr onderling bij te staan. Een verbond zooals Abram het met Achimelech, zooals Laban het met Jakob sloot, en gelijk nu zelfs nog door Engelsche reisgezelschappen in Palestina gesloten wordt met de Arabische cheiks. En overmits nu, zoo redeneert men dan verder, overmits nu in die tijden en landen het verbondsrecht het *éénig* geldend recht was; het hoogste recht; *die* levensvorm, waar het edelst van het menschenhart zich bij spande; zoo kon het wel niet anders, of men moest in die dagen den verbondsvorm ook op het heilige doen Gods overbrengen en zich voorstellen, dat men ook met den Heere zijnen God, als volk, in een zoutverbond stond. Van de

patriarchen zal die voorstelling dan, eenigszins gewijzigd, op Israël zijn overgegaan. Zich aan de Israëlietische gedachtenvormen aansluitende, zal ook Jezus, hoewel uiterst spaarzaam, dit woord »verbond" op de lippen hebben genomen. En de apostelen, wel verre van in het verbondsrecht iets wezenlijks te zien, zullen slechts bij manier van tegenstelling met het »oude" verbond, van het Evangelie onder den vorm van een »*nieuw* verbond" gesproken hebben.

Zoodoende zou het er dus op neerkomen, dat wij, die onder gansch andere omstandigheden leven; en persoonlijk met niemand meer een eigenlijk zoutverbond sluiten; en dus ook de kracht van zulk een verbond veel minder diep gevoelen; volkomen in ons recht zijn, indien we geheel die verbonds-voorstelling uit den kring onzer gedachten bannen; en dezelfde idee, die oudtijds onder den verbondsvorm omliep, alsnu voordragen in woorden en vormen *van onzen tijd.*

Zoo spreken de conservatieve modernen; zoo kunt ge het tot moêwordens toe door de Groningers herhalen hooren; en zoo spreekt men het in de toongevende kringen der nieuwere orthodoxie, de modernen en de Groningers niet zelden na.

Gevolg hiervan is geweest, dat het »Verbond des Heeren" een halve eeuw lang schier ganschelijk uit de prediking, uit het catechisatieonderwijs en van den academischen leerstoel verbannen was, om eerst in deze laatste dagen weer als een »werkelijkheid tusschen God en menschen", in de gemeente terug te keeren.

Dit gemis van de Verbondsprediking maakte dan weer, dat het vrome volk zich in eenzijdige beschouwingen van den verborgen Raad Gods terugtrok; de

indenking waarvan, zoodra ze van de Verbondsleer wordt afgescheiden, slechts tot in-slaap-wieging van ons hooger leven kan leiden.

En zoo is het geschied, dat Satan juist door dit behendiglijk uitstooten van de Verbondswaarheid, de gemeente op eenzijdige paden heeft gelokt, het heilige Doopsel ondermijnd heeft, en het fundament heeft weggegraven, waarop alleen een gezond gemeenteleven bloeien kan.

Welk een aanduiding van het hooge belang, dat de gemeente van den Zone Gods er bij heeft, om weer naar het heiligdom der Verbonden te worden teruggeleid!

Vraagt men nu, of er dan niets aan is van dat zeggen, dat »het Verbondsleven uit de dagen der patriarchen" met »het Verbond Gods" in zeker verband staat, dan aarzelen we geen oogenblik deze vraag toestemmend te beantwoorden.

De openbaring van Gods waarheid in de Heilige Schrift staat geen oogenblik *buiten* het leven; maar is *in* het leven van de personen, de gezinnen en de volkeren, voor wie God de Heere zijn licht schijnen liet, als ingeweven.

De beelden b. v. van den herder, van den wijnstok, enz., in hun toepassing op Jezus, toonen dit overtuigend.

En zoo stemmen we dus ook onbewimpeld toe dat de heilige Verbondsleer, om ingang in menschenharten te kunnen vinden en op menschen indruk te kunnen maken, eischte en veronderstelde een volkstoestand,

waarin verbondssluiting een overbekende zaak en een gewichtig element van het hoogere, edeler leven was.

In een toestand, als waarin wij nu leven, zou God de Heere zijn openbaring over de Verbondswaarheid niet hebben kunnen geven. Althans, *wij* zouden er schier niets van gevoeld hebben en er allerminst tot zaligheid door zijn bewerkt.

Vast staat het dus ook voor onze overtuiging, dat wel terdege de hooge beteekenis van het Verbondsleven in Abrahams dagen, middel in Gods hand is geweest, om de Verbondswaarheid in de Heilige Schrift neer te leggen, en door dat Woord aan de gemeente aller eeuwen te doen prediken.

Slechts zit *hierin* het onderscheid tusschen wat de pezen-snijders van de Heilige Schrift beweren en hetgeen wij meenen te moeten voorstaan, dat, naar hún zeggen, de Verbondswaarheid slechts een tijdelijke vorm van voorbijgaande waarde is, die toevallig door menschen aan dat oude Verbondsleven is ontleend; terwijl wij staande houden, dat het Verbondsleven uit Abrahams dagen opzettelijk door God in het leven is geroepen, als voorbijgaand middel om de onwankelbare Verbondswaarheid aan zijn gemeente in te prenten.

Ge gevoelt het verschil tusschen die beide.

Volgens de Verbondsbestrijders sloot God geen eigenlijk verbond; kwam het Verbondsleven in Abrams dagen uit andere oorzaken tot stand, die met het Verbond Gods niets te maken hebben; en doet het er niets aan toe noch af, of we dien nu verouderden verbondsvorm nog van den Vader aller geloovigen blijven overnemen.

Maar volgens hen, die in stillen eerbied voor de

Verbonden Gods weer opkomen, is het juist omgekeerd, en hebben we het ons ongeveer aldus voor te stellen:

Het Verbond Gods is het eenig wezenlijke. Dat Verbond Gods bestond eer de wereld geschapen werd. Eer er menschen op die wereld leefden. Ja, eer er ooit nog was nagedacht, hoe die menschen op aarde leven zouden.

Het Verbond Gods gaat alzoo aan elk menschelijk verbond; aan alle menschelijk leven; ja, aan het bestaan van den eersten mensch vooraf.

Toen God de wereld schiep, heeft Hij ze derhalve alzoo geschapen, dat ze geschikt zou zijn, om zijn diepe verborgen waarheden te openbaren. De Messias geleek maar niet toevallig op een herder, maar het herdersleven ontstond juist óm dit beeld van den Christus te kunnen geven. Christus had niet maar veel van een wijnstok, maar toen God den wijnstok schiep, schiep Hij dien naar het beeld zijns Zoons. In het kort, de Heere God heeft later bij de openbaring aan zijn Godsmannen niet maar ter opheldering van de hoogste waarheid dingen er bij tepas gebracht, die nu toevallig toch al bestonden. Neen, maar de Heere God heeft bij de schepping zelve de dingen alzoo in het leven geroepen, dat ze later tot toelichting van zijn waarheid dienen *konden*.

De Heiland zelf leerde ons dit alzoo in Mattheüs 13, toen hij van de gelijkenissen zeî, dat het niet maar tepas gebrachte beelden waren, maar »dingen verborgen van voor de grondlegging der wereld."

Ook van het Verbondsleven zeggen we dus: God heeft, toen Hij de menschenwereld schiep en ook voor

het menschenleven zijne ordinantiën stelde, dit alles geschapen en ingericht *met het oog op de openbaring van zijn goddelijk Leven*. En overmits nu tot dit Leven Gods ook het Verbondsleven hoorde, heeft de Heere opzettelijk dat menschenleven en de menschelijke toestanden en de gelegenheden van hun aanzijn alzóó ingericht, dat er een tijdlang een Verbondsleven onder menschen *moest* komen. En dat wel met het doel, om, als dat Verbondsleven genoegzaam zou ontwikkeld zijn, alsdan met de heilige openbaring van zijn oorspronkelijk goddelijk Verbondsleven klaarder voor den dag te komen, en aan de kerk van Christus de openbaring te geven van haar heil.

Dienovereenkomstig vangt de eigenlijke, de nadere, de teederder openbaring van het Verbond Gods dan ook aan bij Abraham.

Reeds Calvijn merkte dit treffend op.

Zoo ziet men dus, hoe ook wij wel terdege met het verloop der historie en met de toestanden rekenen, waaronder de Godsmannen optraden. Slechts met dit verschil, dat ons die historie geen dienst doet, om de openbaring Gods de pezen door te snijden, maar juist strekt om de diepe wijsheid van Gods paden te aanbidden.

En is het zoo niet redelijk tevens?

Of gaat het aan, te zeggen, dat God de dingen der wereld schiep zonder te denken aan de waarheden van zijn eigen Wezen?

Is het niet veel zinrijker en redelijker, te belijden, dat Hij alle dingen schiep *met het oog daarop?*

Bij ons is eerst het natuurlijke, en dán het geestelijke. Maar in de schepping immers juist omgekeerd:

het geestelijke eerst, en het natuurlijke naar het beeld van dat geestelijke geschapen.

Ook het Verbondsleven der menschen dus naar het heilig model van het Verbond Gods.

En toch ook weer niet opzettelijk, als ware het berekening geweest.

Neen, maar *vanzelf.*

Het menschelijk verbondsleven geschapen naar het beeld van Gods eigen Verbondsleven, gelijk de mensch zelf geschapen werd *naar den beelde Gods.*

III.

HOE HET VERBONDSWEZEN VOORTVLOEIT UIT HET EIGEN WEZEN GODS.

Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al mijn welbehagen doen. Jes. 46 : 10.

»Verbondssluiting", zoo zagen we dan, is niet maar een zekere *vorm*, waaronder men onze betrekking tot God *voorstelt;* maar een *wezenlijk bestaand iets*. God *heeft* metterdaad een »Verbond" gesloten. Dat »Verbond" is er. Onder dat »Verbond" leven we. Naar dat »Verbond" zullen we geoordeeld worden. Anders dan uit dat »Verbond" is er voor ons geen heil.

Maar na dit alzoo duidelijk op den voorgrond te hebben gesteld, en den lezer te hebben doen gevoelen, dat we in het Verbond met een zeer *wezenlijke zaak* te doen hebben, gaan we een schrede verder en zullen aantoonen, dat een verbond te sluiten tot de noodzakelijke uitingen van Gods Wezen behoort.

We bedoelen daarmeê dit:

Er moet niet maar gezegd: »De Heere heeft nu eenmaal een Verbond gesloten. Het feit ligt er toe. God

verkoos dat nu zoo. Onder de gegeven omstandigheden ging Hij er toe over. Maar . . . Hij had ons ook wel op een andere wijze kunnen verlossen." Neen maar er moet duidelijk ingezien en beslist volgehouden: »Dat het *niet* anders kon. Dat het zoo geschieden moest, als het geschied is. Dat het Verbond met noodwendigheid tot stand kwam. En dat het tot stand komen van dit Verbond niet hing aan onze toevallige gedraging, maar rechtstreeks en in volstrekten zin rustte op het Wezen en de deugden Gods."

Menschen die niet op de hoogte zijn, hoort men thans veel klagen over die splinterige haarkloverijen tusschen Coccejanen en Voetianen. En voor zoover men daarmeê bedoelt, dat ook in *dien* kerkelijken strijd veel onheilig vuur op den altaar is gedragen, stemmen we met die klachte in. Duizenden bij duizenden riepen ook toen van weerskanten meê in de strijdleuze zonder eigenlijk iets van die strijdleus te verstaan. En achter het schild van Gods eere verborg zich partijzucht en côteriegeest, om de gemeente haar troost te ontrooven, de kerk te beroeren, en het land zwak te maken.

Gezondigd is er in dien strijd dus zeer zeker.

Maar als men verder gaat en beweert, dat er bij dien strijd eigenlijk geen enkel gewichtig belang op het spel stond, dan, men houde het ons ten goede, komen we met ernst en nadruk tegen zoo onware voorstelling op.

Het ging toch in den diepsten grond om geene mindere vraag dan deze: Rust het Verbond Gods op zijn eeuwigen raad, in zijn onveranderlijken wil, en dus in zijn eigen Goddelijk Wezen? — dan wel is het Ver-

bond slechts iets voorbijgaands, dat alleen rust op toevallige historische feiten?

Of korter gezegd: Ligt de grondslag van het Verbond in God zelf die onwankelbaar is, — of in gebeurtenissen, die komen en gaan?

Het laatste wilde Coccejus met zijn uitpluizen van allerlei tijdperken en verbondsvernieuwingen en verbondsveranderingen, en heel het choor van theologen, dat sinds ganschelijk de leer der Verbonden bestreed en uitwierp, valt hem daarin bij en juicht hem daarin toe.

Terwijl omgekeerd het volk uit den gereformeerden stam, dat niet kan noch wil rusten in tusschen-oorzaken, maar moet en zal rusten in de onwankelbare Grond-oorzaak aller dingen, d. i. in Gods eeuwig, onveranderlijk Wezen, én destijds hiertegen opkwam, én nu nog, voor zoover het op de hoogte is, deze losmaking der eeuwige banden afkeurt en bestrijdt.

Denk, om dit als bij instinct te gevoelen, maar eens even in, wat verbondssluiting eigenlijk is.

Waarom sluit ge op een reis naar Zwitserland vooraf *geen* verbond met het kanton Bazel, dat ge door moet, en waarom sluit een reiziger die van Jaffa naar Damascus reist, *wel* een verbond met de daar omzwervende nomaden?

Waarom sluit *gij*, bij het betrekken van een huis of hofstede, geen verbond met uw buren links en rechts, en deed *Abram* dit oudtijds wel met zijn naastaan bivouakkeerende herdersvorsten?

Maar dat is immers uiterst eenvoudig!

Omdat er in Zwitserland *een regeering* is, die het kanton Bazel tot de orde zou roepen indien men u leed deed, wordt daar aan geen verbond gedacht,

maar denkt men daar wel aan in de woestijn van Damascus, waar elke macht boven de cheiks, om uw leven te beveiligen, ontbreekt.

En zoo ook, met uw buren zoudt ge nóg een verbond sluiten, indien er geen bewind boven hen was, dat hen vanzelf dwingt u geen hinder aan te doen, en ge zoudt nog evenals Abram met Eskol een verbond sluiten *moeten*, indien zulk een *hooger bewind* ontbrak.

Verbonden sluiten daarom ook nu nog alleen de koningen en staten onder elkander, omdat er geen hoogere macht boven hen staat, die ze tot het doen van recht en verleenen van hulp kan dwingen.

Hieruit ziet dus een ieder, dat verbondssluiting alleen dan denkbaar is; alleen dan tepas komt; *als er geen hoogere macht aanwezig is, die tot het doen van recht kan noodzaken.*

In dat geval toch zou er zonder verbond eenvoudig een volkomen ontstentenis ontstaan van orde en veiligheid en maatschappelijk welvaren. Er zou dan maar één recht, het recht van den sterkste heerschen. Een iegelijk zou op zijn zwaard leven. Het zou één moorden en rooven overal worden.

Om nu dát schriklijk kwaad te voorkomen sluit men over en weer *verbonden*. D. w. z. men voert zelf een vast recht in; een recht dat steunt op de eer van het woord en de trouw van het karakter; en het is aldus dat de goedgezinden uit plichtsbesef en de kwaadgezinden uit nooddwang, in verbondssluiting het middel vinden, om rust en veiligheid te scheppen om zich heen.

Maar zóó komt aan dien rechteloozen toestand geen einde, of zoodra er weer een geregeld bestuur optreedt,

en een landswet geldt en de overtreder gestraft wordt, raakt de verbondssluiting weer in onbruik. Waartoe toch zou men zelf recht maken, indien er, zonder ons toedoen, reeds een recht boven ons is, dat voor onze veiligheid waakt?

Het blijft dus bij wat we in den aanvang stelden: waar boven meerderen die saâm leven moeten, *nog een andere macht staat*, komt geen verbond tepas. Maar ook, *staat er geen andere macht boven hen*, dan is het verbond noodzakelijk, het verbond de eenige grondslag waarop men handelen kan, het verbond de levensvorm die met volstrekte noodwendigheid komen *moet*.

Brengt men dit nu over op de betrekking die tusschen God en menschen bestaat, dan ligt de slotsom, die we daaruit te trekken hebben, voor de hand.

Stond er boven God en menschen een nóg Hooger Wezen, een nóg Hoogere Wetgever, en werd door die nóg hoogere macht het leven tusschen God en menschen vanzelf bepaald en geregeld, dan zou er ook tusschen God en menschen van geen verbond sprake kunnen zijn.

Maar nu zulk een Hooger Wezen niet bestaat, nu God zelf de *Aller*hoogste is en dus niemand Hem dwingen kan, nu volgt hieruit rechtstreeks, dat er geen vrije, wederzijdsche verhouding tusschen God en menschen denkbaar is, dan uitsluitend doordien God met den mensch en de mensch met God in een verbond treedt.

Want het is wel waar, dat God zelf des menschen

Opperheer is, zijn Wetgever en zijn Rechter; het is wel waar, dat de mensch volstrekt van God afhangt en dus in alles door Hem kan gedwongen worden; maar wie door de Heilige Schrift geleerd is, weet ook, dat God de Heere, juist om het geestelijk leven in den mensch mogelijk te maken, van den troon zijner majesteit *afklimt*, zich tot den mensch *nederbuigt*, op zijn levenspad *naast* hem komt wandelen en met hem, naar *menschelijke* wijze handelend, als een man met zijn broeder spreekt en als een vriend met zijn naaste.

Iets waarin nu weder volstrekt geen verloochening van het Goddelijk karakter ligt, maar integendeel van dat Goddelijk karakter de rechtstreeksche uiting. God de Heere schiep immers alle ding om Zichzelfs wil. Zijn lieve kinderen om door hen geliefd te worden.

Niet alleen in het liefde geven nu, maar ook in het geliefd worden, in het dorsten naar liefde, spreekt zich Gods heerlijkheid uit. En overmits een slaaf wel voor ons kruipt en één die van ons leeft ons wel vleit, maar een kind, een vriend, een broeder, een bruid door liefde wordt gedreven, zoo is het eisch van Gods Wezen, om, opdat Hij gemind worde, niet met kruipend gevlei, maar met teedere liefde, zijn schepsel zijn kind te doen worden; dat zijn creatuur als vriend voor hem trede; dat de mensch broeder worde aan den met God eenswezenden Zoon; en dat die Zoon de gemeente en in die gemeente de zielen huwe, gelijk een bruidegom zijn bruid.

Er *moet* dus een vrije betrekking geboren worden. Zich tot het schepsel neder te buigen en naast het

schepsel te gaan staan uit ondoorgrondelijke, peillooze goedertierenheid, vloeit dus rechtstreeks daaruit, dat *God* »God" is voort. En, overmits God de Heere nu, alzóó tot den mensch naderende, *geen macht boven zich heeft*, zoo volgt hieruit, dat God óf met den mensch in geen neerbuigende betrekking *kan* treden, óf wel dat zich die betrekking uiten *moet* in den vorm van het Verbond.

Ja, zelfs nog dieper kan en moet dit ingedacht en teruggeschoven tot in de huishouding van het Goddelijk Wezen in zichzelf, d. w. z. tot de onderlinge levensbetrekking van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest.

Een iegelijk die door Gods genade belijden mag, dat de Heilige Drieëenheid niet maar een gebrekkige vorm is, om het Wezen Gods voor te stellen, maar de wezenlijke, door Hem zelven geopenbaarde uitdrukking voor de verborgenheid van het Goddelijk leven, die weet, doorziet en erkent dan ook, dat er van alle eeuwigheid af een betrekking, een levende betrekking, een bewuste betrekking, ook tusschen den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest heeft bestaan.

En omdat nu Vader, Zoon en Heilige Geest elkanders »gelijken" zijn, en er geen, boven deze Drie staande, denkbaar is, zoo volgt hieruit, dat dus ook de onderlinge betrekking tusschen deze drie Personen in het Goddelijk Wezen rusten *moet* op het wederzijdsche woord, op wederzijdsche wilsverklaring, op even gelijke Wezensuiting, en dus den vorm *moet* dragen en het karakter *moet* bezitten van een *Verbond*.

In het stoffelijke, ongeestelijke, onbewuste regelt zulk een verhouding zich vanzelf. Ons bloed en onze levensadem en de levensgeest, die in ons zijn, werken op en in elkaâr, zonder van elkaâr af te weten. Dat gaat vanzelf. Dat werkt als de stoom op het rad.

Maar in de Heilige Drieëenheid kan dat *niet* zoo wezen. Vader, Zoon en Heilige Geest *kunnen* niets zonder bewustheid doen; eenvoudig omdat een onbewuste God een Baäl wordt die slaapt.

Er moet dus een *bewust* leven zijn in den Vader, en een *bewust* leven in den Zoon en een *bewust* leven in den Heiligen Geest.

Daarom noemt de gemeente elk dezer Drie »*Personen*".

En overmits nu personen, die elkanders gelijken zijn, niet in betrekking van liefde en trouw *kunnen* treden, of het *moet* in den *verbondsvorm* zijn, zoo mag het als een leiding des Geestes begroet worden, dat de Kerk des Heeren dit allengs ook op het verborgen Goddelijk leven, zij het ook nog slechts ten deele, en nog onzuiver heeft toegepast, door haar belijden van een »Raad des Vredes."

En brengt men nu ten slotte die beide uitkomsten saâm: Vooreerst dat God met den mensch in geen betrekking van neerbuigende liefde kan treden; en ten tweede dat de Drie Personen in het Goddelijk Wezen niet in bewuste levensbetrekking denkbaar zijn, *dan door een Verbond;* — dan behoeft nog slechts aan het feit herinnerd, dat de mensch naar Gods beeld is geschapen; herinnerd aan het feit dat de Zone Gods »mensch" wierd; en herinnerd aan het feit dat de Hei-

lige Geest in »menschen" woning maakt, om te doen gevoelen, dat deze beide uitkomsten eigenlijk één zijn, en beide heur uitdrukking vinden in deze ééne waarheid, die we wilden aantoonen:

Het Verbond rust op het eigen Wezen Gods!

IV.

HET VERBONDSMYSTERIE EN HET MYSTERIE DER HEILIGE DRIEVULDIGHEID.

> Ik heb een verbond gemaakt met mijn uitverkorene. Ps. 89 : 4.

Alsnu verder tot het wezen des Verbonds voortschrijdende, komen we thans aan de vraag toe: »Waarom kon het niet volstaan met een Raad Gods, en waarom moet er behalve dien Raad nu ook nog een Verbond zijn?"

Eigenlijk konden we volstaan met hierop te antwoorden: »Omdat God Drieëenig was; en Drieëenig is de Heere omdat Hij God is!"

Immers indien onze gedachten zich een oogenblik tot het Allerheiligste en Allerhoogste Wezen opheffen, kan een kind begrijpen, dat God op zou houden een volzalig God te zijn, indien Hij om te leven zijn schepsel noodig had. God *is* geen God of Hij moet »zelfgenoegzaam" zijn. Noch in macht noch voor zijn heiligen vrede, noch voor zijn eeuwig diepe gelukzaligheid van iemand of iets afhangende.

Maar mogen we, indien dit dan gereedelijk wordt toegegeven en elk lezer ons toestemt: »God moet zelf-

genoegzaam zijn of Hij is geen God!", — mogen we dan in stillen eerbied de vraag eens opwerpen: Indien God niet Drieëenig ware, hoe zou Hij dan, toen er nog geen schepselen bestonden, gelukzaligheid hebben gehad en volheerlijk als God hebben geleefd? Tot waar leven; tot hooger leven onder menschen zelfs; behoort toch immers dat men lieft en mint en heeft naar wien men zich uitstrekt, en voor wien men zich uit, en in wiens wezen men zijn eigen wezen overstort. Een leven in volslagen eenzaamheid is geen leven. Waar geen enkel voorwerp is dat men lief kan hebben, is geen geluk. En waar geen hooger geluk is, hoe liet zich daar een volzalige, goddelijke existentie denken?

En toch tot zulk een toestand verlaagt men noodwendig het Allerheiligste Wezen, indien men weigert te belijden dat Hij Drieëenig was. Want immers de schepping is eens begonnen, en achter die schepping ligt dus een onbegonnen eeuwig diepe eeuwigheid, waarin er niets buiten God, niets dan God, God alleen, was. En in dien oceaan der eeuwigheden, waarbij ons korte wereldbestaan minder dan een dauwdrop bij den bergstroom is, zou God, indien Hij *niet* Drieëenig ware geweest (d. w. z. indien niet óók in die diepten der eeuwen met den Vader geweest ware óók de Zoon en óók de Heilige Geest) dus *niets* hebben kunnen liefhebben; en, wijl een bestaan zonder lieven geen leven is, laat staan, zalig mag heeten, derhalve niet volzalig hebben kunnen zijn. Door alle eeuwen heen zou God de Heere dan hebben moeten dorsten en smachten naar het oogenblik, waarop er een schepsel zou komen, dat Hij minnen kon. En aldus zou God de Heere van aller eeuwen oorsprong

*on*gelukkig zijn geweest, om eindelijk, voor nu pas 6000 jaren *gelukkig te zijn gemaakt door zijn schepsel.* Dit toont duidelijk, waar de loochening der Drieëenheid op uitloopt. Zegt men toch: God is niet Drieëenig, dan houdt God op *zelfgenoegzaam*, en dus ook op »God" te zijn. En het einde is, dat het rad wordt omgekanteld, en dat God de Heere door zijn schepsel gelukkig moet gemaakt worden, in steê van het schepsel door God.

En het is dan ook om die reden, dat toen vóór een dertig, veertig jaren de toenmalige godgeleerden en predikanten de belijdenis der Drieëenheid met dreigementen en hoogheden, zoo niet maar sluwheden uit de gemeente zochten uit te roeien, de waarachtige wijsheid Gods *niet* bij die predikanten werd gevonden, maar gevonden werd bij dat eenvoudige boerinnetje, dat aan zulk een Drieëenheid bestrijdend dominee ten bescheid gaf: »Dommenee, ou haolt mijn God weg!" En het is om geen andere reden, dat er ook in de *Heraut* onlangs zonder aarzelen en op het onbewimpeldst geprotesteerd is *tegen* en gewaarschuwd is *voor* de eerste pogingen, om opnieuw de pas herwonnen belijdenis der Drieëenheid los te maken, die tot onze diepe smart, aan de Utrechtsche hoogeschool in het werk werden gesteld door den anders ook door ons zoo hoog gewaardeerden Dr. Doedes; en dat zonder dat er van de zijde zijner ambtgenooten een enkel woord van protest gevolgd is.

De gemeente mag daar niet zwijgend onder verkeeren. Er komt bij zulke droeve gebeurtenissen geen aanzien des persoons tepas. Het gaat hier om de kennisse van den eenigen waarachtigen God. Het is een opensnijden van de levensader, die, eenmaal ge-

opend, de kennisse Gods in de gemeente *moet* doen doodbloeden. Zonder een ootmoedige, dankzeggende, maar ook onverholen en onverminkte belijdenis van Gods Drieëenheid is, thans zoogoed als voorheen en voor immer, de levenswortel van Jezus' gemeente gekwetst.

Op *die* belijdenis rust dan ook het Verbond. »Op die belijdenis", let wel, dat beteekent niet, op het nazeggen van dit raadselachtig geheimnis; maar op de belijdenis van een God die leeft; die er van eeuwigheid was; die van eeuwigheid zich zelf genoegzaam was; en die ook zonder schepsel van eeuwigheid zalig kon zijn, omdat Vader, Zoon en Geest elkander liefden en dus leefden in en door elkaâr. Een belijdenis alzoo niet van een *gedachte*, maar van een *feit*, van een eeuwig *aanzijn*, van dat groote, aanbiddelijke, *Goddelijke* aanzijn, dat er van eeuwigheid was, eer er ooit één enkel schepsel geademd had, en waarin voor alle schepsel zijns aanzijns oorsprong ligt en zijns levens doel.

Staat nu tevens vast, dat, naar we een vorig maal zagen, meer personen, die geenen meerdere boven zich hebben, niet saâm kunnen leven, of ze *moeten* in verbondsbetrekking treden, dan zal de eenvoudigste thans kunnen inzien en doorzien, dat wie een eeuwig God belijdt, die Zich zelf genoegzaam is, en dus de bronnen om te kunnen lieven en dus zalig te zijn, in Zich zelven vindt, er niet van tusschen kan, of hij *moet* ook belijden, dat in het eeuwig Wezen drie Personen zijn, t. w. de Vader en de Zoon en de Heilige Geest; dat deze drie Personen onderling *even gelijk* zijn; dat er boven deze drie Personen *niets* of *niemand*

staat; en dat derhalve de levensbetrekking tusschen Vader, Zoon en Heiligen Geest van eeuwigheid af niet anders *kan* hebben gerust dan in *Verbondsbetrekking*.

Men merke er toch wel op, dat verbondsbetrekking niets anders zeggen wil dan dit: »Wij regelen onze wederzijdsche betrekking zelf, naar eigen goedvinden." Staat er een meerdere boven ons, dan hoeft dat niet; dan regelt die onze betrekkingen voor ons; en doet dat in een wet, een bevel, een gebod. Maar is die meerdere er niet, dan *moeten* we het zelf wel doen; en indien we het zelf doen, is er maar één keus: *geweld* of *overeenkomst*. En overmits nu geweld hier vanzelf wegvalt, zoo blijft er niets anders over, dan dat de levensbetrekking tusschen Vader, Zoon en Heiligen Geest van eeuwigheid af, gerust hebbe op *overeenkomst*, d. i. op wederzijdsch goedvinden, op iets waartoe de ééne goddelijke Persoon zich tegenover den anderen *verbond*.

Hierbij valt natuurlijk in geen enkel opzicht te denken aan al datgene, wat onder menschen, naar menschelijke wijze en om der menschen leugenachtigheid bij verbondssluiting tepas komt. Schriftelijke opteekening, preciese formuleering, slachting van offerande, toeslaan van de rechterhand, zoutaanwending en zooveel meer, valt hier natuurlijk gansch en al weg, en al wat er overblijft is eenig en alleenlijk de wederzijdsche wils*uiting*, de wils*binding* door het over en weer gegeven woord.

Als ik onder menschen, met opzicht tot een boom, van drie deelen: wortel, stam en kroon, hoor gewagen, dan heb ik natuurlijk volle recht, om bij dien boom dan ook van »drie deelen" te spreken, waaruit

hij bestaat, ook al wordt er dat in die manier zoo niet bij gezegd noch gezet. In zulk een zin nu heeft de gemeente van Christus, op het tastgevoel van dezen gezonden zin afgaande, het woord »Drieëenig" op de lippen genomen, ook al is het dat deze uitdrukking in de Heilige Schrift nergens zoo staat. En zoo vragen we dus ook hier niet of de Heilige Schrift voor dit zelfgenoegzame leven Gods nu juist den naam Verbond bezigt; maar onderzoeken of niet de Heilige Schrift al die bestanddeelen duidelijk, volledig en opzettelijk aanduidt, die saâmgevat, in verstaanbare menschentaal, niet anders dan onder *den Verbondsvorm* belijdbaar zijn.

Weet ik nu en staat het vast, dat ons de Heilige Schrift openbaart: 1°. God was, en was God, in aller eeuwen eeuwigheid; 2°. om God te zijn, was Hij van eeuwigheid volzalig; 3°. om volzalig te zijn had Hij van eeuwigheid lief; 4°. kon Hij liefhebben, zonder af te hangen van zijn schepsel, overmits God het voorwerp zijner liefde in het eigen Goddelijk Wezen vond, door te bestaan als Vader, Zoon en Heilige Geest; 5°. om elkaâr lief te hebben en te leven, moesten deze drie Heilige Personen van eeuwigheid af een *bewust* leven leiden: 6°. om een *bewust* leven te leiden, moest er een levens*betrekking* tusschen Vader, Zoon en Heiligen Geest bestaan; 7°. niemand kon die levens*betrekking* voor Vader, Zoon en Heiligen Geest regelen; dus moesten deze Heilige Personen dit zelven doen; en 8°. zelven konden ze dit niet anders doen dan door wederzijdsche wilsuiting en wilsbinding; — als we, zeggen we, dit alles in het eerste geloofsartikel reeds belijden, dan zij aan een iegelijk in gemoede

toch gevraagd, of het dan niet strikt bij de Schrift blijven is, indien we belijden: dat van aller eeuwen eeuwigheid de Vader, de Zoon en de Heilige Geest *in verbond* hebben gestaan; dat dus de Verbondsbetrekking een betrekking is die rechtstreeks uit het aanzijn Gods voortvloeit, en dat het meer bepaaldelijk het mysterie der *Drieëenheid* is, waar alle Verbondsbelijdenis op rust.

Reeds hieruit ziet men, dat het neen, waarlijk geen zoeken van knoopen in biezen was, toen we indertijd zoo met ernste protesteerden tegen de geringschatting waarin de heilige Verbondsleer door de nieuwere orthodoxie gebracht was, en met name opkwamen tegen Dr. Van Dijk, toen deze, Dr. Van den Berghs proefschrift uit zijn voegen lichtend, de teedere Verbondsquaestie verlaagde tot de afmetingen van een methodologisch geschil. Het smart ons, dit hier nogmaals te moeten aanstippen. Maar juist omdat ons schrijven destijds allicht den indruk maakte van niet genoeg in de maat te zijn gebleven, en we nu eerst gelegenheid vonden, om eenigermate weer het hoogheilig belang van de Verbondsleer voelbaar te maken, moet thans; nu allicht in veler oog op beter gronden; ons zeer ernstig bedoeld protest worden herhaald. Bij het bespreken van het *werk*verbond komen we hierop terug.

Thans zijn wij nog aan den *Raad* des Eeuwigen, waarvan het, na het gezegde, reeds duidelijker zal geworden zijn, in welk verband deze Raad Gods met de leer der Verbonden staat.

Immers ook die Raad Gods *mag* noch *kan* gedacht worden, als een »Raad" van den Vader, die buiten

den Zoon of den Heiligen Geest om zou gaan, maar *moet* beleden en wierd steeds door de kerke Gods beleden als »de Raad van den Drieëenige"; zoowel dus van den Vader als van den Zoon en den Heiligen Geest.

En evenmin mag men zich dien Raad Gods te zeer naar menschelijke wijze denken, als op een gegeven moment, na wikken en wegen, te boek gesteld. Des Heeren doen is een *eeuwig* doen; en in de eeuwigheid is geen uurwerk; dat zou er in verzinken; een uurwerk dat eeuwen loopen kan, tikt toch bij seconden; en juist naar die seconden kunt ge het eeuwige zoomin meten, als den geur van een bloem bij de streep. Een kloktik en de polsslag der eeuwigheid zijn anderssoortig. Die hooren niet bijeen. Eeuwig is wat altijd voortbrengt zonder af te nemen; waar rusteloos af gaat zonder dat het mindert; eeuwig is, wat heel zijn aanzijn in elk moment doorleeft. Men mag dus wel, ook op voorgang der Heilige Schrift, van dien Raad zeggen, dat hij er was vóór de grondlegging der wereld, en dat hij geschreven is in »een boek." Zelfs is het 't eeuwige miskennen en tegen de Schrift in gaan, om, gelijk zoo velen thans doen, dien Raad tot *na* de grondlegging der wereld, ja zelfs tot na den val te verschuiven. Maar dit neemt niet weg, dat we van den goddelijken Raad toch altijd hemelsch en niet aardsch zullen gedenken, en dus af hebben te trekken van onze voorstelling al datgeen waaraan onze aardsche onvolkomenheid kleeft.

Afgewezen en bestreden moet dus het denkbeeld, alsof God de Heere bij maniere van een mijmerenden mensch, een tijdlang in zich zelf zou gepeinsd hebben,

hoe Hij dien Raad wel vatten en maken zou; en nu voorts uit dit gepeins opwakend, zijn gedachten nader bepaald had; om ze ten slotte te formuleeren in een vast Besluit. Dit kan bij God en in het Goddelijk Wezen niet. Eenvoudig omdat er in God geen overgang van onhelder besef in helder bewustzijn zich denken laat. Bij Hem is alles doorzichtig als het klaarste licht. In God is alles onmiddellijk. Er is voor Hem geen gedachte die Hij niet aldoor peilt tot op de keerzij van den bodem der zaak.

Zijn Raad past bij zijn Wezen, omdat die op zijn Wezen rust, en omdat die, uit zijn Wezen opkomende, bij het licht zijner Wijsheid, door zijn Wil tot Raad *wordt*.

Die Raad is dus de bewuste uiting van zijn leven; en wijl Hij niet anders leeft noch leven kan dan als Vader, Zoon en Heilige Geest, zoo volgt hier vanzelf uit, dat de Raad, dien schepselen nooit doorgronden, tot stand kwam, niet enkel door een wilsuiting van den Vader, noch ook alleen door een wilsuiting van den Zoon, noch ook enkel door een wilsuiting van den Heiligen Geest, maar door de diep opwellende wilsuiting van Vader, Zoon en Heiligen Geest in hun onderling verbond.

En overmits nu het verbond van Vader, Zoon en Heiligen Geest bij dien raadslag wel niet anders dan in de zuiverste harmonie *kon* zijn met die bewuste, heilige levensbetrekking, die tusschen deze Heilige Personen in het Wezen Gods bestond, bestaat en eeuwig zal bestaan, — zoo springt het in het oog, dat de Raad Gods, zoowel de *algemeene* Raad voor aller dingen loop en uitkomst, als de *bijzondere* Raad voor de zaliging der uitverkorenen; tot stand is geko-

men juist door en krachtens het eeuwig Goddelijk *Verbond* dat, tusschen de drie Heilige Personen in het Goddelijk Wezen opgericht, den grondslag uitmaakt van aller schepselen aanzijn en van aller uitverkorenen eeuwig heil.

V.

HET VERBONDSLEVEN EN GODS RAAD.

De arke zijns Verbonds is gezien in zijn tempel. Openb. 11 : 19.

Gods »Raad" op zich zelf kan ons menschen noch troosten noch bezielen, om de eenvoudige reden, dat die »raad" voor ons »een gesloten boek" is, en geen troost noch bezieling echt kan zijn, die geheel drijft op het onzekere en onbekende.

Wel biedt het ons natuurlijk een steun in het leven, dat we weten, hoe alle dingen naar Gods bestel gaan en dat zonder zijn toelaten geen haar van ons hoofd kan gekrenkt worden, maar dat algemeene Godsbestel, als grond van zijn Godsbestuur, is gansch iets anders dan wat we zijn »raad" noemen.

Die »raad" heeft in zeer bijzonderen zin betrekking, op hetgeen er geestelijk en eeuwig met de zondaren geschieden zal. En al stemmen we volmondig toe, dat tot die geestelijke uitkomst óók de aardsche lotgevallen meê kunnen werken, en in Gods hand alles instrument

wordt voor hooger doel; toch dient het »bestel" Gods en zijn »raad" duidelijk onderscheiden te worden. De »raad" Gods is een raad tot behoudenis van zondaren.

En nu ligt er zeer zeker, ook reeds op zichzelf een lieflijke gedachte in, om te weten, dát er zulk een »raad ter behoudenis" bestaat, en te mogen hooren, »dat er alzoo bij den Heere onzen God gedachten van lankmoedigheid en gedachten des vredes waren", maar zonder meer hebben wij daar niets aan. En indien God Drieëenig niets anders en niets meer had gedaan, dan »dien eeuwigen raadslag" in zich zelven voornemen, zou onze ziel troosteloos voort kunnen weenen, tot eindelijk óf de eeuwige morgen óf de eeuwige nacht zich ontsloot achter de poorten des grafs.

Want, let er op, zelfs die oppervlakkige lieflijkheid om *te weten* dat er »een raad ter behoudenis" bestaat en door God bij zich zelven is voorgenomen, zou door geen menschenhart ooit zijn ingedronken, indien er niets dan die »raad" bestond. Reeds hiertoe immers is er eene *openbaring* van dien »raad" noodig; de bekendmaking aan den mensch, dat die »raad" bestaat. En in zooverre ook die prediking van het Evangelie wel terdege tot het »verbond" behoort, mag en moet zelfs in den gestrengsten zin beleden worden, dat een »raad" Gods zonder meer, ons volstrekt niets zou nutten.

Maar ook al gaven we voor een oogenblik toe, dat die »raad" niet slechts bestond, maar dat dan nu de mensch, óók buiten het verbond om, met het bestaan van dien »raad" bekend ware gemaakt, dan nog, vragen we met nadruk, wat zou dit u verder brengen? Wat zou dit u nutten? Welk een troost zou dit u brengen in leven en in sterven?

Ge wist dan: Zie, er is een raad Gods tot behoudenis van zondaren. Naar dien raad gaat het. Maar of ik, of mijn lieve vrouw, of mijn liefste kind, of mijn beste boezemvriend, in dien raad ten leven opgeschreven zijn, dan wel door dien raad zijn voorbijgegaan, dát, dát eenige waar het voor ons op aan zou komen, dát weet ik niet. Want verzegeld is het boek, waarin de namen der kinderen Gods staan opgeschreven. En geen onzer, zelfs de allerheiligste, is in dit leven bekwaam, om die zegelen te ontsluiten. Die zegelen ontsluit eerst het Lam in den dag des eeuwigen berouwens of der eeuwige vreugd.

Wat zou ik dan nu verder kunnen of moeten doen? Immers stil neerzitten. Wachten in doodelijken angst. Wenschen, bidden, dat het morgen met de wereld maar gedaan mocht wezen, opdat zonder langer beiden en langer vreezen, het raadsel opgelost en de zaak beslist en het lot van alle bange ziel uit mocht gemaakt zijn. Een bange onzekerheid is de schrikkelijkste foltering.

Of waar die dag toeft, en ik dus wel geperst en gedrongen word, om al de maanden en dagen mijns levens in die ontzettende onzekerheid te blijven voortleven, dáár is het maar niets anders, of ik eindig met voor dien schrik des Heeren geheel ongevoelig en verstompt te worden. Want vergeet niet, men went aan alles!

Dat wil hier zeggen, eens menschen ziel heeft geen spankracht om zulk een ijselijke spanning lang uit te houden. En daardoor komen dan die onheilige, niet genoeg te veroordeelen toestanden; dat men, hetzij op den preekstoel, hetzij in de binnenkamer telkens

die ontzettende woorden van »dood en verdoemenis", van »eeuwigheid en oordeel" op de lippen neemt, zonder dat ons hart er iets noemenswaard meer bij gevoelt.

Men hoort wel eens zeggen: »Die man heeft mij doodgepreekt!" en daar steekt dan tweeërlei zin in. Vooreerst, dat die man derwijs zich heeft aangewend zonder maat of soberheid, de indrukwekkendste, heiligste woorden altijd weer te herhalen, dat ze in mijn oor ten langen leste als een klinkend metaal zijn geworden, waarvan de klank geheel buiten mijn hart omging. En ten andere, juist door dat overmatig gebruik van het heiligste, is hijzelf allengs er toe gekomen, om deze ontzettende woorden zóó te bezigen, dat het buiten zijn hart en zijn besef omging; zoodat dusdoende noch hij die sprak noch hij die hoorde, als er van de hel en de eeuwige pijn en het onuitblusschelijk vuur gesproken werd, ook maar van verre meer aan één dezer ontzettendheden dacht.

Juist uit dien hoofde kan er dan ook niet ernstig genoeg op aangedrongen, dat men den »raad" Gods toch late blijven wat hij is en er niet de zielen meê neerploffe, ontzenuwe of afstompe.

Gods »raad" is een hoog souvereine raadslag van de hooge eeuwige majesteit des Allerhoogsten en Drieëenigen Gods.

Besef nu wel, dat wij, in onzen hoogmoed, bijna nooit van dien God hoog en hemelsch genoeg denken. We *vergelijken* meest, en oordeelen dan ongeveer zóó bij ons zelven: die persoon staat boven mij; en over hem weer die; en dan die; en eindelijk de koning; en hooger nog dan de koning machtige keizers; en

nu nog veel hooger, met macht over alles bekleed, staat de Heere onze God.

Maar behoeft nu nog gezegd, dat dit nog veel, veel, oneindig veel te laag van dat hoogste Wezen gedacht is? Nog gezegd, dat niets of niemand ook maar van verre tot vergelijking kan dienen, om ons den volstrekt onmetelijken afstand voor te stellen, die óns »niet" van Godes »eeuwige volheid" scheidt? Zie, bij elken ademtocht dien we inademen, slikken we, naar ons de natuurkundigen verzekeren, een menigte van infusoriën in, kleine gansch onzichtbare en onwaarneembare diertjes, wier aanzijn men met het fijnste vergrootglas slechts even ontdekt. En zeker de afstand, tusschen zulk een infusiediertje en een machtig keizer is groot. Maar toch, ook al naamt ge nu dien afstand in de duizendmaal duizenden verveelvoudigd, toch zoudt ge nog altijd even ver af blijven van het meten van dien volstrekt *on*metelijken afstand die het machtigst schepsel gescheiden houdt van den ONEINDIGEN God.

En is er nu niemand die dit weerspreekt en zou men al gansch goddeloos moeten zijn, indien men die hooge majesteit Gods ook maar eenigszins wilde verkleinen, hoe, zoo vragen we, kan dan die »raadslag" Gods, *zonder meer*, ooit een andere uitwerking hebben, dan om alle levensbeweging in mij neder te werpen; den stroom des levens in mij te doen stremmen; en alle besef en alle gevoel en alle consciëntie in mij volstrekt onaandoenlijk te maken?

Wat zal *ik*, waar zulk een eeuwige Majesteit beraamt en beraadt en zijn raad formeert naar zijn welbehagen? Wie ben *ik*, dat ik er nog ook maar een zweem van aanspraak op maken zou, dat Hij dien raad mij bekend

zou maken? Staande tegenover dien »raad", wat is mij, zondig nietig druppelke aan den emmer dan, dat ik zou achten, als deed het er nog iets toe, of dat kleine infusiewezentje, dat ik mijn ziel noem, voor eeuwig doodgedrukt werd tusschen zijn goddelijke vingeren of zich plaatsen moest onder de schaduw van zijn vleugelen voor eeuwig en altoos!

Voor dien »raad" gekomen, dan valt alle mensch weg, dan ligt al het menschelijke neder, dan is er niets dan een wegzinkend »niet" in het schepsel, en hoog daarover en daarboven de alles sturende en besturende Majesteit van Hem, die alleen verheven zal zijn, en alleen *staan* kan, waar alle schepsel *ligt* (Cf. Jesaia 2 : 17).

Bestond er dus niets dan die raadslag over de eeuwige verdoemenis of het eeuwig gezaligd worden van de menschelijke persoonlijkheden; zonder dat tevens in dien raadslag een »verbond" gegeven was; dan zouden we met dien »raad" op zichzelf niets hoegenaamd vorderen; de kerk zou tot een geestelijk kerkhof worden; alle prediking dood zijn; doelloos alle vermanen; geen sacrament zou meer gezocht worden; alle liefdewerk zou ijdel zijn bevonden; en alles zou uitloopen op een troosteloos en hopeloos omwroeten van den bodem der ziel en een even troosteloos en hopeloos staren naar boven of men dat ééne ook te weten kon komen: »wat er in dien raadslag des Eeuwigen toch geschreven staat omtrent ons zelf en de onzen?"

En de uitkomst toont dan ook, dat, zoodra de prediking van het Verbond zoek raakt, er onveranderlijk één van deze beide gebeurt: óf dat de luchthartigen en oppervlakkigen dan ook maar den ganschen raad

Gods opzij schuiven, óf wel dat de ernstig gestemde en God zoekende zielen onder dien »raad" geestelijk bezwijken en in bange duisternis blijven neerzitten tot aan hun dood.

Het eerste is thans het meest algemeen.

Het meer luchthartige Christendom, dat de »nauwe poort" wegneemt en eigenlijk oordeelt, dat Jezus met van »den engen weg" te spreken, zich te somber en zwaarmoedig uitliet, leeft in en met en bij dien »raad" Gods volstrekt niet meer. Zij, die dit »aangename" Christendom voorstaan en belijden, spreken er dan ook bijna nooit meer van. Het komt in hun gedachtenloop niet zoo voor. En is het al dat soms óf een gesprek met een bezwaarde van hart, óf een bepaald Bijbelwoord, óf het stuk der Voorzienigheid, hen *noodzaakt* om over dien »raad" Gods zich uit te laten, luister dan zelf maar eens toe, hoe men dan, den naam van »raad" bijbehoudende, het wezen van dien raad wegcijfert, loochent en bestrijdt.

Die »raad" Gods wordt dan, *óf* versmolten in het algemeene Godsbestel, en dus verdronken in de algemeene Voorzienigheidsleer; *óf* wel, indien men dien »raadslag" nog op het eeuwig heil toepast, maakt men er een raadsbesluit van, om het heil in Christus aan zondaren aan te bieden, op gansch onzekere kansen af, of het er van komen of niet van komen zal, dat sommigen der zondaars, of ook allen, het aannemen. *Of* eindelijk, indien men ook al toestemt, dat die »raad" óók op het eeuwig lot der bijzondere personen ziet, dan breekt men er toch weer de vastheid en dus de goddelijkheid van, door het daarnaast opstellen van een menschelijken finaal »beslissenden" wil.

Terwijl omgekeerd in al zoodanige kringen, waar werkelijk zielsangst gekend en dus naar troost gedorst wordt; in kringen, waar het allerheiligst geloof *niet* in apologetische beschouwing op- noch in deugdsleer ondergaat; in kringen, waar men den schrik des Heeren doorleeft, en worstelt om zijn eeuwige goedheid te grijpen; — dat misduiden van Gods »raad" als moest in het staren daarop ons geloof kracht zoeken, metterdaad tot de droefste zielstoestanden leidt, waarbij u het hart in ontferming ontstoken wordt, en het leven vaak versterft en inkrimpt, tot er niets, niets meer te zien is van dat licht dat men »moest laten schijnen, opdat de Vader die in de hemelen is, verheerlijkt zou worden."

En nu doen we volstrekt niet meê met hen, die deze gejaagden van ziel en door een onweder voortgedrevenen hard aanvallen en hen over zoeken te lokken naar de paden dier oppervlakkige belijders, die eigenlijk den beslissenden »raad" in de hand des menschen stellen en dien ontnemen aan hun God.

Dat zij verre.

Dan is er geen God meer. Dan is *God* in het aanbiddingsvoorwerp vernietigd. Wij hebben van God af te hangen. Een God die van ons af zou hangen, is een ongerijmd gedachtebegrip, en heeft niets gemeen of niets van doen met den Vader van onzen Heere Jezus Christus, wiens ontfermingen ondoorgrondelijk zijn.

Maar wel onderwinden we ons, uit diep gewortelde overtuiging en op grond van Gods Woord, aan die beide soorten van dolende belijders toe te roepen, dat hun standpunt niet naar de Schrift is; dat ze van den »raad" Gods iets maken wat hij naar Gods bestel niet

is noch zijn kan; en dat het rechte spoor niet is te vinden, dan door terugkeer tot de oude belijdenis, dat die »RAAD", dat zijn dan toch »de verborgene dingen" voor den Heere onzen God zijn, maar dat voor ons is het uit en krachtens dien »raad" *geopenbaarde*, t. w. zijn heilig VERBOND.

Er is namelijk in dien »raad" Gods niet slechts een raadslag voor u en mij en hem en haar persoonlijk, maar ook een gansch bestel, een geheel van ordinantiën voor de wijzen waarop die einduitkomst van dien heiligen raad tot stand zal komen.

Als God de Heere een vrucht van den palmboom ziet, dan ziet zijn oog er tevens en onmiddellijk de plek bij, waar die palmvrucht uitbotte; en de schors waar die plek in geboord werd; en het merg dat naar die schors toedrong; en den wortel, waar dat mergsap uit opsteeg; en den grond waar die wortel zijn voedsel uit trok. En zoo nu ook kan God de Heere geen uitverkoren kind des Koninkrijks in zijn voleinding aanzien, of Hij ziet er bij de kerk die hem baarde; en het Woord dat die kerk hem bracht; en zoo ook het Verbond waaruit én dat Woord én die kerke Gods voortkwam.

En overmits nu dat *zien* van deze dingen bij God niet een ijdel en ledig aanschouwen is in de verbeelding, maar integendeel een *scheppend* zien, het zien van een God, die zich niets verbeelden kan, of Hij *beeldt* het ook, — zoo komt alles er dan maar op neer, dat we dien »raad" in plaats van *half* »heel" nemen. D. w. z. dat we ophouden ons voor te stellen, als omvatte die »raad" enkel maar de beslissing over ons eeuwig persoonlijk lot; en er toe komen, om

dankbaar te belijden en te erkennen dat die »raad" in plaats van één *twee* dingen bevat: 1. de einduitkomst van ieders eeuwig lot; en 2. heel het samenstel van middelen, waardoor die einduitkomst wordt verwezenlijkt. En dat »samenstel van middelen" nu, die vormen het *Verbond*.

VI.

DE VERBONDSSLUITING EN GODS BARMHARTIGHEID.

Gelijk een man met zijn vriend spreekt.
Exod. 33 : 11.

De »raad Gods," zoo bleek ons dan, bestaat volstrekt niet alleen uit een eindbepaling over ieders persoonlijk eeuwig lot, maar bevat en omvat tevens geheel het bestel van de middelen, de tusschenoorzaken en instrumenten, door wier werking die uitkomst zal worden verkregen; en het »samenstel dier middelen nu, zoo beweerden we, ligt saâmgevat in den wil Gods tot stichting van een verbond."

Om nu de beteekenis van dit »Verbond van God met schepselen" wel te doorgronden, is ons voor alle dingen van noode, dat we een oog krijgen voor de *nederbuigende goedertierenheid* Gods, die zich in deze Verbondsstichting uitspreekt.

Er kan geen verbond worden gesloten tusschen God en zijn schepsel of die hooge, levende God moet zich zeer diep *nederbuigen*. Dit ligt in den aard van het

verbond. Een verbond toch is ondenkbaar tenzij tusschen ongeveer *gelijken*. Een verbond is de wederzijdsche verbinding op het woord van eer en trouw tusschen de zoodanigen, die over en weer met elkaâr handelen kunnen.

Zoolang men dan ook bij de Verbondssluiting van God met zijn schepsel dit »nederbuigen Gods" voorbijzag en staren bleef op Godes eeuwige, goddelijke majesteit, is het volkomen begrijpelijk, dat men dacht en uitsprak: »Och, eigenlijk was het toch slechts een verbond in schijn; een verbond van éénen kant (unilateraal); gelijk men het noemde; maar wezenlijk bestond en bestaat dit verbond niet!" Men zal toch toestemmen, dat te spreken van een éénzijdig verbond even ongerijmd is als te spreken van een huwelijk niet tusschen man en vrouw, maar alleen van een man. Behoort het eenmaal tot den aard en het wezen van elk verbond, dat er *twee* zijn, die onderling verbonden worden, dan kan er uiteraard in geen ernstigen zin van een verbond sprake wezen, indien het verbond slechts van éénen kant zou komen. Een verbond van éénen kant is *geen* verbond. En het is ontwijfelbaar, dat niet zoo zeer als dat telkens wijzen op een »eenzijdig" *unilateraal* verbond, voor het besef der gemeente de wezenlijkheid van het verbond heeft vernietigd.

Helder heeft de gemeente daarom in te zien, dat God de Heere, toen Hij in zijn raad den wil vastzette, om in een verbond met zijn schepsel te treden, in, met en door dienzelfden wil zich in goddelijke goedertierenheid nederboog, om naast zijn schepsel te gaan staan en met hem te handelen op voet van gelijkheid.

Men is er aan gewoon, om van Godes nederbuigende erbarming tegenover den *zondaar* te spreken, en ook

wij stemmen natuurlijk van heeler harte toe, dat in het komen tot den zondaar een *erbarmen* spreekt, dat, eer de zonde uitbrak, zich niet kón openbaren. Evenmin als uw *medelijden* werken kan tenzij er eerst geleden worde door *een ander*, zoo ook kón het goddelijk ontfermen niet uitkomen, ten ware er eerst een gevallen schepsel neerlag, waaraan ontferming kon worden betoond. Aan die waarheid doen we dus niets te kort, maar houden ze veeleer staande in haar volle afmeting.

Maar wat o. i. te veel door de gemeente uit het oog wordt verloren, is, dat ook reeds in het paradijs; vóór den val in zonde; toen het menschelijk schepsel nog recht liep; datzelfde *nederbuigen* wel niet in Gods erbarmen (dat openbaarde zich eerst bij de zonde), maar dan toch van Gods goedertierenheid te aanbidden viel.

We willen er de aandacht op vestigen, dat men, ook in dien heiligen, teederen achtergrond, dien de »goedertierenheid" Gods voor zijn »ontfermen" aanbiedt, een oog behoort te hebben voor dat zich nederbuigen van den oneindigen Schepper tot het eindig menschenkind. Dit raakt den hoogen adel van het *werk*verbond, waar we verderop aan toe komen, en dat wel *moest* miskend, weggecijferd en vergeten, zoolang men zich valschelijk inbeeldde, dat de nederbuigende liefde Gods eerst met het *genade*verbond gekomen was.

Neen, integendeel, die nederbuigende liefde Gods spreekt in geheel zijn verhouding tot den mensch; zoowel vóór als na den val in zonde; ja zelfs reeds in 's menschen schepping en het wezen dat God naar zijn heilige beschikking voor den mensch besteld had en den mensch inschiep.

Immers zou er ooit een verbond tusschen God den

Heere en zijn zelfbewust schepsel mogelijk zijn, dan moest God met dien mensch, als *gelijke* onderhandelen kunnen; en om dit te bewerken, moest *ten eerste* de mensch naar het beeld en de gelijkenisse Gods worden geschapen, en moest *ten andere* God de Heere zich van den troon zijner majesteit tot dien naar zijn gelijkenis geschapen mensch nederbuigen en als ware het naast hem gaan staan.

Zoo ligt er dus in dat: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis", reeds op zichzelf een onuitsprekelijke diepte van goddelijke goedertierenheid. Onder de koningen op aarde wordt het reeds als een hooge betooning van gunst gerekend, indien de vorst u toestaat zijn wapenschild te voeren. Onder menschen is het aannemen van een kind en dus het toestaan om uw naam te voeren, het hoogste blijk van genegenheid. Maar hier is het de Koning der koningen en aller goden God in zijne heilige majesteit, die aan een »niet" dat nog niet eens bestaat en nog in het leven moet treden, de heilige eere en het zalige wezen toebeschikt, om drager te mogen zijn van zijn eigen beeld en gevormd te worden naar zijn majestueuse gelijkenis.

's Menschen streven is juist, om, wat te veel op ons zelf gelijken zou, te *vernietigen*. Niets onaangenamer voor een invloedrijk man, dan dat er in zijn nabijheid een even invloedrijke zich vestigen komt. Men duidt het euvel als een ander zijn wil *als wij*. Dat is de nijd. Dat is de vrees van zijn hoogheid te moeten deelen met een ander. De zucht om alleen groot en hoog en gevierd en aangebeden te zijn. Concurrentie is een doodelijk zaad in 't arglistig hart van den mensch.

En zie hier een God, die, door niets er toe genoopt, uit louter welbehagen wezens verordineert en schept, die naar zijn beeld en gelijkenisse zullen zijn; eens dragers van zijn heerlijkheid; en der Goddelijke natuur deelachtig.

Oneindig rijker dus, dan men gemeenlijk waant, is de overstelpende goedertierenheid en gunst en liefde Gods, die zich reeds in dat ons schenken van »zijn beeld en zijn gelijkenisse" uitspreekt. Al wat achter het Lam al jubelend uitgaat: »Als koningen gekroond en vrij!" is in den diepsten grond van die Goddelijke scheppingsliefde de kostelijke, de geheiligde bloesem.

Maar toch dit is nog slechts het ééne deel van die goedertierenheid Gods in zijn scheppen van het menschelijk schepsel. Het andere deel, schier nog sterker sprekende, is, dat de Heere onze God met den mensch spreken komt »*als een man met zijn broeder.*" Na den val in zonde wordt dit van Mozes, als bij uitzondering bericht. Zie Exod. 33 : 11. Maar de verschijning aan Abraham onder de eikenbosschen van Mamré toont, dat dit spreken »als een man met zijn broeder", de grondgedachte der Openbaring is. Dat bakken van koeken en nederzitten onder de schaduw van het geboomte, moge op ons een indruk maken, dat het bijna ongoddelijk wordt; toch zijn ook die trekken in de Openbaring wezenlijk, en toonen welsprekender dan ons betoog het kan, hoe oneindig, en, we zouden haast zeggen, bijna ontzettend ver, God de Heere dat »zich nederbuigen tot zijn schepsel" en dat »spreken als van een man tot zijn broeder" heeft uitgestrekt. Abraham met den Heilige om Sodom worstelend, wordt dan ook een »vriend des Allerhoogsten" genaamd (Jac. 2 : 23).

Vóór den val in zonde nu bestond als regel, wat later in de heilsopenbaring slechts van lieverleê terugkwam. Ook in het paradijs gaat de Heere dus met den mensch »als een man met zijn broeder" om. Niet zoo als oppervlakkige theologen het vaak doen voorkomen, als een soort kinderoppasser met een paar kleine kinderen; neen maar als »een man met zijn broeder"; zich nederbuigende tot hem; met hem in den hof wandelend; de dieren tot hem leidend; de diepe mysteriën van den dubbelen boom hem toevertrouwend; en met hem levend op bond van trouw en eer. Zelfs de naieve trek, dat God de Heere, ná den val, aan den eersten mensch een bedeksel der schaamte om het onteerde lijf sloeg, is geen »menschelijke voorstelling" d. w. z. eigenlijk onwaar; maar even diepe goddelijke realiteit als het gebeurde onder de eikenbosschen van Mamré, — en de kribbe van Bethlehem! D. w. z. een zich toonen en openbaren van Hem, den Heerlijke, in nederbuigende goedertierenheid, als onzer één; komende daartoe naast ons staan; met ons in den hof wandelende; en sprekende »als een man tot zijn broeder."

In dat zich »nederbuigen Gods tot het schepsel", ligt van die goedertierenheid des Heeren zelfs de kroon. Want merk maar op, hoe er niet één betrekking tusschen menschen bestaat, of de Heere treedt er in, schikt er zijn Goddelijk hart toe, en gebruikt ze als band om ons te binden aan zich. Man en vrouw, bruid en bruîgom; kind en vader; broeder en broeder; bondgenoot en verbondene; vriend en vriend, het zijn altegader gestalten die de Heilige Schrift in Goddelijke werkelijkheid over Hem, den heilige, en het mensche-

lijke schepsel legt. »Ik ben uw man, o Israël!" »Hoewel Ik u ondertrouwd had." »Dit geheimenis is groot, maar ik zeg dit van Christus en de gemeente!" »En de bruid roept: Kom." »Dien heeft hij macht gegeven kinderen Gods te worden." »Abba, Vader!" »Medeerfgenaam van Christus." »Een vriend Gods genaamd." »En Hij sprak met Mozes van aangezicht tot aangezicht, als een man met zijn broeder." Oordeel zelf zijn het niet altemaal gansch Schriftuurlijke gedachten, en zelfs Schriftuurlijke uitdrukkingen, waarin telkens en telkens weer dat nederbuigende van een goedertierenheid zich uitsprak, die lust had in het zich naast ons stellen als onzer één?

Is dit nu slechts *een schijn?*

M. a. w. doet God de Heere wel alsof het zoo ware, maar slechts om ons er den indruk van te geven, alsof het zoo is?

Die vraag is de vraag waar alles aan hangt!

Want indien ja, dan is heel het zedelijk leven, dan is al Gods erbarmen, slechts een schoone poëzie, een heerlijke droom; doch zonder waarheid en wezenlijkheid.

En daarom antwoorden we op die vraag door naar de vleeschwording van het Woord te verwijzen, naar »God geopenbaard in het vleesch." Is dat ook maar schijn? Neen, bij God, maar deze is de antichrist die loochent dat God in het vleesch is geopenbaard. En op dien grond nu zeggen we: Een iegelijk die Christus aanbidt als zijn God en zijn Heere, belijdt te gelooven, dat God *wezenlijk* tot ons kon komen en gekomen is. En al wordt daaraan nu ook terstond toegevoegd, dat niet de Vader maar de Zoon onze natuur heeft

aangenomen, toch is de vleesch-wording van het Woord de concrete openbaring van die eeuwige liefde, die de levensadem van het goddelijk wezen is, en die dus het nederbuigende dezer goedertierenheid in Vader, Zoon en Heiligen Geest onderstelt.

Is dus de vleeschwording van het Woord *wezenlijk; wezenlijk* ook de liefde Gods; dan moest ook *wezenlijk* zijn dat zich nederbuigen zijner goedertierenheid; en komen we alzoo tot de slotsom dat in het verkeeren van God als een man met zijn broeder, een wezenlijk mysterie en even mysterieuse wezenlijkheid zich openbaart, als in Bethlehems kribbe en in de inwoning van den Heiligen Geest.

Van dien kant bezien is derhalve de Verbondsleer, d. i. de belijdenis dat de hooge God in verbond met zijn schepsel is getreden, niets minder dan de zeer eigenlijke, wezenlijke en rechtstreeksche openbaring zijner *nederbuigende goedertierenheid.*

Hij buigt zich in zijn liefde tot ons neder, en onzer is het, Hem, die zich tot ons nederboog, in zijn tempel weder *te verhoogen* door aanbidding.

Maar natuurlijk, doordien men het nederbuigen niet zag, verloor ook dat »verhoogen" zijn beteekenis.

Voor wie dat *in*ziet, keert het weder.

En wat meer nog zegt, voor wie het *door*ziet, is met dat »nederbuigen" tevens de sleutel gevonden tot het geheim van alle »zedelijk leven," en alle »verantwoordelijkheid," en alle »schuld."

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL TWEE.

DE LEER VAN HET VERBOND.

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL TWEE.

DE LEER VAN HET VERBOND.

I.

GODS WERK IN ALLE WERK DES MENSCHEN.

> Gij nu zult mijn Verbond houden; gij en uw zaad na u, in hunne geslachten.
> Gen. 17 : 9.

Niet ernstig genoeg kan er op aangedrongen, dat men tusschen den eigen aard van het *vrome* en van het *zedelijke* leven toch scherp en juist onderscheide.

Onze tijd is in dat opzicht hoogst gevaarlijk.

Eenerzijds ontwaart ge in de hoogere klasse der maatschappij een streven om in het zedelijke leven het één en al te zien en de rechten van het leven der vroomheid daaraan ganschelijk op te offeren. Terwijl er van tegenovergestelde zijde, in de lagere klassen der maatschappij vooral, een niet minder besliste neiging zich openbaart, om het vrome leven tot ál het

leven te maken, soms zelfs onder niet geringen afkeer van deugd en deugdsgelijke.

Van beide kanten is de kunstbewerking dus uiterst eenvoudig. Men gevoelt dat deugd en vroomheid op zeker gegeven punt met elkaâr in botsing dreigen te komen, en nu snijdt elk dezer beide richtingen op haar beurt eenvoudig één dezer beide termen weg, en eindigt de eerste met alle vroomheid in deugd te doen ondergaan, de andere met alle zedelijke drijfkracht aan den eisch der vroomheid op te offeren.

Een verschijnsel daarom te bedenkelijker, overmits ge het waarneemt niet bij de lage zielen, maar bij de edelst gezinden aan beide kanten.

De velen en machtigen die er vooral in onzen tijd zoo rusteloos op aandringen, dat men, minder lettende op de belijdenis, iemands wezenlijke waarde uitsluitend naar zijn liefde voor wat schoon is en wel luidt zal afmeten, zijn niet de zinlijke wereldlieden, maar meest mannen van ernstigen zin.

En omgekeerd de landbouwers, de kleine burgers, de handwerkslieden, die aan alle spreken van deugd den dood hebben geroken en van niets dan vroomheid weten willen, zijn *niet* de herbergbezoekers noch ook de schrapers, maar de kern en het pit van ons volk.

Heenspringen over deze tweespalt, helpt dus niets. Het feit ligt er nu eenmaal toe, dat men én in hooge én in lage kringen, bij ernstiger opvatting van het leven, al sterker gevoelt, dat vroomheid en deugd volstrekt niet altijd uit elkaâr voortvloeien; veeleer niet zelden in botsing geraken; en dat nu de behoefte zich voordoet, om deze tegenstrijdigheid op te lossen. Wel meent de oppervlakkige wereld, dat dit dwaasheid is,

en dat vroom zijn en braaf vanzelf bij elkaâr hooren. Maar de dieper doordenkenden bevinden het anders. En alsnu naar een oplossing voor dit stuitende, soms tot wanhoop uitdrijvende probleem rondtastende, komen ze over en weer tot geheel tegenovergestelde oplossing, door óf aan de werking van Gods almacht in het hart haar geldig recht te betwisten, óf wel willens en wetens het oog te sluiten voor het zedelijk leven, dat zich in dat hart openbaart.

Zelfs op godgeleerd gebied is die dubbele strooming merkbaar.

Er zijn er aan de ééne zijde, die den dag reeds met vreugde tegenjubelen, waarop de laatste paragraaf der Dogmatiek naar de Ethiek zal verhuizen; en er zijn er anderen niet minder, die eigenlijk van oordeel zijn, dat heel de Moraal en de Ethiek beide eigen vindingen zijn van den Duivel.

Uit alles blijkt dus, dat we hier wel terdege met een diep ingrijpend stuk uit de worsteling des levens te doen hebben; en mocht iemand meenen, dat het hier besprokene slechts een dorre afgetrokkenheid raakte, dien zij gezegd, dat er een worsteling meê gemoeid is, die, zal ook hij ooit ten leven komen, eens stormen moet ook door zijn eigen hart.

Voor zoover nu een poging gewaagd mag, om over de donkere diepte, waarin deze beide beginselen met elkaar worstelen, het licht des Woords te doen schijnen, stellen we gaarne op den voorgrond, dat een zóó volkomene oplossing van deze tegenstrijdigheid, dat alle moeilijkheid wegviel, nog nimmer gegeven werd noch ooit zal gegeven worden.

Zoolang het eeuwige en tijdelijke, het oneindige en

eindige, het »zijnde" en het »wordende", of wilt ge, zoolang de Schepper en het schepsel, en dus ook God en mensch, als tegenstellingen bestaan en beleden worden, blijft dit zoo; blijft dit zoo eeuwiglijk. Het moment toch, waarop een mensch wanen zou alsnu den overgang van zijn eindig »niet" op den eeuwigen God volkomen te begrijpen, zou het moment zijn, waarop hij zijn God verloor.

Daar is dus niets aan te doen.

Dat mogen we zelfs niet anders wenschen.

God de Heere, doordien Hij God is en als God menschen schiep, heeft door die scheppingsdaad zelf *den overgang van den Schepper tot het schepsel* voor eeuwig en altijd aan den blik van ons bewustzijn onttrokken. Door bidden kan die overgang van het schepsel naar den Schepper *feitelijk* gemaakt, maar ontleed kan die nimmer worden. In den Christus is die overgang belichaamd. Middelaar te zijn, dat is dien overgang in zijn persoon uit te drukken. Maar juist daarom is die persoon des Middelaars dan ook het diepste aller mysteriën.

Maar na dit eenmaal onomwonden te hebben uitgesproken, mag wel terdege de hand aan den ploeg geslagen, om dezen nog veel te woest en braak liggenden akker te ontginnen; mits het slechts naar den Woorde Gods geschiede, en dus in den vorm ga van het *Verbond.*

En dan beginnen we met de ernstige aandacht van Gods kinderen te vragen voor de hier navolgende, zoo we hopen, genoegzaam heldere en doorzichtige overweging.

Een mensch ook maar één oogenblik buiten God te denken, is het toppunt der ongerijmdheid. Onverschillig

of iemand een godvruchtige of een goddelooze, een kind Gods of een vervloeker van het heilige is, hij kan geen oogenblik leven, zonder dat de eeuwige en almachtige God hem van oogenblik tot oogenblik houdt en staande houdt door het woord zijner kracht. Dat geldt van zijn lichaam. Dat gaat door van zijn bloedsomloop. Dat moet beleden van zijn ademhaling. Dat behoort erkend van zijn spier- en denk- en wilskracht. Noem het schriklijk, maar zelfs toen een Traupmann zijn slachtoffers wreed vermoordde, was het God, die op datzelfde oogenblik die kracht van geest en wil en hand bestendigde. Zonder dat ware de moordenaar zelf eenvoudig dood neergezegen. Om te kunnen moorden moest hij leven, en om te kunnen leven, moest zijn leven gedragen worden door de goedertierenheid Gods. En zelfs als een mensch sterft gaat dat nog door. Ook afgezien van het lichaam en wat daarbij hoort, is immers ook ons aanzijn op zichzelf ondenkbaar, zonder dat God *wil* dat we er zijn en, overeenkomstig dien wil, ons draagt en staande houdt.

Gods groote schepping is niet een magazijn van uurwerken, die de magazijnhouder opwindt, denkende: »Zie, nu loopen deze alle, zonder dat ik er iets aan doe, twintig, dertig of meer uren!" Neen, er is geen enkel oogenblik dat een mensch zeggen kan: »God de Heere heeft mij een provisie kracht of een provisie leven geschonken, waarop ik nu, buiten Hem om, zooveel dagen of weken teren kan!" Integendeel. God geeft nooit provisie, eenvoudig omdat de mensch er *niets* aan hebben zou. Want immers om die provisie van leven te kunnen opteren, zou hij toch *ergens* moeten zijn, en er is nu eenmaal in het gansche heelal ner-

gens ook maar één enkel verborgen plekje, waar de mensch met die provisie van leven henen zou kunnen uitwijken. Hij kan nergens zijn of hij vindt God, die er was eer hij er aankwam. De spil zelf waarom het rad onzer geboorte en het rad onzes levens zich wentelt, is de eigen vinger van Godes almogende kracht.

Maar gaat dit nu door van ons lichaam, van ons denken, van ons levensaanzijn, hoe zou het dan *niet* doorgaan van ons gemoedsleven?

Dat gemoedsleven nemen we nu in den rijken, kernachtigen zin van wat de Heilige Schrift noemt, uw »inwendigen mensch", en wat in Rom. 7 uitdrukkelijk »gemoed" heet, d. i. de haard, waar het vuur der liefde, der bewondering en der aanbidding in u gloort, de zetel van uw teederder aandoeningen, heel dat rijke, heerlijke leven, dat ge als mensch in onderscheiding van alle andere schepsel, of althans in hooger, edeler zin bezit.

En nu vragen we: Is het denkbaar, dat het grovere, ruwere aan uw menschelijke persoonlijkheid, dat uw stof, uw bloed en de trekking uwer spieren rechtstreeks en elk oogenblik aan God zou hangen, en dat het edelere, fijnere, teederdere drijven zou op de troebele wateren van een zondig hart?

Dat *kan* niet. Daar komt heel Gods heilig Woord tegen op. Daar teekent de bevinding van heel Jezus' kerk en van elk van Gods kinderen protest tegen aan. Neen, indien er eenige ontferming, indien er vatbaarheid voor iets beters, soms zelfs een dorsten als van het hijgeud hert in ons is, dan komt U daarvan, U alleen de eere toe, o Koning onzer ziele, en trilt dit edelere geen oogenblik, geen blik der oogen, in ons,

zonder uw rechtstreeksche, uw algenoegzame, uw ons doortintelende en ons bezielende kracht!

Een grens is er dus niet.

Er gaat nergens, nergens, een lijn, hoe flauw ook, door ons menschelijk wezen, waarvan we zeggen konden: »Wat nu links van die lijn ligt werkte God en wat rechts daarvan ligt droeg ik zelf."

Weg, weg met die onheilige meening, alsof God de Heere een God zou zijn, die zoo nu en dan maar eens even ons aan zou raken of de hand naar ons zou uitstrekken, en buiten wiens rechtstreeksche bemoeiing om, we voorts de meeste dagen onzes levens zouden voorttobben.

God de Heere draagt elk zijner schepselen; draagt elk zijner schepselen van oogenblik tot oogenblik; en nooit, nooit is er een schuilhoek in hun hart of trilt er in dien schuilhoek een werking, of het is op datzelfde oogenblik zijn algenoegzame, zijn almogende kracht, die ook *daar* tegenwoordig is en ook tot *die* werking in staat stelt en bekwaamt.

En voldaan zal ons denken, zal de rede in ons, maar zal veel meer nog de eisch van Gods Woord en van het leven der aanbidding eerst dan zijn, als we, na uitwissching van alle willekeurige grenzen, Godes alomtegenwoordigheid inderdaad en waarheid ook ten opzichte van ons zelf zullen beleden hebben, en tot de erkentenis zijn gekomen: »Alomtegenwoordig de Heere der heirscharen óók in mijn lichaam, in mijn bloed, *in mijn hart* daarbinnen!"

Het eerste onzer geloofsartikelen: Ik geloof in God den Vader, *den Almachtige!*, — o, zeg het, volk des Heeren! ligt reeds dáár eigenlijk niet alles in? Geen

macht, geen schijn van macht, zelfs óók *in* mij, dan door Hem, den *Al*machtige, gedragen!

In die belijdenis kan men dus nooit te ver gaan. Veeleer mag niet gerust, eer die lijn tot den einde toe is afgeloopen. De *werker*, de eigenlijke *grond*werker, óók *in* mijn wezen, ben *niet* ik, maar is *Hij*. Hij alleen. Hij volstrektelijk.

Maar, en ziehier een tweede opmerking, die even ernstig dient overwogen: God de Heere werkt dit alles in ons als *menschen*.

Er zijn ook andere schepsels, waarin God werkt. Van een plant is even precies waar, wat van óns geldt, dat er geen vezeltje, geen druppel sap aan en in die plant werken kan, of God de Heere werkt dat en draagt het van oogenblik tot oogenblik. Geen insect zoo klein en verachtelijk, of we hebben er hetzelfde van te belijden. Zelfs van een steen en van het stof der aarde gaat geheel hetzelfde door.

En niets is bedenkelijker, dan dat men te kwader ure nu uit een steen of blad concludeert tot den *mensch*. Bijwijze van vergelijking mag en moet dat. Daar gaat de Schrift zelf ons in voor. Maar wierd dit van een *ver*gelijking een gelijk*stelling*, dan zou hiermeê aan de waarheid en de eere Gods te kort zijn gedaan; want God schiep *heel iets anders*, toen Hij een mensch maakte dan toen Hij het groene kruid deed opschieten uit de aarde. Ook voor ons moet dus een mensch *heel iets anders* dan een plant of steen zijn. We mogen een mensch niet anders nemen dan zooals God hem voor ons geplaatst heeft, en al het werken Gods in ons moet dus beleden en begrepen worden als een werken Gods *in den mensch*.

Niet, men versta dit wel, bij manier van deeling, zooals men dan zegt: »o, Ja, God doet veel, zeer veel, bijna alles, maar iets moet er dan toch voor den mensch overblijven." Dat zeggen klinkt in onze ooren als zeer goddelooze taal, waar we met alle kracht tegen opkomen. Dat nooit. Al wilde men negenhonderd negen en negentig deelen aan God laten en slechts één duizendste deeltje voor den mensch in reserve houden, dan nog zou de eere Gods al te goddelooslijk geschonden zijn. Niet één enkele zandkorrel van al het strand der zee moogt ge aan uw God onttrekken, of ge hebt vermetellijk uw God onttroond.

Alles werkt God dus bij u; alles zonder eenig voorbehoud; maar dit alles werkt Hij in *een mensch*. en dus naar den aard en naar de bestaanswijze die Hij zelf voor dat menschelijk wezen verordend heeft. En overmits het God den Heere nu beliefd heeft, den mensch aldus te scheppen, dat hij een wezen zou zijn met bewustzijn, met een wil (vrij of gebonden), met aandrift, met een poorte in het hart, toegang gevende tot de wereld der onzichtbare dingen, zoo volgt hieruit, dat de werking Gods in ons ('tzij bloot stoffelijk, 'tzij naar het redelicht, 'tzij zaligmakend) dan eerst komt tot haar doel, als die werking indringt in ons *bewustzijn*, door onzen *wil* henengaat, in aandrift ons eigen ik meê opvoert, en doorgluurd wordt tot in zijn einddoel, om eere te geven aan Hem, uit wien die werking kwam.

En ook dit geldt niet slechts van een iets, van een deel, van een brokstuk van Gods werking in ons. maar moet doorgaan van *alles* wat in ons zich beweegt. Het moet *alles* in ons menschelijk organisme worden

opgenomen, d. w. z. in ons besef, ons bewustzijn, onzen wil en onze aandrift indringen, of indien niet, dan blijft de werking Gods een onvolledige en onvolkomene werking, ons niet treffende, ons niet rakende, ons niet doordringende in ons wezen als mensch.

Geweerd zij dus *alle* halfheid. Geweerd elke oplossing, die op boedelscheiding tusschen God en mensch uit is. Dat is de kanker van Pelagius en Arminius, met al hun vroom gepraat, maar onwaarachtig bedoelen.

Alles is Gods werking. Maar ook dat *alles* moet, omdat God het in *menschen* werkt, door ons menschelijk bewustzijn en onze redelijke persoonlijkheid doorgaan. Eerst zoo wordt *alles*, niets uitgezonderd, óf schuld óf dankzegging.

En de openbaring, waarin het Gode belieft voor het bereiken van dat doel tot ons te komen, is het *Verbond*.

II.

JEHOVAH DE VERBONDSGOD.

> Alzoo zegt de Heere: Indien gij mijn verbond van den dag en mijn verbond van den nacht kondt vernietigen, zoodat dag en nacht niet zijn op hunnen tijd, zoo zal ook kunnen vernietigd worden het verbond met mijnen knecht David.
>
> Jeremia 33 : 20, 21.

Dusver bleek ons dan, hoe de »verbondsbetrekking"; wel verre van slechts een *voorbijgaande* inkleeding te zijn, waarin hoogste *voor zekeren tijd* de godsvrucht haar uitdrukking vond; integendeel de *blijvende*, altijd voortdurende belichaming van het geloofsleven is; evengoed voor de oude als voor de nieuwe bedeeling; en in niets minder voor onze negentiende eeuw dan voor de eeuw der Hervorming. En dat wel om de afdoende reden, dat deze verbondsbetrekking rechtstreeks gegrond is in de belijdenis van den *Drieëenigen* God, en diensvolgens de eenig denkbare; althans eenig ons gegevene; uitdrukking is voor de bewuste levensverhouding tus-

schen dien Drieëenigen God en het naar zijn beeld geschapen creatuur.

Er thans toe overgaande, om nader den eigen aard van dit Verbond te onderzoeken, vestigen we alsnu allereerst de aandacht op de merkwaardige zinsnede over het Verbond, die voorkomt in Jeremia 31 : 20 en vv. In dat verhevenste toch onder al de kapittelen, die ons Jeremia's godspraken aanbieden, is sprake van een verbond, dat God zegt gesloten te hebben, niet met opzicht tot een mensch, maar in verband met de lichten des hemels. Daar toch lezen we: »Alzoo zegt de Heere: Indien gijlieden mijn verbond van den dag en mijn verbond van den nacht kondt vernietigen, zoodat dag en nacht niet zijn op hunnen tijd, zoo zal ook vernietigd kunnen worden mijn verbond met mijnen knecht David, dat hij geen zoon hebbe die regeere op zijn troon, en met de Levieten, de priesteren, mijn dienaren. Zoo zegt de Heere: Indien mijn verbond niet is van dag en nacht; indien Ik de ordeningen des hemels en der aarde niet gesteld heb, zoo zal Ik ook het zaad Jacobs en van mijnen knecht David verwerpen." Terugslag op de belofte aan Noach nemen we hierbij gaarne aan. Wie toch denkt bij Jeremia's woorden niet onwillekeurig aan de belofte in Gen. 8 : 22 vervat: »Voortaan al de dagen der aarde zullen . . . *dag en nacht* niet ophouden." Toch is met de woorden: »mijn verbond van dag en nacht" *niet* bedoeld »het verbond met Noach" gesloten. Immers dat Noachietisch verbond kon Israël wel terdege breken en brak het telkens en telkens. Bedoeld is derhalve, dat God de Heere vaste ordeningen en bepalingen voor den loop van de hemellichamen heeft gemaakt;

waaraan een mensch niet eens tornen kan. En dat nu, even onmachtig als die mensch is om Godes natuurverordening te verbreken, het zoo even onmogelijk voor God is, om zijn verbond te schenden, overmits het in dat verbond gegeven goddelijk eerewoord Hem, die dat woord sprak, onherroepelijk *bindt*. In vers 25 staat dan ook, naar de wet van het parallelisme, dit verbond van dag en nacht, volkomen op één lijn met »de ordeningen des hemels en der aarde"; en in vs. 21 is uitdrukkelijk sprake van een niet *kunnen* vernietigen van het eens gesteld verbond aan de zijde Gods. Want wel zou men nog kunnen beweren, dat in vers 21 de woorden: »Zoo zal ook vernietigd *kunnen* worden mijn verbond met mijnen knecht David", doelen zouden op een vernietigen van 's menschen zij; maar vergelijking met vers 26 snijdt deze mogelijkheid geheel af. Daar toch heet het met zoo vele woorden: »Zoo zal *Ik* ook het zaad van Jacob en van mijnen knecht David ververwerpen." Er staat dus metterdaad, dat de almachtige God even vast aan zijn Verbondswoord gebonden is, als wij aan de verordeningen der natuur, en dat Hij de Heere even onmogelijk het woord van zijn goddelijke eer kan verbreken, als het ons onmogelijk is de opeenvolging te verbreken van dag en nacht.

Wij menschen weten uitnemend wel, dat er een macht in de natuur is gegeven die *ons* bindt. Een verordening, een inrichting, waar we niets aan veranderen kunnen. Een heerschappij, waaraan we ons te onderwerpen hebben. En evenzoo nu, verklaart God Almachtig bij Jeremia, bestaat er ook voor Mij, uw God, een verordening en inrichting in het Verbond, waaraan Ik, ook al wilde Ik het (des neen), niets

meer zou kunnen veranderen. Gesteld dus ook al, dat gij, mijn schepsel, door uw zonde Mij zoo bitterlijk woudt vertoornen, dat ge, mijn verbolgenheid opwekkende, Mij schier tot verbreking van mijn aan u gegeven Verbond bewegen zoudt, dan zal dit toch nooit ofte nimmer tot verbreking van het Verbond mijnerzijds leiden, om deze diepgaande, deze veelzeggende, maar dan ook afdoende oorzaak, dat Ik, uw God, aan mijn eigen Woord vast lig, door mijn eigen bestel gebonden ben, en mijn eigen Verbond niet meer verbreken *kan*. Dit bedoelt dan natuurlijk een heerlijke vertroosting voor Gods volk, dat, in zich zelf niets dan onwaardigheid en dood vindende, gedurig vreezen moest, God zoo schrikkelijk vertoornd te hebben, dat het Verbond wel in duigen *moest* vallen. Tegenover welke angst en vrees de Heere God dan deze lieflijke beschaduwing van zijn vertroostend aangezicht schenkt, dat Hij betuigt en aan onze ziele verklaart: »Dat *kan* Ik niet, al wilde Ik; en ja, Ik zou het haast om uwe zonde willen; maar Ik zou niet *kunnen*, om de vastheid, om de onwankelbaarheid, om de onverbreekbaarheid van mijn Verbond".

Dit nu toont, dat het Verbond, waarvan de Heilige Schrift ons de openbaring geeft, in onmiddellijk verband staat met de *onveranderlijkheid* en de *onwankelbaarheid* van Gods wezen en de daaruit rechtstreeks voortvloeiende onverbreekbaarheid en onkreukbaarheid van zijn *trouw*.

Jehovah is zijn Verbondsnaam. Niet enkel wijl die geheimzinnige naam aan het Verbondsvolk geopenbaard is; maar ook wel terdege, omdat in dien diepzinnigen naam van Gods heerlijk Wezen *de grondslag* ligt aangegeven, waarop het Verbond rust.

Iets, iets ten minste bij al het vergankelijke en veranderende en wisselende, iets bij het altijd vlietende en keerende in den stroom, iets, iets althans bij al wat verschijnt en verschuift om te verdwijnen, iets in het gansche heelal te vinden, waar men op aan kan; op aan kan in het diepst verleden terug; op aan kan bij de geheele ondersteboven-keering van onze eigen ziel in het heden; maar ook op aan kan voor aller eeuwigheden eeuwigheid, — dát en dat alleen niet waar is de dorst van het geloof.

Hem te vinden die *is* die Hij *was* en die Hij in eeuwigheid *zijn zal*, is te gelooven in den levenden God. En dat nu, wat is dit anders dan te komen tot *Jehovah*, tot Hem wiens naam is: »Ik zal zijn die Ik zijn zal."

En overweeg daarbij nu eens wat een verbond bedoelt zelfs onder menschen.

Als ge een verbond met iemand sluit, wat beoogt ge dan eigenlijk, wat wilt ge dan van dien mensch?

Zie het hier:

Gij kent dien mensch dat hij zeer veranderlijk is, dat hij, hoe goed nu ook gezind, straks allicht weer anders over u denken zal; en dies min gunstig zich tegenover u zal gedragen.

Dat maakt u bevreesd. Ge wenschtet dit anders. Ge zoudt willen dat die mensch *niet* veranderde, *niet* zoo wispelturig was, *niet* morgen of overmorgen zijn gezindheid jegens u wijzigde. Kortom ge zoudt dien man zóó willen maken, dat hij voor altijd zoo goed, welwillend en gunstig voor u bleef, als ge hem ditmaal voor u wist te stemmen. Om het eens in gewaagde taal uit te drukken, ge zoudt zoo willen dat ge van dien man kondt zeggen: *Hij zal zijn die hij is.*

En wat doet ge daarom nu?

Ge zoekt hem nu te binden. Zoo te binden, dat hij u belooft in de toekomst, ook al mocht hij veranderen, te uwen opzichte zich zelven gelijk te blijven.

Dat binden nu van iemands toekomst aan zijn gezindheid van dit bepaalde oogenblik, dát noemt ge onder de menschen een *verbond*. De zwakke poging, om de heuglijke gezindheid van het oogenblik te beveiligen tegen de inbreuk van lateren wrevel; of liever nog gezegd, het streven, om de ideëele, diepere levensovertuiging, het diep wortelend plichtsbesef, dat in een oogenblik van sterke zielsschudding, zich klaar en helder aan ons opdrong, ons zelven ten regel te stellen óók voor die oppervlakkige, zelfzuchtige oogenblikken, waarin we, aan den invloed van het oogenblik overgelaten, slechter en minder edel zouden handelen.

Een verbond is dus de triomf van een beter levensoogenblik over de minder goede; het verschaffen van heerschappij aan de dieper gaande levensovertuiging over de luchthartiger tijden; het onderwerpen van hartstochtelijke invallen en luimen aan het weldoordacht besef van plicht en verantwoordelijkheid.

Er ligt daarom in het aangaan van een verbond op aarde onder menschen dan ook zoo iets nobels en hoogs en heerlijks. De poging om uit den stroom van de voorbij vlietende oogenblikken op te klimmen tot iets *vasts* en *blijvends*. Het dragen van zelf gewilde bestendigheid in een leven dat rafelend uiteenvalt en zich zelf in zonde verteert. Vandaar dan ook dat de hooge gevoelens van eer en trouw, die uit de Verbondsgedachte geboren worden, zulk een goddelijk stempel op het voorhoofd dragen, en niets zelfs onder goddelooze

menschen, zoo sterk de consciëntiën revolteeren doet als breuke van trouw of eerloosheid.

En zijn er nu onder Gods kinderen, of ook onder de lieden van rechtschapen en eerlijken zin die nog buiten staan, wier innerlijk bewustzijn hier een amen toe spreekt, en die erkennen, ja, zóó is het, dat is de adel, dát de glans van alle verbondssluiting op aarde onder menschen. Een verbond is om iets *blijvends*, iets dat *zijn zal*, in te dragen in het wisselende van onze karakters, van onze wilsneiging, van ons leven.

Zie, dan willen we gevraagd hebben, of deze kinderen Gods, en zelfs deze lieden die nog onbegenadigd omwandelen, dan toch niet waarlijk óók voelen en volmondig toestemmen, dat *God alleen de waarheid van het Verbond* is; dat Jehovah de naam is die het ideëele wezen van het Verbond uitmaakt; en dat »*Ik zal zijn die Ik zijn zal*", in zijn diepte opgevat, de korte, kernachtige, goddelijke verklaring is van wat elk deugdelijk verbond bedoelt.

De godspraak in Jesaia's 54ste hoofdstuk is en blijft dan ook voor Gods volk alle eeuwen door de diepste gedachte aangeven die uit den wortel van het genadeverbond ons toespreekt; en het »Bergen zullen wijken en heuvelen zullen wankelen, maar mijne goedertierenheid zal van u niet wijken en *het Verbond mijns vredes zal* NIET *wankelen*, zegt de Heere, uw Ontfermer" is ook in ons oog de schoonste, de rijkste, de meest vertroostende openbaring die het God den Heere beliefd heeft, ons van zijn Verbond te geven.

Beoogt en bedoelt elk verbond »bestendiging, beklijving, vastmaking en bevestiging voor zoolang het slechts kan," dan ligt het in den aard der zaak, dat

het echte wezenlijke verbond eerst dan gevonden is, als ge een *eeuwig* verbond ontdekt hebt.

En overmits nu alle overige verbonden slechts *tijdelijk* zijn, en voor hoe lang ook gesloten, toch eindelijk óf ontbonden óf verbroken worden; en er dus geen enkel, neen, niet één enkel verbond, hoe heilig ook gesloten, hoe plechtig ook aangegaan, onder menschen vindbaar is, dat aan zijn ideaal om eeuwig te zijn beantwoordt; dáárom nu juist schittert het Verbond Gods zoo heerlijk als het éénig waarachtige en wezenlijke verbond, dewijl dit Godsverbond nimmer wankelt, maar blijft *eeuwiglijk en altoos.*

Nu rust elk verbond, dat weet men, ook onder menschen op een gegeven en verpand *woord.* Of ge dit woord opschrijft en er een zegel onder zet, dan wel slechts uitspreekt onder getuigen, is om het even, het verbond bindt door het gesprokene en geschonkene *woord;* en als dat *woord* gegeven is en de ander daarop vertrouwt, is het nu maar de vraag, of er in hem die dat gaf *trouw* en *eer* woont. *Trouw*, d. w. z. of hij gemeend heeft wat hij zeî; zoodat het gesproken woord werkelijk de zuivere uitdrukking van een geheiligden wil was. En *eer*, d. w. z. of hij steeds in de toekomst prijs zal blijven stellen op het gestand doen van het woord dat hij verpand heeft.

Bij ons menschen nu schiet dat altoos te kort, en indien we blijven bij wat we verpand en beloofd hebben, is het alleen genade die ons voor trouwbreuk en eerloosheid bewaarde. Want anders, op ons zelf genomen, zijn we innerlijk te onvast en wankelbaar en wisselend, om in echten zin ooit *trouw* te zijn, of wezenlijke inklevende *eer* te hebben.

Vandaar dat al onze verbonden, zoo verbonden van Staten als van particuliere personen, verbonden van huwelijk of vriendschap, of welke ook, nooit anders dan zondige, zwakke en flauwe afschaduwingen kunnen zijn van dat eenig ware, vaste en eeuwige Verbond, dat God de Heere ons aanbood en dat rust op *zijn* Naam en Wezen beî.

Want immers ook dát Verbond was en is een zich binden van God door zijn gegeven en verpand en bezegeld *Woord*. In dat Woord schittert zijn *Trouw*. En juist aan de onwankelbaarheid van dat Woord hangt zijn goddelijke *Eere*.

»Hemel en aarde zullen voorbijgaan, maar mijn *Woord* zal geenszins voorbijgaan" is de heldere, diepingrijpende, onuitsprekelijk vertroostende zelfopenbaring Gods aangaande die onmetelijke beteekenis die aan zijn *Woord* toekomt.

Eerst wie dat verband, waarin dat *Woord* tot het *Verbond* staat, inziet, zal dan ook de heerlijkheid van dat Woord doorgronden kunnen.

Neen, in dat Woord vindt ge niet maar de koude, naakte Waarheid. Er kleeft; en dat is hartaangrijpender nog; er kleeft aan dat Woord niets minder dan de *Trouw* en de *Eere* van uw God.

III.

HET VERBOND EN DE GESLACHTEN.

> Ik zal mijn Verbond oprichten tusschen Mij en tusschen u en tusschen uwen zade na u in hun geslachten, tot een eeuwig Verbond. Gen. 17 : 7.

Ons vorig opstel toonde aan, dat het Verbond rust in de onveranderlijkheid van Gods *Wezen*, in de onkreukbaarheid van zijn *Trouw*, en op de onwankelbaarheid van zijn *Woord;* korter gezegd op zijn naam *Jehovah*, d. i. »Ik zal zijn die Ik zijn zal."

Hieraan nu knoopt zich terstond een niet minder gewichtige overweging vast, t. w. dat Gods Verbond altoos met een geheel geslacht en nooit met een enkelen persoon afzonderlijk wordt gesloten.

Wel bezien is dit eigenlijk dezelfde waarheid, als we een vorig maal vonden. Want is Gods Verbond *eeuwig*, dan volgt hier reeds vanzelf uit, dat het doorgaat, ook als wij wegsterven, en dus óók voor onze nakomelingen geldt. Hield met onzen dood Gods Verbond op, dan zou dit Verbond des Heeren op één lijn

komen te staan met het huwelijksverbond onder menschen, dat slechts *voor een tijd* is, en waarvan de Apostel in Rom. 7: 2 zegt: »Eene vrouw, die onder den man staat, is aan den levenden man verbonden door de wet; *maar indien de man gestorven is*, zoo is zij vrijgemaakt van de wet des mans." Maar dit is *niet* zoo. Gods Verbond is eeuwig. Zelfs, om er dit ter voorkoming van misverstand nu reeds bij te voegen, zelfs het »Verbond der werken" *is* en *zal* zijn, wat het *was*, en is wel van onze zij ontoepasselijk gemaakt, maar nooit van Gods zijde vernietigd. En wat de Apostel zegt: »dat als hij het tweede (Verbond) stelt, hij het eerste opheft", dan doelt dit volstrekt *niet* op het Verbond der werken, maar alleen op de »bedeeling der schaduwen" onder Israël, die vanzelf moest weg vallen, toen de Vervuller der profetie kwam.

Let er dus wel op, dat ge u hier nooit van af laat brengen: »Gods Verbond is een *eeuwig* Verbond." Hij is volstrekt *niet* die passende en metende God, die naar veler voorstelling het eerst eens met een Werkverbond beproeft, en als dat niet gaat, het eens met een Genadeverbond waagt. Ze beleedigen de eere Gods, die alzoo van den Jehovah der Verbonden spreken; en een iegelijk, wien de eere Gods op de ziel werd gebonden, zal wel doen, met deze ergerlijke en in den grond goddelooze denkbeelden omtrent het Wezen en werken Gods uit zijn eigen ziel uit te bannen, en op anderer lippen, zonder onderlaten, te bestrijden. Gods eigenschappen en deugden zijn geen speelgoed. Het zijn de krachten des hemels, de glansen van zijn Wezen, de stralen van zijn heilig Licht. En elke voorstelling van den weg des heils, hoe roerend en

aandoenlijk en wegsleepend ook, die aan deze eigenschappen, vooral aan de Wezenseigenschappen Gods te kort doet, is een gansch zondige dwaling, die men niet mag laten geworden, maar die weersproken dient en weerstaan. Onder die Wezenseigenschappen nu staat de Onveranderlijkheid Gods bovenaan, en het is daarom dat we er zulk een sterken nadruk op leggen, dat toch niemand de Verbondssluiting voor een »naar omstandigheden uitgedacht expediënt" houde, maar erkenne dat ze gegrond is in Gods eigen Wezen; en zoo óók, dat niemand er slechts een *tijdelijk* hulpmiddel in zie, maar dankbaar belijde, toestemme en er den troost van indrinke, dat Gods Verbond *eeuwig* is.

Maar zijt ge dáárvan eenmaal diep doordrongen, dan zult ge ook terstond inzien hoe hieruit onmiddellijk volgt, dat het Verbond Gods altijd »met u *en uwen zade*" moet zijn. Hij toch blijft, waar de geslachten komen en gaan. Hij is eeuwig dezelfde, wat ook verschijnt, om te verdwijnen. »Als een kleed zal 't al verouden, niets kan hier zijn stand behouden, maar hoe 't alles om moog keeren, *Gij blijft staande*, o Heer der heeren!" De tegenstelling, die David, uit eigen zielservaring aldus uitsprak: »Mijne dagen zijn als een afgaande schaduw en ik verdor als gras, maar Gij, Heere, blijft in eeuwigheid en uwe gedachtenis is van geslachte tot geslachte." Zoo spreekt de Schrift zelf het uit, dat het *eeuwig zijn* aan Gods zijde het overgaan van »geslachte op geslachte" aan 's menschen zijde veronderstelt. En als we dan ook in de eerste uitvoeriger beschrijving, die van Gods Verbondssluiting in het Oude Testament voorkomt, lezen, dat God tot Abram zei: »Ik zal mijn Verbond stellen tusschen Mij

en tusschen u"; en er dan onmiddellijk op volgen zien: »en zal u gansch zeer vermenigvuldigen"; — dan is dit laatste maar niet een belofte die er zoo bij komt, maar een volstrekt noodzakelijk iets, om de Verbondssluiting mogelijk te maken. Met een Abram, die straks wegsterft, met Abram alleen en personeel *kan* een eeuwig God geen *eeuwig* Verbond sluiten. Om een eeuwig Verbond te kunnen sluiten met Abram, moet aan dien Abram eerst een nakomelingschap tot in lengte van dagen geschonken worden. En het hoort dus bijéén; het is niet te scheiden; als in éénen adem vloeit het van de lippen des Heeren: »*Ik* zal mijn Verbond met u sluiten, en om dat te kunnen doen, *zal Ik u zeer vermenigvuldigen.*"

Dit is dan ook oorzaak, dat God de Heere vlak daarop precies dezelfde goddelijke declaratie nogmaals in zijn beide termen herhaalt. Aldus toch lezen we: »Toen Abram op zijn aangezicht was gevallen, sprak God met hem, zeggende: Mij aangaande, zie, mijn Verbond is met u en *gij zult tot een vader van menigte der volkeren worden.*" Om dit nog te vaster te leggen verzegelt Jehovah dat geheimnis zelfs in den nieuwen *naam*, waarmeê Hij Terahs zoon alsnu kroont, er bijvoegende: »En uw naam zal niet meer genoemd worden Abram, maar uw naam zal wezen *Abraham.*" En dat waarom? Het antwoord volgt onmiddellijk: »Want Ik heb u gesteld tot *een vader van menigte der volken.*" En eerst nu is het hoogtepunt der openbaring bereikt, en staat het Verbond vast tusschen den goddelijken en den menschelijken Verbondsnaam. Het is *Jehovah* die zijn Verbond sluit met *Abraham*, d. w. z. het is de *Eeuwige*, die tot Verbondssluiting komt met

den in zijn geslachten *vereeuwigden* mensch. Reden waarom dan ook Abrahams *geloof*, let wel het geloof, waardoor hij *vader aller geloovigen* werd, en als onzer aller voorganger in het geloof *gerechtvaardigd* is, door God onmiddellijk op *die belofte van een groote nakomelingschap* wordt gericht. Aan Isaäk hangt, zoo ge wilt, Abrahams zaligheid; of, om het in gewonen vorm uit te drukken, ze hing aan dien Davidszoon, door wien Abrahams geslacht *eeuwig* gemaakt en *eeuwig* op den troon gezet zou worden.

Eerst in dit licht bezien wordt het duidelijk, waarom dat »*en uwen zade*" er altijd bij hoort, en met wat deugdelijk recht de Gereformeerde kerk te allen tijde de Doopersche en Methodistische dwaling heeft bestreden, alsof Gods Verbond met elke ziel afzonderlijk nieuw begon.

Zie maar eens hoe plechtig de Heere God dit op de boven aangeduide dubbele Verbondsverklaring in Gen. 17 volgen laat: «Ik zal u gansch zeer vruchtbaar maken, spreekt de Heere, en Ik zal u tot volken stellen, en koningen zullen uit u voortkomen, en Ik zal mijn Verbond oprichten tusschen Mij en tusschen u *en tusschen uwen zade na u in hunne geslachten*, tot een *eeuwig* Verbond.

Noch over de zaak zelve noch over haar verklaring kan dus verschil van meening bestaan. Beide staan vast, *én* dat Gods Verbond in den Verbondspersoon tevens heel zijn geslacht bedoelt en omvat en insluit; *én* dat dit insluiten bij het Verbond van heel het geslacht een noodzakelijk vereischte is, om een *eeuwig* Verbond mogelijk te maken.

Toch is hiermeê nog niet alles gezegd.

Immers de noodzakelijkheid om bij een Verbond »heel het geslacht in te sluiten", ligt ook in de ordinantie die God voor 's menschen oorsprong gegeven heeft.

Bijna altijd gebruikt de Heere, om »dit insluiten van heel het geslacht in het Verbond" aan te duiden, de uitdrukking: »en uwen *zade*." Niet »met u en uw *nakomelingen*"; ook niet »met u en uw *afstammelingen*"; noch ook »met u en uw *familie*"; neen, maar bijna vast: »met u en *uwen zade* na u." Dit spreekt. Immers de schepping leert ons dat het God den Heere beliefd heeft, het kruid der aarde te scheppen »zaadzaaiende", geboomte te scheppen met »zaadzaaiende boomvrucht", de dieren des velds alzoo te scheppen, dat ze uit elkander vermenigvuldigen, en zoo ook over den mensch te verordineeren, dat er een »zaad van menschen" zou zijn (Dan. 2 : 43), waardoor de ééne mensch uit den anderen zou geboren worden.

Hierin nu ligt *de organische levenssamenhang* van ons menschelijk geslacht, in zijn onderscheidende type.

Wat wij organisch verband noemen, heet in de Schrift veel teekenachtiger: »in de lendenen zijn." »Hij *was* nog in de lendenen zijns vaders" heet het in Hebreën 7 : 10. Dit wil dus zeggen, dat de eenheid, de saâmbinding, de gemeenschappelijkheid van de menschen onderling, zóó machtig, zóó sterk is, dat ze metterdaad saâm één geheel, één geslacht, één stam uitmaken, en niets zijn dan onderscheidene bladeren en bloesems, die aan de verschillende twijgjes en takjes van dien éénen stam der menschheid vastzitten. In Adam school alles. In zijn lendenen was

het zaad van alle mensch. Alle menschelijke geboorte is dus niets anders dan een naar buiten treden van wat in Adams lendenen verborgen lag, altijd onder de scheppende inwerking Gods. En overmits nu deze ordinantie Gods juist ligt in het geboren worden van den éénen mensch uit het zaad van den voorafgaanden, zoo is het strikt juist en beteekenisvol uitgedrukt, wanneer de Schrift bij de Verbondssluiting steeds gewaagt van »u en *uwen zade.*"

Want zie, of wij menschen ons al *inbeelden*, elk op een eigen spil te draaien en elk op een eigen wortel te groeien, die inbeelding stoot de *werkelijkheid* der dingen nog niet omver, en die werkelijkheid was altijd en is en zal altijd blijven, gelijk God ze *besteld* heeft en *verordineerd.*

Hij heeft verordineerd: »De menschen zullen scheutjes uit één stam zijn," en *dus* vormen ze ook één stam. Hij heeft verordineerd: »Door den oorsprong van den één uit het zaad des anderen, moeten allen in hun substantie bijeen behooren", en *dus* behooren ze ook bijéén. En zoo ook heeft Hij verordineerd: »Omdat alles bijeen behoort, kunt ge den één niet vast leggen in het Verbond, of vanzelf zijn allen verbonden," en *dus* sluit ook het Verbond dat God met ons aanging »al onze geslachten" in.

En dit voert ons dieper nog.

Want immers het gaat toch niet aan, om te zeggen: »Ja, naar oorsprong en naar den bloede bestaat er tusschen de menschen verband en samenhang, maar *geestelijk staat ieder op zich zelf!*"

Wat oppervlakkige redeneering!

Alsof ge dan uit eigen ervaring maar niet al te droef

wist, wat onloochenbaar verband er tusschen uw bloed en uwe zonde bestaat. Niet wist, hoe pijn uw minzaamheid verjaagt, en congestie u den wrevel naar het aangezicht doet vliegen. Alsof ge in uw kinderen niet uw eigen aard, uw eigen neiging, helaas! God zij ze genadig, uw eigen zonden hadt teruggevonden.

Neen waarlijk, een mensch is niet een ziel gestoken in een vleeschen standbeeld, maar één naar ziel én lichaam. En dies wordt ook bij het heilig Godslam niet slechts een *Kruis*, maar ook een *Opstanding* ten derden dage beleden. Beleden van ons zelf niet slechts een *eeuwig leven*, maar ook een opstanding van het *vleesch*.

En staat dit nu vast, mag noch kan dit geloochend, hoe wilt ge dan dat het *lichamelijk* aanzijn der menschen onderling *wel* saâm zou hangen, maar dat er tusschen hun onderscheiden *geestelijk* aanzijn *geen* verband zou bestaan!

Dit is ondenkbaar, en dankbaar belijden we dan ook, op grond van Gods Woord en aan de hand onzer Gereformeerde, dat is *gezuiverde* Christelijke, belijdenis, dat óók het zedelijk en geestelijk leven van de kinderen der menschen uit twee deelen bestaat: het ééne, dat ieder persoonlijk alleen voor zich doorleeft, en het andere dat hij gemeen heeft met de anderen. En wel zoo, dat ook deze beide deelen weer niet als olie en water onvermengd op elkaâr worden gegoten, maar veeleer, omgekeerd, in dien zin, dat de vezelen van het *persoonlijk* leven op elk punt uit den bodem van het *gemeenschappelijk* leven opschieten; zóó zelfs dat voor ons menschen nergens een punt is aan te wijzen, waar we van een schuldige zouden kunnen zeggen:

»Hier begint nu hetgeen alleen voor *zijn* rekening komt, en waar ik geen *part of deel* aan heb." Schuld en zonde omsluiten in een onverbreekbare gemeenschap heel de massa en heel het geslacht der menschen.

Ook waar wij geen gemeenschap tusschen anderer zonde en ons hart zien, bestaat die gemeenschap, *onder den grond door*, toch. En evenals uw gaspit, zonder dat uw kind het merkt of gij er om denkt, door de pijpen en buizen der gasleiding in rechtstreeksch verband staat met de gasvlam van een vriend van u, die aan het andere eind der stad woont, juist evenzoo is het ook met de vlam der zonde die opflikkert in zijn en in uw ziel.

En overmits alzoo Gods ordinantiën over ons van dien aard zijn, dat we 1°. naar oorsprong door geboorte »uit den zade", en 2°. zedelijk door gemeenschap van schuld of hooger leven, eigenlijk niet te scheiden zijn van wie na ons komen of voor ons geweest zijn, zoo kan het wel niet anders of ook het *Verbond* Gods moest met die *ordinantiën* Gods in overeenstemming zijn, en juist om dit te kunnen wezen een Verbond zijn »*met ons en onzen zade.*"

IV.

EEN VERBOND TEGEN DOOD EN DUIVEL.

En hebt heerschappij over haar.
Gen. 1 : 28.
Nu zal de overste der wereld buitengeworpen worden. Joh. 12 : 32.

De derde grondtrek waarop bij de bespreking van het Verbond moet gewezen worden, is het gevaar, de macht of de persoon, tegenover wien men een verbond sluit.

Twee personen die saâm alleen op een vergeten, nooit door iemand bezocht eiland woonden, zouden geen verbond sluiten. En indien ze het deden, zou men hun vragen: Waartoe dit verbond? Wie zou u hier kwaad doen? Wat vreest ge dan?

Elk verbond tusschen vorst en vorst, tuschen volk en volk, tusschen stam en stam heeft dus altijd ten doel: gemeenschappelijke dekking tegen een reeds aanwezig of in de toekomst te duchten gevaar. Of ook om te zaâm tegen een derde op te treden, hem aan te vallen, te onder te brengen en te dwingen naar zijn wil.

Maar hoe ook opgevat, *dit* blijft altijd, dat een verbond tusschen twee een derde onderstelt, die buiten het verbond staat en tegenover wien men zich aaneensloot.

Abrahams verbond met Mamré, Aner en Eskol had ten doel zich tegen de aanvallen van rondtrekkende nomadenhorden of neerkomende bergstammen te beveiligen. Jacob en Ezau maakten deels een verdrag (van een verbond wel te onderscheiden), het verdrag namelijk om de grens tusschen beider gebied niet te overschrijden; maar ook voorts een verbond, om saâm te staan tegenover derden. De verbonden der koningen van Israël, hoe ook door God geoordeeld, hadden steeds ten doel, om óf Egypte tegen den machthebber aan den Eufraat óf wel den wereldbedwinger van het Oosten tegen den Farao van den Nijl uit te spelen. Zelfs het verbond door Prins Willem I met den Potentaat der potentaten gesloten, had geen ander doel, dan om de toekomst dezer landen, door de trouw zijner nazaten aan God Almachtig, tegen ondergang en vreemde overheersching veilig te stellen.

Hoezeer dus ook bij een *overeenkomst*, een *tractaat* of *verdrag* het denkbeeld van een gemeenschappelijken tegenstander afwezig moge zijn, bij het denkbeeld van een *verbond* is dit onmisbaar. Neem zelfs het Davids en Jonathans verbond, en onmiddellijk tast immers ieder, dat ook dit verbond was, om in nood en dood elkaâr bij te staan.

In zijn algemeensten vorm uitgedrukt mag dus gezegd: bij verbondssluiting verbindt men zich over en weer, om wat nood er ook kome, ja al ging het tot in den dood, elkander houw en trouw te blijven, en

plaatsbekleedend voor elkander op te treden. »Mijn nood zal uw nood zijn; en ik zal uw nood als mijn eigen nood beschouwen!" En overmits nu zulk een nood nooit anders ontstaat dan doordien een derde macht dezen nood bewerkt en veroorzaakt, zoo doorziet hiermeê een ieder, hoe elk verbond in zijn diepsten grond tegen een derde is gericht: onverschillig of ge dien derde daarbij aanduidt als een macht, als een dreigend gevaar, of als een gevaarlijk persoon. En zelfs mogen we zóó ver gaan van te beweren, dat een verbond klimt in beteekenis, u gespierder toespreekt, en in volkomener mate een eigenlijk verbond is, naar gelang de persoon tegen wien men bescherming op het oog heeft, bepaalder en duidelijker is aangewezen.

Passen we dit nu ook op het Verbond des Heeren toe, dan ontstaat de gewichtige vraag, of er ook bij de verbonden, die God de Heere met de kinderen der menschen gesloten heeft, van zulk een bescherming *tegen een gemeenschappelijken vijand* sprake is.

En op die vraag nu, zóó gesteld, antwoorden we zonder aarzelen: Ja, zeer gewisselijk, elk verbond van God met den mensch gesloten is in zijn diepsten grond, 'tzij dan openlijk, 'tzij meer bedektelijk, 'tzij dan rechtstreeks of meer afgeleid, een verbond van God en mensch *tegen den Duivel.*

Een verbond tegen den Duivel, en dus tegen des Duivels heirscharen en zijn gansche macht; tegen zonde, dood en vloek; en alle listen en lagen, waarmeê Satan, zelf of door zijn booze engelen, geestelijk of stoffelijk kwaad over God of menschen, of over hun naam of eere brengen wil.

Satan is de gezworen doodsvijand Gods en van alles

wat Gode toebehoort. Dus in de allereerste plaats van Gods menschen, die geschapen zijn naar Gods beeld. En, als door den zondeval dat beeld bedorven is, dán de doodsvijand van een elk, in wien God dat beeld weer opricht. Ja hoe meer ge begenadigd zijt, hoe vinniger en vuilaardiger en sluwer Satan het dan op uw verderf toelegt.

En daaruit nu, dat God en de mensch een *gemeenschappelijken vijand* hebben; een geestelijken vijand; een geweldigen vijand; een vijand tot den dood toe; een onverzoenlijken en onbekeerlijken wederpartijder; die er onder moet en eeuwig gebonden moet, of het zou met Gods eer en 's menschen vrede gedaan zijn, dááruit zeggen we, volgt, welbezien, op zichzelf reeds de innerlijke noodzakelijkheid en noodwendigheid, dat God en mensch tegenover dien Satan in *één verbond* treden; zich wederzijds tot verzet en tegenweer verbinden; en door de echte verbondsidée der plaatsbekleeding: »Ik voor u en gij voor mij!", een zóó innig verbond en een zóó eeuwig verbond, een verbond tot in den dood aangaan, als tegenover een zoo geestelijken, altoos durenden en geweldigen vijand en wederpartijder onafwijsbaar noodig is en vanzelf wordt geëischt.

Al wat men, Satan nu buiten rekening latende, van een verbond van God met den mensch, o, zoo godzalig beredeneeren moge, laat altijd den indruk achter en zal altijd den indruk achterlaten: Nu ja, dat is alles vroom en vroed gezegd, maar dat is eigenlijk niet anders dan beweldadiging en begiftiging met genade, waar gij nu den naam van een verbond aan geeft, maar hetwelk nauwkeuriger uitgedrukt toch niets dan een *afspraak*, een *belofte*, een

overeenkomst, een *verdrag* is, maar het veel sprekender kenmerk van een wezenlijk *verbond* mist. Maar, zóó niet brengt ge u het beeld van den wederpartijder, van Satan, dien vijand Gods en der menschen, voor den geest, of dat eerst oneigenaardige wordt nu juist zeer eigenaardig, en ge komt vanzelf en ongezocht tot de erkentenis: Tegen den *gemeenschappelijken doodsvijand!* o, zeer zeker, thans gevoel en doorzie ik, dat het *niet* maar een belofte, *niet* maar een verdragsovereenkomst, maar wel terdege, wel zeer wezenlijk en in der waarheid een, in zeer eigenlijken zin aldus genoemd, VERBOND is.

Bezien we dit nu meer in de bijzonderheden, dan kan het niemand moeilijk vallen, bij elk der voorgekomen verbondssluitingen aanstonds te doorzien, onder welke vormen en op wat manier de tegenstander en wederpartijder daarbij optreedt.

Bij de Verbondssluiting in het paradijs, had men reeds te doen met een ernstig en ontzettend verleden, waarin Satan niet maar de hoofdrol speelde, maar als Satan ontstaan was. Satan was eens Gods liefste schepsel, het hoogst bevoorrechte, onder alle engelen de eerste. En nu was er een val der engelen, en tengevolge van dien val een ontzaglijke en verschriklijke worsteling ontstaan, waarin Satan zich als *de* principiëele wederpartijder Gods had geopenbaard. De vraag, of der engelen val uit benijding van den bevoorrechten mensch was ontstaan, laten we hierbij in het midden; zeker bericht bezitten we desaangaande niet. Maar dit staat, blijkens de uitkomst, vast, dat Satan

zijn principiëele woede en bitterheid tegen den *levenden God* óók keerde tegen alles wat *Godes* was, en onder zijn schepselen vooral tegen de *menschen*.

Het »woest en ledig" der aarde maakt dan ook al den indruk van niet maar een ongevormde massa te zijn geweest, maar wel terdege een toonbeeld van verwoesting, van een verdervende macht, die op de schepping rustte, en waar God tegen inging. Het paradijs met den hof van Eden er om, vatten we dan ook volstrekt niet, gelijk de nieuwere orthodoxen, als een mythe, maar als hooge werkelijkheid op. God de Heerlijke schept metterdaad, met zijn mogendheid en door zijn glorie, een heerlijken, goddelijken hof, te midden van dat woeste, dat nauwlijks gewone aarde wierd en concentreert in het midden van dien heerlijken *hof*, nogmaals de hoogere scheppingskrachten in een gansch hemelsch en goddelijk *paradijs*. Dientengevolge was dat paradijs vanzelf een aanstoot voor Satan. Hij trachtte het te verderven. En daarom nu moest het paradijs tegen die macht van Satan beveiligd en *bewaard*. Welnu, dat *bewaren* van den hof, dat *bewaren* van het paradijs, dat is dan ook de eeretaak, de heilige post, dien God de Heere aan Adam toevertrouwt. Er staat toch uitdrukkelijk in Gen. 2: 15: »De Heere God had den mensch genomen en had hem gezet in den hof van Eden *lesjomrach*, d. i. *om dien te bewaken en te bewaren*. En overmits nu *bewaren* van een hof, alleen mogelijk is bij de veronderstelling dat er een *vernielende macht*, welke dan ook, dien hof zou trachten te verwoesten; zoo blijkt derhalve, dat volgens het verhaal van Genesis én God én de mensch wel terdege *gezamenlijk tegen Satan overstaan*.

Even hetzelfde blijkt uit Gen 3: 3. Daar toch lezen we, dat God de Heere zijn gebod als een wapen tegen het indringen van Satan gesteld had. Verbreking van de bekoring der stille kinderlijke onderwerping zou ten gevolge hebben dat Adam *den dood* stierf. »Ten dage als gij daarvan eet, zult gij *den dood* sterven." Bijna altijd heeft men dit juridisch gevat. Overtrad Adam, dan zou de *doodstraf* op hem worden toegepast; waartegen men dan terecht de opmerking maakt, dat het vreemd is te zien, hoe Adam en Eva nog honderden van jaren vrij leven. Maar hoe heel anders wordt dit niet, indien men hier een oog krijgt voor den oorzakelijken band, dien Godes heilig bestel tusschen zonde en dood gelegd had. Immers, »als gij zondigt, dan zult ge sterven" beduidt dan: Het eenig middel om Satan tegen te staan, buiten uw levenssfeer te houden en machteloos om uw paradijs te laten brullen, is dat ge *niet* zondigt. Want doet ge dat; zondigt ge dus wel; dan is de poort voor Satan hiermeê opengezet; dan komt hij binnen; en brengt met zich, niet het leven (hetwelk hij derft), maar den *dood*, die zijns is; en dan zal hij dien *dood* ook als een macht over *u* brengen; over heel uw wezen; als een macht, waar ge terstond door wordt aangetast, en vroeg of laat geheel onder bezwijkt. En overmits dit nu zoo moet. (niet wijl Satan dit zoo verkiest, maar wijl Godhet eeuwig verkoos) dat Satan den adem des doods met zich zou brengen, dáárom, om dat bestel en die verordening Gods, dáárom zal die dood u dan tevens een smartelijke *straf* zijn.

En evenzoo bij de sluiting van het *Genadeverbond* in al zijn vormen, vinden we geheel hetzelfde.

Dit kan uiteraard hier nog slechts zeer kortelijk worden aangeduid. Breeder uiteenzetting volgt later.

Maar zooveel dient toch nu reeds uitgesproken, dat óók in Gen. 3 : 15, in de dusgenaamde *paradijs*belofte, het samengaan van God en zijn volk tegenover Satan hoofdinhoud des Verbonds is. Als ik een verbond met u maak tegen *mijn* vijand, dan ligt het op mijn weg, u de sterkst mogelijke vijandschap tegen dezen mijnen vijand in te boezemen. Dienovereenkomstig verklaart God de Heere dan ook, dat Hij den mensch een sterke vijandschap tegen dien Satan in het hart zal geven: »Ik zal vijandschap *zetten* tusschen u en tusschen deze vrouw!" Die vijandschap was er niet. Van nature is de zondaar *bondgenoot* van Satan en *vijand* Gods, en dat nu juist keert God de Heere in de wedergeboorte om, en maakt van u een vijand voor Satan en een bondgenoot voor zich. En nadat aldus deze strijd op leven en dood van God en mensch *tegen* Satan geproclameerd is, volgt alsnu de profetie van den heerlijken triomf, dien men in dien strijd behalen zal: *hem zal de kop worden vermorzeld.*

Bij het Noachietisch Verbond staan we voor een ontzettende catastrophe, waarin de *Dood* zich geopenbaard had met een overmacht, als vroeger nooit en nooit daarna. Alle levende ziel kwam om. Alleen Noach redde zijn achtster. Wat dus bij Adams personeelen dood voor hem persoonlijk in vervulling gegaan was, dat openbaarde zich bij den Zondvloed eerst als een macht, waaronder *heel de menschheid* bezweek. De geestelijke dood had heel het menschdom innerlijk reeds in het paradijs aangestoken en al het gedichtsel zijns harten verdorven. Krachtens het paradijsgebod:

»Indien ge daarvan eet, zult ge den dood sterven!" moest dan ook naar Gods rechtvaardig oordeel, toen heel de menschheid gegeten had, ook *die menschheid* als geslacht, als eenheid, onder de wateren van dood en vloek omkomen. De Zondvloed staat met den paradijsvloek alzoo in *rechtstreeksch* verband. En als nu na den Zondvloed God de Heere een Verbond sluit, waarbij de mensch onder het gebod komt, om af te laten van wat juist de schriklijke verwildering voor den watervloed veroorzaakt had, en God de Heere zich verbindt, om de aarde, om de levenssfeer van den mensch voortaan tegen herhaling van zulk een catestrophe, van zulk een ontzettend uitbreken van Satans doodende macht, te beveiligen, wat hebben we dan ook hier weer anders te bewonderen, dan een gemeenschappelijk Verbond van God en mensch *tegen Satan* en zijn macht, dewelke de *Dood* en de *Vernieling* is!

Bij Abraham is de Satan opgetreden in de Kanaänietische macht, die de plek betwist, waar Gods volk een levenssfeer zich vormen moest, en in het »*Ik zal u dit land geven, u en uwen zade na u*", de zekerheid van bijstand aan den patriarch bezworen, tegen dien Overste der wereld, die de plek, waar het heilige volk bloeien moest, laat bezetten, bezoedelen en ontheiligen door het schandelijkste en schriklijkste volk, waarvan de historie meldt.

Evenzoo is het bij het Mozaïsch Verbond de tegenstelling *tusschen Israël en de volken*, onder welke volken de macht van de duivelen woont, en vanwaar dan ook de gedurige waarschuwingen tegen de duivelskunstenarijen van andere volken; het optreden van Mozes en Aäron tegenover de onheilige kunsten der Egypte-

naren; alsook de gestadige reinigingen en ontzondigingen, om Israël tegen den smet der heidenen, over wie Satans adem ging, te beveiligen.

En komen we nu ten slotte uit deze bedeeling der Schaduwen in de bedeeling der Vervulling, merk het op, hoe ook dan weer terstond Satan te voorschijn treedt, hoe het ook dan weer een persoonlijke strijd van Messias tegen den Overste der wereld wordt, hoe Messias getuigt dat hij Satan als een bliksem uit den hemel zag vallen, en hoe na de bevestiging van het nieuwe testament in zijn bloed, al het roepen des apostels in dit ééne is saâm te vatten: »Wederstaat den Duivel, want we hebben den strijd niet met vleesch en bloed (d. w. z. met onze medemenschen), maar met de geestelijke boosheden in de lucht, d. w. z. met den Duivel en des Duivels heirmacht.

En al zou men dus anders nog met schijn van recht, kunnen volhouden: »Ik heb geen *verbond* noodig, de prediking van een *belofte* is mij genoeg"; door wat we van den *gemeenschappelijken vijand* thans ontdekten, moet die tegenbedenking geheel vervallen.

Wordt men saâm door een boosaardige macht aangevallen, dan sluit men tegen dien *gemeenschappelijken wederpartijder*, tegen dien doodsvijand, tegen dien levenden Satan, ja wel wezenlijk een Verbond.

V.

HET VERBONDSHOOFD.

> Die de misdaad der vaderen bezoek aan de kinderen aan het derde en vierde lid dergenen die Mij haten en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen die Mij liefhebben en mijne geboden onderhouden.
>
> Ex. 20 : 5, 6.

Het denkbeeld van een verbond rust in het Wezen van een Drieëenig God; een verbond is de vanzelf gegevene rechtsbetrekking tusschen dien Drieëenigen God en zijn zedelijk schepsel: zijn verbond is het uitgangspunt van alle zedelijk leven; dat verbond is eeuwig als God; zulk een verbond sluit vanzelf den persoon »met zijnen zade" in; en dit, zoodanig, verbond is gesloten tegen den gemeenschappelijken vijand van God en mensch, tegen den Duivel. Dusver bracht ons ons vorig opstel. Thans voegen we er dezen laatsten trek aan toe: *Zulk een verbond onderstelt een vorst of hoofd, die in naam van zijn volk het verbond aangaat.*

Gemeenlijk spreekt men om dit aan te duiden van

een »verbondshoofd"; een uitdrukking waar we niets op tegen hebben, en die we zelfs gemakshalve zullen bijhouden. Slechts zie men wel in, dat ze de bedoelde zaak niet ten volle uitdrukt. Spreek ik toch van »verbondshoofd", dan maakt dit op den oningewijde allicht den indruk, alsof dat hoofd er expres gekomen zou zijn, om dat verbond aan te gaan, zoodat hij er anders niet zou geweest zijn en buiten dat verbond geen roeping of officie heeft; maar eeniglijk optreedt, om nu er eenmaal een verbond te sluiten viel, dat sluiten van het verbond mogelijk te maken. En zie, nu zijn het juist al deze mechanische en gewrongene voorstellingen, die we uit onze bepeinzing van Godes heilige mysteriën moeten wegdoen.

Toen na het Congres van Weenen de Duitsche Bond in het leven trad was men in sommige kringen er zeer naijverig op, om van den Oostenrijkschen keizer steeds als »Verbondshoofd", Bundeshaupt, te spreken; maar bedoelde dan *niet*, dat hij, als representeerende zijn volk, de conditiën van het Duitsche Verbond op zich had genomen. Immers slechts voor een *deel* van zijn rijk trad hij in den Bond. Neen, maar dan beteekende die titel van »Bundeshaupt" of Verbondshoofd, dat de keizer van Duitschland onder al de vorsten die het verbond gesloten hadden, als de eerste in rang werd beschouwd, en dus de leiding, voorzitting en aanvoering van het verbond voor zich kon opeischen.

In dien zin zou dus bij de heilige verbonden alleen de hooge heilige God als Verbondshoofd te eeren en te verheerlijken zijn. En toch dat bedoelt men, als men van de verbondshoofden der heilige verbonden

gewaagt, volstrekt *niet;* maar heeft daarmeê op het oog, de personen die van den kant der menschen *in naam van allen en voor allen* het verbond aangingen.

Zoo dikwijls Nederland een verbond aangaat met een ander volk, denkt niemand er aan, om op een goeden dag alle Nederlanders saâm te brengen met al de landzaten van dat vreemde volk, en alsnu al die millioenen Nederlanders met die millioenen vreemden een verbond te laten sluiten; maar men laat doodeenvoudig onzen *koning* het verbond aangaan en door onzen koning sluiten met den *koning* van dat andere volk. Over en weer komt er maar één enkel persoon voor den dag; en wel van elken kant het hoofd van den Staat, onverschillig of die koning, keizer of hertog zij. Die *twee* teekenen het verdrag. Zij alleen. En zelfs de namen der ministers en der gezanten die er bij staan, hebben geen andere bedoeling, dan om de authenticiteit van de koninklijke handteekening te waarborgen.

En als die twee nu maar geteekend hebben, zijn de beide volken volkomen gerust. Dan komt het niemand in den zin, om te zeggen: »Zou die koning wel recht hebben om een verplichting of verbintenis aan te gaan, waar ook ik in betrokken ben? Zou zulk een verdrag mij wel binden? Eigenlijk moest ik dan zelf geteekend hebben. Wat een ander teekent, deert mij niet!" Neen, integendeel, in het gewone leven vindt ieder onzer het volkomen in den haak en naar het behoort, dat één in aller naam spreekt, dat één in aller plaats optreedt, dat één voor allen handelt; en zoodra de koning geteekend heeft, weet, voelt, tast en erkent een iegelijk, dat ook hij; als tot het volk van dien koning behoorende;

zelf personeel gebonden is aan wat die koning, meest zelfs *buiten zijn voorkennis* deed.

Meest *buiten zijn voorkennis!* Want, mogen we vragen, hoe vele van de vier millioen Nederlanders denkt ge wel, dat er iets af weten van het verdrag dat de koning der Nederlanden met den sultan van Siak had aangegaan? En toch toen later uit dat verdrag het Sumatra-tractaat, en daaruit weer de Atjeh-oorlog is voortgekomen; een oorlog die ons moreel en financieel bedorven heeft; wie onzer heeft er toen aan gedacht ook maar, om dat verbond van Siak te vernietigen?

Dit kan dan ook niet anders. »*Buiten uw voorkennis en zonder uw medeweten*" gebonden te worden door hetgeen een ander deed en toezeide en op zich nam, wordt in het gewone leven zelfs zoo weinig onzedelijk en zoo volkomen natuurlijk geacht, dat zich in den regel zelfs geen andere verbondssluiting *denken* laat.

Als een cheik in Arabiës woestijn met een anderen cheik een verbond sluit, om zich saâm tegen een derde te verweren, dan doet hij dit natuurlijk zonder er zijn kleine kinderen over te raadplegen. Maar als straks die vijand komt en ter oorzake van dat verdrag een aanval op zijn tente doet, spit een vijandig Arabier toch allicht één dier kleinen met zijn lans aan den bodem.

En dat geldt nu niet alleen van Arabië en het verre Oosten, maar immers ook in ons eigen land en volk. Hoe zou men de vier millioen Nederlanders *kunnen* raadplegen? Stellig een millioen van onze bevolking kan nog niet goed spreken en lezen. Zeker een ander millioen hoorde nooit dat er een Siak of een sultan van Siak bestaat. En van de helft die dan nog over-

blijft, is er ten minstens nog een derde millioen dat volkomen buiten staat is om de artikelen van zulk een verbond te begrijpen. Terwijl kennis om zulk een verbond in zijn goede of nadeelige gevolgen te beoordeelen, op zijn allerhoogst bij één honderdste van het resteerend millioen zal gevonden worden. M. a. w. onder de vier millioen Nederlanders zijn er stellig drie millioen negenmaal honderd negentig duizend, die alle zedelijke bevoegdheid missen, om meê te spreken over een tractaat met Siak, en ten hoogstens enkele duizenden die, zoo zoo, even die bevoegdheid hebben zouden. En toch bindt zulk een verbond *heel* het volk; en komt een iegelijk van dat volk, meest zonder het zelf te weten, met de gevolgen van zulk een verbond in aanraking.

Ja, zelfs daarmeê is nog niet genoeg gezegd. Want let er wel op, die vier millioen Nederlanders zijn een loopend stroompje, dat alle dag verandert. Alle dag sterven er Nederlanders, en alle dag komen er Nederlanders bij. En wien, zoo bidden we u, komt het nu ooit in den zin, om als hem een kind geboren wordt, te zeggen: »Koning van mijn land, gij hebt wel verbonden aangegaan, maar voor mijn kind gelden die niet, want het leefde nog niet eens toen gij het verbond sloot!" Dat ware onzin. En een ieder stemt dan op maatschappelijk en staatkundig gebied ook onvoorwaardelijk toe, dat we door in eenig land en uit eenig volk geboren te worden, vanzelf en zonder eenige de minste toestemming onzerzijds, door die geboorte zelve onder al die verplichtingen en verbintenissen zijn gekomen, die *de koning van dat land* voor zijn volk had aangegaan.

Zelfs al is de koning die het verbond aanging dood, en dood de andere koning met wien het verbond gesloten werd, dat ontneemt nog in niets zijn verbindende kracht aan de aangegane verbintenissen, en vrij mag geconstateerd, dat gij als Nederlander jegens een ander, die Engelschman is, verbonden zijt tot verplichtingen aangegaan door een reeds gestorven koning van Nederland met een reeds overleden koning van Engeland in een tijd toen noch gij noch die Engelschman geboren waart. En dat om de doodeenvoudige reden, dat niet de enkele personen, maar het volk *als volk* het verbond aanging, en dat dit *volk* blijft voortbestaan ook als de nu levende personen sterven, en voor dit volk alzoo niet de *persoon* van Willem van Oranje, maar de koning in zijn hoedanigheid van *kroondrager* en met majesteit bekleed vorst voor zijn volk optreedt.

Passen we dit nu op de heilige verbonden Gods toe, dan hebben we dus ook hier slechts te vragen: Zijn die verbonden slechts met enkele personen aangegaan? En, indien niet, zijn ze dan misschien toch slechts aangegegaan voor zekeren tijd? En blijkt nu dat hiervan bij geen enkel der heilige verbonden eenige de minste sprake is: dat ze integendeel alle met *heel* de menschheid, *heel* een volk, *heel* een stam of *heel* een geslacht zijn aangegaan; niet slechts voor een zeker tijdperk, maar voor *al de eeuwen* dat zulk een menschengroep aanzijn zal hebben, — dan spreekt het toch immers vanzelf, dat we ook onder de verplichtingen van *deze* verbonden *buiten ons weten*, zonder onze *voorkennis*, en vooral zonder onze *toestemming*, reeds in onze geboorte gekomen zijn, eenvoudig overmits één voor allen, in aller naam en daarmeê allen bin-

dende, het verbond als hoofd der menschheid, als koning van zijn volk, als stamvorst of geslachtshoofd aanging.

Uit dien hoofde dringen we er dan ook ten ernstigste op aan, dat men toch eindelijk eens ophoude, ter wille van *zoogenaamd* zedelijke motieven, alle schuld personeel te willen maken, d. i. geen andere schuld te willen erkennen, dan die de mensch, zelf, voor zijn eigen ik, personeel heeft aangegaan.

Die zoo spreekt, leeft buiten de Heilige Schrift, en schonk nog geen luisterend oor aan Hem, die van den Sinaï sprak: »Ik de Heere uw God ben een ijverig God, die de misdaden der vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde en vierde lid dergenen die Mij haten en doe barmhartigheid aan duizenden dergenen die Mij liefhebben en Mijn geboden onderhouden." Immers indien er één waarheid klaar en duidelijk in de heilige Godsopenbaring ons wordt voorgehouden, dan toch wel deze: Dat veel ontzaglijker nog dan de personeele schuld die andere, die gemeenschappelijke schuld is, waarvoor we allen saâm aansprakelijk staan, en die ons, ook al wisten we er niets van, nochtans volkomen rechtvaardig wordt toegerekend.

Maar zie, terwijl nu bij de *staats*verbonden een iegelijk dat gaaf toestemt en helder inziet, barst er uit het goddelooze hart een storm los, indien de Heilige Israëls dienzelfden regel nu ook in *zijn* verbond doet gelden. Dat mág, dat zál niet, dat moet weersproken worden, en herders die de kudde in de waarheid weiden moesten, bestaan het om de schare in dat opstandig beweren te stijven, in steê er van dat ze alle ziel neer zouden werpen onder de macht van het Woord.

En toch, is zelfs voor ons kortzichtig, verduisterd begrip de waarheid dezer gewichtige zaak wel zoo moeilijk in te zien?

Dit stemt men toch toe, niet waar, dat niet eerst stuk voor stuk, de ééne mensch voor en de andere na, door God den Heere elk op zich zelf geschapen zijn, en daarna bijeen gebracht, om nu zoo goed, zoo kwaad het ging met elkaâr te leven; maar dat omgekeerd met den *éénen* Adam eigenlijk de *geheele* menschheid reeds aanwezig, in zijne lenden besloten was; en dat heel de verdere historie eigenlijk niets anders is, dan dat God de Heere door zijn almogende kracht, al meer ontplooit en naar buiten doet treden, wat eigenlijk, zij het ook gansch verborgen, er in en met Adam reeds was.

Men geeft derhalve toe, dat de menschheid een organisme vormt, een organisch saâmhangend geheel; en dat het eigenlijk een onmogelijkheid is om van eenig mensch te zeggen: Zie hier begint nu uw *eigen* leven, en daar was uw leven nog aan het leven van uw *geslacht* met zwakker of sterker vezelen vastgehecht. En geldt dit nu van het lichamelijk leven, hoeveel meer dan niet van het *geestelijk* leven? Wie zal zeggen waar zijn bewustzijn begon? Waar het reeds aanwezig was in kiem en beginsel ook zonder dat hij het zich herinnert? Wie zal beweren: op dien dag, zoo en zoo laat had ik nog geen bewustzijn, en ééne minuut later had ik het! En hoeveel sterker nu geldt dit niet nog van wil en geweten? Waar begon uw wil? Hoe diep gaan de wortelen van uw wil? Hoe diep weer van die wortelen de vezelen? Och, laat ons de hand toch op den mond leggen, lezer, en zelfs niet verder

ons onderwinden om in deze diepte in te dringen. Waanwijsheid, inbeelding is het, gebrek aan nadenken, als iemand op zedelijk gebied alleen zijn personeele schuld als schuld wil hebben aangemerkt. En wie God en zijn Woord gelooft, die zegt: »Neen, en nogmaals neen, maar gehouden ben ik ook tot al datgeen, wat een ander wettig in mijn naam en voor mij beloofde, aanging of op zich nam."

Op dat *wettige* komt het dus maar aan.

En daarom gelijk in een volksorganisme, niet maar A of B zeggen kan: Ik zal mijn volk eens verbinden door een verbond; maar dit recht uitsluitend toekomt aan hem die door God tot een hoofd des volks gezet is, d. i. aan den koning, zoo kan op zedelijk gebied, in onze levensbetrekking en rechtsverhouding voor God niet maar een iegelijk tot hoofd zich opwerpen, maar berust de macht om al het volk wettig te verbinden *uitsluitend bij het hoofd dat God over ons gesteld heeft.* En wel allereerst bij Adam, die door God zelf in zijn schepping aan het hoofd was geplaatst van heel ons geslacht!

o, Denk dat in, geloof dat Adam dat wist, en zeg ons, of ge niet nu eerst dat ontzaglijke van Adams overtreding voelen gaat.

Wetende *dat alles er aan gehangen heeft*, overtrad Adam toch.

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL DRIE.

HET VERBOND DER WERKEN.

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL DRIE.

HET VERBOND DER WERKEN.

I.

> Wij weten nu, dat al wat de wet zegt, zij dat spreekt tot degenen, die onder de wet zijn, opdat alle mond gestopt worde en de geheele wereld voor God verdoemelijk zij. Rom. 3 : 19.

Niet alleen *buiten* het erf der gereformeerde kerken, maar, helaas, evengoed *op* dat eigen erf, is men sinds het einde der vorige eeuw gansch en al van de belijdenis onzer vaderen, die in het *Verbond der werken* school, afgeweken. Wel bleef er overal verspreid in den lande nog een kleine schare van getrouwen, die dit stuk der waarheid vasthielden; het licht dankbaar opvingen, dat er voor heel het heilgeheim uit afstraalt; en den troost indronken, die er in verborgen ligt; —

maar van het *publieke* terrein onzer kerk bleef ze gebannen. Predikanten, die er nog aan geloofden en er nog van leeraarden, werden al schaarscher; op de catechisatiën raakte ze ganschelijk in onbruik; uitkomende geschriften zwegen er bot van; en na lang zieltogen ontving deze leer op de academische leerstoelen eindelijk den genade- en nekslag, toen de hoogleeraar Dr. Van Oosterzee, die anders in menig opzicht wel »de laatste der academische belijders" mag heeten, desaangaande in Deel I p. 520 van zijn Dogmatiek dit neerschreef: »Echter is er geen *de minste* grond om hier (d. i. in het paradijs) aan een eigenlijk gezegd verbond te denken, door God in Adam met geheel de menschheid gesloten.... De exegetische grond dezer voorstelling in Hos. 6: 7 is *volstrekt* onvoldoende en hare dogmatische waarde zonder *de minste* beteekenis. De Schrift leert niet, dat God een verdrag met den mensch heeft gesloten, maar alleen, dat Hij hem kennelijk langs zedelijken weg tot hooger geluk wilde opvoeren" 1).

Deze uitspraak is, gelijk men ziet, doodelijk. Als een verouderd en vermolmd meubel wordt het Werkverbond in een hoek geworpen. Het is zelfs geen ernstige bestrijding meer waard. Het deugt tot *volstrekt* niets. Het heeft geen den *minsten* grond. Het mist zelfs de *minste* beteekenis. Nauwlijks het wegwerpen waard!

Op dat standpunt staande, heeft de hoogleeraar Van Oosterzee het natuurlijk beneden zich geacht, om kennis te nemen van de degelijke litteratuur waarin eertijds dit stuk der waarheid bepleit is; heeft hij zijn

---

1) Wij cursiveerden.

schoon boek niet willen ontsieren met de vermelding van de desbetreffende werken; en heeft hij het zelfs zijn aandacht laten ontgaan, dat zijn eigen medearbeider aan Langes *Bibelwerk* Hosea 6 : 7 weer in oud gereformeerden trant, naar luid van onzen Statenbijbel, door: »Ze hebben het verbond overtreden *als Adam*" heeft vertaald.

Toch make niemand hier den grijzen hoogleeraar een verwijt van. Reeds bij zijn optreden toch kwam het onder de kundiger theologen niemand meer in den zin of in de gedachte, om aan de mogelijkheid dat zulke leerstukken nog der bespreking waard waren ook maar te denken. Eenmaal geen oog gekregen hebbende voor wat er nog aan schats achter ons lag, moest hij zich dus wel bij voorkeur naar de Duitsche »Vermittelungstheologie" richten, die, aan onze gereformeerde leerontwikkeling geheel vreemd gebleven, van een Werkverbond ten hoogste nog als van een »curieuse antiquiteit" gewaagde. En geen twijfel dan ook, of zag eerlang een derde druk van 's hoogleeraars Dogmatiek het licht, er zou wel beter en meerder eer worden gedaan aan dit thans weer oplevend leerstuk.

Onze aanhaling van zijn woorden heeft dan van onzen kant ook in het minst geen »declineerende" bedoeling, maar strekt alleen om door dit, ter oorzake van Van Oosterzees naam, zoo illustre voorbeeld, vooraf met een enkelen scherpen trek te doen uitkomen, in welk treurig hoekje der verachtelijkheid dit »Verbond der werken" op godgeleerd gebied geraakt is. En zeer zou men zich dan ook teleur gesteld zien, zoo men in dit opstel een opzettelijke bestrijding van Dr. Van Oosterzee tegemoet zag. Zelfs aan een eigenlijk gezegd

theologisch pleidooi voor het Werkverbond mag hier niet gedacht worden. Al wat de *Heraut*, overeenkomstig zijn karakter, op kan leveren, is een zwakke poging om ook dit begraven leerstuk weer uit zijn puin op te delven, en aan de mannen en vrouwen, die thans leven, duidelijk te maken, dat ook hén persoonlijk dat Werkverbond nog aangaat, en elke belijdenis der waarheid onvolledig moet blijven, waaruit met opzet deze belangrijke hoeksteen wordt geweerd.

Want wel weten we, dat de belijdenis van het Verbond der werken, in haar breederen, uitgewerkten vorm, van jonger dagteekening is, en zelfs bij Calvyn en Zanchius niet aldus omstandig wordt geleeraard. Maar eer men zich hierop beroept om eigen verwerping van dit leerstuk te wettigen, zij men dan toch zoo goed, op het overgroote verschil te letten dat er bestaat tusschen twee menschen, waarvan *de ééne* een stuk der waarheid nog niet zoo klaarlijk belijdt, omdat het dusver *nog niet* in zoo helder licht was gesteld, en *de andere* ditzelfde stuk, *nadien* het in klaar en helder licht was geplaatst, opzettelijk bestrijdt en verwerpt.

Ook op het stuk van de belijdenis gaat de Heilige Geest al door in de kerke Christi, om de waarheid die in Christus is, of wil men, de schatten van het Woord, steeds heerlijker toe te lichten.

Vóór Arius in de kerk optrad was de belijdenis zelfs van de Godheid des Zoons verre van zoo klaar en algemeen in de Christelijke kerk. Wel leefde men met Christus in een gemeenschap, die bij de niet-onderstelling van zijn Godheid ongerijmd zou geweest zijn, maar men had de verschillende bestanddeelen van dit heilig leerstuk nog niet zoo in- en doorgedacht. De

Godheid des Heeren leefde in het leven der gemeente, maar was nog niet tot klare afspiegeling gekomen in het *bewustzijn*. Eerst in den strijd met Arius kwam het daartoe. Toen eerst werd het leerstuk vastgesteld; werden alle bedenkingen er tegen doorgedacht; en voor elk bestanddeel er van de juiste uitdrukkingswijze gevonden.

En wat deden toen destijds de verwerpers van 's Heeren Godheid? Zie, die sloegen toen de schriften der oudste kerkelijke schrijvers op, en haalden daaruit allerlei uitdrukkingen aan, die op onjuiste en onzuivere wijs geschreven waren, en nu van achteren den schijn hadden, alsof ze het Arianisme begunstigden. Maar de kerke Christi liet zich door het beroep op deze oude vaderen volstrekt niet van het spoor brengen; toonde veeleer aan dat dit allengs klaarder ontwikkelen van de waarheid juist het eigen werk des Geestes was; en bewees aan haar tegensprekers, dat ook deze oudere belijders wel terdege het wezen der zaak hadden beleden, ook al misten ze nog dien uitgewerkteren vorm, ja al was veelszins zelfs hun wijze van uiteenzetting niet onberispelijk.

En evenzoo nu is het ook hier.

Vast staat het, dat het ware licht op de leer van het Werkverbond eerst is beginnen te vallen in den strijd met de Socinianen. Toen de Socinianen het Oude en Nieuwe Verbond derwijs uit elkaâr wilden rukken, dat het Oude zoogoed als wegviel en het al den schijn kreeg, alsof de »zaligheid door het geloof" eerst op den Pinksterdag in de wereld was gekomen, en alsof dus de Godsmannen en uitverkorenen des Ouden Verbonds buiten die zaligheid gestaan hadden, toen ja,

is met name de gereformeerde kerk ernst gaan maken met het dieper onderzoek van de betrekking die, naar het eigen Woord Gods, tusschen Oud en Nieuw Verbond bestaat. Dit leidde vanzelf tot de vraag: of de tegenstelling tusschen Oud en Nieuw Verbond waarop Paulus doelt, zóó is op te vatten, dat onder »Oud Verbond" de periode van Genesis tot Maleachi zou zijn te verstaan, dan wel of het genadeverbond zich reeds over heel het Oude Testament uitstrekte. Dit bracht dan weer op de vraag: of het wettisch verbond alleen op Israël doelde, dan wel of het allen menschen en dus ook ons aanging. En zoo is het geschied, dat uit dien strijd tegen de ondermijners van het Oude Testament, die men gemeenlijk onder den naam van Socinianen saâmvat, een zeer breede en hoogst belangrijke leerontwikkeling is geboren, die zeker in haar verloop ook door uitspattingen en overdrijvingen ontsierd is, maar ten slotte toch ongetwijfeld tot een veel klaarder en dieper opvatting heeft geleid van den organischen samenhang, die al de leidingen Gods met het schepsel en den zondaar aaneenschakelt.

Nu spreekt het intusschen vanzelf, dat de oudste schrijvers uit de Hervormingsperiode, die voornamelijk met Rome en de Anabaptisten den strijd aanbonden, en de Socinianen nog ten deele lieten liggen, nog lang niet met die klaarheid en die breede opvatting zich over dit punt uitspreken, als de coryphaeën der 17de eeuw. Dat kon eenvoudig niet, omdat ze leefden, eer die periode van bijzondere leerontwikkeling aanbrak. En zoo moet het dan onbewimpeld toegegeven dat er én bij Calvyn én bij Zanchius én bij Ursinus én zelfs bij Pareus uitlatingen voorkomen, die twijfel

aan hun rechtzinnigheid op dit punt doen rijzen, of ook uitleggingen van Hosea 6 : 7 worden gegeven, die de beteekenis dezer Schriftplaats misverstaan ; wel te weten in even denzelfden zin, waarin de oudste schrijvers van de kerke Christi soms te kort schijnen te doen aan de waarheid van de goddelijke natuur onzes Middelaars.

En nu gebeurt dientengevolge ook te hunnen opzichte precies hetzelfde wat eertijds de Arianen met die oude patres deden, t. w. dat men ook thans zich op Calvyn en anderen beroept, om de waarheid van het Verbond der werken tegen te staan en te ondermijnen; het nu doende voorkomen, alsof men, door thans zelfs het Werkverbond te loochenen, nog niets anders deed, dan wat Calvyn zelf deed in zijn dagen.

Maar zoomin de belijders der kerke Christi in oude dagen zich vervaard lieten maken door het Ariaansch beroep op vroegere vaderen, zoomin doet ook voor onze overtuiging dit verwijzen naar Calvyn en Zanchius iets ter wereld af.

Want immers het is *niet* waar, dat men door het Werkverbond te loochenen niets anders doet dan wat ook Calvyn deed! Dat zou waar zijn, indien Calvyn het had *verworpen*. Maar dat deed Calvyn niet. Veeleer wordt het in al zijn geschriften *ondersteld;* zijn de elementen er voor bij hem *alle* aanwezig; en is de waarheid, die later in het Werkverbond tot een klaarder licht is gekomen, standvastig door hem *beleden*. Het eenige wat men met goed recht kan opmerken, is, dat Calvyn het Werkverbond niet zoo opzettelijk en uitgewerkt leert, als dit ons mogelijk is geworden,

en dat eenvoudig, omdat ten tijde toen de groote Geneefsche hervormer leefde, de strijd over dit punt nog eerst te komen stond.

Zij daarentegen, die, nadat die strijd gestreden is en zijn vrucht afwierp, opzettelijk als bestrijders, loochenaars en verwerpers van het Werkverbond zijn opgetreden, *doen heel iets anders.* En wel één van deze beide; al naar gelang de oorzaak is, waaruit hun loochening en verwerping voortkomt; zij verwerpen namelijk het Werkverbond óf omdat ze zijn geboortegeschiedenis en hooge beteekenis niet kennen, óf omdat ze, na er kennis van genomen te hebben, vijandig staan tegenover de waarheid die er in ligt uitgedrukt.

Die beide categorieën van personen onderscheide men wel. Niets onbillijker toch dan om allen over éénzelfde kam te scheren, en uit het feit, dat iemand tegen een stuk der waarheid spreekt, terstond de verre van zekere conclusie te trekken, dat hij dit doet uit rechtstreeksche vijandschap tegen die waarheid.

Wie alzoo oordeelt, vergeet in zijn haasten met de groote, schier ongelooflijke onbekendheid te rekenen, waarin deze stukken der waarheid vooral onder de theologen allengs geraakt zijn. Men bedenke toch wel, dat zelfs het zoo kostelijke »Examen van Tolerantie", dat scherp gedachte en helder geschrevene stel samenspraken, dat als late navrucht van den dogmatischen arbeid der vorige eeuw tot ons is gekomen, voor negentig van de honderd proponenten die den predikdienst bij ons aanvaarden, een volslagen onbekende grootheid is.

Och, zoo velen zijn er helaas, die nooit dan in het

oppervlakkige van het »zoogenaamde Werkverbond" hoorden, en nu, op den klank af er aan gewend wierden, om anderen na te spreken, dat dit Werkverbond niets dan een spitsvondigheid der scholastiek is. Dezulken moet men niet aanstonds veroordeelen, maar *onderrichten* en op den beteren weg helpen. Want al veroordeelen ook wij in dezulken de traagheid van geest, die dieper onderzoek schuwen deed, vergeten mag toch ook niet, dat er een mate van onbekendheid met deze dingen kan bestaan, die alle liefde uitsluit en zelfs de aandrift tot onderzoek onbestaanbaar maakt.

En doet men dat, welnu dan zullen de geesten zich wel openbaren. Wie dan bij nader inzien vijandig met zijn geest staat tegenover de kern van heilige waarheid die ook in dit schoone leerstuk schuilt, die is dan ook als een verwerper en bestrijder van de openbaringen Gods openbaar geworden. Maar ook, wien dan al meer de oogen voor zulk een stuk der waarheid opengaan, die laat zich dan maar niet bij de gereformeerden inschrijven; gelijk men tot ons leedwezen in sommige kringen met schampere minachting van dit zich keeren naar de gereformeerde waarheid spreken durft; neen, maar die wordt ook in zijn consciëntie overtuigd, dat hij de waarheid Gods metterdaad *miskend* heeft, die doet daar *boete* over, belijdt zijn *schuld* daarin, en dankt zijn God dat hij op vaster bodem gezet is *door genade.*

Reeds nu veroordeelen mag men dus uitsluitend hen, die van één dezer twee blijk geven: óf 1°. dat ze de zaak kennen, en dus met kennis van zaken, loochenen, óf 2°. dat ze in zake de verhouding van Oud en Nieuw Verbond, en geheel de oeconomie der

genade, die genade, die daarmeê saâmhangt, in beginsel op het pad der Socinianen gaan en voor anderen door hun hekken en voetangels den toegang tot het erf der gereformeerde, d. i. gezuiverde waarheid versperren.

II.

EERST BIJ SINAÏ OF REEDS IN HET PARADIJS?

Maar zij hebben het Verbond overtreden als Adam. Hosea 6 : 7.

Een ieder die nog niet ganschelijk met de Schrift heeft gebroken, erkent, stemt toe en belijdt, dat er aan ons menschen een weg geopend is, om tot een nog veel hooger gelukstaat op te klimmen, dan we hier op aarde thans hebben niet alleen; neen, maar ook dan Adam had in het paradijs. Dien gelukstaat in al den omvang van zijn heerlijkheid en al de schittering zijner zaligheden, noemen we het »eeuwige leven"; een »eeuwig leven" dat voor de kinderen Gods reeds hier op aarde door het *geloof* moge genoten worden, maar dat als volle genieting toch eerst komt, na ons overtreden uit dit voorbijgaand bestaan in ons eeuwig aanzijn.

Nu zijn ons in de Heilige Schrift klaar en duidelijk twee geheel verschillende wegen afgebakend en aangewezen, waarlangs we dat »eeuwige leven" verwerven

kunnen. Indien wij *gelooven* in den Heere Jezus Christus; niet in oppervlakkigen zin, niet met gevoelsbeweging; noch ook met verstandelijk napraten; maar gelooven met een geloof dat de Heilige Geest ons door het Woord in het hart heeft gewerkt, dan zijn we gewis en verzekerd, dat dit »eeuwige leven" onze stellige erfenisse is, die ons niet kan ontgaan. Dat is dus de ééne weg. Maar niet minder stellig wordt ons én in de oude bedeeling door Mozes én in de nieuwe bedeeling door Jezus zelf nog een andere weg aangewezen, die, indien de mensch hem maar ten einde toe afloopt, moet en zal uitloopen op hetzelfde doel. Die andere weg nu bestaat daarin, niet dat ge in den Borg gelooft, maar geheel omgekeerd in het volbrengen van Gods wet. *Doe dat en gij zult leven!* is de telkens herhaalde uitspraak, waarop het zegel gedrukt is door Gods eigen Zoon.

En nu staat het wel zóó, dat er *niemand* is, die op dien tweeden weg zoo wandelt, dat hij het einde er van vindt; en geven we dus zonder voorbehoud toe, dat feitelijk langs dien weg »het eeuwige leven" nooit door één enkelen mensch gevonden is noch ook ooit gevonden zal worden. Edoch, dat ligt niet aan den weg, die goed is, maar aan den mensch, die onbekwaam is, om hem af te loopen. En zoo is het er dan door 's menschen val in zonde toe gekomen, dat er thans slechts één weg is, die met goed gevolg door ons kan bewandeld worden, t. w. de weg *des geloofs*.

Maar vreemd genoeg, doet zich nu het zonderlinge verschijnsel voor, dat terwijl thans feitelijk alleen de *geloofs*weg naar het eeuwige leven henenleidt, de menschen bij hoopen juist dien anderen weg opdrin-

gen, die hen niet meer helpen kan, en tot geen prijs van dien weg des geloofs willen weten. Zie, dat is nu de diep-duivelsche aard van het wezen der zonde. Toen de weg der wet nog wel terdege bruikbaar was en tot het doel kon leiden, heeft de mensch dien *niet* op gewild. En nu God, ziende dat we thans in onzen verzwakten staat, blind en kreupel als we thans zijn, dien hoogen bergweg niet meer *kunnen* afloopen, uit loutere barmhartigheid, een vlakken geloofsweg door het lage dal voor ons heeft gebaand, nu weigert de mensch hardnekkig om dien raad der liefde te volgen en wil het nu juist eens *wel* met dien gevaarlijken weg beproeven, dien hij eerst maar *niet* op wou.

Dit nu werd oorzaak, dat de apostel des Heeren zoo scherp en vlijmend in zijn canonieke geschriften de tegenstelling van *wet* en *genade* stelt, en even hoog als hij den *genade*weg verheerlijkt, even doortastend den *wets*weg afkeurt, opzij schuift en bestrijdt. Iets waar Paulus, of liever de Heilige Geest door zijn woord, volstrekt niet meê bedoelt te zeggen, dat die *wets*weg op zichzelf niet goddelijk, majestueus en schoon zou zijn, maar wat uitsluitend strekt om den dwazen, halsstarrigen zondaar te tuchtigen, die in zijn onverzettelijke halsstarrigheid, het nu maar aldoor met dien *wets*weg wil beproeven, die feitelijk nu eenmaal onbegaanbaar voor hem wierd, niet doordien de weg veranderde, maar doordien de mensch niet meer loopen kon en blind wierd op den koop toe. Vandaar zijn anders onverklaarbare uitroep: »Daarom zal uit de werken der wet geen vleesch gerechtvaardigd worden!"

En nu zou men wel zeggen: »Had God de Heere dan dien ouden weg, die dan nu toch voor niets meer

diende, niet kunnen wegnemen!", maar zulk een gedachte druischt lijnrecht tegen de Schrift in. Want op *één* weg moet ge altoos zijn; ge kunt niet op *geen* weg wandelen; en zoolang ge nog hardnekkig weigert den weg der genade en des geloofs in te slaan, kan het dus niet anders, of ge moet wel op den wetsweg zoeken te dringen en voort te kruipen. Ja niet alleen dat dit niet anders *kan*, maar het *moet* zelfs zoo. Want, aldus onderwijst ons de Schrift, niemand komt er toe om den weg des *geloofs* in te slaan, indien hij niet eerst zich moê en dood geworsteld heeft op dien, voor hem onmogelijken wetsweg. Uit de wet is de kennisse der zonde en zonder kennisse der zonde geen geloof.

Die dubbele weg is dus geen geschiedkundige wetenswaardigheid uit vroeger eeuwen, maar het stel wegen dat ook thans nog altijd midden door ons leven heenloopt. Het zijn de wegen waar wij zelven, waar onze kinderen, waar onze beste vrienden meê te rekenen hebben. Wie we ook zijn mogen, op één dier beide wegen wandelen we. En hij die *nu* op den geloofsweg gezien wordt, heeft *vroeger* gewandeld op den wetsweg, en wandelt er, wat hem zelf aangaat, in het gedichtsel zijns harten nog.

Dusver loopt dus alles klaar en duidelijk en doet zich geen moeilijkheid voor. Maar, zie als we nu de Heilige Schrift, met name de Paulinische brieven opslaan en letten op *de Sinaïtische wetgeving*, dan geraken we een oogenblik geheel in de war.

Wat toch vinden we dan?

Dit, dat Paulus, de apostel des Heeren, geheel zijn

bestrijding (niet van de wet, maar) van den wetsweg tot één klein, nu als natie van alle zelfstandigheid beroofd volkje richt, tot de oude inwoners van het kustland, dat tusschen Tyrus en Egypte lag, en dat, vreemder nog, zelfs de geheele wet der Tien geboden uitsluitend aan dat kleine, toen nog zwervende volk gegeven is.

Wel voelden we en zeî dan ook een stellige inspraak in de ziel ons, dat die twee wegen ook nu nog het leven in *alle mensch* en dus ook *ons* leven beheerschen, maar als we nu de Schrift opslaan, om raad en uitslag te vinden, dan is het of ons die Schrift niet aangaat. Want, nietwaar? wij waren *niet* bij Sinaï toen God zijn wet van Horeb gaf. *Wij* stammen ook van die stammen Israëls niet af. En waar Paulus' geheele uiteenzetting der waarheid rust op de verbondsbetrekking, waarin dat Israël met Jehovah was getreden, daar heeft dat op *ons* hart geen vat of klem meer; want nog eens, niet *wij* zijn persoonlijk in een verbond met Jehovah getreden en noch Mozes noch de stamhoofden Israëls konden dit doen voor ons; in onze plaats; zoodat het ons bond.

Wel kunnen we dan een uitweg zoeken en zeggen: »Ja, maar die aan Israël gegeven geboden zijn toch eigenlijk niets dan de uitspraak van het geweten, een geweten klopt ook ons in den boezem, en in zooverre kunnen we die Schriftwoorden dan toch ook eenigermate op ons zelven toepassen"; — maar men gevoelt wel, bevredigen zal dit nooit.

Want zoo het dien weg uit moest, hoeveel heerlijker zou het dan niet zijn, als de apostel al die Joodsche inkleeding van een zoo eenvoudige zaak als het geweten

eenvoudig opzij had gezet, en ons op den man af, in duidelijke woorden, zoo heerlijk als dat nu soms geschiedt door enkele predikers, die hun tijd begrijpen, had toegesproken niet als quasi-Joden, maar als *menschen*.

En deze voor de hand liggende beschouwing heeft er dan ook metterdaad toe geleid, dat 1°. nu reeds in tal van geloovige kringen de brieven van Paulus op den index zijn geplaatst, met uitzondering van de vermanend-practische stukken die meest zijn brieven besluiten; 2°. dat men de onafwendbaarheid van de eischen der wet, eigenlijk niet meer op de Tien geboden, maar welbezien uitsluitend op het *geweten* doet rusten; en 3°. dat men in dien Joodsch-ingekleeden Bijbel zich minder thuis gevoelende, zijn toevlucht neemt tot Bijbelsche leerboeken en dagboeken voor de huiselijke godsdienstoefening, die immers meer *menschelijk*, meer in *onze* taal, meer voor *onze* ooren geschreven zijn.

En zoo komt het dan, dat de Bijbel in den hoek en Gods Wet van haar voetstuk raakt, en dat men, in naam nog bij de Schrift levende, feitelijk op den stroom zijner eigen gedichtselen drijft, om met elken riemslag dat men verderop komt, al verder verwijderd te raken van de vastigheden van Gods Woord.

Te keeren is dit kwaad natuurlijk niet door wat men er niet zonder behendigheid op uitvond, door namelijk te zeggen: »Eilieve, wat deert mij dat, of die menschen daar aan Horebs voet Joden of niet-Joden waren; immers niet als Joden maar als menschen heeft God hen toegesproken, wat God tot hen zei, geldt dus ook voor u en mij!" Want let wel, dat ook *alles* op u toepasselijk zou zijn, wat God aan Israël heeft

opgelegd, en dat gij dan elk recht missen zoudt, om uit het vele dat God aan Israël heeft bevolen, het ééne te laten liggen en het andere op te nemen. Let er op, dat ge dan in lijnrechte tegenspraak met heel de Schrift komt, die God Almachtig in een gansch particuliere betrekking tot Israël laat treden, en dat juist in dat particuliere de bekoring van het innige ligt. En let er vooral op, dat ge dan nog nooit Israëls *aanvaarden* van de Wet als een aanvaarden door *alle* menschen kunt laten voorkomen; reeds om de eenvoudige reden, dat dan Israëls aanvaarding ook reeds zou moeten gegolden hebben voor de Amalekieten en Edomieten. Ook toch *menschen* niet waar?

Op die wijs ontkomt ge aan de zeer ernstige moeilijkheid, die zich hier voordoet, dus nooit. Want op die wijs doet ge altijd van tweeën één: *óf* ge herleidt al het op Sinaï gebeurde eigenlijk tot niets dan tot de spraak van het *geweten*; d. w. in goed-Hollandsch zeggen dat ge het niet gelooft maar het loochent; *óf* wel, ge loochent het niet, maar dan blijft het gebeurde met Israël ook altijd een zoo particulier, alleen dat volk alleen aangaand karakter dragen, dat de overgang maar niet is te maken van dat Israël op *u zelf*.

Waaraan zich dan, in niet minder ernstige beteekenis, nog een *tweede*, geheel ander bezwaar vastknoopt.

De Heilige Schrift leert ons namelijk, dat de genadebedeeling des *geloofs* volstrekt niet pas met Jezus' optreden aan de Jordaan of, wil men, met den Pinksterdag begonnen is. Om nu niet meer te noemen,

ook reeds Abraham was bijna twee duizend jaren vroeger »gerechtvaardigd door het *geloof*" en dus zalig geworden uit *genade*.

Heel de bedeeling Gods met Israël toont ons dan ook dat het een »genadebedeeling" is, die door de ceremoniën, typen en schaduwen, den zondaar richtte op den komenden Messias en hem zaligheid schonk in hem.

Maar hoe kan dit dan nu saâmgaan? Saâmgaan, dat de apostel eenerzijds de bedeeling van de wet *tegen* de genadebedeeling overstelt, en dat diezelfde apostel anderzijds ons op Gods doen met Israël wijst als *tot* die genadebedeeling behoorende?

Dit kan niet. Dit strijdt. Het ééne sluit het andere uit.

Wat kiest ge nu?

Kiest ge, om Israël tot de genadebedeeling te rekenen en dus ook zijn wetsweg daarbij in te sluiten? Maar weet dan wel, dat ge groot gevaar loopt van door een nieuw »raak niet en smaak niet", zelf in Oud-Testamentischen geest te gaan leven en eigenlijk de genade toch weer in de wetsvolbrenging te smoren.

Of wel zegt ge: »Neen, dat niet, maar Israël stond dan ook buiten de genadebedeeling!" Welnu, dan komt ge er natuurlijk rechtstreeks toe om het Oude Testament als van ondergeschikte waarde te beschouwen, het van lieverleê te ontdoen van zijn goddelijke autoriteit, alzoo uw Heiland te weerspreken die de goddelijke autoriteit van dit Testament hoog hield, en aldus tegen uw wil medeplichtig te worden aan dat opzij schuiven van heel uw Bijbel, wat altijd volgt, zoodra men eenmaal met een opzij zetten van het Oud-Verbond begon.

En zie, terwijl nu op dat thans weer in zwang komend standpunt óf de Schrift óf de genadebedeeling wegvalt, zou natuurlijk elke moeilijkheid worden weggenomen en alles vanzelf vlotten en op orde komen, indien bleek, dat én de wetsweg én het met het oog op dien weg gesloten verbond niet pas op den Sinaï was geopenbaard, maar reeds *in het paradijs* vóór den val.

Dan toch zou die wet door verbondssluiting zijn opgelegd aan dien éénigen mensch die macht had *alle* menschen te verbinden, doordien hij aller *stamvader* was. Dan zou de breuke met die wet en van dat verbond niet eerst in de woestijn van Paran liggen, maar reeds in het paradijs, en dus *onzer aller* breuke zijn. Dan zou de genadebedeeling niet eerst op den Pinksterdag maar reeds in Eden geopenbaard zijn, en dus gelden voor *alle* eeuwen en *alle* geslachten. Dan zou de invoeging van de wet in het Israëlietisch Verbond, geen andere beteekenis hebben dan dat Israël datzelfde over had te doen als volk wat Adam in het paradijs had te doen als persoon, om, gevallen als hij, nu ook als volk den beteren weg des geloofs te zoeken. En dan eindelijk zou Paulus' bestrijding van den wetsweg, niet op Israël gemunt zijn, maar door Israël heen tot op den val teruggaan, om *alle mensch* voor God verdoemelijk te stellen en *alle mensch* te bestraffen, die als zondaar toch den wetsweg nog op wil. Wel te verstaan, den wetsweg ook nu nog op wil, niet om tot kennisse der *zonde* te geraken, maar om te geraken tot eeuwige zaligheid.

Mete nu de kenner der Heilige Schrift en de kenner der innerlijke zielsworsteling naar deze algemeene aan-

duiding maar reeds af, wat schromelijke verwarring men aanricht door het Werkverbond opzij te zetten; wat sleutel tot de poorte des heils en der waarheid ons in dat Werkverbond gegeven is; en wat er alzoo aan is van het beweren ook van de besten onder de broederen, dat de geestelijke waarde van dit stuk der aloude belijdenis *volstrekt geene* zou zijn.

III.

DE FUNDAMENTEN BEDREIGD.

> De schuld is uit ééne misdaad tot verdoemenis. Rom. 5 : 16.

Laat ons nu, om te kunnen beoordeelen, of ook de Heilige Schrift een »Werkverbond vóór den val" leert, eens kortelijk nagaan, wat alzoo aan de Heilige Schrift ten laste zou komen indien de bestrijders van het Werkverbond gelijk hadden.

Want daarmeê dat deze bestrijders zeggen: »Er wordt nergens in Genesis met name van zulk een verbond melding gemaakt!" vordert men uiteraard niets. Of laast gij dan ergens in gansch de Heilige Schrift het naamwoord van de »Drieëenheid", en gingt ge desniettemin toch niet stil voort met het belijden van dit hoog-heilig mysterie? Bestrijders van het Werkverbond, die, gelijk Dr. Van Oosterzee, toch zeer beslist het mysterie der Drieëenheid belijden, missen dus elk recht, om zich op het niet noemen in Genesis van een bepaald »Werkverbond" te beroepen. Indien ons

blijkt dat de *zaak* van zulk een verbond er in is, kan het gemis van den *naam* ons niet hinderen, en, gelijk we op grond van de belijdenis van Vader, Zoon en Heiligen Geest dankbaar en in stille lofverheffing het geheimenis der *ongenoemde* Drieëenheid aanbiddend op de lippen nemen, zoo zullen we dan ook voortgaan met van het ongenoemde Werkverbond te gewagen, uithoofde dat de stukken er ons van in de Schrift zijn geopenbaard.

Zien we daartoe dan nu eerst eens, in wat droeve positie de bestrijders van dit verbond geraken en wat ongerijmdheid ze aan de Heilige Schrift toedichten.

We wijzen achtereenvolgens op deze drie punten:

1°. *vervalt voor hen de toerekening van Adams schuld aan zijn nakomelingen.*

Hierbij komt het aan op het in onze dagen zoo verminkte en mishandelde leerstuk van de erfzonde, waar niet erstig genoeg de aandacht op kan gevestigd worden. Van modern-orthodoxe zijde namelijk erkent men nog wel, dat er een *erfzonde* is, maar laat die bijna geheel in een erfsmet opgaan. Bij maniere zooals wij, helaas, telkens het droeve feit waarnemen, dat kinderen van teringzieke ouders zelven vaak teringziek zijn, zoo stellen zij zich voor dat dus ook uit den zondigen Adam zondig kroost geboren is; t. w. door *overgang van besmetting*. Hiertegen nu zijn onze vaderen steeds met kracht en macht opgekomen, omreden, dat door deze valsche en gansch ongeschikte voorstelling van drie kanten tegelijk de waarheid werd te na gekomen. En dat wel:

a. omdat dusdoende *de zonde tot een soort stoffelijke smet wordt gemaakt.* Tot iets dat als een stofdeeltje,

of als een qualiteit van het bloed, uit de moeder op het kind zou kunnen overgaan. Een redeneering waardoor de zonde tot een eigen zelfstandigheid wordt gemaakt, en dus een voorstelling die ons lijnrecht weer in de armen van het oude Manichaeïsme voert. Is nu de zonde een stoffelijk iets, of althans een op zichzelf bestaande zelfstandigheid, dan volgt hieruit dat ook de oorsprong hiervan iets reëels, op zich zelf bestaands moet wezen. In strijd waarmeê de leeraars onzer kerk steeds door den Heiligen Geest zijn onderwezen, dat de zonde een ontstentenis van het goede, en dus, hoezeer ook positief in haar werkingen, in haar wezen slechts een negatie is.

b. Omdat door zulk een voorstelling »*de schepping van elken mensch door God*" *wordt geloochend.* Bij het ontstaan van een kind in zijns moeders schoot doet zich namelijk de vraag voor: »Ontstaat de ziel, het wezen, de persoon van dit kind uit zijn ouders of wel door schepping van Godswege? Die het eerste staande hielden noemde men *traducianers*, wat beduidt: advocaten van den *overgang*, omdat zij uit de ziel van vader en moeder een geteelde ziel lieten *overgaan* in het ontvangen schepsel. Maar de gereformeerde kerken, terecht inziende en erkennende, dat dit op puur Deïsme uitliep en met de Majesteit Gods onbestaanbaar was, hebben deze ongerijmde voorstelling steeds hardnekkig bestreden, en daarentegen de volken van Europa in Jezus' naam onderwezen, dat de geboorte van eens menschen persoon of wezen door *creatie* ofte schepping ging. Reden waarom men deze ware belijdenis het »*Scheppings*standpunt" of het Creatianisme heeft genoemd. Slaat men nu echter den weg in dien deze loochenaars

van het Werkverbond betreden, en onderwijst men de lieden, dat de erfzonde door smet overgaat, dan, het spreekt vanzelf, is ook de »schepping Gods van elke ziel" geloochend, en het valsche deïstische Traducianisme, door deze nieuwe »advocaten van den overgang" weer in eere gebracht.

En *c.* omdat men er dan wel consequent met Dr. Doedes toe komen moet, *om deze erfzonde voor te stellen als zonder schuld.* Deze scherpe denker toch heeft zeer juist ingezien, dat aan een louter overgeërfde geestelijke smetstof nooit *schuld* kon kleven, overmits schuld nooit ontstaan of bestaan kan, waar geen intreden plaats greep van den wil. In zooverre komt derhalve aan Dr. Doedes zeer zeker de lof der consequentie toe. Edoch, om hem van achteren op nog veel gevaarlijker paden te doen uitkomen. Immers dan gaat men leeren (gelijk Dr. Doedes dan ook feitelijk doet), dat er in het jonggeboren kind wel *zonde*, maar geen *schuld* wordt gevonden, en dat er alzoo zonde *zonder schuld* denkbaar is. Een tegen het heilige geheel indruischende voorstelling, die van de zonde een soort ziekte-proces, een zekere krankheid, een soort gebrekkelijkheid maakt, waarmeê we eigenlijk reeds aan de moderne kusten zijn aangeland en de zonde in haar onheilig, Gods recht krenkend, karakter is vernietigd.

Laat men nu daarentegen, om aan deze driedubbele ongerijmdheid te ontkomen, deze valsche voorstelling van de erfzonde varen, dan ontstaat de vraag, in welk ander en beter verband schuld en zonde alsdan zij te plaatsen.

Hierop nu is het antwoord gereed.

Niet de erfschuld, zoo leerde men in beter dagen,

is een gevolg van de erfzonde, maar omgekeerd is de erfzonde het gevolg en de straf voor de erfschuld.

Solidair stond in Adam, door het verbondsrecht, geheel het menschelijk geslacht voor God verantwoordelijk. Afval van dien eersten mensch was dus niet maar *persoonlijke* ontrouw, neen maar afval van het *geslacht*. Uit dien hoofde werd en wordt nog de schuld van dien éénen aan alle menschen die tot aanzijn komen toegerekend, naar het woord van Paulus: »De schuld is uit ééne misdaad tot verdoemenis." En omdat deze erfschuld, deze toegerekende schuld, nu aldus voor onze rekening lag, reeds eer we ontstonden, dáárom en uit dien hoofde heeft God de Heere, die ook ons persoonlijk rein en heilig schiep, ons de erfzonde uit onzen vader en onze moeder doen toekomen.

Wil men hierbij nu wederom »volstrekt niets" van een Werkverbond hooren, zie dan eens waartoe men komt! Dan moet men aannemen, dat God als Schepper, een wezen, *dat vrij van schuld was;* terwijl het anders kon; uit louter wilkeur door den stroom der zondige geboorte heeft laten doorgaan, om als zondig wezen het levenslicht te aanschouwen.

Want immers de poging om deze »toegerekende schuld", ook zonder Werkverbond te verklaren, houdt geen steek. Wel is waar verklaart de Heere uitdrukkelijk, »dat Hij de misdaden der vaderen bezoekt aan de kinderen tot in het derde en vierde geslacht dergenen die Hem haten", maar reeds die eigen woorden toonen, dat men uit de afstamming nooit een overgaan van de erfschuld op *alle* geslachten verklaren kan. In het tweede gebod toch wordt tegenover elkander gesteld de werking van *de bezoeking* die op *drie à vier* geslachten

wordt beperkt, en de werking *der barmhartigheid*, die zich uitstrekt *over de duizenden*. Nu er bij de erfschuld sprake is van een overgaan der schuld niet op drie, vier, neen maar tot op de duizendste geslachten, komt men met het beroep op deze plaats dus niets verder. Bovendien zou nog te bewijzen vallen, dat in het tweede gebod van »schuld" en niet enkel van »*gevolgen van ellende*" sprake was. Terwijl eindelijk ook dient opgemerkt, dat het tweede gebod ook op zijn beurt wel terdege in verband staat met een *verbond*, en dus ook zoo nog eer tegen dan vóór de loochenaars van het Werkverbond zou pleiten. Hoe *buiten* verbondsbetrekking, waar enkel op *afstamming* wordt gedoeld, van Godswege de verhouding van schuld bij vader en zoon zou komen te liggen, toont ons ten overvloede Ezechiël 18: 17, waar we lezen: »De zoon zal niet sterven om de ongerechtigheid des vaders!"

Een reeds op zich zelf strikt afdoend betoog, waar we nog deze overweging aan toevoegen: Indien schuld alleen door afstamming overging, dan zou dit ook nu nog moeten plaats hebben. Het kind van een moordenaar zou dan moeten weten in de consciëntie: »De schuld van dien moord wordt door God ook aan mij toegerekend, *evenals had ik zelf dien moord met eigen hand begaan*." Iets wat geheel in strijd zou zijn, met de openbaring van Gods Woord en met de inspraak van de geheiligde consciëntie.

Dat men nu zelf, niet te diep de dingen indenkend, deze totale verwarring voor zijn rekening neemt, laten we staan; maar dat men het laat voorkomen, alsof deze ongerijmdheden nu ook ten laste van de Heilige Schrift zouden komen, die immers, naar het zeggen van deze

bestrijders, gansch geen Werkverbond zou kennen, komt ons toch wat al te kras voor.

Het wordt werkelijk Gode iets ongerijmds toedichten, indien men zich de erfzonde zonder voorafgaande erfschuld verklaart.

En nu 2°. *vervalt dientengevolge evenzeer de toerekening van de gerechtigheid van Christus aan allen die van Christus zijn.*

Het vijfde hoofdstuk van den brief aan de Romeinen is bekend. De daár door Paulus getrokken parallel staat elkeen klaar en helder voor oogen, niet waar? Adam en Christus staan tegenover elkander, en nu wordt aangewezen, hoe de verhouding van Adam tot de zijnen geheel evenwijdig loopt met de verhouding van Christus tot de zijnen; alleen met dit verschil, dat de onderscheidene betrekking, waarin deze verhouding optreedt, bij Christus en de zijnen nog veel sterker sprekend en helderder uitkomen dan bij Adam en wat zijns is.

Nemen we daaruit nu het element der »toerekening," dan spreekt het vanzelf, dat ook hierbij de beide lijnen door moesten getrokken. Is er geen toerekening van schuld, waartoe zou dan toerekening van Christus' gerechtigheid dienen? De eene staat of valt met de andere. Was het in uw geboorte, naar deze bestrijders leeren, *eerst* de zonde en *daarna* de beperkte schuld voor die beperkte zonde, dan is het volkomen natuurlijk, dat ge, aan den Christus toe gekomen, dan nu ook leert: *Eerst* het heilige leven in mij, en *daarna* de gerechtigheid, voor zoover ze op dat heilige leven rust. Een verderfelijke leer, die thans schering en inslag van veler prediking is, en die het Evangelie gansch

ondermijnt en rechtstreeks breekt met de geloofsinzichten van de Hervormers, die liggen uitgedrukt in »de rechtvaardiging door het geloof en het geloof alleenlijk." Leer ik daarentegen uw ziel, dat er in uw ontstaan *eerst* was de toegerekende oneindige schuld van Adam, en *daarna* als gevolg en openbaring hiervan de zonde, welnu, dan past er ook volkomen de heerlijke rijke belijdenis van de Christelijke kerk bij, dat er in het werk van uw zaligmaking *eerst* was de toegerekende oneindige gerechtigheid van Christus, en *daarna* de vrucht van deze u toegerekende gerechtigheid in het *leven* des geloofs.

Waar dan ten 3°. nog bij komt dat de loochenaars van het *Werkverbond* gelijk we een vorig maal aantoonden, *a.* de Paulinische bestrijding van het Verbond der werken wel *moeten* doen slaan op het verbond van God met Israël; *b.* alsdan tegen de heerlijke bedeeling aan Israël wel uit overtuiging moeten opkomen, en *c.* dientengevolge tot een scheiding tusschen Oud en Nieuw Testament moeten komen, waarbij eerst het oude wegvalt, en dan ook het nieuwe hellen gaat, omdat het afglijdt van zijn fundament.

Wil men dien weg nu op, we zouden het diep betreuren. Maar zegt men: »Neen, dat niet!", laat men ons dan ook met geen woorden afschepen, maar wel en terdege inzien, dat metterdaad niets minder dan het opgesomde met de rechtstreeksche loochening van het Werkverbond vervalt.

IV.

ISRAËL OF HEEL ONS GESLACHT?

> Ook over degenen, die niet gezondigd hadden in de gelijkheid der overtreding van Adam. Rom. 5 : 14.

Naar men weet, is het in alle vakken van wetenschap, en zoo ook in de heilige godgeleerdheid, dusver gewoonte geweest, dat men ook met *hypothesen* rekende. De groote imposante ontdekkingen van een Newton en zijn evenknieën zijn alle langs den weg van hypothese verkregen. En nu nog is er niet ééne enkele wetenschap, die niet bij het opbouwen van het huisje harer kennis, eerst op een hypothese rust en daarnaar de gewonnen resultaten schikt en ineenzet.

Onder zulk een hypothese verstaat men dan, dat eerst zeer nauwkeurig kennis worde genomen van al de verschijnselen, die dusver zijn waargenomen, en dat men alsnu zich de vraag stelt: »Hoe zou ik nu de wording en den loop der dingen mij moeten voorstellen, om geleidelijk tot de verklaring te komen van

al de verschijnselen, die ik in hun onderling verband aantref en bezie?"

Zoo heeft men gedaan met den sterrenhemel; zoo heeft men gedaan met de korst der aarde; zoo met de gletschers op de Alpen. Altijd was het: »Zie, als we ons nu eens voorstellen, dat het zóó en zóó toeging, hoe komt het dan uit?" En indien men dan vond dat dan werkelijk alle ding uitkwam, naar het in de natuur bestaat, dan hield men op met zoeken, wetende, dat men er nu was.

Dit toegepast op den toestand van het paradijs, zou er dus ook hier toe leiden kunnen en moeten, om; ook bijaldien ons geen enkel bericht over den eersten toestand der menschen ware meêgedeeld en ons geen enkele openbaring desaangaande gegeven was; hier op heilig gebied evenzoo te werk te gaan, als in de natuurkunde. In de natuurkunde nu redeneert men: We weten van de schepping niets, maar dit en dat nemen we waar, en daaruit besluiten we, dat het oorspronkelijk zóó en zóó ongeveer moet geweest zijn. Op gelijke wijs zou men dus ook hier stellen moeten: »Bij den mensch, die nu zondaar wierd, nemen we in verband met schuldbesef, wet en genadeverbond, dit en dat waar. Schikken we nu al deze verschijnselen bij elkaâr, dan ontstaat de vraag: Hoe zou het nu oorspronkelijk moeten geweest zijn, om het zóó te krijgen als het nu is?" En indien men dan vond, dat de hypothese van een Werkverbond precies geschikt was, om al de waargenomene en nu nog waarneembare verschijnselen te verklaren, dan zou ieder zeggen moeten: »die hypothese heeft de grootste aanbeveling van waarschijnlijkheid voor zich; van haar gaan we dus voortaan uit!"

Gesteld dus ook al, dat er in het paradijsverhaal volstrekt geen sporen van zoodanig verbond meer overig waren; gesteld ook dat Hosea 6 : 7 niet bestond; en ondersteld zelfs, dat Paulus zich minder duidelijk over de Wet had uitgelaten dan hij deed; zelfs bij *die* onderstelling zou er nog volstrekt niets ongerijmds in steken om van een Werkverbond te gewagen; en zou de hypothese van zulk een verbond nog altijd even vasten en goeden grond hebben, als de theorieën over den starrenhemel en over de werking van het licht.

We spreken dit zoo met nadruk uit om toch eens voorgoed de holheid van dat oppervlakkig gekeuvel aan het licht te stellen, dat vol bewondering is voor de schijnbare zekerheid van de dusgenaamde resultaten der natuurwetenschap, en dat toch aarzelend en ongeloovig de schouders ophaalt, zoodra men in de heilige wereld der Schrift het daar waargenomene precies evenzoo in verband poogt te zetten. Want dat spreekt wel vanzelf, dat aan het al of niet belijden van een Werkverbond iemands zaligheid niet hangt. Ach, hangt iemands wezenlijke zaligheid wel aan iets anders dan aan de souvereine, vrijmachtige genade Gods, die wij menschen nooit mogen en nooit kunnen binden? Maar indien men als denkend wezen over de heiligheden Gods en over de betrekking waarin het schepsel tot dien God staat, begint na te denken, dan zeggen we, en dan met volle verzekerdheid, dat men dan met logische noodwendigheid *moet* komen tot de belijdenis van de heilige Drieëenheid, van de twee naturen in Christus, van het plaatsbekleedend lijden, en zoo nu ook van het Werkverbond. Men kan wel zeggen: Over den toestand in het paradijs en het verband van

mijn ziel met het daar gebeurde *denk ik niet verder!* — en dan is het natuurlijk uit; maar men kan *niet* den schijn aannemen van *wel* door te denken en een aannemelijke oplossing te geven, zoolang men het Werkverbond loochent. Immers zonder de belijdenis van dit verbond komt de som eenvoudig niet uit; blijft het verband tusschen onze schuld en Adams schuld onverklaard; en wordt heel de apostolische leer over de zonde een onoplosbaar raadsel. Oppervlakkig, ondiep en vluchtig over den oorsprong der dingen nadenken en dan dit verbond loochenen, gaat desnoods nog. Maar wie goed, logisch, helder en nauwkeurig doordenkt, van dien zeggen we, dat hij óf van een verklaring der verschijnselen geheel af moet zien, óf met ons tot de hypothese van het Verbond der werken *moet* komen.

Ook al ware er ons dus volstrekt niets van geopenbaard, zelfs dan nog zou het Werkverbond als postulaat van geheel de leer der zonde openlijk te erkennen en te belijden zijn. Maar nu we ons in veel betere conditie bevinden; nu in de paradijs-verhalen *al* de bestanddeelen van zulk een verbond aanwijsbaar zijn; nu in de Heilige Schrift met name van een »Verbond met Adam" gesproken wordt; en nu de parallel van Adam met Christus tot een hoofdthema der Apostolische belijdenis is geworden; nu gewint deze eerst slechts hypothetische zekerheid natuurlijk een nog veel hoogere waarde, en mag en moet wel een deugdelijk bestaan van dit eerste Verbond met even stellige beslistheid beleden worden, als al die overige stukken des geloofs, waarvan de Heilige Schrift ons (gelijk bij de heilige Drieëenheid) wel de *bestanddeelen*, maar niet de *formuleering* aan de hand doet.

Drieërlei staat ons dus te doen.

We hebben in de *eerste* plaats aan te toonen, dat de hypothese van een Werkverbond metterdaad een volkomen genoegzame verklaring oplevert voor de verschijnselen waarmeê we op dit punt te rekenen hebben. In de *tweede* plaats, dat de bestanddeelen van zulk een verbond in de tot ons gekomen paradijs-berichten metterdaad aanwezig zijn; en in de *derde* plaats, dat de Heilige Schrift zelve het aannemen van zulk een verbond niet weerspreekt, maar integendeel vordert.

Mogen we hierin slagen, dan meenen we *overtuigd* te zullen hebben.

Wat nu het eerste punt aanbelangt, zoo weten we van ons zelf en weten we van de broederen, dat een menschenhart een diep zondig ding is, en dat aan alle zonde, naar het onuitroeibaar besef van ons zelbewustzijn, *schuld* voor God kleeft. Voorts bij het licht van het heilig Woord wordt ons die zonde in haar duivelsch karakter ontdekt en treedt die schuld voor ons als botsing tegen Gods heilige wet. En een iegelijk onzer die indaalt in de zonde van zijn hart, weet, tast, ziet: »Als ik maar al dieper, al dieper in mijn zonde peilen kon, zou ik ten slotte in het hart van den duivel uitkomen!" En evenzoo weet een iegelijk van de ontdekte broederen, dat wie indringt in de aanklacht van zijn schuld, *moet* uitkomen bij die vurige Wet Gods, die tegen den wil van ons creatuurlijk en zondig wezen eischend, oordeelend, doemend optreedt.

Had een Pelagius gelijk gehad en konden we zeggen: »Zie, tot drie, vier, vijf jaren toe ben ik een zonde-

loos kind geweest, maar toen in dat en dat gegeven oogenblik ben ik van zondeloos een zondaar geworden!" o, dan ware er nu verder geen bezwaar. Dan toch kon men zeggen: »Ik zelf in eigen persoon heb op dat onheilig en noodlottig oogenblik den duivel ingelaten, mijn eerst heilig hart onheilig gemaakt, de mij geopenbaarde Wet Gods vertreden en alzoo de schuld op mij geladen!"

Maar feitelijk is dit *niet* zoo.

Pelagius is een leugenaar bevonden, en de ervaring van heel het leven geeft hem ongelijk.

Immers een iegelijk van ons weet voor zich zelf en een ieder, die opmerkte, nam waar bij anderen, en Gods Woord verzekert het ons ten stelligste: »De zonde in ons is *niet* bij ons begonnen, en de schuld waaronder we gebogen gaan, is oneindig grooter dan de schuld, wier oorzaak ligt in wat we zelf persoonlijk misdreven!"

Reden om aan te nemen, dat dit vroeger anders geweest zou zijn, bestaat er niet. Men kan niet aannemen, dat de menschen b.v. tot op Noach, of tot op Abram, pelagiaansche kinderen in hun jeugd waren, en eerst daarna »zondig en schuldig van af hun geboorte" zijn geworden. Integendeel alles pleit er voor, en de historieberichten bevestigen het, en de Heilige Schrift onderwijst ons, dat dit nu waargenomen verschijnsel van ons eigen hart, *altijd* zoo bestaan heeft, tot op Adams eigen kinderen toe.

Slechts van dien eersten, niet geboren, maar rechtstreeks *geschapen* mensch wordt dit volstrekt onaannemelijk, overmits God ook hem zag *dat hij zeer goed was.* En zoo komen we dan voor *dit* raadsel te staan: »Hoe en op wat wijs is het te verklaren, dat er oor-

spronkelijk één rein mensch was, en dat na hem, tot nu toe, alle menschen een *zonde* voelen, die niet met en in hen begon, en onder *schuld* liggen, die veel verder strekt dan hun eigen begane slechtheden!"

Staat het nu hierbij vast, dat schuld niet buiten den wil omgaat maar altijd schuld tegen de Wet Gods is; vast ook dat God onze persoonlijke Schepper, de Schepper ook van onze personen is; en vast almede dat Hij als de Heilige en Rechtvaardige ons zoomin zondig *kon* scheppen, als verdoemen kan om een schuld die ons niet aangaat, — dan willen we met al den ernste die ons in zoo heilige materie voegt, toch aan onze tegenstanders gevraagd hebben, én hoe zij zich hier uitredden zonder Werkverbond, én of niet de aanneming en belijdenis van zulk een verbond het schoonst en zuiverst al de hier voorkomende verschijnselen verklaart en de zich opdoende moeilijkheden uit den weg neemt.

Immers, is zulk een Verbond der werken metterdaad door God Drieëenig met Adam, onzer aller stamvader, gesloten, dan winnen we niets minder dan het volgende:

1°. dat het verband waarin wij persoonlijk tot dien stamvader staan, ophoudt een bloot *stoffelijk* verband van het bloed te zijn, en verheven wordt tot een *geestelijk* verband van zedelijke natuur en strekking.

Een *natie* staat veel lager dan een *volk*. Een natie wil alleen zeggen, dat men saâm eenzelfde afkomst gemeen heeft; zonder meer. Dat ziet op het bloed; op het vleesch; op het lichaam; dus op het *lagere* van het leven. Maar heb ik met een *volk* te doen, dan is het zedelijke, hoogere leven van deze menschengroep reeds tot uiting gekomen. Dan is er onder hen een wet; een besef van zedelijke aanhoorigheid; een staan

voor en met elkander; onderlinge verantwoordelijkheid; voor elkaâr en voor het geheel.

Nu is een *volk* niets anders dan een *natie*, in verbondsbetrekking tegenover derden.

En brengt ge dit nu over van een enkele natie *op alle natiën saâm*, dan vindt ge dus, dat de menschheid, het menschelijk geslacht enz. u de gezamenlijke menschen nog slechts in onderlinge *bloed*gemeenschap voorstelt. Alleen in zooverre één als ze van éénen stamvader afstammen. Eén naar het bloed en dus één naar het *on*bewust leven. Maar met een eenheid, nog omgaande buiten den wil. Poog ik nu daarentegen ook bij »die heele menschheid" te doen, wat ik bij een natie doen moet om ze mij als een *volk* te denken, en en neem ik dus ook »die geheele menschheid" verbondsgewijs *tegenover derde*, dan spreekt het vanzelf, dat de geheele menschheid niet anders dan tegenover *God* kán genomen worden. En zoo volgt dan, dat de menschheid, het menschelijk geslacht of hoe ge de gezamenlijke menschen noemen wilt, in de hoogere saâmvatting van hun *zedelijk* leven niet kunnen optreden dan als saâmgevat in een »Verbond met God." Het is dit Verbond met God, wat van de menschenmassa eerst een *zedelijk* organisme maakt, en (evenals bij een *volk*) de »wet" als een macht op laat treden, den *wil* in werking zet, en het diepe besef van onderlinge en weerkeerige verantwoordelijkheid doet geboren worden.

Neem ik de menschheid dus buiten zulk een verbond, dan kan de *zonde*gemeenschap niet anders dan physisch uit het ééne *bloed* worden afgeleid, en is voor *schuld*gemeenschap volstrekt *geen* oorzaak te vinden.

Plaats ik daarentegen die ééne menschheid voor mij

als saàm ineengevat door den hoogeren band van een *Verbond met God*, dan vormt ze wel terdege een *zedelijk organisme*, en is hiermeê dus de weg geopend, om voor den oorsprong der gemeenschappelijke zonde een *geëstelijke* oorzaak aan te wijzen, en evenzoo de gemeenschappelijke *schuld* tot haar recht te laten komen, door het teruggaan op den gemeenschappelijken *wil*.

Ten 2°. winnen we dan, dat niet langer de verdoemenis van millioenen bij millioenen aan het spel en de spinrag van een schijnbaar onbeduidend gebod hangt.

Stond Adam met God in een Verbond en wist hij, dat krachtens dit Verbond *zijn* daad beslissen zou voor *heel zijn geslacht*, dan had Adam in deze wetenschap een zedelijken steun ten goede, die bijna almogend was, en moet dus de slechtheid in hem ook tot een bijna ongelooflijken graad gestegen zijn, dat hij desniettemin om een stuk boomvrucht *heel die wereld er aan gaf*. De kleinheid van het genot, anders een onoverkomelijke bedenking *tegen* Gods gerechtigheid, komt nu juist de onmetelijkheid van Adams schuld verhoogen en pleit dus niet tegen, maar juist *vóór* de gerechtigheid des Heeren. Voor zoo bijna niets gaf Adam *zich*zelf en ons allen prijs!

En winnen we ten 3°. dat de Wet Gods nu doorgaat op *alle* menschen; voor *allen* verbindend is; en dus *een iegelijk* doemschuldig stelt.

Denk ik aan de Wet als pas op Sinaï gekomen, dan bindt ze ja de Joden en de Christenen, maar hoe dan met de millioenen heidenen, in en buiten ons land? Zijn die dan ook schuldig?

Maar ligt er bij Adam reeds vóór den val een Verbond, dat *allen* aanging, dan is hiermeê de band ge-

vonden, die op zedelijke wijze óók de heidenen aan de Wet Gods bindt, en heb ik nu nog recht om alle menschen schuldig te stellen; op grond van die schuld verbreking des harten op te leggen; en vernedering te eischen voor den hoogen God.

Zoo ziet men dus, hoe *met* de hypothese van het Werkverbond alles aan wordt gespannen, energie krijgt en aangrijpend wordt, wat *zonder* deze hypothese in vaagheden zweeft en inbuigt bij het aanraken.

Zien we thans een volgend maal, of werkelijk de bestanddeelen van zulk een verbond in het paradijsbericht aanwezig zijn.

V.

SPOREN IN HET PARADIJSVERHAAL.

> Waar is dan de roem? Hij is uitgesloten. Door welke wet? Van de werken? Neen, maar door de wet des geloofs.
>
> Rom. 3 : 27.

Thans staat ons aan te toonen, dat in het verhaal van Genesis metterdaad de bestanddeelen van het Werkverbond aanwezig zijn; al is het schoon dat de naam er van niet wordt genoemd.

Men merke er toch wel op, dat in de geschiedenis van het paradijs evenmin opzettelijke vermelding geschiedt van het »Genadeverbond." Met geen woord zelfs wordt van zulk een verbond in Genesis 3 gewag gemaakt. En dat niettegenstaande een iegelijk belijder des Heeren Jezus toch immers met ons staande houdt, dat het Verbond der genade niet eerst in de wereld kwam op Golgotha, en evenmin pas bij de eikenbosschen van Mamré, maar dat het teruggaat tot op den aanbeginne der wereld, zóó dat *alle* geloovigen van het begin der Schepping af geen andere zaligheid ont-

vangen hebben, dan die uit dit Verbond der genade vloeit.

Vindt men er nu niets vreemds in, om aan de oprichting van het *Genade*verbond reeds in het paradijs te gelooven, niettegenstaande in Genesis 3 alle opzettelijke vermelding van zulk een verbond ontbreekt, wat vreemds, zoo vragen we, zou er dan in gelegen hebben of nog in liggen, dat evenmin de naam van het Verbond der *werken* uitdrukkelijk vermeld staat, indien maar blijkt dat de zaak van het Verbond aanwezig was?

Men blijve zich zelven toch gelijk en mete toch met geen twee maten.

Zegt ge eenmaal: »Ik geloof niet aan het bestaan van een verbond met Adam, tenzij ge mij dit met naam en toenaam in Genesis 3 aanwijst!" het zij zoo, maar dan moet ge ook zoowel het Genade- als het Werkverbond loochenen.

Doet ge dit daarentegen niet, en zegt ge: »Neen, zeker loochen ik het *Genade*verbond in het paradijs niet, ook al is het, dat het niet opzettelijk vermeld zij," welnu, dan mist ge ook elk recht, om op grond van even diezelfde niet-vermelding het bestaan van een Werkverbond in datzelfde paradijs te ontkennen.

Toch moet hier nog iets bij.

We begrijpen namelijk best, dat iemand, ook al voelt hij de klem van dat betoog, dan toch nog de vraag opwerpt: »Maar hoe komt dit dan toch? Indien aan de oprichting dezer verbonden in het paradijs de Wet en het Evangelie, en dus de geheele bedeeling des heils hangt, eilieve is het dan toch niet wonder-

baar, dat dit er in Genesis 3 niet met uitgedrukten name bij staat?"

En oppervlakkig bezien heeft dat bezwaar ook werkelijk gewicht; maar een gewicht dat er toch spoedig af gaat, zoodra men even de zaak van naderbij beziet.

Bedenk toch wel, dat het spreken van God tot den eersten mensch niet kan geweest zijn een spreken gelijk wij tot onzen naaste spreken. Want stel al God had tot Adam gezegd: »Ik sluit met u een *verbond*", wat zou dit voor Adam anders dan een zinlooze klank geweest zijn, zoolang hij nog nooit van een verbond had gehoord, niet wist wat een verbond was, en zich dus geen het minste denkbeeld kon vormen, van wat hij onder dat woord had te verstaan. Later bij Noach en Abraham, toen de menschen in hun nooden en twisten in de onderlinge saâmleving tot verbondssluiting genoopt waren, toen ja, begon de Heere in zijn openbaring ook het woord *Verbond* te bezigen. Zie Gen. 9 : 1. Maar oorspronkelijk kon dit niet. De menschen misten de gegevens om alzoo toegesproken te worden. En één der uitnemendste bewijzen voor de echtheid van heel het paradijs-verhaal ligt dan ook daarin, dat de taal, de woorden, de termen, waarmeê God tot den mensch spreekt, bijna *geheel* het afgetrokkene mijden en schier uitsluitend aan het concrete paradijs-leven ontleend zijn.

Stel dus al eens: we vonden in Genesis 3 met name van een verbond gewag gemaakt, dan zou dit nog niet de minste waarde hebben, daar we dan toch met zekerheid zouden weten, dat deze uitdrukking er eerst in later tijd in was gelascht.

Gelijk een betere toelichting van de »geschiedenis

der Openbaring" leeren zal, is Gods weg altijd deze, dat Hij eerst de aankondiging der zaak geeft in vormen ontleend aan wat reeds bestaat; dan den mensch van lieverleê aan de nieuw bedoelde zaak went; en eerst daarna in een enkel woord de nieuw geopenbaarde zaak saâmvat.

Niet gezocht, maar geheel in overeenstemming met den gewonen gang der Openbaring zal het dus zijn, indien we het ook hier alzóó bevinden, dat eerst de aankondiging van het verbond geschiedt in vormen ontleend aan het reeds bestaande; dat aldus het verbond tot een macht in 's menschen leven wordt gemaakt; en dat daarna eerst de naam zelf van een verbond aan den dag komt.

En zoo nu vinden we het ook metterdaad.

Vooreerst toch blijkt uit het paradijs-verhaal ten allerduidelijkste, dat er een bijzondere, opzettelijke wederzijdsche verklaring tusschen God en zijn eersten mensch heeft plaats gehad.

Dit zien we aan het proefgebod. Wel kan men toch volhouden en stemmen ook wij toe, dat de kennisse van de zedewet den eersten mensch in de tafelen van zijn hart stond gegrift, zoodat, indien hem geen ander gebod gegeven ware, alles zich nog uitnemend wel *zonder een opzettelijk tusschen beide treden* van den hoogen God zou laten verklaren. Dan toch had men alleen te denken aan de *inspraak* van het nog onbevlekte bewustzijn in den naar Gods beeld geschapen mensch. Maar door het proefgebod vervalt dit te eenen male. Er bestaat toch geen mogelijkheid, dat Adam en Eva ooit uit zichzelf tot de wetenschap zouden gekomen zijn: »Zie, aan het eten van dien boom

hangt de dood!" Dat kon niet. Om hun dat kenbaar te maken, moest God de Heere dus wel opzettelijk tusschen beide komen, zich op bijzondere wijze aan hen openbaren, en hun op een wondere manier zijn wil mededeelen.

Dat er een opzettelijke onderhandeling met Adam plaats greep, staat dus vast. Zien we thans van wat aard die tusschen God en Adam verhandelde zaak was.

Er werd Adam een *speciaal gebod* opgelegd. Een gebod dat niet uit de natuur der dingen volgde, en dus niet uit de ingeschapen zedewet te verklaren is. Hier dient op gelet. Immers men kan geen overeenkomst sluiten, indien men daarbij slechts datgene als verplichting op zich neemt, wat reeds als verplichting bestond. Maar in Adams geval was dit dan ook niet zoo. Het proefgebod is een gansch wilkeurig gebod, dat met den val verviel, en voor ons niet meer van kracht is. Reeds om de eenvoudige reden, dat niemand den boom der kenuisse meer zou kunnen aanwijzen. Maar ook ten andere, overmits dit proefgebod op tweeërlei wijze in verband wordt gebracht met de ingeschapen zedewet. In de eerste plaats, doordien het er op steunt. Ging de zedewet niet vooraf, en weerklonk het: »Gij zult den Heere uwen God liefhebben met heel uw ziel", niet vooraf in Adams gemoed, dan zou onderwerping aan het proefgebod geen zin hebben gehad, en de grondslag voor het »*Gij zult* daarvan niet eten!" hebben ontbroken. Het proefgebod onderstelt dus wel terdege de zedewet, staat er rechtstreeks meê in verband, en is niets dan een gespecialiseerde uiting er van. Maar ook ten tweede brengt de »boom der kennisse des goeds en des kwaads" ons met de inge-

schapen zedewet in rechtstreeksch contact. Die woorden »kennisse des goeds en des kwaads" onderstellen toch, dat er goed en kwaad te onderkennen viel. Het kon dus niet anders, of de zedelijke norma moest reeds in hen zijn gelegd, maar zonder nog tot die onderscheiding te zijn gekomen die slechts de zielservaring mogelijk maakt. Juist het proefgebod moest dus strekken, om hun zielsverhouding tegenover de zedewet te bepalen. Vielen ze *niet*, dan zou zelfs de wetenschap der zonde nooit in hen ontwaakt zijn. Maar ook vielen ze *wel*, dan zou de tegenstelling tusschen licht en schaduw, door zelfaanmatiging, van den boozen kant in hun hart opgaan.

Er blijkt alzoo overtuigend, niet alleen dat er een bijzondere onderhandeling tusschen God en Adam plaats greep, maar ook dat bij deze handeling aan Adam een speciale verplichting is opgelegd, die in rechtstreeksch verband stond met de Wet der werken.

In de derde plaats wordt Adam tot de onderhouding van het proefgebod aangemoedigd door het vooruitzicht van een hoog loon, en van de overtreding afgemaand door de bedreiging met de ontzettendste aller straffen. Bij overtreding zal hij *den dood sterven*, dus bij onderhouding *het eeuwige leven hebben.* Stel toch, er ware geen proefgebod gekomen, en de mensch hadde alzoo zijn *stationair* zedelijk bestaan voortgezet, dan zou er geen dood (zoomin tijdelijke als eeuwige) tusschen beide zijn getreden, maar de dan zondelooze mensch eenvoudig zijn blijven voortleven. Van een »gewoon voortleven" kan dus bij het *loon* geen sprake zijn, eenvoudig overmits iets te ontvangen wat men toch krijgen zou geen loon is. Het loon moet een *meerder iets*

zijn; een iets dat men anders zou derven. En alzoo blijkt ten duidelijkste, dat de bedreigde straf op den *eeuwigen* dood, en het voorgespiegelde loon op een *hooger*, *rijker* leven zag.

Wil men tegenwenden, dat God de Heere toch als Schepper dit alles den mensch, ook buiten zijn toestemming, alzoo met majesteit kon *opleggen*, dan ontkennen we dit allerminst niet, mits men dan ook rekene met de gevolgen.

Dan toch komt de zaak zoo te staan, dat we klagen konden: »Had God de Heere het nu bij de ingeschapen zedewet maar gelaten, hoeveel heerlijker zou dit voor ons menschen niet geweest zijn. Het is zoo, we zouden dan niet tot dat rijkere, hoogere leven gekomen zijn, dat nog verre boven het paradijs uit gaat. Maar daar staat tegenover, dat dan *allen* zonder lijden, zonder wroeging, zonder dood, de stille genieting van het paradijs zouden gesmaakt hebben, terwijl nu tegenover dit hoogere, rijkere leven van de uitverkorenen toch immers drieërlei staat, en wel: 1°. de smart en wroeging die bij de uitverkorenen zelven aan hun vreugde voorafgaat; 2°. de hel der verlorenen; en 3°. het lijden van den Zone Gods en zijn schrikkelijke benauwdheden."

Is nu de keus tusschen die twee aan den mensch zelf voorgesteld, en heeft de menschheid zelf in haar stamvader voor dat *hooge ideaal*, op gevaar af van die *schrikkelijke mogelijkheid*, willens en wetens gekozen, natuurlijk dan is God gerechtvaardigd, en ontbreekt ons althans elk recht, om tegen dit bestel in te gaan. Maar verwerpt men het Verbond, en stelt men het dus voor, alsof dit den mensch alzoo uit *dwang*, uit *hoog-*

heid, op is gelegd, hoe dan uit de ziel de tegenbedenking te bannen: »Waarom, waarom niet het minder gevaarlijke over ons beschikt! Wat *lager* ideaal, maar dan ook zooveel *minder* eeuwige smart!"

Blijft dus nu ten slotte nog alleen de gewichtige vraag: of Adam, op deze hoog ernstige bedingen deze zooveel heerlijker mogelijkheid metterdaad *aanvaard* heeft.

Hierop nu antwoorden we: 1°. dat een verbond tusschen God en den mensch nooit op gelijken voet staat met een verbond tusschen menschen onderling. Bij een verbond tusschen *gelijken*, staat het weigeren volkomen vrij, zonder hem die weigert te blameeren. Maar niet alzoo is het bij de verbonden die God met den mensch heeft gesloten. Daar toch is het een verbondssluiting tusschen zeer *ongelijken*, en staat de weigering niet in dien volstrekten zin in 's menschen vrijheid. Immers hij *kan* wel weigeren, maar dit weigeren van wat God aanbiedt, is gemis aan eenswillendheid met God, en alzoo op zichzelf *zedelijke verlaging;* 2°. dat hier wel niet met zoo vele woorden bij staat: »Adam nam den voorslag aan!" maar dat dit evenmin bij het verbond met Noach en evenmin bij dat met Abraham vermeld staat; verbonden wier werkelijkheid toch door niemand wordt betwijfeld; 3°. dat Adam in den staat der rechtheid, d. i. der eenswillendheid met God niet als weigerende *kan* gedacht worden, overmits hij door dat weigeren zelf reeds *in zonde* zou zijn gekomen; 4°. dat Eva door in Gen. 3 : 2 te zeggen: »Van alle boom dezes hofs *zullen wij vrijelijk eten*", elken zweem van protest uitsluit, en als van harentwege en voor haar man, de zaak als overgenomen voorstelt, en 5°. eindelijk, dat na den

val noch door Adam noch door Eva eenige de minste grond van verontschuldiging aan een vroeger protest tegen de nieuwe verhouding wordt ontleend.

Er staat alzoo vast: *vooreerst* dat er onderhandeling plaats greep; *ten tweede* dat deze onderhandeling een speciaal gebod indroeg, dat niet uit de natuurwet voor allen, maar alleen speciaal voor Adam gold; *ten derde* dat dit speciale gebod op de zedewet of de wet der werken geschroefd zat; *ten vierde* dat aan dit speciaal gebod een loon of straf was verbonden; *ten vijfde* dat door deze onderhandeling den mensch de keus werd gezet tusschen een *hooger ideaal* met zijn gevaren en een *lager* zedelijk standpunt, van die gevaren ontbloot; en *ten zesde* dat het aanvaarden van dat hooger ideaal, op 't gevaar af van den eeuwigen dood in zich sluit de aanvaarding van het Verbond, ook al staat die niet met name uitgesproken.

VI.

DE BONDSBREUKE.

> Want waar geenè wet is, daar is ook geene overtreding. Rom. 4 : 15.

Voor velen onzer lezers is de belijdenis van het oorspronkelijke paradijsverbond iets zóó nieuws en zóó vreemds, dat het zaak is bij de toelichting ervan liever óverduidelijk, dan niet duidelijk genoeg te zijn.

Men vergunne ons daarom de vraag; »Gelooft ge dat er een *nieuw* verbond bestaat?" En dan verwijst ons natuurlijk ieder naar de Avondmaalswoorden: »Deze drinkbeker is het *Nieuwe Testament* in mijnen bloede!" alsook naar de duidelijke verklaring van den apostel dat Jezus »van zooveel *beter Verbond* borg is geworden!" Hiermeê toch is déze quaestie beslist. Getuigt Jezus, zegt zijn apostel: »Er *is* een nieuw Verbond!" dan houdt desaangaande élke twijfel op. Dit *weten* we dan.

Intusschen, als we onzen lezers nu eens de vraag voorlegden: »Eilieve, wees eens zoo goed, en wijs mij eens de plaats in één der Evangeliën aan, waar deze nieuwe Verbondssluiting, of wilt ge deze bevesti-

ging en vernieuwing van het Verbond der genade, plaats heeft gegrepen!" dan gelooven we toch, dat men zeer verlegen zou staan. Althans van een duidelijke uitspraak van 's menschen zij, dat ze alsnu in dit nieuwe Verbond toestemmen, het aanvaarden en alsnu met hun hand bezegelen, of ook dat Christus dit voor hen deed, is geen spoor te ontdekken.

Men doet dus zeer verkeerd en onbillijk, door te zeggen: »Aan het bestaan van een paradijsverbond weiger ik geloof, tenzij ge mij in Gen. 2 en 3 het duidelijk bericht daarvan aanwijst!"

Dat zou veel hebben van dien Amerikaanschen Baptist, die onlangs duizend Dollars per advertentie in de dagbladen aanbood aan een iegelijk die hem kapittel en vers zou noemen, van het Bijbelboek waarin de kinderdoop vermeld stond.

Dat is de Sociniaansche manier van met den Bijbel om te springen. Doen wat de Socinianen deden, die de Drieëenheid loochenden, omdat er geen vers in den Bijbel was, waar het woord Drieëenheid stond.

Platte, ongeestelijke naturen, die van de Heilige Schrift een soort dictionnaire maken, een receptenboek, een stel formules, waarin ge op het woord en op den klank af, maar hebt na te slaan, wat ge weten wilt, en dus gespeend zijt aan alle verdere moeite.

Lieden, wien het oog nog toe is, en die daarom op uw heerlijk schilderstuk wel de verfkwabben met de vingers voelen, maar niets merken van dien prachtigen lichttoon, dien ge op het doek wist te tooveren; en die evenzoo in de Heilige Schrift wel woord aan woord spellen kunnen en uitpluizen, maar niets mer-

ken van dien geestelijken lichtglans die gloort over het geheel.

Welnu, van zulke menschen is het volkomen natuurlijk, dat ze, hoorende van een paradijsverbond op conditie van wetsbetrachting, eenvoudig hun concordans opslaan, zoeken naar het woord »Werkverbond", en niets dergelijks vindende, kortaf verklaren: »Dús is er niets van aan!" Of ook, indien ze iets minder plat zijn, Genesis 2 en 3 opslaan, alsnu nalezen of daar ergens van een Werkverbond iets staat; en het niet vindende, alsnu de zaak voor uitgemaakt houden, en zeggen: »Dat paradijsverbond is een verzinsel!"

Maar zoo doet de ernstiger belijder *niet*. Hij vraagt, wat die Schrift hem in haar samenhang heeft te zeggen. Vindt hij nu dat de genade niet Pelagiaansch mag opgevat, als eerst komende tot den bekeerde, maar als soms teruggaande tot achter de geboorte, dan *mag* hij het Doopssacrament ook niet binden aan voorafgaande belijdenis, maar *moet* het stellen, zoo vroeg mogelijk. Vindt hij in de Schrift, dat noch de éénheid Gods noch de Godheid des Zoons of des Heiligen Geestes mag geloochend, dan concludeert hij, dat alleen in de belijdenis van den Drieëenige de Waarachtige God beleden wordt. En zoo nu ook, vindt hij in die Schrift, dat de tegenstelling van *wet* en *genade* niet iets bijzonders is dat alleen voor Israël gold, maar iets algemeens, dat alle mensch, heel ons menschelijk geslacht en dat geslacht door alle eeuwen heen, aangaat, dan kán, dan mág hij niet anders gelooven en belijden, dan dat het Sinaïtisch verbond slechts een echo was van een alle volken omvattend Wetsverbond, dat achter Sinaï en tot in het paradijs teruggaat.

En dit nu eenmaal, blijkens den samenhang van heel de Schrift vaststaande, komt hij alsnu tot Gen. 2 en 3 niet als een advocaat tot het openbaar ministerie, denkende: »Zoo ge me niet alles stipt en haarfijn bewijst, verwerp ik uw conclusie!" maar met den onderzoekenden geest van den historiekenner; die, nu eenmaal wetende: »Het Wetsverbond *moet* reeds bij den eersten mensch zijn ingetreden!" alsnu met een *Argus*oog heel het paradijs-verhaal doorspiedt, om te onderzoeken, of het hem ook gelukken mocht, hier of daar een enkel spoor te ontdekken, van wat dit Wetsverbond in zijn oorsprong kon toelichten.

En in dien zin, en met dien verstande nu, het paradijsverhaal nagaande, ja, dan vindt men metterdaad nog meer dan men zou vermoed hebben.

Sta men ons toe op de volgende punten de aandacht te vestigen:

1°. Het water van den Zondvloed bracht een oordeel; dus was er overtreding. Hieruit blijkt derhalve, dat er wel terdege een wetsopenbaring aan Sinaï voorafging; een wetsopenbaring, die niet bij Henoch, niet bij Jered, niet bij Kenan, niet bij Seth wordt gesteld, en dus wel moet hebben plaats gegrepen in het paradijs.

2°. Kaïns doodslag van Abel is moord. Die moord is zonde. Kaïn wist dus: »Ik mag mijn broeder *niet* vermoorden!" Van een verontschuldiging: »Heere, ik wist het niet!" vindt ge dan ook geen zweem. Eer een onbeschrijflijk gevoel van misdreven te hebben: »Mijn zonde is zwaarder dan dat ze vergeven worde!" Zoo leert dus ook Kaïns moord wat het oordeel van den Zondvloed leerde, t. w. dat er wetsopenbaring plaats greep reeds in het paradijs.

3°. Henochs voorbeeld bewijst, dat God zijn uitverkorenen reeds voor Abrahams optreden had. Zaliging van personen die tot jaren van onderscheid zijn gekomen is ondenkbaar zonder kennisse van hun zonde. En nu, zonder de wet is die kennisse der zonde onbestaanbaar. Ook hieruit blijkt dus dat de wetsopenbaring niet bij Sinaï kan begonnen zijn, maar reeds achter Henoch moest liggen.

4°. Ook Abel wordt in de Heilige Schrift ons voorgesteld, als één op wien 's Heeren welbehagen rust. Nu geldt ook van hem: geen heil zonder zondekennis, geen zondekennis zonder kennis der wet. Een wet pas op Sinaï geopenbaard kan den vroeg vermoorden Abel daar niet aan geholpen hebben. De wetsopenbaring moest dus reeds in het eerste huisgezin bestaan, en is dus te zoeken reeds in het paradijs, bij Adam.

5°. Paulus, de apostel des Heeren, stelt ook de heidenen schuldig voor God. Zoo schuldig dat ze kortaf verdoemelijk worden geheeten, »dervende de heerlijkheid Gods", en buiten staat of machte, om anders dan door tusschenin tredende genade aan de vernietiging der verdoemenis onttrokken te worden.

Hij zegt dit van de heidenen zonder onderscheid of beperking. Zijn bedoeling kan dus niet geweest zijn, alleen *die* heidenen schuldig te stellen, die door aanraking met Israël van de wet hadden gehoord. In dat schuldig stellen van alle heidenen ligt derhalve, dat er wetsopenbaring moet hebben plaats gehad bij de bron waar alle heidenen uit zijn voortgevloeid, d. i. bij aller stamvader, of Adam.

Iets wat de apostel ook nog daardoor bevestigt, dat hij er op wijst, hoe de volkeren buiten Israël de

wetsopenbaring van nature bezitten, in hun consciëntie. Alweder dus een verwijzing naar het paradijs.

6°. De Heilige Schrift spreekt niet den Jood toe, maar in den Jood den *mensch* en in den mensch den *zondaar*. Overal waar de Jood tusschen beide wil komen, om den mensch opzij te zetten, zet de Schrift den Jood opzij, om den mensch als mensch in zijn consciëntie te grijpen, niet zijn Jodenhart maar zijn *menschen*hart te verbrijzelen, en niet zijn Jodenziel maar zijn *zondaars*ziel tot voorwerp van genade te stellen.

De vat, de klem van den Heiligen Geest op onze persoonlijkheid, om ons klein te maken, te versmelten en in het stof te werpen, richt zich niet op het bijkomstige, maar op het *algemeene*, op dat wat ons met *alle menschen* gemeen is. Niet op iets nationaals, maar op het *menschelijke*, dus op onze *natuur*. Op *die* natuur die onzer aller is. En overmits we nu die natuur uit het paradijs van Adam erfden, kan de Wet die natuur niet veroordeelen, tenzij ze tot in dat paradijs, tot op Adam terugga, en reeds daar van verre, in den aanvang der eeuwen, achter ons sta, als de onwrikbare muur van Gods heiligheden, waar we wel den kop tegen verpletteren kunnen, maar die zoomin iemand alleen, als allen saâm, ooit een haarbreed verschuiven of verzetten zullen.

Dit alles saâmgenomen toont derhalve, dat God de Heere zijn wil en wet niet pas op Sinaï, en ook niet pas in de Noachitische geboden, heeft bekend gemaakt, maar reeds *had* bekend gemaakt, zoodra Hij een mensch op aarde schiep.

Hiermeê kan uiteraard *niet* bedoeld zijn, dat de woorden van de Wet der Tien geboden reeds in het paradijs door den Heere onzen God voor de ooren van Adam en Eva zouden zijn uitgesproken. Het wil dan ook alleen zeggen, dat er een *innerlijke* wetsopenbaring plaats greep, door een werking van Godswege op hun zedelijk bewustzijn, zoodat ze een grens tusschen het *ge*bodene en *ver*bodene kenden, en tot een volbrengen van het gebodene zich konden aangorden. Alleen over het Sabbatsgebod kan te dezen geschil ontstaan, omdat sommiger zedelijk bewustzijn op dit stuk niet reageert. Maar hoewel we ongetwijfeld ook den Sabbat tot het paradijs herleiden, laten we, om niet in zijpaden af te dolen, dit punt thans liefst buiten overweging.

Nu ontstaat intusschen de vraag, op wat wijs en waardoor de volbrengiug van deze geopenbaarde wet kon aanvangen. Echtbreuk, om hiermeê eens te beginnen, kon niet bedreven worden, zoolang er slechts één man en één vrouw was. Te stelen viel er niet, zoolang men niemand had, wien men zijn eigendom zou kunnen betwisten. Aan wie wou Eva kwaad van Adam, of Adam kwaad van Eva hebben gesproken? Dat Adam Eva niet doodsloeg, was evenmin de overwinning van een verzoeking, als het ons in den zin zou komen, indien we op een onbewoond eiland waren, den eenigen persoon die bij ons was, van kant te maken! Toen het arbeiden in het zweet des aanschijns nog niet bestond, kon er geen sprake vallen van schending des Sabbats door knechtelijken arbeid. Vader en moeder niet te eeren was ondenkbaar bij de twee eerste menschen die geen vader of moeder of leermeesters of overheden hadden. Hoogstens kon Eva

die gehoorzaamheid tegenover Adam betrachten. Hij, Adam, niet. Ja zelfs indien men doordringt tot de geboden, die rechtstreeks den band tot God raken, dan moet er toch een iets, een hoe gering iets ook, zijn, waarin tusschen God en *iets* of *iemand* anders te kiezen viel.

Er had dus, ware het bij deze algemeene Wetsopenbaring gebleven, wel ontwikkeling van zonde in fijneren, dieperen zin bij Adam kunnen plaats grijpen, maar geen zondige, *bewuste* daad, die tegelijk tot *verbrijzeling* had kunnen leiden.

Juist om de wet te laten werken, *moest* er dus wel een *speciaal* verbod komen, en omdat de natuurlijke aanleiding tot wetsovertreding nog niet denkbaar was, *moest* dit proefgebod wel een wilkeurig karakter dragen.

Er was niets meer noodig dan dat God zei: »Dit *niet!*"

Meer hoefde niet.

Want zóó niet had God dit uitgesproken, of nu had die *andere iemand* een punt om op aan te vallen; en die *andere iemand* kwam dan ook dadelijk. Onmiddellijk vertoonde Satan zich op zijn onheiligen post.

Reeds hiermeê stond de mensch dus tusschen de keus: God of *een ander* dienen! uitgangspunt van allen zondedienst en alle afgoderij.

En bovendien: »Dit *niet!*" bracht dadelijk op den tweesprong: Gods wil of eigen lust volgen, en dus op de keuze: »God of *ik!*"

De beide zijden der wet, of wil men de beide tafels, werden dus opeens in spanning gebracht. Die ééne beet zou zijn: Godverwerping, afgoderij, Satanaanbidding, maar ook *diefstal*, door het nemen van wat

hem niet toekwam, en *moord* op zich zelf en heel het geslacht der menschen. Immers God had gezegd: Dit *niet*, . . . of de dood komt en zoo zal dus de moord door u zijn begaan!

Maar dan ook omgekeerd, hadden ze dien éénen gevloekten en verdoemelijken beet *niet* gedaan, dan zou het Godverheerlijking, Satanverwerping zijn geweest, en evenzoo een zich vergenoegen met het *toebeschikte* en een eerbiedbetuiging aan het *leven*, dat God schiep naar zijn beeld.

Bewilligen in het gebod: »Dit *niet!*" was dus van 's menschen zij een toestemmen, dat zijn *ik* voor de *wet*, dat Satan voor God moest wijken; en evenzoo een erkennen en toegeven, dat men niet *nemen* mocht maar te *ontvangen* had, en het door God geschapene *leven van den mensch* tot geen prijs mocht wagen.

Er zat dus niet *weinig*, maar *veel*, ja *alles* in dat ééne gebod van »*dit niet!*" — en dat nu is het, wat ons vorig artikel bedoelde met te zeggen: »Dat het proefgebod op heel de wet Gods geschroefd zat." Want, niet waar, als ik op een stang een kruk schroef dan draait, naar ik die kruk draai, heel de stang meê En zoo nu ook was het hier. Zooals de mensch in het proefgebod verkeerde, zoo stond hij voor heel Gods wet.

Wendde hij in het proefgebod *naar God*, dan zou hij ook voorgoed in heel de wet naar zijn God zijn gezwenkt. Maar nu hij de kruk van het proefgebod verwrong naar Satans kant, nu was hiermeê ook heel de stang van de wet voor hem stuk gewrongen.

Het was in den meest strikten zin alles *op één worp* gezet.

En wie daarbij nu spot met dien appel of wat het geweest zij, die verraadt slechts eigen onnadenkendheid.

Want immers, stel God had een berg van louter goud als inzet gegeven, wat zou dat Adam hebben aangetrokken? Te koopen viel er niets, en het goud voor sieraad had geen zin, zoolang er geen oogen waren rondom hem, om die ijdelheid te bewonderen.

Het *eenige* waaraan hij iets had; het eenige, wat een verzoeking *kon* zijn; dat was juist iets *wat hij eten kon.*

In Adams toestand lag er meer en veel sterker verzoeking in een schoone, geurige vrucht dan in bergen van ongeslepen diamant.

En feitelijk, zoo strikt en streng mogelijk, komt het er dus wel terdege op neer, dat aan dat zeggen Gods: »Dit *niet!*" heel de wet des Heeren, op de voor Adam eenig denkbare wijze, hing; en dat aldus in de overtreding van dat proefgebod volstrekt niet maar dit ééne gebodje, maar wel terdege *heel de wet Gods* in haar allerdiepsten wortel geschonden, van haar spil gewrongen en uit zinlijken lust vertreden werd.

VII.

OUD EN NIEUW TESTAMENT.

Dit is hun een Verbond van Mij.
Rom. 11 : 27.

In tamelijk wijden kring beeldt men zich in, dat de verbonden in tweeën vallen juist op het punt, waar ook de Bijbel zelf in tweeën valt. De Bijbel valt in tweeën bij het laatste vers van Maleachi en het eerste van Mattheus, en zoo nu ook denken de meesten, dat van Genesis 1 : 1 tot aan Maleachi 4 : 6 het eerste verbond, of dat der werken, loopt, en dat daarna bij Mattheus 1 : 1 het tweede verbond of dat der genade begint om bij Openbaringen 22 : 21 te eindigen.

Zoodoende maakt men zich de zaak heel eenvoudig, heel gemakkelijk en is men opeens klaar. De Bijbel bestaat uit Oud en Nieuw Testament; een testament is een verbond; dus handelt het *Oude* Testament over het *wettelijk verbond*, dat nu is afgeschaft; en daarna het *Nieuwe* Testament over het genadeverbond dat met Christus gekomen is: en dientengevolge kunnen we dus eigenlijk heel dat afgeschafte oude Verbond en dus

ook het Oude Testament vrijelijk opzij zetten, om ons uitsluitend te bepalen bij het zooveel kleinere Nieuwe Testament, en bij dat nieuwe of Genadeverbond, waarvan dat Nieuwe Testament de oorkonde is.

Wel houdt men dan dat Oude Testament ook nog bij, omdat er zoo leerrijke geschiedenissen en zoo schoone psalmen in staan, óók omdat er enkele treffende Messiaansche profetieën in voorkomen, maar het Nieuwe Testament is dan toch het *eigenlijke* geworden, en het Genadeverbond dat Jezus in zijn bloed gesticht heeft, het eenige *wezenlijke* Verbond, waarmeê we te doen hebben.

En leest men dan nu in de brieven van Paulus, vooral ook in den brief aan de Hebreën, met wat gespierde taal de apostelen des Heeren het oude Verbond opzij zetten, voorstellen als verouderd en nabij de verdwijning, dan vindt men niets gemakkelijker, dan om dit alles op het Wetsverbond, met name op het verbond van den Sianï toe te passen, en zoodoende tot de conclusie te komen, dat we, naar het eigen zeggen der apostelen, niets meer met dat oude verbond te maken hebben.

Al dat oude gold dan alleen voor Israël, was alleen op dat ééne speciale volk van toepassing, heeft dus voor ons nog alleen de beteekenis van een historische antiquiteit, maar spreekt in geen enkel opzicht onze conciëntie meer toe. Wij immers zijn aan al dat oude, dat Joodsche, dat harde en wettische ontkomen en ontwassen; voor ons, Christenen, geldt nu een ander en beter verbond; wij leven onder de *genade;* en het genadeverbond, dit houdt men dan voor uitgemaakt, dát kwam eerst met en door Golgotha's kruis.

Zóó, men zal het ons toegeven, beelden verreweg de meesten zich het in. Zóó stelt men het zich in alle min nadenkende kringen voor. Er mag bijgevoegd, zóó is het decenniën lang van den kansel verkondigd; ingeprent op de catechisatiën; en in allerlei slag van hand- en leesboeken den menschen aangepreekt.

Ja, zoo algemeen dreef deze onware voorstelling boven, dat de groepjes der vromen in den lande, die hier en daar tegen deze vervalsching opkwamen, vanzelf bij de nachtschool werden ingedeeld, en een enkel predikant, die breken dorst met zoo fatale kansel-routine, in krans en ring en classis door al zijn collega's in den ban werd gedaan.

En wel werd dit van lieverleê beter, en mag men gelooven, dat er thans reeds bij honderden gevonden worden, die (dit vooroordeel der bekrompenheid te boven) aan de gemeente weer zuiverder wijn inschenken, maar toch... gebroken is de macht van deze leervervalsching nog op verre na niet, en terwijl de jongere theologen heel deze quaestie als niets ter zake doende eenvoudig van de agenda schrappen, om plaats te winnen voor hunne zoo ze zelven zeggen, »frisschere" en »diepere" opvattingen, komt er uit den ouden hoek reeds nu en dan een boogschutter voor den dag, die in kwalijk verborgen toorn op ons aanlegt; op ons die de stoutheid hadden, die reeds ingerekende en weggedoofde kool weer op te rakelen uit haar asch en aan te blazen tot zij weer ga gloren.

Met dit feit hebben we te rekenen.

Immers, overmits we niet schrijven voor hen die reeds in alle stukken der waarheid doorkneed zijn, maar omgekeerd voor hen, die van alle kant roepen:

»Leer ons den weg!", zoo maakt deze verkeerde voorstelling het voor ons noodzakelijk, om geheel de zaak der verbonden, eer we verder gaan, nu ook eens in haar verband voor het oog onzer lezers te plaatsen, opdat niet telkens misverstand ontsta en duisterheid onze artikelen in veler oog benevele.

Op den voorgrond nu sta daarbij de verklaring, dat het groote feit, dat God met ons menschen in één of meer verbonden trad, niet iets toevalligs is, en nog minder is een zich schikken van Gods zij naar onze menschelijke usantiën, maar dat veeleer de verbondsbetrekking de normale, noodzakelijke en hoogste betrekking is, die én naar den eisch van Gods Wezen én naar den raad zijns willens tusschen Hem, den hoogen God, en ons menschen behoort te *be*staan en dus *ont*staan moest.

En ten andere dat deze verbondsbetrekking ons menschen niet door God opgelegd is als een last, als een vreemd juk, dat we om Zijnent wil nu eenmaal te dragen hadden, maar dat toch eigenlijk bij ons wezen niet paste; want dat juist omgekeerd het zedelijke karakter van onze menschelijke persoonlijkheid niet naar eisch kán aan het licht treden, zonder dat de band des verbonds beseft is en wordt aanvaard.

Dienovereenkomstig is God de Heere dan ook van stonde aan met den mensch Adam, den eersten mensch, aller stam- en geslachtsvader in verbondsbetrekking getreden, door hem aan te bieden het *Verbond der werken.*

Wat wilde dat zeggen?

Zie, de vraag voor den geschapen mensch was: hoe kom ik uit den toestand waarin ik nu ben, in den hoogeren toestand, die in den hemel gekend en genoten wordt? kort gezegd: hoe kom ik tot het *eeuwige leven?*

Daarop nu bestonden *twee* mogelijkheden; t. w, óf dat *de mensch* naar het eeuwige leven toewerkte; óf dat *het eeuwig leven* in hem werd uitgewerkt.

Hij stond nog *buiten* het eeuwige leven. Hij *had* het nog niet.

Van tweeën één kon dus maar gebeuren: óf *hij* moest naar het eeuwige leven toekomen, óf het eeuwige leven moest toekomen *naar hem.*

Zou hij *naar het eeuwige leven* toekomen, dan moest hij aan den arbeid, dan moest hij er voor werken, en als loon voor die inspanning zich het eeuwige leven zien voorgesteld.

Moest daarentegen het eeuwige leven *naar hem* toe komen, dan moest hij eerst uitgekleed, daarna in het eeuwige leven ingezet, en voorts door hooger kracht dat eeuwige leven in hem uitgewerkt.

De eerste weg zou de weg zijn der *werken;* de tweede de weg, niet der werken maar der ontlediging en der *genade.*

En zoo dan is het wederom niet toevallig, maar volkomen noodzakelijk, dat er eigenlijk maar *tweeërlei* verbond denkbaar is. *Of* een verbond, waarbij de mensch aan het loopen gaat, om naar het eeuwige leven te komen; *of* een verbond waarbij de mensch blijft waar hij is, maar het eeuwige leven loopen gaat, om te komen tot hem.

Loopt nu de mensch en blijft het eeuwige leven in rust, dan hebt ge het *Werkverbond.*

Maar zit de mensch stil en loopt het eeuwige leven, dan staat ge in het *Genadeverbond.*

Dit nu is de hoofdzaak, waar alles op aankomt en die scherp in het oog moet gevat.

Slechts twee dingen zijn denkbaar: een verbond waarbij het op *werken* aankomt, of wel een verbond waarbij het aan *genade* hangt.

Komt het op *werken* aan, dan zegt God de Heere: »Gij *kunt*, o mensch, deze mijn wet volbrengen; handel dienovereenkomstig; volbreng mijn wet; en alsdan zal uw loon zijn het eeuwige leven; wel te verstaan *aan het eind van den weg!*"

Maar hangt het aan *genade*, dan zegt de Heere uw God: »Gij kunt *niet*, o, mensch; mijn wet kan u alleen verdoemen, niet redden; Ik moet dus beginnen met u het *eeuwige leven* te schenken; wel te verstaan bij het begin van den weg; en dan zal er mijn wet en werk uit volgen!"

Werk-verbond en *Genade*-verbond staan dus duidelijk tegenover elkander.

Ze vloeien beide rechtstreeks uit de verhouding tusschen God en den mensch voort.

Er is op den weg die tusschen God en den mensch ligt een *tweesprong* en bij dien tweesprong heet het: *Werken!* en dan links op, of *Genade!* en dan recht voor u uit. Een derde is er niet.

Komen we nu echter op de uitvoering er van, dan, het spreekt vanzelf, heeft alles zijn geschiedenis en moeten we dus rekening houden met al die onderschei-

dingen, die uit het verschil van tijden en toestanden geboren worden.

Dan komen we eerst op het paradijs, waar het toegaat, zooals men dat in zulk een primitieven toestand verwachten kan. D. w. z. dat er weinig wordt geredeneerd, nog niet in veel woorden gesproken, nog niets in rechtsbetrekkingen omschreven, maar dat God de Heere de zaak van het verbond er inbrengt op de manier zooals dat voor den pas geschapen mensch hoorde.

De Heere begon daartoe *niet* met het *Genade-*, maar met het *Werk*verbond. Die orde spreekt vanzelf. Zoolang toch de mensch nog denken kon: Misschien kom ik er wel door zelf te loopen, — zou hij geen *genade* ooit hebben aanvaard.

Dientengevolge stelde God den mensch de wet voor op de eenige wijze, die voor den pas geschapene mogelijk was, d. w. z., Hij prentte die in zijn ziel en bracht ze tot onverwijlde crisis door het proefgebod.

Hiervoor *viel* de mensch.

Met het Werkverbond kon de mensch dus nimmermeer tot het eeuwige leven komen. Vandaar dat nu onverwijld het *Genadeverbond* reeds in het paradijs intreedt; en wel wederom intreedt in een vorm, berekend op den toestand, waarin de mensch verkeerde, d. w. z. als in een bundelke gebonden, nog niet uitgevouwen, in kiem en kern aanwezig, maar nog niet ontsloten en ontplooid.

Maar dit bleef zoo niet.

Het *Genadeverbond* zou allengs ontsloten en eindelijk geheel ontplooid worden.

Vandaar dat er in dit Genadeverbond *twee* zeer onderscheidene bedeelingen zijn. Eerst het Genadeverbond

in zijn *ouden*, oorspronkelijken vorm, als bedeeling der *schaduwen*; en dan het Genadeverbond in zijn *nieuwe* of latere bedeeling door *vervulling* van wat in die schaduwen lag.

Deze twee bedeelingen nu vormen het onderscheid tusschen wat wij noemen het Oude en Nieuwe Testament.

Zoo hebben dus *Oud* en *Nieuw* Testament allebeî op het *Genadeverbond* betrekking; vindt ge in het Oude Testament al wat op de *oudere*, en in het Nieuwe Testament al wat op de *nieuwere* bedeeling van het Genadeverbond betrekking heeft, en vervalt dus de dwaalopinie volstrektelijk als zou het *Oude* Testament op het *Werk*verbond slaan, en alleen het *Nieuwe* op het *Genade*verbond.

Daar is niets van aan.

Oud en Nieuw Testament slaan BEIDE op het ééne *Genade*verbond en het onderscheid ligt alleen *in het verschil van bedeeling.*

Hiermeê is echter nog niet alles gezegd.

Er moet namelijk in de Oud-Testamentische bedeeling van het Genadeverbond nog wel ter dege ook onderscheiden tusschen Adam, Abraham en Mozes.

In die ééne bedeeling namelijk is nog weer opklimming van klaarheid tot klaarheid.

Gelijk ge bij de Nieuw-Testamentische bedeeling van het Genadeverbond drie stadiën vindt: 1. Het Verbondshoofd de Christus, 2. de Apostelen, en 3. de Kerk; evenzoo nu zijn er ook drie stadiën in de bedeeling des Ouden, t. w.: 1. het gevallen Verbondshoofd Adam, 2. de Patriarchen, en 3. Israël.

En zoo vindt ge dan ook metterdaad een merkelijke onderscheiding in het Oud-Testamentisch Genadeverbond tusschen 1°. het Paradijs, 2°. Mamrés eikenboschen en 3° den Sinaï.

Men zou er nog de profetie, vooral op de lippen van Jesaia, ter completeering bij kunnen voegen, maar gelijk ons later blijken zal, valt deze schakeering saâm met die der patriarchen.

Deze indeeling nu maken niet wij, maar heeft de Heilige Schrift voor ons gemaakt.

De Heilige Schrift die zelve eerst in Oud en Nieuw Testament uitéénvalt, voorts in het Nieuwe de *Evangelisten*, die Jezus' beeld teekenen, onderscheidt van de *Apostelen* die door zijn Geest getuigen, en dezen weer van de *kerk*, die bij het woord van deze Evangelisten en Apostelen leeft, en die nu precies evenzoo in de Thôrah (d. i. in de vijf boeken van Mozes, of denBijbel in zijn eerste afronding) zeer scherp en duidelijk in het oog laat loopen, dat er eerst bij *Adam*, daarna bij *Abraham* en eindelijk bij *Mozes* iets nieuws zich ontplooit.

Zoo wordt, gelijk men ziet, alles doorzichtig, en de eenige moeilijkheid die alsdan nog overblijft, bestaat nu maar hierin, dat men zegt: Zie, de Apostelen spreken van een verbond dat is afgeschaft in tegenstelling met een verbond dat nu geldt. Noemden ze dat afgeschaft verbond nu maar altijd en overal het *verbond der schaduwen*, dan ware er geen bezwaar en zou ieder daarbij vanzelf aan de Oud-Testamentische bedeeling van het *Genade*verbond denken.

Maar zie, hier en daar mengen ze er duidelijk de quaestie der *werken*, in haar tegenstelling tot de *genade*, in.

Dit brengt in de war.

Want dit maakt, dat men dan toch bij dat afgeschafte verbond weer aan het *Verbond der werken* gaat denken.

En wezenlijk doorzichtig wordt het geheel dus dan eerst, als ook die knoop is losgemaakt.

VIII.

HET WERKVERBOND OP HOREB.

> Dit zeg ik: „Het verbond dat te voren van God bevestigd is op Christus, wordt door de Wet, die over vierhonderd dertig jaren gekomen is, niet krachteloos gemaakt, om de beloftenis te niet te doen.
>
> Gal. 3 : 17.

Het bezwaar, waarop we thans stuiten, zit in de Sinaïtische wetgeving.

Was die wet van Sinaï er maar niet, dan liep alles goed door.

Men had dan vóór den val het Werkverbond, en na den val het Genadeverbond.

In dit Genadeverbond een toestand van afschaduwing *vóór* en een toestand van vervulling *na* Christus. En eindelijk *drie* schaduwperioden van het Genadeverbond, of wil men, in het Oude Testament, de *drie* op elkaâr volgende ontwikkelingen, die men het makkelijkst met de namen van Adam, Abraham en Mozes aanduidt.

Maar zie, nu komt daar opeens *de Wet van Sinaï*

dwars doorheen, en schijnt oppervlakkig, dezen geregelden gang van zoo prachtige harmonie volstrekt te verbreken. Want bedenk wel, de Mozaïsche bedeeling moet een periode zijn van het *Genade*verbond (niet van het Verbond der *werken*); en toch, schijnbaar geheel in strijd hiermeê ontvangen we nu door Mozes juist een *wets*bedeeling, verbinden de Israëlieten zich tot *wetsvolbrenging*, en komt erger nog apostel na apostel ons zeggen: »*De wet* is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid zijn door Jezus Christus geworden!" »Doch eer het geloof kwam, waren wij onder *de wet* in bewaring gesteld!" »Zoo dan *de wet* is onze tuchtmeester geweest tot Christus!"

Er schijnen dus twee geheel verschillende voorstellingen door elkaâr heen te loopen. De *eene* die het Genadeverbond reeds bij Adam begint en dus ook Mozes onder de getuigen van het *Genade*verbond meêrekent. En de *andere* die bij Mozes het Werkverbond begint, en het Genadeverbond eerst laat komen met Christus.

Toch kán dit niet.

Aan een Heilige Schrift, die zichzelve derwijze tegensprak, zou onze ziel geen houvast hebben. Daarmeê viel voor ons haar autoriteit, en dus ook haar zonderlinge vertroosting.

Maar ze bedoelt ditzelve dan ook volstrekt *niet*; maar leert wel terdege, al mishaagt dit ook aan de oppervlakkigen, dat deze verbonden en hun bedeelingen *in elkander geschoven zijn* en als de bladeren van een bloemknop zich uit elkaâr loswikkelen.

De Heere zelf getuigt dit, waar hij Joh. 7 : 22 op de besnijdenis komt, en nu zegt: »De besnijdenis heeft

u Mozes wel gegeven, maar niet zoo dat ze uit Mozes is, maar ze is uit de vaderen!"

Een opmerkelijk woord, waardoor de Heere toch duidelijk te kennen geeft, dat de Mozaïsche verbondsbedeeling in den grond slechts een nadere ontwikkeling was van het verbond met de patriarchen.

Vraagt men, hoe dit dan in elkaâr zit, dan wagen we het, in navolging van en in aansluiting aan de leer onzer vaderen, het hier navolgende in overweging te geven:

1°. Het Sinaïtisch verbond kan geen werkverbond geweest zijn, om de eenvoudige reden, dat een werkverbond zegt: »Doe dat en gij zult leven! Zoo niet, dan zijt ge vervloekt!" Er *kan* dus in een werkverbond geen sprake zijn van vergeving, verzoening, schuldbedekking. Dus ook niet van een genade-aanbrengend Middelaar. En derhalve al evenmin van offerande en andere ceremoniën, die op de verzoening van zulk een Middelaar heenwijzen. — Staat het nu vast en weet een ieder, dat de Mozaïsche bedeeling én de verzoening én de offerande én van de offerande den symbolischen zin, wel terdege predikte, dan staat heel de Tabernakeldienst daar voor ons, om in elk morgenoffer en in elke avondofferande ons te waarschuwen, dat we bij de arke des verbonds toch niet zullen denken aan een werkverbond, maar eeren zullen een verbond der *genade*. De wet ligt wel *in* de verbondsarke, maar daarover welft zich het *verzoendeksel*, ziedaar het kort en eigenlijk afdoend bescheid aan een iegelijk, die er een werkverbond van wil maken.

2°. Dat God de Heere den mensch iets *gebiedt*, bewijst nog volstrekt niet dat we met een werkverbond

in plaats van met een genadeverbond te doen hebben. Aan Abraham wordt ook wel terdege gezegd: »Wandel voor mijn aangezicht en wees oprecht!" De profeten roepen wel waarlijk: »Ontbindt de knoopen der ongerechtigheid." Onze Heiland getuigt wel zeer stellig: »Weest dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is." En zijn apostel aarzelt geen oogenblik, om het uit te spreken: »Hebt een afkeer van het booze en hangt het goede aan!" Toch is dit alles in het *genade*verbond gesproken. En een werkverbond wordt het dan pas, als er bij komt: »Doe dit, want dat is de zekere, maar ook uw *eenige* weg, om ten eeuwigen leven te komen. Zonder dat zijt ge voor eeuwig en onherstelbaar en *onherroepelijk* verdoemd!"

3°. Het Sinaïtisch verbond, dat wel de wetsbedeeling in zich draagt, en wel wijst op den vloek, door een ieder die de wet schendt te beloopen, maar dat tevens *den weg der verzoening* ontsluit, om aan den vloek der wet te ontkomen, staat dus feitelijk niet op den bodem van het wetsverbond, maar wel waarlijk op den grondslag van het verbond der genade.

4°. Er is in den gang van de Openbaring Gods niet met eenige op zichzelf staande individuen, maar met *de menschheid* en ook niet op enkele individueele geloovigen, maar op het Lichaam Christi, de gemeente, de verborgen en onzichtbare *kerk*, gerekend. Dientengevolge zien we God den Heere voor zijn openbaring als instrument al die kringen gebruiken, die de massa eenlingen saâmschakelt tot één groot geheel. Er is de éénling, het huisgezin, de familie, de stam, de natie, de volkerengroep, en al deze kringen nu zijn voor

God den Heere instrumenten, waarvan Hij zich bedient, om de kerk van Christus in haar organischen samenhang tot openbaring te brengen. En zoo is het dan geschied, dat God de Heere eerst een *éénling* nam (Abraham), uit hem eene *familie* schiep (Isaäk), uit dien weer een hoofd der *stammen* voortbracht (Jacob): daarna uit die stammen een *volk* smeedde in den smeltkroes van Egypte (Israël); uit dit Israël den *Christus* deed voortkomen naar het vleesch; om nu aldoor de menschheid (d. i. de volkeren) te verzamelen onder hun Koning, en aldus de *kerk* te doen wortelen in den wortel zelf van ons geslacht.

Bij elk dezer bedeelingen moest de Openbaring zich dus hullen in den vorm die bij *die* bedeeling hoorde. Aan het *volk*, aan Israël toegekomen, moest die bedeeling dus wel dragen het *nationale* karakter en zoo den stempel ontvangen als het gezag der *overheid*.

Welnu, dienovereenkomstig vinden we dan ook in de Mozaïsche verbondssluiting; een bond niet met eenlingen maar met een *volk*; voor dat volk belofte van *nationale* zegeningen; en ter verwerving van die zegeningen verbondswetten van *zedelijken*, *kerkelijken*, *maatschappelijken* en *staatkundigen* aard. Wetten wier nietnakoming dan ook de wegvoering in ballingschap tengevolge had.

Al deze wetten nu dragen noodzakelijkerwijs het *wettisch* karakter in zooverre alle overheid naar *recht* handelt en zich niet regelt naar genade.

Iets waaruit tevens volgt, dat de gulle toestemming door het volk aan dit verbond gegeven, en de belofte om dienovereenkomstig te leven, hierop neerkwam, dat het volk zich verbond om *als volk* niet met de

heidenen meê te gaan, en evenmin voor zich zelf te bestaan, maar als volk *God den Heere* te dienen.

In dien zin is het dan ook dat van sommige koningen van Juda in de Heilige Schrift nu en dan verklaard wordt: »Zijn hart was volkomen met den Heere", al blijkt uit het eigen geschiedverhaal, waarin dit voorkomt, dat zulk een koning alleszins Gods wet overtrad.

5°. Maar, en hier lette men nu wel op, in dit zijn nationaal bestaan was Israël tevens *type van den Messias, die komen zou.* Het doelde in zijn volksleven nog op iets anders en heiligers dan op zijn eigen tijdelijk bestaan. Vandaar dat heel zijn wetgeving een *profetisch* karakter droeg en heenduidde op een heiliger en hooger koninkrijk, waarvan Israël nog slechts de gebrekkige afschaduwing was. De afschaduwing wel te verstaan, niet door een enkele of meerdere ceremoniën; neen maar een afschaduwing door heel zijn existentie als volk; dus met inbegrip van zijn overheid, zijn verbondsconstitutie *en de wet* waarnaar die overheid het volksbestaan had te regelen.

Heeft dus het wettisch karakter van de nationale bestuursregeling op zich zelf niets met het verbond der werken te maken, wel terdege raakt het het genadeverbond; en dat wel doordien het de zenuw was van het Israëlietisch volksbestaan; in welks nationale existentie het type voluit stond afgedrukt van Hem die als Hoofd en Inbegrip van het genadeverbond heel dit verbond beheerscht.

6°. En nu eerst na aldus én de nationale én de typische beteekenis van het Sinaïtisch verbond op den voorgrond te hebben gesteld, nu eerst kunnen we komen

tot de beteekenis van dit verbond voor den weg der zaligheid en het geestelijk leven van den enkele.

Want dit voelt een ieder, ook al is de nationale schakel slechts één der vele schakels van de openbaringsketen, en ook al droeg Israël slechts het type van Hem die komen zou, toch heeft God, die ons die Openbaring gaf, inmiddels niet met de zonen en dochteren Israëls gespeeld. Ook zij waren *menschen:* menschen onder wie God de Heere zijn *uitverkorenen* had; en aan wier *geestelijke* bewerking Hij zich zeer bijzonder liet gelegen liggen.

Er dient dus ook gevraagd, wat had de *mensch* in Israël aan dit Sinaïtisch verbond voor zijn *geestelijk* leven?

En dan moet geantwoord: Het Sinaïtisch verbond sprak *ten eerste* klaar en duidelijk uit voor deze menschen diezelfde wet der natuur, wier stem ze door de zonde niet dan onzuiver meer opvingen; *ten tweede* ondekte ze hun alzoo hunne onmacht ten goede met den daaraan klevenden vloek; was hun *ten derde* een teugel tegen de uitbrekende boosheid; gaf hun *ten vierde* de verzoening in den genadeweg; en richtte ten slotte *hun geloof* op den Eenige van wien ook ál Mozes' bedeeling profetie was.

Toen dus in Sinaï's woestijn om den berg het geroep opging: »Al deze dingen die de Heere gesproken heeft, zullen we doen!" is dit deels het geroep van *onbekeerden* geweest, die in hun hoovaardij waanden in dien weg nog wel zelf het leven te kunnen vinden, en die het dus *opvatten* als een werkverbond. Maar ook deels de stille betuiging van *Gods Heiligen* in de verwachting der genade en met het oog op de verzoening die in dit eigen Sinaïtisch verbond bereid was.

Zoo werd het dus den één een *reuke des doods* ten doode; maar den ander een *reuke des levens* ten leven.

Een tuchtmeester tot Christus!

7°. Uit deze beteekenis van het Sinaïtisch verbond voor de enkele zielen onder Israël volgt tevens zijn beteekenis voor ons, nu nog. Immers één blijft alle eeuwen door de nood van ons hart, maar één ook alle eeuwen door de weg ten leven.

En die beteekenis nu is: dat ook bij ons nog een ieder die niet *weet* in het genadeverbond te staan, *voor zijn eigen besef nog in het werkverbond moet staan* en deswege de wet klaar moet kennen; om, kennende die wet, den *vloek* te zien, dien dat verbond op hem legt; en vreezende dien vloek tot den eenigen *Goël* te vluchten.

Het is dus volkomen waar, wat onze beste theologen steeds volhielden, dat het Sinaïtisch verbond, als tijdelijk van aard, alleen voor Israël verbindend gezag had, en niet is voor ons. Maar dit neemt niet weg, dat de wet van Sinaï, als uitdrukking van den eeuwigen onveranderlijken wil Gods, en dus slechts als echo uit het paradijs herhalende wat van Adams dagen af gold, klem *alle eeuwen* door, klem voor *een iegelijk* heeft. Ja zoozeer klem, dat, de wet in ons door de zonde verduisterd zijnde, niemand ook nog in onze dagen tot de wetenschap en kennis van zijn innerlijke en peilloos diepe ellende komt, tenzij de wet van Sinaï in het Woord hem als een hamer op den rotsbodem van zijn hart komt.

En 8°. zal het hieruit dan nu duidelijk zijn, dat de evangelisten en apostelen er nooit aan gedacht hebben, om het Sinaïtisch verbond met het »werkverbond van vóór den val" te verwarren, en er door den Heiligen

Geest wel voor bewaard zijn, om de genade uit het verbond van Horeb te willen wegcijferen; maar dat al hun heilig en heerlijk protest, ja, heel hun snijdende tegenstelling tusschen Oud en Nieuw Testament neerkomt op deze drie: *Ten eerste*: dat als *Hij* komt van wien de schaduw profeteerde, de schaduw niet meer *mag* worden vastgehouden en dus *moet* verdwijnen. *Ten tweede*: dat de tijdelijke besluiting van de openbaring binnen de enge grenzen van één volk, niet *mag* worden vastgehouden zoodra het doel dier tijdelijke insluiting bereikt is en er dus de reden voor vervalt. En *ten derde*: dat de dwalende meening der onbekeerden, als ware het leven *nu nog* door wetsvolbrenging te verkrijgen; een meening die reeds de offerande in het Sinaïtisch verbond geheel omverstiet; door niemand *mag* overgedragen op het nieuwe verbond, dat juist de klare openbaring van vlak het tegendeel is; en onder alle volk laat uitroepen: *Gerechtvaardigd alleen door het geloof!*

IX.

HOSEA'S GODSPRAAK.

> Maar zij hebben het verbond overtreden als Adam; daar hebben zij trouwlooslijk tegen Mij gehandeld. Hosea 6 : 7.

Thans komen we terug op de uiterst gewichtige plaats uit Hosea 6: 7, waar de Heere van Israël en Juda zegt: »Wat zal Ik u doen, o Efraïm, wat zal Ik u doen, o Juda! dewijl uwe weldadigheid is als eene morgenwolk, en als een vroegkomende dauw, die henengaat. Daarom heb Ik hen behouwen door de profeten; Ik heb ze gedood door de redenen mijns monds; en uwe oordeelen zullen voortkomen *aan* het licht. Want Ik heb lust tot weldadigheid, en niet tot offer; en tot de kennis Gods, meer dan tot brandoffereu. *Maar zij hebben het verbond overtreden als Adam; daar hebben zij trouwelooslijk tegen Mij gehandeld.*"

Van deze plaats nu beweerden onze oude theologen meest, op het voetspoor van onze Staten-overzetters, dat ze duidelijk op het Adamietisch werkverbond wees. Maar Dr. Van Oosterzee, deze meening niet deelende,

schrijft er van: »De exegetische grond dezer voorstelling in Hos. 6: 7 is *volstrekt onvoldoende* en hare dogmatische waarde *zonder de minste beteekenis*."

Dit willen we thans eens onderzoeken.

De overzetting der zeventigen, had onder licht verklaarbare invloeden de woorden »als Adam" vertaald door »als een mensch" (ὡς ἄνθρωπος), terwijl de *Vulgata* schreef »als Adam." Dit maakte, dat de eerste overzetters en uitleggers uit den Hervormingstijd meer naar de eerste dan naar de tweede vertaling neigden; te meer daar de meesten hunner, dit moeten we toegeven, de hooge beteekenis van het werkverbond destijds nog niet zoo klaar inzagen. Geleerden daarentegen die met Arias Montanus, Castellio e. a. meer zuiver grammaticaal te werk gingen, kwamen terug op de uitlegging van Jarchi, Abarbanel, Cyrillus en Hieronymus en kozen zeer beslist voor de vertaling »als Adam"; terwijl de meeste overzettingen der Hervormden, die *later* met betere zaakkennis tot stand kwamen, gelijk onze eigene, meest evenzoo op de vertaling »als Adam" zijn teruggekomen. Waar wel tegenover staat dat Calvyn en Zanchius, Tremellius en Junius voor de vertaling »als menschen" kiezen; maar zonder toch breeder rekenschap van hun gevoelen te geven. Zoo Calvyn, b. v. die eenvoudig zegt, dat het wat hard zou klinken (frigidum esset), en dat wel omdat hij meende dat het dan verstaan moest in den zin van: »Zij hebben *op het voorbeeld* van Adam overtreden," wat kennelijk mis was gezien. En zoo ook Zanchius, die geen enkel woord zelfs ter verdediging van zijn vertaling bijbrengt.

Ook na het uitkomen van onze Staten-overzetting is de vertaling »als Adam" dan ook de meest gangbare

gebleven; tot op den strijd die in het begin der 18de eeuw over het werkverbond ontbrand is. Toen toch begon men, tegenover de opkomende loochening van dit verbond, zich meer rechtstreeks ook op Hosea 6 : 7 te beroepen; en daar nu de bestrijders van het werkverbond zeer goed voelden, wat steun deze zoo stellige uitspraak van God zelf in de schaal wierp, is men eigenlijk eerst van dien tijd af begonnen, de vertaling »als Adam" grammaticaal en principiëel te bestrijden.

Dit heeft toen geduurd tot in den aanvang dezer eeuw, toen de heterodoxie het in onze kerk en aan onze academiën won: het werkverbond dientengevolge dood werd gezwegen; en dus allengs alle belang voor de exegeten verviel, om langer de ware beteekenis van den tekst in Hosea 6 : 7 te verwringen. En zoo is het dan geschied, dat ook thans weer schier alle uitleggers tot het eenparige gevoelen zijn gekomen, dat de woorden כְּאָדָם (Ke'adam) moeten vertaald worden, niet »ze hebben het verbond overtreden als een mensch", maar wel terdege: »ze hebben het verbond overtreden *als Adam*".

Keil schrijft er van in de *Bibl. Comm. d. Alt-Test*, T. IV, p. 73: »De woorden *ke Adam* kan men niet vertalen: »als menschen"; wat alleen dan een zin zou opleveren, indien de profeten of de priesters of de overheid onderscheiden werden van het gewone volk, zooals in Ps. 82 : 7; maar moet overgezet: *als Adam* die het goddelijk gebod overtreden had; welk gebod in den grond der zaak een *verbond* was." En Decaan Schmoller, die in *Langes Bibelwerk* den profeet Hosea bewerkte, oordeelt op blz. 67: »Als men deze plaats bij Hosea onbevooroordeeld beziet, ligt het stellig het

meest voor de hand, om te vertalen: *als Adam*; derhalve een verwijzing naar Gen. 3, want ook Adams zonde was het overtreden van een verbondsbepaling. Het gebod toch door God aan Adam gegeven, riep een betrekking tusschen hem en den Heere in het leven, die naar analogie van latere betrekkingen, als een verbondsbetrekking kan beschouwd worden."

De rollen zijn dus feitelijk omgekeerd.

Terwijl men in de periode, toen nog tegen het werkverbond werd gestreden, in alle geleerde kringen zijn best deed, om dat »*als Adam*" weg te cijferen, en onze gereformeerden dus tegen den stroom hadden op te roeien, is het nu juist omgekeerd zóó komen te staan, dat men in geleerde kringen, om den strijd tegen het werkverbond nauwlijks denkend, weer bijna eenparig en als een eenig man vertaalt: *als Adam*, en dat nu Dr. Van Oosterzee en andere bestrijders van het werkverbond juist den stroom tegen zich hebben gekregen, en niet voor ons, maar voor hen de noodzakelijkheid bestaat tot verweer.

Hiernaar mete men nu eens af, wat het oppervlakkig en door niets gestaafd zeggen in Dr. Van Oosterzees dogmatiek beteekent: »de exegetische grond in Hos. 6 : 7 is volstrekt onvoldoende."

Toch willen we, om het gewicht der zaak hier nog iets dieper op ingaan.

Er is namelijk in de eerste plaats beweerd door Mercerus, en op zijn voetspoor door Rivet en anderen, dat er, indien men te vertalen had »*als Adam*", een lidwoord voor »Adam" moest staan, dus niet

»Ke'adam" maar »Ke*ha*'adam" of saâmgetrokken »Ka'-adam".

Hierop nu is te antwoorden: 1°. dat juist omgekeerd in alle menschelijke talen het lidwoord behoort te *ontbreken* als er een eigennaam is bedoeld, en er *bij zou behooren te staan* indien een gemeen zelfstandig naamwoord ware aangeduid. Het hier *ontbreken* van het lidwoord is dus geen argument *tegen* maar juist *vóór* de vertaling »van Adam"; 2°. dat wel is waar in het scheppingsverhaal altijd het lidwoord voor »Adam" staat (Ha'adam), maar dat dit daar vandaan komt, dat Adam, zoolang hij nog alleen was, eenvoudig »de mensch" heette, evenals op een dorp waar slechts één besnedene gevonden wordt, men nu nog spreekt van »*de* Jood" of ook bij andere personen van »*de* bakker", »*de* smid", een spraakgebruik, waaruit de voorvoeging van *de* in zoo menigen eigennaam ontstaan is; maar dat 3°. ná het scheppingsverhaal, zoodra Adam eigennaam is geworden het lidwoord wegvalt, en niet meer הָאָדָם (Ha'adam), maar eenvoudig אָדָם (Adam) wordt geschreven. Zie Gen. 5:1—5, Deut. 32:8, 1 Chron. 1:8 en Job 31:33.

Deze tegenwerping valt dus geheel in het water, en keert zich om in een zeer beslist en sterk argument *voor* de vertaling »als Adam."

In de tweede plaats heeft men, de conjecturaalcritiek te hulp roepende, van »Ke'adam" gemaakt »Bee'adam" gelijk in Josua 3:16 staat, om het dan te vertalen »te Adama" t. w. het stedeke Adama, als zijnde gelegen dichtbij de plek, waar Israël in de zonde van Baäl Peor was gevallen, en door die zonde het verbond had verbroken. Waartegen zij opgemerkt: 1°.

dat nergens in de Schrift de bondsbreuk in het afhoereeren met de Midianieten wordt gezocht; en 2°. dat dat inbrengen in de Schrift van nieuwe lezingen stellig moet afgesneden, waar het gelezene op zich zelf uitnemend loopt.

In de derde plaats heeft men er van gemaakt: »Ze hebben het verbond overtreden als het verbond *eens menschen*," wat dan zou willen zeggen: »Ze hebben dit mijn goddelijk verbond even lichtvaardig verbroken als ze onder elkaâr hunne menschelijke verbonden plegen te verbreken." En op zich zelf kon dit natuurlijk best, indien het Hebreeuwsch deze vertaling maar toeliet. Dit echter is niet het geval. Er staat: *Weheema Ke'adam aberoe berith*, d. i. van woorde tot woorde overgezet: »maar zij, als *Adam*, overtraden verbond"; terwijl er om den boven aangeduiden zin te krijgen had moeten staan: *We heema aberoe berith kebith haadam*, d. i. zij hebben het verbond overtreden als eens menschen verbond. Dit nu niet zoo zijnde, vervalt deze voorslag dus geheel.

In de vierde plaats heeft men er op gevonden om te vertalen: »*als menschen* hebben ze het verbond verbroken"; wat dan zou willen zeggen: »Hoewel zij Israëlieten, dus met buitengewoon geestelijk licht bestraalden waren, hebben ze toch als *gewone* menschen, als de *heidenen* mijn verbond verbroken." Wat al evenmin opgaat om deze drie redenen: 1°. omdat nergens in de Schrift de heidenen door het woord *Adam* worden aangeduid; 2°. omdat de Joodsche *individu's* nooit tegenover de heidensche *personen* worden gesteld, maar alleen het *volk* tegenover de *volkeren*; en 3°. omdat de heidenen nooit een verbond Gods hebben kunnen

verbreken, daar ze als heidenen, nooit een verbond Gods hebben gehad.

En in de vijfde plaats stelt men voor te vertalen: »Ze hebben het verbond overtreden als minne menschen," d. w. z. zooals menschen zonder eerbesef doen; waarbij men dan voorgeeft, dat *adam* een mensch van lagere zedelijke orde en *iesch* een mensch van hoogere zedelijke orde zou aanduiden. Wat al evenmin gaat: 1°. omdat de tegenstelling tusschen *adam* en *iesch* niet die is van hoogere en lagere *zedelijkheid*, maar hoogstens van hoogere en lagere maatschappelijke positie; 2°. omdat *alle* Israëlieten, hoog en laag van rang, verbondsbrekers waren; en 3°. overmits verbonden in eigenlijken zin juist meest gesloten worden door menschen van hoogere positie en bij de *infima plebs* bijna niet voorkomen.

Meer wist men er niet op te vinden 1).

Blijft men daarentegen bij de eenvoudige vertaling van »ze hebben mijn verbond overtreden, *gelijk Adam* mijn verbond overtrad", zie, dan loopt alles als van een leien dak.

Er hoeft dan niets veranderd aan den tekst; niets gewrongen aan de constructie der Hebreeuwsche woorden; in geen enkel opzicht geweld aangedaan aan den zin.

Het Sinaïtisch verbond was van zijn formeele zijde

---

1) Wel verzon men er nog op, dat *Berith* ook wel een *gebod* of een *belofte* beduidt, maar dat is het weerleggen niet waard, daar dit woord dien zin nooit heeft dan in de beteekenis van *verbondsgebod* en *verbondsbelofte*.

gelijk ons bleek een nogmaals plaatsen van Israël in de woestijn *als volk* voor dezelfde verzoeking waarvoor Adam in het paradijs *als persoon* had gestaan, en waarin zoowel Israël als Adam bezweek, totdat eindelijk de Volbrenger, de Overwinnaar, de Verbreker van 's Duivels banden kwam, die óók in de woestijnen in dezelfde verzoeking niet bezweek, maar overwon.

En gelijk nu Adams val na zich sleepte den val *van heel zijn nageslacht*, zoo ook sleepte de val van het Israël in de woestijn den val ná zich van *alle* Israëlietische geslachten, die daarna zouden komen.

Tusschen Adams *persoonlijken* val in het paradijs en Israëls *volks*-val in de woestijn bestond alzoo in drieërlei opzicht treffende overeenkomst: 1°. beiden stonden voor een verbond der werken; 2°. beiden bezweken; en 3°. bij beiden besliste die ééne val voor den val van *allen* die daarna zouden komen.

Precies hetzelfde dus als in Jeremia 31 : 33 : »Het verbond dat Ik met hun vaders gemaakt heb, toen ze uit Egypteland optogen (dus in de woestijn), *welk mijn verbond zij verbroken hebben*, spreekt de Heere"!

Er bestond alzoo alleszins aanleiding om op Adam terug te zien, en in het schriklijke van Adams bondsbreuk met één enkelen trek het ontzettende van Israëls *gelijksoortige* bondsbreuk af te schilderen.

De Heere is in Hosea 6 op Israël en Juda vertoornd over hun eigengerechtigheden. Hoor maar in wat vlak voorafgaat, vers 4 en 5: »Wat zal Ik u doen, o Efraïm! wat zal Ik u doen, o Juda! dewijl uwe weldadigheid is als eene morgenwolk, en als een vroegkomende dauw, die henengaat. Daarom heb Ik hen behouwen door de profeten; Ik heb ze gedood door

de redenen mijns monds; en uwe oordeelen zullen voortkomen *als* het licht."

En *waarom* is het nu zoo diep ellendig met Israël afgeloopen? Waardoor kwam het in zulk een toestand?

Och, zeg ons, om dat te beantwoorden, eerst eens: waarom het met ons menschen generaallijk zoo treurig staat? Is het niet, omdat Adam viel, en daardoor al wat daarna kwam tuimelde?

Welnu, zóó, wil de Heere zeggen, stond het nu ook bij Israël. Dat Israël zoo schrikbarend, de eeuwen door, tegen zijn God inging, lag aan twee oorzaken: 1°. daaraan dat het eerste Israël aan de woestijn als volk reeds gevallen was, en daardoor heel den wortel van het volksbestaan had doen splijten, en 2°. daaraan dat Adams bondsbreuk in Israëls bondsbreuk nawerkte.

Er bestond dus tusschen *Israëls* bondsbreuk in de woestijn en *Adams* bondsbreuk in het paradijs niet slechts sterke overeenkomst, maar ook *oorzakelijk ververband;* en het lag derhalve als voor de hand, om Israëls schrikkelijke, al doorgaande, goddeloosheid, daaruit te verklaren, dat evenals Adam eens in het paradijs, zóó ook Israël in de woestijn gevallen was, en »dáár" d. i. in de woestijn, met hun God den spot dreven.

Hiertegen nu in te brengen: »Ja, maar God sloot met Adam geen verbond, dús kan de vertaling *als Adam* niet goed zijn," is natuurlijk een gansch ongeoorloofde manier van de Schrift uit te leggen. Dat toch is juist het punt in quaestie.

En zegt men ten slotte: »Ja, maar Hosea's tijdgenooten kunnen er dat niet uit verstaan hebben!", dan sta hier tegenover tweeërlei: 1°. dat dit beweren

volstrekt onbewijsbaar is, en met het oog op Job 31: 33 en Jeremina 31: 33 eer hoogst onwaarschijnlijk is; en 2°. dat deze tegenwerping wortelt in een geheel valsche voorstelling van de inspiratie. Immers in Hosea's te boek gestelde godspraken hebben we volstrekt niet het volledige stel profetieën of redenen die hij voor Israël hield, maar een arbeid des Heiligen Geestes, die slechts in verband met Hosea's practisch optreden onder zijn tijdgenooten, *voor de kerk aller eeuwen* was bestemd, en dus ook op *dat doel* was berekend!

En wel verre van over deze gewichtige plaats heen te loopen, danken we dan ook den Heiligen Geest, die in deze schoone profetie de diepe waarheid en stellige realiteit van *het werkverbond dat met Adam werd gesloten*, zoo heerlijk aan het licht bracht.

X.

ADAM EN CHRISTUS.

> Adam, welke is een voorbeeld desgenen die komen zou. Rom. 5 : 14.

We komen thans tot de schitterende pericoop, waarin de heilige apóstel ons, onder de leiding des Heiligen Geestes, aantoont, hoe in het stuk der genade Adam en Christus dragers van eenzelfde gedachte waren.

De apostel trekt tusschen Adam en Christus een parallel, en schroomt niet rechtstreeks te verklaren, dat Adam een »voorbeeld" van Christus was.

Hij zegt het in deze overbekende woorden van Rom. 5 : 14: De dood is niet pas beginnen te heerschen over de Joden, na de overtreding van de Wet van Horeb, maar »heeft ook geheerscht van Adam tot Mozes, dus ook over degenen die niet gezondigd hadden in de gelijkheid der overtreding van Adam, *welke een voorbeeld was van dengene die komen zou.*"

In dat tijdvak dat tusschen Adam en Mozes ligt, zegt Paulus, was er geen wet (zie vers 13); de perso-

neele zonden wierden bij onstentenis van een wet, dus aan de menschen uit dien tijd niet ter verdoemenis toegerekend (vers 13); eigenlijk hadden die menschen dus niet moeten sterven.

Toch zijn ze gestorven, want »de dood is tot *alle* menschen doorgegaan!"

Hoe deze schijnbare tegenstrijdigheid nu op te lossen?

Wel, zegt de apostel, dit ligt voor de hand.

Ge weet dat degenen die in Christus gelooven gerechtvaardigd zijn voor God, niettegenstaande ze persoonlijk nog allesbehalve rechtvaardig zijn in zichzelf. Dit komt daar vandaan, dat ze in de goddelijke weegschaal gewogen worden, niet naar wat hun eigen is en inkleeft in hun ziel, maar integendeel naar hetgeen eigen is aan hun Hoofd en Borg. De gerechtigheid van dien Borg wordt hun *toegerekend;* en alzoo krijgen ze het *loon* der gerechtigheid, ook zonder dat ze zelf gerechtigheid hebben volbracht.

En evenzoo als met de genade, verklaart de apostel, is het nu in den grond der zaak ook met *de zonde* toegegaan. Die menschen uit den tijd, die van Adam tot Mozes verliep, konden persoonlijk niet tegen de wet opstaan omdat de wet van Sinaï er nog niet was. Maar dat deed er ook niets toe. Want de vraag, of ze onder den vloek der wet lagen, hing niet af van hetgeen ze zelven *persoonlijk* hadden gedaan, maar van hetgeen hun *Hoofd* had gekozen. In de weegschaal der goddelijke gerechtigheid werd de schuld van dat Hoofd hún toegerekend, gelijk de gerechtigheid van den Borg aan al Gods uitverkorenen. En vandaar dat ze dus de *straf* der ongerechtigheid, d. i. den dood, moesten

dragen, ook zonder zelf persoonlijk tegen de geproclameerde Wet te hebben gekozen.

En op grond van déze overweging nu, spreekt de heilige apostel uit, dat derhalve Adam en Christus te dezen opzichte *op één lijn staan*, d. w. z. dat hetgeen Christus is in den genadeweg, Adam dat was in den weg van schuld en zonde. In het rijk der zonde is *Adam* Hoofd en Heer, gelijk *Christus* Hoofd en Heere is in het rijk der genade. En; want daar komt nu alles op neer; *dezelfde betrekking* die in het rijk der genade *tusschen Christus en zijn verlosten* bestaat, bestond op het gebied der zonde *tusschen Adam en zijn verlorenen*.

Zoo alleen heeft heel dit prachtige vijfde hoofdstuk van de Romeinen zin.

Het begint met de juichtaal dat hij en zijn medegeloovigen ondanks al de zonde die hen nog aankleeft, zich toch nu reeds feitelijk als *gerechtvaardigden voor God* gevoelen; en dat wel zóó dat ze metterdaad *vrede* met God hebben. »Wij dan gerechtvaardigd uit het geloof *hebben* vrede met God." Hieruit volgt dat ze dien vrede niet uit of door zichzelven *hebben*, maar door en in dengene wiens rechtvaardigheid hun toegerekend wordt. Vandaar dat er bij staat: »Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede met God *door onzen Heere Jezus Christus*."

En nu gaat het in heel de heerlijke uiteenzetting, door al de stadiën der geloofswerking, tot steeds klimmende heerlijkheid. Eenmaal die gerechtigheid van Christus ons toegerekend zijnde, vloeien nu uit zijn schat ons al de heerlijkheden van zijn genadeverbond toe, en we hebben in hem »de toeleiding", en »het

juichen in de verdrukking" en door »die lijdzaamheid *bevinding*," en alzoo waakt »*de hope*", op, en die hoop keert in haar cirkelloop weer tot den grondslag der eeuwige *liefde* terug, die door den Heiligen Geest uitgestort is in onze harten.

En niet alleen dat uit dit heerlijk Hoofd de schatten des genadeverbonds *voor dit leven*, tot vertroosting onzer ziel, ons in den schoot geworpen worden, maar ook voor wat *na* dit leven komt, zijn we niet slechts gered, maar heerlijk gemaakt, zoodat we roemend en jubelend den dag des toorns, en der wrake Gods tegen kunnen gaan. Immers »gerechtvaardigd zijnde door zijn bloed" is er geen quaestie van, kan er geen geschil over bestaan, of »we zullen door hem ook behouden worden van den toorn."

Dusver loopt dus alles klaar en helder, als het vlieten van wateren die men tot op den bodem doorziet.

Maar nu zij men dan ook eerlijk genoeg, om er onbewimpeld voor uit te komen, dat dit alles ons metterdaad als de schatten van het *genadeverbond* wordt voorgesteld.

Vraagt ge waarom?

Ziehier dan het gereede antwoord.

Ieder stemt toe; en het staat er dan ook zoo duidelijk, dat het niet ontkend kan worden; dat al deze weldaden, schatten, vertroostingen en heerlijkheden ons toekomen, niet uit ons zelf of om ons zelf of door ons zelf, maar eenig en alleenlijk *uit*, *door* en *om Christus*.

Dat staat dus vast. Maar er is tweeërlei manier, waarop ons iets uit Christus toe kan komen. We kunnen namelijk óf optreden als *leden* van *zijn lichaam*;

d. i. als in ons dragende datzelfde leven dat in hem is; één leven met hem levende; met hem lotgemeen.

Of ook we kunnen optreden »als leden van het genadeverbond" waarvan hij het Hoofd is; d. w. z. als in zake van recht en toerekening met hem in één verband staande.

De vraag is dus maar, wat wordt in Romeinen 5 bedoeld? De lotgemeenschap met den Christus als ons *Leven*, dan wel de lotgemeenschap met den Christus als Hoofd van het *genadeverbond?*

En op die vraag nu kan noch mag anders dan in laatstbedoelden zin geantwoord: Romeinen 5 handelt van onze lotgemeenschap met den Christus als ons *Verbondshoofd.*

Waaraan men dat dan zien kan? Wel, uiterst eenvoudig!

Zoodra er van *toerekening* sprake is, hebt ge natuurlijk met een »verbond" te doen, en eerst als het u *toegerekende* later in u wordt uitgewerkt, komt de gemeenschap des *Levens.*

Toegerekend was u de gerechtigheid Christi reeds eer ge krachten des levens in u ontvingt, niet waar? Ja zelfs de personeele overtuiging van deze *toerekening*, die ge door het geloof ontvingt, ging toch altijd vooraf aan het uitwerken in u van hoogere levenskrachten.

De *toerekening* komt dus eer het leven werkt; kan dus geen uitvloeisel van uw levensgemeenschap met den Christus zijn; moest reeds bestaan, eer die levensgemeenschap tot stand kwam; en kan dus geen anderen grond hebben dan in het *genadeverbond.*

Een verbond gaat op zedelijke verplichtingen. Alleen bij een verbond is er dus van *toerekening* sprake. En overmits nu heel Romeinen 5 staat of valt met de *toegerekende gerechtigheid van den Christus*, zoo is het hiermeê dan ook uitgemaakt, dat de Christus hier

voorkomt en toe wordt gejubeld en gedankt als de Middelaar en Borg die in het verbond voor ons optrad, en dus krachtens dat *verbond* een gerechtigheid verwierf, die alleen op grond van dat *verbond* voor toerekening vatbaar was en ons toegerekend wierd.

En plaats daarnaast nu eens, gelijk de apostel er ons in voorgaat en toe uitnoodigt, *den persoon van Adam.*

Ook van Adam wordt gezegd; dit stemt ieder toe; dat zijn doen, zijn overtreding, zijn wetsschending, zijn zonde, *de zaak beslist heeft voor ons.*

Hoor slechts!

In vers 15 heet het: »dat door de misdaad van ÉÉNEN velen gestorven zijn." In vers 16, » dat de schuld is uit ÉÉNE misdaad tot verdoemenis." In vers 17, » dat door de misdaad van ÉÉNEN de dood geheerscht heeft." In vers 18, » dat door ÉÉNE misdaad de schuld gekomen is over alle menschen tot verdoemenis." En in vers 19, »dat door de ongehoorzaamheid van ÉÉNEN mensch velen tot zondaars gesteld zijn."

Daarover verspillen we dus geen woord meer. *Adams doen heeft beslist voor ons.*

Maar hoe nu?

Door physieke lotgemeenschap des *levens* of wel door zedelijke lotgemeenschap des *verbonds*? Korter met kunsttermen uitgedrukt, generatief of solidair? Tusschen deze beide moet gekozen.

Allen nu die het Werkverbond *verwerpen*, moeten nu natuurlijk wel antwoorden: Generatief, d. i. Adams doen besliste voor ons, doordien hij onze stamvader was, en wij dus in physieken zin lotgemeenschap des levens met hem hebben; wat hij *van zichzelven* maakte dat maakte hij tegelijk *ook van ons.*

Een waarheid die we op zichzelf natuurlijk toegeven.

Maar zie nu eens waar ge toe komt; door in *dit* redeverband de zaak uit die lotgemeenschap *des levens* met Adam te verklaren!

Immers hiertoe: 1°. dat Adam dan *geen* voorbeeld van Christus was, om de eenvoudige reden, dat iemand bij wien dan niet de *verbonds*betrekking zou gewerkt hebben, maar uitsluitend de *levens*gemeenschap door afstamming, geen voorbeeld *kan* zijn of heeten van een ander, bij wien juist uitsluitend en bij tegenstelling, van die verbondsbetrekking, van die zedelijke solidariteit gesproken wierd. Iets waarmeê heel Rom. 5 zou vallen. En ten 2°. dat er bij Adam dan noch van *schuld* noch van *toerekening* sprake zou kunnen zijn, daar het wel niemand in den zin zal komen, om van *toerekening* van schuld te spreken, als er *eigen* zonde is, noch ook van *schuld*, als er niets aanwezig ware dan een overgeërfde krankheid der ziele.

Ge hebt dan slechts te kiezen! Of Rom. 5 moet geheel veranderd en verbeterd worden; ôf wel, staat de Schrift en dus ook Rom. 5 voor u onomstootelijk vast, dan moet ook erkend en onbewimpeld uitgesproken: 1°. dat Adam hier, als *voorbeeld* van den Christus, bij hem vergeleken, en met hem parallel wordt gesteld; 2°. dat de Christus hier voorkomt niet als Bezieler en Levensmeêdeeler, maar als diegene *die een gerechtigheid verwierf die ons wordt toegerekend*, d. i. als hoofd van het genadeverbond; 3°. dat óók Adam derhalve niet als levensmeêdeeler, maar als *hoofd van een verbond*, in zedelijk solidair verband wordt voorgesteld; 4°. dat er ook bij Adam van *toerekening* sprake is, natuurlijk niet van genade, maar van *schuld*; en dat alzoo 5°., overmits Adam geen hoofd is van het *genade-*

verbond, en geen hoofd is van het *Sinaïtisch* verbond, door Paulus op niets anders kán gedoeld zijn dan op het *Verbond der werken.*

Bij deze uitkomst nu blijven we staan.

In verdere details verliezen we ons niet. Zelfs hielden we ons met opzet geheel buiten den strijd over de woorden »*in welken* allen gezondigd hebben" het ἐφ' ᾧ van vers 12.

Dat leidt de aandacht slechts af, en is voor het bewijs dat geleverd moest worden, niet strikt noodig.

Ons was het alleen om de parallel tusschen Adam en Christus te doen, die we aldus vonden:

Adam.	Christus.
Hoofd van het verbond der *werken.*	Hoofd van het verbond der *genade.*
*On*gehoorzaamheid.	Gehoorzaamheid.
Absolute bonds*breuk.*	Absolute *volbrenging* van het verbond.
Volstrekte *schuldig*stelling.	Verwerving van volstrekte *gerechtigheid.*
Ondergang in *dood.*	Opstanding ten leven.
Verdoemenis.	Verheerlijking.
Toerekening van deze schuld aan allen besloten in het verbond.	*Toerekening* van deze gerechtigheid aan allen besloten in het verbond.
En *tengevolge* van dit toerekenen inkoming van de zonde; bezwijking onder den dood; en wegzinking tot de verdoemenis.	En *tengevolge* van dit toerekenen inkoming van de genade; uitstorting van het leven; en uitbrenging tot heerlijkheid.

Aldus loopt de donkere lijn van zonde, dood en doem *benedenwaarts;* en evenwijdig daarmede de heerlijke lichtlijn van gerechtigheid, genade en leven *opwaarts.*

Niet eerst van Sinaï af rekenende, als gold het alleen Israël, maar wel terdege met het aanvangspunt in het paradijs zelf; als rakende een iegelijken mensch.

XI.

HET PROEFGEBOD.

> Doch eer het geloof kwam, waren wij onder de Wet in bewaring gesteld, en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden. Zoo dan de Wet is onze tuchtmeester tot Christus.
>
> Gal. 3 : 22.

Van verder *bewijs* voor het bestaan van een Verbond der werken onthouden we ons. Artikelen als de onderhavige zijn geen afgewerkte godgeleerde verhandelingen en maken dus ook geen de minste aanspraak op volledigheid. Ons doel is alleen maar, om, met het Woord Gods in de hand, duidelijk te maken, hoe roekeloos en lichtvaardig de belijders des Heeren in onze dagen verworpen hebben, wat onze vaderen onder veel strijd en worsteling veroverden; hoe leeg, hol en oppervlakkig de kennisse der waarheid in de gemeente dreigt te worden, als men deze principale stukken aan de vergetelheid prijs geeft; en hoe broodnoodig het voor de getuigen des Heeren in zijn ge-

meente is, dat ze het dieplood weer zinken laten tot op den grondslag van het diepst liggend fundament.

Maar dit is ons dan ook genoeg; en, mits de ergerende oppervlakkigheid en stuitende onnadenkendheid een einde neme, hangen we volstrekt niet aan een woord en staan we volstrekt niet op het gebruik van eenigen geijkten term. Vindt men den naam van Werkverbond min schoon en spreekt men liever van het »Oorspronkelijk Paradijsverbond", ons wel, mits men de zaak maar de zaak late.

D. w. z. het moet een *verbond* blijven, en er mag dus niet van gemaakt, dat de oorspronkelijke mensch krachtens zijn schepping in zulk een conditie tot God stond, dat hij door werken verdienen en door verdienste leven zou. Neen, het *verbond* waarvan we handelen is niet een stilzwijgende natuurwerking, maar een verhouding die door God Almachtig *na* de schepping door opzettelijke onderhandeling met den mensch is tot stand gekomen. Daarom mijden we dan ook de anders wel gebezigde uitdrukking van *natuur*verbond, omdat dit aanleiding geeft tot misverstand.

Want dit voelt men toch immers, dat men om den mensch na zijn schepping uit zijn *onvrijen* in zijn zedelijk *vrijen* toestand te laten overgaan, een opzettelijke afzonderlijke daad Gods niet missen kan.

De mensch na zijn schepping bevond zich als een willoos wezen in de alomvattende mogendheid van zijn almachtigen, majestueuzen Souverein. Hoe zou er dan een gevoel, een besef van vrijheid, van eigen verantwoordelijkheid, van zedelijken plicht in hem ontwaakt of opgekomen zijn, indien God de Heere dit in hem sluimerend besef niet zelf had opgewekt? Eerst door-

dien God den mensch aansprak, als één met wien Hij, God, onderhandelen wilde, kon in den mensch opleven het besef, dat hij zelf een zelfstandig leven bezat.

Zonder intreding van een opzettelijk gesloten verbond, blijft dus alles bij Adam een verzinken onder de verpletterende majesteit van den almogenden en alomtegenwoordigen God; en eerst doordien die Almachtige hem zelf tegenover zich plaatst, komt er in den mensch een gevoel, een besef, een wetenschap van verantwoordelijkheid voor roeping en plicht.

Daar gaan we dus nooit van af. Het Verbond der werken lag niet steelsgewijs in de schepping van den mensch, maar kwam door opzettelijke bondssluiting ná de schepping tot stand.

En evenzoo moet men de zaak de zaak laten, en dus niet wat een *verbond* was verflauwen of verzwakken door het te verwateren tot een bloote belofte.

Een belofte toch is *met* of *zonder* bedingen.

Zegt men nu, het was een belofte *zonder* bedingen, dan springt het toch in het oog, dat men op den paradijstoestand in den staat der rechtheid overbrengt, wat alleen denkbaar is, als genade en erbarming tegenover den staat der zonde.

En zegt men: Neen, maar een belofte *met bedingen*, dan vragen we wederom met »aangenomene" of »*niet* aangenomene" bedingen? Antwoordt ge nu: »Een belofte met bedingen die Adam *niet aannam*", dan begaat ge natuurlijk de fout, om u in den nog onzondigen Adam reeds opstand en verzet tegen den wille Gods te denken. En zegt ge, zelf hiervan het ongerijmde inziende: »*Neen, maar een belofte met bedingen die Adam aannam!*" — welnu, dan twisten we over woorden niet, maar

vragen toch met dringenden ernst, waarom men de waarheid dan nog langer tegenspreekt? Of is dan soms »een *verbond*", en »een conditioneele belofte, waarvan de bedingen zijn *aangenomen,*" niet precies hetzelfde, als twee druppelen waters het ééne aan het andere gelijk?

Hiermeê in verband staat nog iets anders.

Er zijn er nog altijd, die over het onbeduidende van die snoeperij in het paradijs, zooals ze zeggen, niet kunnen heenkomen, en zich nu inbeelden, dat het Werkverbond iets aparts is, dat eigenlijk met het verbod, om van den boom der kennisse te eten, niets te maken heeft. Hoe, weten we zelven niet, maar ze stellen zich dan voor, dat de sluiting van het Werkverbond daar achter ligt, en dat het dus slechts een onderstelde gebeurtenis zou zijn, waarvan ons niets wordt bericht.

Dit nu is volstrekt misgezien.

Onder de sluiting van het Werkverbond verstaat men wel terdege die in Genesis 2 en 3 tamelijk uitvoerig meêgedeelde daad Gods, die betrekking heeft op den boom der kennis.

Men moet het zich niet voorstellen, alsof God de Heere eerst een Werkverbond met Adam gesloten had op den grondslag van de Tien geboden, en eerst daarna, toen dit verbond alzoo tot stand was gekomen, alsnu dit proefgebod gaf, om eens te zien of Adam zijn verbond hield. Dat zou geheel tegen de geschiedenis ingaan, en *deels* in Genesis 2 en 3 iets indragen, wat er niet in voorkomt, *deels* den eigenlijken zondeval verkleinen tot een op zich zelf staand geval. Neen, de oplegging van het proefgebod met de daaraan verbondene conditiën, die Adam aannam, is *zelve* de slui-

ting van het Werkverbond en juist daarom is het zoo onbegrijpelijk, hoe men maar aldoor zeggen kan, dat er in het paradijsverhaal niets van staat.

Het Verbond der werken bestond juist uit de overbekende stukken: 1. het verbod: »gij zult niet eten van dien boom"; 2. de belofte: »door dat beding te houden, wint ge als loon het eeuwig leven"; 3. de bedreiging: »door dit beding te schenden, haalt ge over u den eeuwigen dood"; en 4. de aanvaarding van het beding door Adam, om alzoo naar het eeuwige leven te grijpen.

Dat deze overeenkomst niet een voorbijgaand of tijdelijk iets kon zijn, blijkt uit het »loon des *eeuwigen* levens." *Eeuwig* leven is toch het hoogste, altoos stand houdende, waar niets bij kan. Een zaak, waarop God het »eeuwige leven" stelt, is en moet dus wel zijn de altoosdurende, alles afdoende, eeuwig geldende zaak. Zoodat de uitvlucht, om er iets tijdelijks in te zien, door dat loon van het *eeuwige* leven volstrekt is afgesneden, niet *kan* opgaan.

En even klaar en duidelijk blijkt uit den samenhang, dat deze overeenkomst volstrekt niet alleen met den persoon Adam gesloten was, maar dat men in het paradijs zeer goed had begrepen, dat God de Heere dit verbond in Adam met *heel het menschelijk geslacht* aanging.

Vraagt ge, waaruit dit dan valt op te maken, vergelijk dan slechts Gen. 2 : 16 met Gen. 3 : 2, 3.

Immers in Gen. 2 : 16 lezen we uitdrukkelijk, dat de Heere God het verbondsverbod niet aan Adam en Eva, maar *alleen aan Adam* oplegde. Er staat toch letterlijk: »En de Heere God gebood den mensch,

zeggende: van alle boom dezes hofs zult gij (*enkelvoud*) vrijelijk eten; maar van den boom der kennisse des goeds en des kwaads daarvan zult gij (*enkelvoud*) niet eten, want ten dage als gij (*enkelvoud*) daarvan eet, zult gij (*enkelvoud*) den dood sterven."

Niet *gijlieden*, maar »gij" in het *enkelvoud*, tot *één* persoon, en niet tot twee gezegd.

Nu blijve het hierbij geheel onbeslist, of Eva destijds reeds bestond. Onze overzetters oordeelden van *ja*. Wij laten het daarbij. Maar hoe men dat ook opvatte, voor wat we willen aantoonen, maakt het geen verschil.

Bestond Eva reeds, en sprak God de Heere toch alleen Adam in het enkelvoud aan, dan is dit voor ons doel geheel hetzelfde of God met Adam dit verbond sloot, eer Eva er was.

Immers het feit staat vast, dat het verbond met *één* persoon in het *enkelvoud* en wel met *Adam* gesloten werd.

En wat lezen we nu in Gen. 3 : 2, 3? Dit, dat Eva ditzelfde, aan Adam alleen gegeven, verbod op zichzelve met volkomen gelijke kracht toepast. Ze zegt toch tot de slang: »Van alle boom dezes hofs zullen *wij* eten, maar van de vrucht des booms die in het midden van den hof is, daarvan heeft God gezegd: Gij (*meervoud*) zult van die niet eten, noch die aanroeren, opdat gij (*meervoud*) niet sterft."

Verbindt nu in uw gedachten, die twee opmerkelijke omstandigheden: 1°. dat God de Heere uitsluitend aan Adam het verbod en dus ook het verbond geeft; en 2°. dat Eva nochtans als van een geheel vanzelf sprekende, onbetwistbare en volmondig door haar toegestemde en dus ook aan Adam bekende zaak, er van spreekt, dat dit aan Adam gegeven verbod (en dus

ook verbond) *ook voor haar van even gelijke geldigheid is*, — en immers, wat bewezen moest worden, *is* bewezen. Dit namelijk: dat Adam uitnemend wel geweten heeft, dat dit verbod en verbond niet alleen zijn persoon, maar door en in zijn persoon al wat mensch heette of heeten zou, evenzeer aanging.

Er is dus niets zwevends of onzekers in deze verbondssluiting. Het was wel terdege een aparte onderhandeling. Er werd een gebod op conditie van leven en een verbod op conditie van dood gegeven. Door den aard van het *eeuwige* leven dat als loon werd voorgesteld, wist Adam, dat het niet maar een tijdelijke afspraak, maar wel terdege de voor *eeuwig* beslissende zaak was. Dat het niet hem alleen, maar al wat mensch heette of zou heeten, aanging, blijkt duidelijk uit vergelijking van Gen. 2 : 16 met Gen. 3 : 2, 3. En te onderstellen dat Adam de bedingen had afgeslagen of *niet* toegestemd, wordt weersproken zoo door Eva's gesprek met de slang, als doordien Adam zich na den val hiermede *niet* verontschuldigt; en zou bovendien in Adam een onwil tegenover God stellen, die vóór den val ganschelijk ondenkbaar is.

Het eenige waarop men dus heeft te letten, is dat in dit proefgebod als in een kern *heel de wet Gods* inzat. Daarom hebben we vroeger reeds aangetoond, hoe letterlijk *alle* geboden in dit ééne proefgebod besloten lagen. Maar moet er nu nog in de tweede plaats, op het voetspoor van Augustinus en Calvyn, op gewezen, hoe dit gebod kort en goed de quaestie stelde: *Gods wil* boven en uw *lust* onder! of wel: Gods wil *opgeofferd* aan uw lust! Het proefgebod raakte dus niet slechts, maar *was* zelf de tegenstelling tusschen *God*

en ons *ik*, d. i. tusschen den *wil* des Heeren en den *wil* van het het creatuur.

Nu onderwijst, gelijk men weet, de Heilige Schrift ons »dat de mensch van nature de wet in zijn consciëntie heeft." Zelfs van den gevallen heiden leert de apostel, »dat zij het werk der wet betoonen geschreven in hunne harten, hun geweten medegetuigende" (Rom. 2: 15).

Ge moet dus óf in den nog onzondigen Adam minder stellen dan in den afgodischen zondaar, óf wel het moet ook voor u vast staan, dat »Adam het werk der wet gescheven had in zijn hart."

Is nu Gods wil en dus ook zijn wet onwankelbaar, dan kan God de Heere op Sinaï, vijftienhonderd jaren na de schepping, geen anderen wil of wet aan Israël hebben geopenbaard, dan Hij aan Adam openbaarde in zijn innerlijk bestaan.

En zoo verkrijgen we dus, dat Adam, in welken kinderlijken en bij zijn toestand passenden vorm dan ook, *dienzelfden wil Gods* kende, die in Sinaï's wet sprak; en dat het proefgebod volstrekt niet alleen op een vruchtje van een tak van een enkelen boom sloeg, maar wel terdege heel dien *wil Gods*, en dus zijn *heilige wet* raakte.

Voegt men daar nu bij, dat, heel de Schrift door, twee wegen des levens voorkomen, de *ééne* voor den werker door verdienste, de *andere* voor den geloover door genade; en het dus niet anders kan, of ook Adam *moet* in den staat der rechtheid in één van deze twee wegen hebben gestaan; — dan zou men óf moeten aantoonen dat Adam in den staat der rechtheid uit genade had geleefd, óf, kan men dat niet, omdat het onzin zou zijn, dan staat het hiermeê ook vast, *dat*

hij op dien anderen weg stond, en dus als werker ging op verdienste.

En dit nu, in verband gebracht met wat we boven van het paradijsverhaal zagen, levert alzoo een vasten en volkomen toereikenden grond op, om in naam der Heilige Schrift, en als uit haar ingewand, tot de gemeente van Christus de belijdenis te brengen, dat God de Heere met Adam een verbond in het paradijs sloot van door *werken*, naar *verdienste*, op *'s menschen* roem, te komen tot een *eeuwig* leven.

En nu, wie gevoelt niet voor Hem, die alle ding om zich zelfs wille schiep, de onbeschrijflijke liefde der toewijding, die in de aanbieding van zulk een verbond school? 1)

---

1) Met de bestrijding van een enkel punt in onze artikelen door een „beroemd, maar anoniem godgeleerde" in het *Wageningsch Weekblad* kunnen we ons niet inlaten. Het vizier op, of we weigeren de lans te kruisen. Bovendien deze „beroemde maar anonieme godgeleerde" wil „Adams misdaad" zachter kleuren, maar vergeet dat hij alzoo „Gods straffende daad" te kort doet schieten in gerechtigheid. Een theoloog, dunkt ons zoo, moest anders altijd *voor God* pleiten *tegen den mensch*, en niet omgekeerd!

XII.

ONZE TOEGEREKENDE SCHULD.

De schuld is uit ééne misdaad tot verdoemenis. Rom. 5 : 16.

En vraagt men dan nu ten slotte, welke vrucht deze belijdenis voor de eere Gods en het leven onzer ziel afwerpt, dan luidt ons antwoord: dat God gerechtvaardigd wordt en gij neergeworpen in u zelven. Is er geen verbond met Adam gesloten; was er dus geen trouwbreuk; en is er der halve ook geen toerekening van overgeërfde schuld, dan, het spreekt vanzelf, loopt óf ons gepeins, gelijk bij verre de meesten lichtzinnig en onnadenkend over de erfzonde heen, — *of* wel komt ons hart er tegen in opstand, mort en werpt eigenlijk de schuld van ons terug op God.

Men zegt dan: »Wat kan ik er tegen? Ik ben geboren zooals ik nu eenmaal geboren werd. Mijn vader was geestelijk krank en onrein; zoo geestelijk krank en dus onrein was ook mijne moeder; beiden waren behept met een erfelijke krankheid, met een aanstekelijke zielsziekte veel erger dan de melaatschheid. Wat wonder

is het dan, dat ik, *hun* kind, krank uit deze kranken, onrein uit deze onreinen, geboren ben, hun kwaal overerfde, en nu even krank, doodelijk besmet, omloop; gedoemd om óf kinderloos te sterven, óf kinderen te telen even onrein en besmet als ik zelf ben."

En al zegt men het dan niet, dan denkt men er toch bij: »Wat heeft God de Heere nu voor recht, om mij dát als schuld aan te wrijven? mij deswege uit te werpen? en mij op grond van die doodelijke besmetting tot een prooi te stellen van verdoemenis en hel? Welk een God is deze? Onder menschen is een besmet geboren kind een voorwerp van diep medelijden! En hier zal een God zijn, dien ge mij als den Erbarmer, als den God van alle genade en liefde kennen leert, die, na mij aldus in het leven te hebben geroepen, alsnu tot mij zegt: Zijt ook gij weer zulk een besmette, vind Ik ook aan u weer die onreine vlekken die mijn ziel haat! Weg dan met u ten verderve! Ook voor u mijn vloek! In ernste, ligt dan de vraag niet voor de hand: Heere, koos ik dan mijn ouders; *nam* ik dan die smet, of is ze mij *opgelegd?*

Dit maakt dan ook, dat men op dat halve standpunt naar een uitweg zoekt, om aan de klem van die innerlijke gedachte te ontkomen; een uitweg, dien men op tweeërlei wijs meent gevonden te hebben.

Vooreerst door te zeggen: »Dat wat ge zonde noemt, is eigenlijk geen zonde, maar slechts onontwikkeldheid!" Een uitweg, die evenwel bij den derden pas reeds doodloopt op het feit, dat hiermeê alle recht tot straf, ook voor den burgerlijken rechter zou wegvallen; een voorslag dan ook door niemand aangedurfd.

En ten tweede, door, gelijk Dr. Doedes, zich de

zaak ongeveer aldus voor te stellen: »Men wordt wel onrein en zondig van aard geboren; maar die erfsmet of erfzonde stelt op zichzelf een mensch niet schuldig. Schuldig wordt hij eerst, indien hij krachtens dien zondigen aard nu zelf zonde bedrijft. Wel komt een zondaar zonder bekeering niet in den hemel, maar dit is niet om zijn schuld, maar alleen, omdat het onreine in den reinen hemel niet *kan* ingaan." Een uitweg, die, hoe goed ook bedoeld, toch naar niets beters dan den doolhof leidt. Want wat doet het er toe, of een creatuur verloren gaat, om zijn schuld of om zijn onreinheid! Ge noemt hem dan *niet* schuldig. Aldus *on*schuldig. Maar, eilieve, waar blijft dan de gerechtigheid van den rechtvaardigen God, die dan naar uw zeggen den *on*schuldige in het verderf stort? Hoeveel hooger staat dan de Schrift niet, die van een God predikt, die juist omgekeerd, den *goddelooze* rechtvaardigt.

Hoe men het ook wende of keere, men komt dus uit de strikken en knoopen niet uit, zoolang men de schuld *op de zonde* laat volgen, in plaats van omgekeerd de zonde *op de schuld*.

Denk u, om het verschil tusschen die beide in te zien, een kind, dat geen verlof van zijn vader kon krijgen om uit te gaan en toch uitging. Waar ligt nu bij dat kind de *schuld* en waar de *zonde*? Zijn zonde is natuurlijk het feit zelf, het kwaad, dat hij bedreef, zijn uitgaan in weerwil van 's vaders verbod. Maar zijn schuld? Och, die lag immers dieper! Die was er immers al, toen hij, nog in huis, nog eer de deur geopend werd, in zijn hart met zijn vader brak, ontviel aan zijn kinderlijke trouw en het onzalig besluit tot zondigen in zijn binnenste nam. Want indien nu eens

de vader vroeger thuis ware gekomen en zoodoende het uitgaan feitelijk belet had, dan ja, dan was de zonde van uitgaan niet bedreven geworden, maar ware het kind dan niet even *schuldig?*

Onbewust drukt ook ons volk dit zelfs in zijn *taal* uit, door *schuld* voor *oorzaak* te nemen. »Daar is me ziekte schuld van!" zal de lijder zeggen, die door ongesteldheid belet werd zijn arbeid op den bestemden tijd te voltooien; waar natuurlijk volstrekt niet in ligt, dat zulk een ziekte ondeugend was, maar alleen, dat die ziekte *oorzaak* werd van het niet gereed komen. »Daar is het weder schuld van!" zegt een zeeman, die te laat uit zee komt; wederom niet meenende, dat het weder zondig was, maar alleen dat het *de oorzaak* was van zijn later binnenloopen. En dat is zoo niet alleen in onze taal, maar in bijna alle talen. In het Grieksch is het woord *aitia* d. i. schuld, zelfs het gewone woord voor *oorzaak*.

Men beginne dus met weer naar ouden trant *schuld* en *zonde* in de juiste verhouding tegenover elkander te stellen. »Zonde" heet het kwaad tegenover de *heiligheid*; »schuld" tegenover de *gerechtigheid* Gods. In het wezen der zaak zijn ze dus onafscheidelijk, en is alle schuld zonde en alle zonde schuld, eenvoudig, omdat de heiligheid en de gerechtigheid in God wel onderscheiden, doch niet scheidbaar zijn, maar in zijn eeuwig Wezen saâmvallen. Maar maakt men, naar de behoefte van onze beperkte natuur tusschen die beide een zekere onderscheiding, 'tzij in tijdsorde, 'tzij in hoedanigheid, 'tzij in oorzakelijk verband, dan kan nooit de schuld op de zonde volgen, maar is het omgekeerd de schuld, die de zonde voortbrengt.

Onze Catechismus zegt zoo treffend juist, dat er in het paradijs bij Adam eerst *afval* was en toen *ongehoorzaamheid*. Welnu in dien *afval* nu stak juist de schuld. Die *afval* was het innerlijk verborgen feit, toen Adam in het diepst zijner ziel met God brak. D. w. z. toen hij, erkennende de rechte verhouding waarin hij tegenover den Eeuwige stond, alsnu het recht Gods inboog, de gerechtigheid opzij wierp, en wat naar recht hem niet toekwam, nam. Eerst ging het dus tegen het recht, tegen de gerechtigheid in; eerst kwam de afval van en het breken met God in het hart, en eerst daarna kwam uit deze schuld de zondige daad voort, die in de overtreding van het proefgebod als ongehoorzaamheid aan Gods wil en schending van zijn heiligheid openbaar werd.

En dit is natuurlijk. Want zie, als God den mensch tot aanzijn roept, dan is die mensch eerst gebonden in de goddelijke mogendheid en dus onvrij. Bij dezen onvrije nu is er van recht geen sprake, komt de gerechtigheid Gods dus niet in aanmerking, en kan niet overtreden worden met schuld; eenvoudig, omdat het zedelijk leven in dezen natuurmensch nog niet ontwaakt zou zijn.

Vrij wordt zulk een natuurwezen dus eerst doordien God zelf een tweede daad doet, de daad om hem vrij te maken, hem een zelfstandig bestaan te geven, hem rechten toe te kennen, aldus in een verhouding van gerechtigheid tegenover hem te treden, en dusdoende eerst de *mogelijkheid* te doen geboren worden, dat hij óf dit recht *houdt* óf dit recht *breekt*.

En dat nu juist is het, wat we in het paradijs gebeuren zien. Eerst schept God den mensch en blaast in zijn neusgaten den adem des levens; en nu zijn in

dezen naar den beelde Gods geschapen mensch, wel alle krachten des zedelijken levens *aanwezig*, maar hij zelf is zich van zijn vrije, zedelijke positie tegenover den Heilige nog niet *bewust*. En daarom komt er nu een tweede daad Gods, die alsnu de daad van 's menschen schepping completeert. De daad namelijk, dat God met Adam, »als een man met zijn broeder" gaat handelen, hem hierdoor zijn persoonlijke wilsvrijheid tot bewustzijn brengt, hem *zijn* rechten doet gevoelen tegelijk met de rechten, die God op hem heeft, en aldus juist door de verbondssluiting de scheppingsdaad voltooit.

Zonder die verbondssluiting zou er in den zondeval dus slechts een van God afgaande levensrichting te constateeren zijn, die zich eerst van achteren als een ingaan tegen Gods wil openbaren kon. Maar nu er vooraf verbondssluiting plaats greep; nu dus eerst het zedelijk bewustzijn in volle kracht opgewekt was; en Adam zich als *rechthebbende* had leeren kennen tegenover een God, *die rechten op hem had*, nu was het overtreden feitelijk onmogelijk, tenzij er eerst in het diepst der ziel schending van *trouw*, *bonds*breuk, *rechts*krenking, en dus in vollen zin *afval*, en, in dien afval, *de schuld* was tot stand gekomen.

Voor ons, die nu uit Adam geboren, destijds in zijn lendenen verborgen waren; voor ons, in wie dezelfde mensch naleeft, die in Adam vóór ons leefde; voor ons, die met Adam in éénzelfde rechtsverband tegenover dienzelfden God staan; en onder hem als ons geslachts- en verbondshoofd tot één zedelijk organisme verbonden zijn; voor ons is het zoomin als voor hem, de principale vraag, of we feitelijk onrein

zijn, maar is de alles beheerschende quaestie, of onze ziel van haar allereerste ontwaken tot zelfbewustzijn zich ooit gevoelde anders dan in een staat van *afval*, van *rechts*krenking, van *schending* van trouw en *bonds*breuk, m. a. w. of er beschuldiging, aanklacht, verwijt, dan wel *heilige vrede* in ons is waargenomen.

En kan hierop het antwoord niet anders luiden, dan: *Nooit*, — dan brengt mijn eigen zielsleven het bewijs immers met zich, dat ik wel degelijk deel en part heb aan de oorspronkelijke bondsbreuk, trouwschending en rechtskrenking van hem, die onder alle menschen alleen, ja waarlijk een moment, al was het ook maar een kort oogenblik, dat heerlijk, zalig besef, van heiligen vrede, zonder aanklacht en zelfverwijt *gekend heeft*, t. w. van Adam. Dat alzoo ik zelf afviel in zijn afval; schuldig werd in zijn schuld; en dat wel, omdat er nu blijkt te bestaan, wat ik eerst volstrekt niet vermoed had, t. w. een *gemeenschap*, een *solidariteit*, een organische *samenhang* óók op het gebied des zedelijken levens.

En dat vermoeden nu staaft Gods Woord, licht het toe en werpt het in al zijn ontzettendheid op mijn ziel.

Ja, waarlijk zegt de Heere uw God nu tot u, Ik schiep u niet als losse parelen aan een snoer, om eerst daarna tot een snoer u saâm te rijgen, maar uw God schiep u in elkander, al doorgaande tot op den allereersten mensch. En gelijk nu de cellen van een plant ineenzitten en alle in kiem in de zaadkorrel besloten lagen, zoo ook was o, mensch, uw geslacht. En die gemeenschap die mijn goddelijke beschikking en hoog bestel u inschiep, schiep Ik u niet alleen in naar den vleeschelijken saâmhang der geslachten, maar ook voor

uw zedelijke wilswerkingen. Het is van mij uw God al één recht tegenover al wat mensch heet, en één recht dat Ik aan al wat mensch heet, schonk tegenover Mij. De menschheid was één. Er kon niet één uitvallen en de anderen staan blijven. Eén en lotgemeen viel met één het alles, omdat die ééne aller aanvang, aller grondtype, aller geestelijk hoofd en zedelijke koning was. En of gij o, mensch, u nu al inbeeldt, dat het zedelijk leven wel stuk voor stuk gaat, alsof ieder slechts zijn eigen rekening zou hebben, wat zou dit veranderen aan *mijn* bestel? Schiep Ik, uw God, dan ook het zedelijk leven niet, en stond aan Mij dan niet het onwraakbaar en onbetwistbaar recht, om de ordinantiën voor dat zedelijk leven alzóó te stellen en alzóó ineen te zetten, als dat mijn Majesteit eischte, uit mijn goddelijk Wezen voortvloeide en door mijn ondoorgrondelijke wijsheid was bepaald? Zonder verbond is er geen zedelijk leven; en mijn verbond omsluit allen saâm! Wie zijt gij dan o, mensch, dat ge *mensch* zijnde, aan des *menschen* schuld u onttrekken woudt? Ik, uw God, reken ze u toe!"

Erfschuld dus. Niet als schuld die volgde uit en kleefde aan de erfzonde. Maar een schuld, die zelve geërfd is; die wij in Adams trouwbreuk zelf aangingen; en op wier aanhoorigheid aan ons we zelf het zegel hebben gezet van het eerste opwaken van ons zedelijk leven af.

Een toegerekende schuld, en daartegenover de anders even onverklaarbare toerekening van Christus' gerechtigheid; en dientengevolge ook in den weg der zaligheid niet onze goede werken, maar die toegerekende

gerechtigheid, de wezenlijke en eenige kracht, die het doet en er ons brengt.

Wie zal dan nog zeggen, dat deze Verbonds-quaestie slechts een bijzaak geldt?

Een bijzaak voor u ja, die de basis van ons Christelijk geloof verlaat en weer terug zinkt in de ellendige diepten van werkheiligheid, waaruit Luther door Gods genade zoo heerlijk opkwam, toen hij de *rechtvaardiging weer greep door het geloof.*

Maar geen bijzaak, neen waarlijk, voor een iegelijk belijder des Heeren, die den moed heeft om het uit te spreken: »Met die toegerekende gerechtigheid Christi ben ik er; nu reeds, om zoo den hemel in te gaan; al werd mij de tijd afgesneden om ooit eenig goed werk meer te doen; maar omgekeerd, zonder die toegerekende gerechtigheid, dan ga ik voor eeuwig de hel in, ook al leefde ik nog honderd jaren en al sloofde ik al die honderd jaren mij in weldadigheid en zelfopoffering af."

En nu weten we wel, dat dat geloof aan de toegerekende gerechtigheid er bij ons geslacht uit is; uit voor verreweg het grooter deel ook bij de zich noemende orthodoxen; ja, zoo er uit, dat zelfs de teederste kinderen Gods eigenlijk aan de volle, heerlijke, zalige vertroosting van dat diepe mysterie ontzonken zijn; maar wel verre er vandaan, dat dit oorzaak zou zijn, om er van te zwijgen, moet dit ons veeleer aanzetten en uitdrijven, om er dapperlijk op aan te dringen. Op aan te dringen in den gebede, of God de Heere het ons door zijn genade zelf dierbaarder aan de ziel mocht maken; er op aan te dringen in de prediking, opdat het volk Gods leere inzien, dat het er nog niet is, maar

er komen moet; en er op aan te dringen niet minder bij de meer doorvloeiende broederen, of we in liefde tot hun ziel getuigende, onze broederen winnen mochten voor een zooveel heerlijker en vaster en vertroostender geloof.

Schuldbesef ontbreekt! klaagt een ieder in onze dagen. De prediker zegt wel: Voel u zondaar voor God! maar de ziel klaagt: Ik kan er dit gevoel toch niet in tooveren!

o, Schreiend waar!

Neen, dat *kunt* ge ook niet, mijn broeder! Meer nog, langs den weg, waarop gij dat zoekt, komt dat schuldbesef ook nooit.

Want immers *God rekent anders.* Hij rekent niet maar meê die *uitingen* van zonde in uw persoonlijk bestaan, maar Hij *rekent u ook toe* de principale schuld van trouwschendig, rechtskrenking en bondsbreuk.

En nu kan het toch immers wel niet anders, of als gij anders rekent dan God rekent, dan kunt ge niet uitkomen. Ja, dan is het begrijpelijk zelfs, dat gij nog bij u zelven prevelen durft: *'k Houd over!* als God u in de ziel toornt: » *Gij hebt een oneindig tekort!*"

XIII.

STEEDS MEERDER LICHT.

Bewaar het pand u toebetrouwd.
1 Tim. 6 : 20.

Nog een laatste bedenking bleef te weerleggen. Men wierp ons namelijk tegen dat het dogma van het Verbond der werken een nieuwigheid was van zeer late vinding, een godgeleerde spitsvondigheid, gelijk een »anoniem maar beroemd godgeleerde" in zeker weekblad zich ontvallen liet: een godgeleerde spitsvondigheid van de tweede helft der voorgaande eeuw.

Nu zien we metterdaad niet in, wat hiermede, stel het ware zoo, tegen de deugdelijkheid van dit leerstuk zou gezegd zijn.

Men wil toch immers geen versteende belijdenis; men erkent met ons, dat de Heilige Geest na 1619 volstrekt niet ophield te arbeiden in de gemeente; en dient dus toe te geven, dat zeer wel in het laatst der voorgaande eeuw in duidelijker licht kon zijn geplaatst, wat vóór dien tijd nog slechts in nevelen gezien was.

Stel dus al de heerlijke belijdenis van het eerste

paradijsverbond ware door de oude kerk en die der Reformatie nog niet uit den schat des Woords opgedolven, maar eerst in de voorgaande eeuw aan de gemeente des Heeren geopenbaard, wat zou hiermeê tegen de waarheid van dit leerstuk zijn ingebracht?

Wij voor ons althans staan vast en onwrikbaar in het vertrouwen, waar in de dagen der Hervorming reeds Johannes à Lasco zoo schoon getuigenis aan schonk, toen hij schreef: »Ik zou mij de bedeeling des Heiligen Geestes al zeer doodsch moeten denken, indien ik aan dien Leeraar en Trooster der gemeente den pas wilde afsnijden, om ook in later eeuwen nog inzichten in het heilgeheim te openbaren, die de gemeente uit vroeger tijd of uit de dagen van mijn eigen leven nog niet zoo ontvangen had."

Er is ontwikkeling ook in de kennisse der waarheid. Niet die averechtsche ontwikkeling, die onder den valschen naam van wetenschap, loswrikt en afbreekt wat vast stond, maar wel die deugdelijke ontwikkeling die voortbouwt op het eens gelegde fondament en steeds hooger de muren van het gebouw der waarheid rijzen doet. En ons gereformeerde volk, wel verre van aan die gestadige verlichting des Heiligen Geestes den weg af te snijden, dringt veeleer ten ernstigste op voortarbeiden in het heiligdom der waarheid; slechts protesteerend en zich met alle macht verzettend, tegen een dusgenaamd kweeken van de plant, waarbij men begint met haar de wortelen uit den vasten levensbodem los te trekken.

Het zou ons dus niet in de minste ongelegenheid brengen, ook al ware het dat deze »anonieme maar beroemde godgeleerde" ten dezen een getuigenis naar

waarheid had gegeven; en slechts de beroemdheid zou met reden in twijfel mogen worden getrokken van een godgeleerde die, en dat nog wel anoniem, zoo *onwetenschappelijk* dorst oordeelen.

Maar wat voor ons de zaak nog eenvoudiger maakt is, dat er van zijn beweren hoegenaamd niets aan is.

De belijdenis toch van het eerste paradijsverbond is zoo weinig een vrucht van latere ontwikkeling, dat ieder bezitter van onze Statenvertaling o. a. in de voorrede op het Nieuwe Testament, die in 1635 gereed was een zeer eenvoudige, volledige en heldere uiteenzetting van de leer van het Werkverbond vinden kan; en moeielijk maken we er ons een begrip van, hoe de redacteur van bedoeld weekblad zich zulke ondoordachtheden in zijn kolommen liet plaatsen, daar hij zelf uit zijn eigen Statenbijbel toch beter was geleerd.

En zelfs bij die Statenvertaling hoeven we niet te blijven staan. Reeds de eerste gereformeerde theologen toch die in Nederland lang vóór de Dordsche Synode aan de Leidsche Academie geschitterd hebben, zijn in de belijdenis van dit paradijsverbond zóó omstandig, zóó uitvoerig en zóó duidelijk, dat men geen woorden weet te vinden, om er zijn verbazing over uit te drukken, dat men een godgeleerde nog beroemd noemt, die, vlak tegen de waarheid der historie in, zulk een onjuist en onhoudbaar getuigenis dorst geven.

Dan is men in Schotland toch nog beter op de hoogte. Althans toen onlangs in het maandschrift *The catholic presbyterian* het Verbond der werken ter sprake kwam, wist men in het hooge Noorden nog zeer duidelijk aan te toonen, hoe de Schotsche godge-

leerde Rollock reeds in 1563 een opzettelijke uiteenzetting van het Werkverbond aan de gemeente gegeven had.

En nog meer dan thans de Schotsche godgeleerden wist er in de vorige eeuw onze ă Mark van, die met de stukken er bij heeft aangetoond, hoe reeds de oudste Christelijke kerk deze onze zelfde belijdenis gekend en beleden heeft.

Hij verwijst daartoe o. a. naar Hieronymus, die met zoovele woorden schrijft; »In de bekende woorden van Hosea verklaart Jehovah dit: Israël heeft Adam nagebootst, met dien verstande, dat gelijk Adam *mijn verbond in het paradijs heeft gebroken* zij dit in het land Kanaän hebben gedaan, en daar, *dat is in het paradijs*, hebben ze allen tegen Mij overtreden in gelijkheid der overtreding van Adam."

Augustinus schreef even kras (*de Civitate Dei* c. 27): »Behalve van het Oude en Nieuwe Testament, bericht ons de Schrift van nog vele andere verbonden. *Het eerste verbond* namelijk is datgene hetwelk met den eersten mensch is gemaakt, toen hem gezegd wierd: *daarvan zult gij niet eten.* Want indien zelfs het kleinste wicht, gelijk we allen belijden, als zondaar krachtens de erfzonde geboren wordt, dan spreekt het toch vanzelf, dat ze als zondaars ook een wet hebben overtreden, wat niet anders kan geschied zijn dan in het paradijs."

Niet anders dan Cyrillus van Alexandrië reeds in zijn commentaar op Hosea 6 : 7 had verklaard, dat de daar voorkomende woorden wel terdege te verklaren zijn van »een *verbond door God met Adam gesloten*, in zooverre zij in dezen zelfden eersten mensch, d. i. in

Adam, reeds persoonlijk tot afval waren gekomen, en dientengevolge ook zelf in verbondsbreuk vervallen waren."

En komt men op de godgeleerden der gezuiverde of gereformeerde kerk, vooral bij de Nederlandsche, dan verwijzen we in de eerste plaats naar Franciscus Junius, den dapperen geloofsheld en even kundigen godgeleerde, die Leidens hoogeschool onder haar eerste sieraden telde, en die met even zoovele woorden schreef: »*Het eerste verbond is datgene, hetwelk de Heere met den eersten mensch in den hof van Eden aanging*, waarbij belofte gedaan werd van een bovennatuurlijk leven, gebod werd opgelegd van stipte en volstrekte gehoorzaamheid en waarbij het dreigement des doods gekeerd werd tegen hem die hierin te kort schoot." Eilieve is dit niet duidelijk? En dat schreef Junius in 1592.

En wie soms zich inbeeldde dat de hoogleeraar Franciscus Junius met deze klare, duidelijke belijdenis onder de Nederlandsche godgeleerden zijner dagen alleen stond, die leze wat Junius' ambtgenoot Trelcatius liet verluiden (Lib. II. p. 156, 7): »*Met het Verbond der werken, of het Natuurverbond bedoel ik dat eerste verbond, dat God de Heere met onze eerste voorouders heeft aangegaan*, toen zij nog in den staat der rechtheid verkeerden, onder bijvoeging van een bijzonder proefgebod en zoo met aanbieding van bovennatuurlijk leven als onder bedreiging des doods." En elders op pag. 163: »Drieerlei soort van beloften moet men in de Heilige Schriften wel onderscheiden, t. w. vooreerst de belofte *van het Verbond der werken*, krachtens welk verbond het eeuwige leven beloofd werd, op grond van werken volbracht

met de krachten die door de schepping in onze menschelijke natuur aanwezig waren."

Dat men ook ten tijde der Dordsche Synode aan dit stuk der waarheid vasthield blijkt reeds overtuigend uit hetgeen op de Synode zelve (zie haar *Acta* II 232), door de Geneefsche godgeleerden in dezer voege werd uitgesproken: »dat de Remonstranten juist hierin feil gaan, dat zij het *Verbond der werken* met het Verbond des geloofs en der genade vermengen," terwijl o. a. J. Junius in zijn *Examen apologiae remonstrantium*, heel dit stuk breedvoerig uiteenzet; en zaakrijker nog uit de stellige leer der Synode, dat de schuld van Adam aan al zijn nakomelingen is *toegerekend*, en dat ze niet *om* de erfzonde, maar *in* Adam gevallen zijn.

De hoogleeraar Sibr. Lubbertus van Franeker, die, gelijk men weet, aan de Dordsche Synode een belangrijk aandeel nam, schrijft in zijn *Disput. theol.* p. 1: »Opdat de mensch in *zijn gelukstaat* volstandig zou kunnen zijn, *heeft God met hem een verbond aangegaan*, onder belofte van leven, indien hij het verbond hield, en onder bedreiging van dood zoo hij het schond." Professor Antonides, die in 1604, insgelijks te Franeker, zijn *Disput. theol* uitgaf, schreef evenzoo § 15: »*Het Verbond der werken* is dat verbond, waarbij God de Heere het eeuwige leven aanbood voor een gansch volkomen wetsvolbrenging, met bijgevoegde doodsbedreiging, indien die gehoorzaamheid te kort schoot." De hoogleeraar Maccovius zegt in zijn *Distinct. Theol.* c. c. XII. § 4: »Verbond der wet was dat verbond *hetwelk God met Adam in het paradijs aanging* en hetwelk onze eerste voorouders verbraken en schonden." En de aan ieder bekende, nu nog algemeen gebruikte Guil. Amesius,

ook al hoogleeraar te Franeker en tijdgenoot van de Dordsche Synode, liet zich in zijn *Merg der godgeleerdheid*, I. c. x. § 32 en 33 aldus uit: »*Bij de schepping was dit het verbond Gods met de menschen*: Doe het en gij zult leven, zoo niet dan sterft ge den dood. Aan welk verbond reeds in het paradijs twee sacramenten verbonden waren, t. w. de boom des levens en de boom der kennisse van goed en kwaad." Terwijl, als om de deur dicht te doen, de vier hoogleeraren, die tengevolge van de cordaatheid der Dordsche Synode, vlak daarop de Leidsche faculteit bezet hebben, t. w: Walaeus, Polyander, Thysius en Rivet, zich in hun *Synopsis purioris theologiae* niet minder beslist uitlaten, als ze zeggen (zie p. 152 ed. 2a): »In Adam zijn alle menschen gerekend naar den aard van het verdrag dat God met hem gesloten had."

En hier laten we het bij.

Wien het lust meer en nader hiervan te onderzoeken, die raadplege de breede uiteenzettingen van Brahé, à Marck, Vriemoet, J. van den Honert en Vitringa. Immers de beschuldiging van den »anoniemen maar beroemden godgeleerde" is niet nieuw. Reeds in de vorige eeuw hebben Venema en zijn volgelingen aan de verdedigers van het Werkverbond even driest voor de voeten geworpen, dat ze met spiksplinternieuwe vondsten de gemeenten verontrustten. Maar ook destijds is dit hun kwalijk bekomen, want waarlijk het kostte weinig moeite, dit onvoorzichtig beweren door de stukken zelven van ongelijk te overtuigen, en wie, al ware het slechts het *Examen van Tolerantie* op dit punt doorleest, om met ons Comries fijnen geest te bewonderen, zal niet wel kunnen ontkennen, dat er ook maar iets

aan de volledigheid van het tegenbewijs heeft ontbroken.

Droef doet het ons dan ook aan, telkens en telkens te moeten ervaren, wat volslagen onbekendheid er zelfs bij gevierde godgeleerden heerscht met opzicht tot den godgeleerden arbeid onzer oude gereformeerde kerk, en droever nog, het pijnlijke feit, dat men, in stede van zijn tekort aan wetenschap op dit punt eerlijk weg te erkennen, dan nog den euvelen moed heeft, om wie er voor opkomt, schuldig te stellen aan oprakeling van dorre, verouderde, tot niets dienende bespiegelingen.

Mannen broeders, is het dan niet waar, wat men zoo telkens uitspreekt, dat de diepe scheur tusschen ons en de verwerpers van het Heilgeheim eigenlijk ligt in de belijdenis of de ontkenning *der zonde?*

En indien ge daar nog met ons aan vasthoudt, en er dus met ons op pleit, dat dit stuk *van de belijdenis der zonde*, niet als onvolkomenheid, maar als doemwaardige onheiligheid voor God, met hand en tand zal worden verdedigd en gehandhaafd, gaat het dan aan met zwevende oppervlakkigheden over dit stuk der stukken heen te loopen?

En indien ge zelven dan toch erkent en inziet, dat dit met een prijsgeven van geheel onze positie zou gelijk staan, eilieve, dient er dan niet weer werk van gemaakt, om de denkbeelden der gemeente omtrent erf*schuld*, erf*smet* en erf*zonde* te verhelderen? Is het dan niet hoog tijd dat de *toerekenbaarheid* van Adams zonde weer ga leven, en spreken voor ons bewustzijn? En indien ge daar niet even aan *kunt* raken, of ge komt aanstonds voor de quaestie te staan, of onze schuldgemeenschap met Adam eenvoudig een familie-erfzaak

of een zaak van zedelijk bindende verantwoordelijkheid is, hoe ter wereld kunt ge het dan een bijkomstig geschilpunt noemen, wat met het paradijsverbond voor onzen geest treedt?

Gelooft mij, indien een u toekomende erfenis van een drietal tonnen gouds tot u kwam met inschulden bezwaard, door vroegere firmanten aangegaan, ge zoudt niet rusten eer ge haarfijn, met anderer hulp of alleen, heel de reeks pretentiën hadt nageplozen, en u duidelijk rekenschap hadt gegeven, door welke verbintenis die inschulden waren ontstaan.

En zie, terwijl ieder dat nu bij een *financieele* erfenis zou loven, vermeet men zich, om bij de erfenisse van *geestelijke* schuld dat napluizen als hinderlijke spitsvondigheid af te keuren.

Nu dan, een iegelijk sta of valle ook hierin zijn eigen Heer. Maar wat ons aangaat, we kunnen in dat heenloopen over zoo diep liggende geestelijke vraagstukken niets anders noch iets minder zien dan óf een tekort in geestelijk zelfbewustzijn, óf erger nog een *gebrek aan ernst.*

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL VIER.

HET VERBOND DER GENADE.

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL VIER.

HET VERBOND DER GENADE.

I.

ZONDER HET WERKVERBOND GEEN VERBOND VAN GENADE.

> Het volk dat in duisternis wandelt zal een groot licht zien; degenen die wonen in het land van de schaduw des doods, over dezelve zal een licht schijnen.
>
> Jesaia 9 : 1.

Ongetwijfeld zal het voor velen onzer lezers een verademing zijn, dat we met dit artikel uit het »Verbond der werken" in het »Verbond der genade" overgaan, en daarmeê komen op wat meer rechtstreeks troost en stichting aanbrengt aan de naar God dorstende ziel.

Het »Verbond der werken" heeft geen stichting. Het had dat kunnen hebben, indien ons paradijshoofd volstandig ware gebleven en had volhard. Maar nu hij

viel, *moest* de lieflijke zij van het Werkverbond zich wel *van ons af* en de harde schrikkelijke zijde *naar ons toe* keeren. Ons komt uit het Verbond der werken thans niet meer toe, dan de ons toegerekende schuld en de daarin beslotene verdoemelijkheid voor God. Hoe zou het ons dan bevreemden kunnen, dat onze ziel onwillekeurig genegen is, om dat Verbond der werken op den achtergrond te dringen, en er allerminst troost en rust en vrede uit schept, indien de vaste, scherpe lijnen van dit Verbond nog eens in al heur onverbiddelijkheid voor ons geestesoog getrokken worden?

Bovendien het »Verbond der werken" is een van alle kanten en door al wat hoog en groot in het rijk der wetenschap heet, thans betwiste, ja ontkende, zoo maar niet bespotte waarheid. Het kwam er dus op aan, om eerst de waarheid en wezenlijkheid zelve van het bestaan van dit »Verbond der werken" met de stukken zelven aan te toonen, en uiteraard kon zulk een napluizen van de verborgen scharnieren niet anders dan dor en onbezielend zijn.

Waar dan ten slotte nog bij kwam, dat het »Verbond der werken" ons rechtstreeks in aanraking brengt met die fijne, haast onnaspeurlijke aanvangen van een menschenleven, waarover in stukken als de onze kieschheidshalve nooit te open mocht gesproken worden, die, wat nóg beklemder maakt, zich bijna alle in het geheimzinnige en onbekende verliezen.

Het verwondert ons dan ook volstrekt niet, dat onze lezers het »Verbond der werken" meer als een studie dan als een stichting aan de hand onzer artikels doorloopen hebben.

Och, dat is alle eeuwen door zoo in de kerk van Jezus geweest.

Nooit, nooit heeft de menigte der geloovigen langer dan een oogenblik de zielskracht weten te grijpen, die er tot het onderzoek en indenken van deze aanvangen van onze schuld en van onze verdoemelijkheid zoo onmisbaar is.

Vandaar, dat deze belijdenis van het eerste paradijsverbond zoo traaglijk tot volledige ontwikkeling kwam, en toen ze in de vorige eeuw krachtig doorbrak, slechts voor een wijle aller aandacht kon boeien.

Ook nu nog acht de eigenaar zoowel als de bewoner van een kostbare woning, alle geld goed en deugdelijk besteed dat dient om het houtwerk dat vermolmde te vernieuwen, de verf die afschilferde te verfrisschen, de behangselen die scheurden en vaal werden door betere te vervangen, kortom, goed besteed alle geld dat strekt om te verfraaien en te versieren en te verbeteren wat voor oogen is. Maar indien er om een inscheurenden muur te heelen, werk onder den grond bij komt, en de vloeren moeten opengebroken, en de gravers er de spade insteken, en daar beneden in het donker tusschen de fundamentmuren bij kaarslicht moest gewerkt, dan klaagt de bewoner over de verstoring van zijn huislijken vrede, dan jammert de eigenaar over zijn geld dat in den grond wordt gewerkt en hebben beiden, als alles eindelijk weer gedicht is, een onvoldaan besef, dat ze nu niets van de vrucht van zooveel arbeid waarnemen.

En toch is er die vrucht dan wel terdege.

Daarin namelijk, dat die muur nu niet verder inzakt, dat de binten nu niet uit hun voegen raken, dat het dak nu waterpas blijft, en dus geheel de opstal van het pand nu veilig bewoond kan worden.

En zoo nu ook is het hier.

Wie het »Verbond der werken" onderzoekt, graaft in den grond, werkt bij kaarslicht, en schuilt weg tusschen de fundamentmuren; om als hij eindelijk den kuil weer gedicht en den marmervloer weer op zijn schulpen gelegd heeft, onwillekeurig de vraag op de lippen te brengen: »Eilieve, wat wont ge nu!"

En dan denkt de oppervlakkige: »Hij won niets;" maar wie naar architecten aard zich aanwende, om ook met de fundamentstukken te rekenen, die weet beter, die ziet dieper, die spreekt anders en die erkent wel terdege, dat het onwrikbaar vaststaan van wat boven den grond uit komt wel terdege aan dien hechten onderaardschen bouw te danken is.

Het »Verbond der werken" *moest* dus besproken; moest zelfs met eenige uitvoerigheid besproken. Zonder dát ware de leer van het *Genadeverbond* niet te verstaan.

Maar thans gaan we dan ook zelven met een gevoel van stillen dank en blijde verrukking tot de beschouwing van de wonderen Gods in dat »Verbond der genade" over.

Mocht het ons gegeven worden, die wonderen met zoo teederen ernst in te denken, dat onze eigen ziel en die onzer lezers daarbij zelve de zaligheid van dit Verbond doorleefde; dat het ons zij, of God de Heere ons weer opnieuw, met plechtige eedzwering, de vastheid van dit Verbond aan ons slingerend hart toebracht; en dat uit de rechtstreeksche ervaring van den schat dien het in zich verbergt, de heerlijkheid van dit Verbond worde geteekend.

En dat zal zoo kunnen zijn, indien we metterdaad

persoonlijk voor ons eigen hart uit het »Verbond der werken" er aan toe komen.

Wie waarlijk gelooft en belijdt: »*Ik* stond tegen God op in het paradijs; *ik* heb van den boom der kennisse gegeten; *ik* heb het verbond der trouwe van mijn God geschonden; *ik* was het, ik zelf, ik persoonlijk, die Satan ben toegevallen en afgevallen van mijn God," welnu, die zal dan zich zelf ook geen geweld behoeven aan te doen, om in te zien en te erkennen: »Ja waarlijk, *over mij* ging en gaat het oordeel des doods; *ik* derf de heerlijkheid Gods; *in mij* ontstond het verdoemelijke; en *ik*, *ik* zelf, *ik* persoonlijk lig in mijn ontzettende schuld, in mijn doodschuld, in mijn eeuwige doodschuld voor den alleen heiligen, heerlijken God!"

Want denk u eens in, wat in zulk een staat en toestand uw en ons aller deel zou geweest zijn, *indien God Almachtig het daarbij nu gelaten had*, en indien niet een verbond van ondoorgrondelijke *genade* het verbond van de onverbreekbare en onschendbare *wet* was komen vervangen!

Er bestond toch voor den Heere onzen God geen verplichting toe.

Hij had ons niet behoeven te scheppen, en zie, uit vrije goedheid schiep Hij ons door het Woord zijner kracht tot aanzijn.

Toen Hij ons schiep had Hij ons als een lagere wezenssoort kunnen scheppen, en had Hij ons niet behoeven te scheppen in een staat van heiligheid; en zie, uit vrije goedheid was Hij ons een liefderijk Weldadiger, en schiep Hij ons naar zijn eigen goddelijk beeld.

En toen Hij ons naar zijn beeld geschapen had, had

Hij als Heerscher en Eigenaar ons eenvoudig onder zijn wet kunnen zetten, en zie, in stede daarvan trad Hij met ons in een Verbond van trouw, en opende Hij ons door een heerlijke belofte uitzicht op het zaligst loon van een eeuwig leven.

En toen wij nu na al deze goedertierenheden onzes Gods over ons, in plaats van Hem, den Sprinkader onzes levens, aan te kleven met al de innigheid der teederste aanhankelijkheid van het zijn vader minnend kind, het oor leenden aan den eerste den beste, die dien God belasteren dorst, en zijn wet braken, en zijn trouw schonden en ons tegen Hem stelden als waren we zelven goden geweest, wat dunkt u, zou God de Heere toen wreed hebben gehandeld, indien Hij ons stil in ons met eigen hand gegrepen verderf had laten liggen, en als de landman bij den kalen vijgeboom had gesproken: »Ik *heb* hem omgraven; ik *heb* mest bij zijn wortel aangelegd; ik *heb* hem besproeid met malsche droppen; en nu zie, vrucht *wil* hij niet dragen, eer wondt en rijt hij mij de hand met zijn doornen op. Zoo kome dan de bijl en splijte zijn wortel; en de boom valle, valle eeuwiglijk, die niet bloeien wil tot mijn eer!"

Dat onze ziel toch eindelijk, eindelijk eens eerlijk met haar God wou handelen!

Of moet dan ieder onder menschen het recht hebben, om van u te eischen wat hem toekomt, en moet de Heere onze God alleen, de *rechtelooze* voor ons blijven, van wien we alles vergen, alles vorderen durven, en van wien we, zoo Hij maar iets van onze begeerte wilde onbevredigd laten, dan nog aanstonds zeggen durven, dat Hij onrechtvaardig is en dat er wreedheid is in zijn bestel?

Zie, heel de wereld ligt voor God verdoemelijk; allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods; ja, een iegelijk heeft zelf persoonlijk gedaan, wat Adam in het paradijs deed; — en als God de Heere nu na dit schrikkelijke nog genade uitdenkt en nog wegen van barmhartigheid uitvindt, maar er is een tegenhoudende oorzaak welke dan ook, die belet, dat ieder hoofd voor hoofd, van die barmhartigheden de eeuwige vrucht trekke, zie dan is heel de wereld, en zelfs nog een deel van Jezus' gemeente, ja, meer dan één der persoonlijk verlosten, er haastig bij en aanstonds gereed om nu driestweg te verklaren: »Dat mag niet, dat zou liefdeloos van God zijn; om zich als de eeuwige liefde voor mij te kunnen handhaven en te rechtvaardigen, durf ik in mijn vermetelheid aan dien Vader van alle barmhartigheden den eisch stellen, dat zijn genade *aller* zij en er niemand zij, tot wien de eeuwige reddingsdaad niet zou komen!"

Welnu, dat ondankbare en verwatene komt eenvoudig daar vandaan dat ons uitgangspunt valsch wordt genomen, en dat we over onze verhouding met den heiligen God pas van het oogenblik af beginnen te denken, dat we als zondaars geboren werden. En dan, het spreekt vanzelf, dan kan ons hart ook met niets minder dan met aller volkomene zaligheid vrede hebben, en ware het denkbeeld, dat er ook maar één buiten viel, met de hooge gedachte van Gods eeuwige Liefde strijdig en onvereenigbaar.

Maar dat standpunt *is* valsch.

God schiep den mensch *niet* als »zondaar", maar heilig. God dreef den mensch niet in de zonde, maar sterkte hem door het Verbond van zijn trouw; ja, reeds

eer hij viel, was de mensch Gods *schuldenaar*. Schuldenaar voor zijn aanzijn; schuldenaar voor zijn geestesstaat; schuldenaar voor zijn Trouwverbond; en schuldenaar voor de belofte des eeuwige levens!

Wie nu zegt, dat gold ja, voor Adam, maar dat gaat mij persoonlijk niet aan, zie, die glipt nu juist weg langs paden der leugen en der onwaarheid, en het is juist ter ontmaskering van dat zelfbedrog en die zelfmisleiding, dat het Verbond der werken ons nu geleerd heeft: »Neen, maar *gij* waart zelf doende wat Adam deed. *Zijn* daad en de *uwe* is één!"

En in dien zin nu is het juist het Werkverbond, dat het recht van den Heere onzen God herstelt, en u, o mensch, met alle vleesch en al wat onder menschen adem heeft, diep in het stof van schuld en doem voor Hem nederwerpt.

Want terwijl *zonder* dat Verbond *gij* u hoog tegenover uwen God stelt, en zijn barmhartigheid als een marktproduct voor elken kooper beschouwt, dat Hij dus ook aan elken bieder *schuldig* is, zoo komt juist omgekeerd, *door* dat Verbond God de Heere, naar het immers behoort, weer hoog tegenover u te staan, om u neder te werpen, om u alle onschuld te benemen, en u innerlijk te overtuigen, dat ook, al liet God de Heere *alle* menschen, zonder eenige de minste uitzondering, in het verderf waarin we allen ons zelven, door Adams daad, geworpen hebben, Hij nog rechtvaardig zou zijn, en geen schepsel den mond tegen Hem zou kunnen opendoen.

En daar nu de genade niet komt dan tot den *nederige*, en de barmhartigheid niet anders dan de omgeploegde en platgeëgde akkers met *hare* droppen besproeit,

zoo kan niemand beweren, dat deze nederwerping van alle schepsel voor God, de barmhartigheid inkort, daar immers ieder ziet, dat de werking der genade juist door deze nederwerping van alle schepsel eerst *mogelijk* wordt. »Alleen den nederige geeft Hij genade!"

Uit die oorzaak dringen we er dan ook op aan, dat men bij de prediking van het Evangelie toch den wezenlijken grond ontbloote die er onder ligt, en niet een dun vloertje dat men er zelf overheen heeft getimmerd, voor den wezenlijken bodem der dingen aanzie.

God de Heere komt niet tot zijn eer; ge kunt van zijn wezenlijke barmhartigheid en van het onnaspeurlijke zijner ontfermingen u geen flauw besef noch schemerend denkbeeld vormen, zoo ge niet doorzinkt tot dien grond, dien wezenlijken grond, die in het paradijs na den val gegeven was, en indien ge niet helder en klaar het indenkt en inziet: »Na en door den val lag daar nu de geheele menschheid, en dus ook ik, en ook mijn kinderen, kortom, al wat mensch heet, als bondbreukig en in ontrouw bevonden, als wetschendig en opstandig, onder het rechtvaardig oordeel Gods in schuld en doem!"

Zoo moet ge de menschheid hebben zien liggen, en u zelven er bij, en er bij al wat u lief op aarde is, en ge moet het gevoeld en doorleefd hebben, dat er op God den Heere niets zou zijn aan te merken geweest, dat Hij in zijn stiptste recht zich zou hebben geopenbaard, en dat geen onzer eenigen den minsten eisch zou hebben kunnen doen gelden, indien God Almachtig ons allen zonder onderscheid alsnu in dit over ons gehaalde verderf gelaten had, om, nu God dit *niet* deed, maar met zijn *Genadeverbond* kwam, de onnaspeur-

lijke ontferming ook maar eenigszins naar waarde te loven.

Of wilt ge korter gezegd: Als ge niet eerst zelf met al het volk in het land van de schaduw des doods hebt gezeten en omgewandeld in de duisternis, neen, dan gist ge zelfs van verre niet, hoe alles te boven gaande goedertieren het van uw God was, dat Hij nogmaals zelfs in die duisternis, het *Licht* deed opgaan, en dat Hij dat licht schonk, nu zonder eisch, om niet, alleen uit zijn genade.

II.

HET GENADEVERBOND GEEN VERMOMD WERKVERBOND.

> Zoo is het dan niet desgenen die wil noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods. Rom. 9 : 16.

Om helder de rijke beteekenis en het eigenaardig karakter van het Verbond der genade in te zien, is voor alle dingen noodig, dat de tegenstelling tusschen *dit* verbond en het eerste paradijsverbond recht worde gevat.

En dan weersta men toch de dwaling, alsof die tegenstelling eigenlijk daarin school, dat in het Werkverbond *de mensch* het deed en in het Genadeverbond *God*.

Luister maar eens wat ook heden ten dage wederom door hen gepredikt wordt, die, onder wat vriendelijke en vrome bedekselen ook, toch eigenlijk en in den grond der zaak des heils weer naar den kant van Arminius trekken.

Vraagt ge toch denzulken, of ook naar hun belijdenis God de Heere toch eigenlijk niet het begin, het mid-

den en het einde in het werk der verlossing is, dan beamen ze dit zoo volmondig en stemmen ze dit zoo onvoorwaardelijk toe, dat ze eer nog overdrijven en er bijvoegen: »Natuurlijk God is alles in allen!"

Hieraan ziet ge dus duidelijk, dat men, door het over dien algemeenen boeg te wenden, eigenlijk het punt waarop het aankomt ontwijkt, en zichzelf en den tegenstander misleidt met een zwevende algemeenheid, waar heel iets anders achter verborgen ligt.

Natuurlijk, dat God *God* is, stemt, zoo in het algemeen genomen, een ieder toe; ook daarover, dat die God alle dingen draagt door het Woord zijner kracht; alsmede dat die God als de al voorziende Voorzienigheid alle dingen regeert; en dat derhalve ook op geestelijk terrein alle dingen uit en door en tot God zijn, — o, geen twijfel lezer, of deswege zult ge de gulste, ruimste, mildste bekentenissen van ieders lippen kunnen opvangen. Ja, zelfs mag er bijgevoegd, dat iemand, naar gelang hij in den grond der zaak verder van het rechte pad afwijkt, te guller, ruimer en milder met het grif en eigener beweging uitspreken van die algemeene bekentenis zijn zal.

Maar wilt ge er nu achter komen, of er in dit gul bekennen van Godes almogendheid ook waarlijk een gereformeerde d. i. *Schriftuurlijke pit* zit, onderzoek dan eens tweeërlei door namelijk dien griffen, gullen spreker eerst van het Genadeverbond eens te lokken naar het terrein der natuur en naar het Werkverbond; dan zult ge er wel achter komen.

Vraag zulk een eerst eens van het *rijk der natuur*, of dan z. i. ook daarin niet alle ding gedragen wordt door het Woord van Gods kracht? en dat wel in dien

krassen zin, dat geen haar van zijn hoofd kan vallen, zonder den wil des Heeren? Zóó dus, dat hij zelf, die met u spreekt, geen spier van zijn been of arm vertrekken kan, zonder dat op datzelfde oogenblik God Almachtig hem én het leven én de bewegingskracht in die spier gunt, draagt en onderhoudt? En of het niet zoo met alles en een ieder in de natuur is? Derwijs zelfs dat men zeggen moet, dat de tong, die God vloekt, verlamd tusschen het gebit zou neerzinken, indien God op het eigen oogenblik, dat die tong de godslastering uitbraakt, de kracht er toe niet bestendigde, ja, zoo dat ook de hand die den moordenden dolk in het hart van Gods martelaren stoot, dit niet zou hebben kunnen doen, indien de drijfkracht die er den dolk invlijmde, niet op dat eigen oogenblik door het »Woord zijner kracht" ware gedragen.

Zoo zult ge hem dan hebben aangetoond, dat hij, met al zijn gulle, ruime, milde, goedgeefsche bekentenissen, over het doen Gods *in het genadewerk* eigenlijk nog niets meer heeft toegegeven of erkend dan ook doorgaat en waar is op het terrein der natuur, of wilt ge, in het maatschappelijk leven. Maar dan zal het ook tevens overtuigend zijn gebleken, hoe volstrekt niets ge eigenlijk nog aan die gulle uitspraken hebt. Want immers, in dat maatschappelijk leven gaat het wel terdege om loon naar verdienste; evenzeer *tegen* als *voor* God; en is een iegelijk onzer er zich volkomen helder van bewust, dat *hij* nochtans zelf kiest, dat *hij* zelf wil, dat *hij* zelf de zaken beslist en er den doorslag aan geeft. Kon men het gewone maatschappelijke leven onder één van beide, óf onder het Werk-, óf onder het Genadeverbond rangschikken, dan is er

geen twijfel aan, of een ieder zou het onder het Werkverbond thuis brengen, en toestemmen dat het alle eigenschappen van het Genadeverbond mist. Door dus ten aanzien van het Genadeverbond gulle bekentenissen te geven, die op het gewone maatschappelijke leven eveneens en evenzeer van toepassing zijn, blijkt derhalve, dat deze schijnbaar zeer gulle erkentenissen, nader bezien, eigenlijk niets te beduiden hebben, en het punt, waarop het op aan komt, nog zelfs niet raken.

En sterker, krasser nog springt de onbeduidendheid en zelfs het misleidend karakter van deze gulle bekentenissen in het oog, indien ge nu in de tweede plaats (en daar vooral vestigen we de aandacht op van de minnaars der goddelijke waarheid) indien ge nu in de tweede plaats dezen »gullen bekenner van algemeenheden," ook eens aan den tand voelt in zake het Werkverbond.

Vrij mag toch gezegd, dat bijna nooit iemand er aan denkt, hoe *ook in en bij het Werkverbond* al datzelfde, letterlijk op dezelfde wijze, van den Heere onzen God is uit te spreken.

Of zou iemand willen zeggen: »Neen, in het Werkverbond droeg God *niet* alle dingen door het Woord zijner kracht?" Zou iemand beweren willen: »In het Werkverbond was de aanvang, het midden en het einde niet uit God?" Zou iemand opstaan en volhouden: »De krachten en werkingen die den mensch in het Werkverbond ter beschikking waren gesteld, verkreeg hij buiten God om?"

Niemand die er aan denkt, niet waar?

Uitnemend!

Maar dan ziet ge ook, hoe niet alleen in het Gena-

de-, maar *ook wel terdege reeds in het Werkverbond*, al diezelfde gulle bekentenissen omtrent de almogende kracht Gods precies eveneens doorgaan.

Want niet waar, ook in het paradijs blijft men aan de *immanentie Gods* vasthouden, d. w. z. erkennen en belijden, dat de kracht Gods niet op een gegeven oogenblik den mensch schiep en toerustte met vermogens, om hem nu verder aan zichzelf over te laten, zoodat hij nu zichzelven droeg, en als we het zoo uit mogen drukken, leefde van het hem eens gegeven kapitaal. Dat kan niet; dat weerspreekt ieder; daar wil geen onzer van hooren. Neen, de Heere onze God *was* in het paradijs, wat Hij nu *is* en in aller eeuwen eeuwigheden *zal zijn*, t. w. een werkend, een almogend, maar ook *alomtegenwoordig* God, alomtegenwoordig niet enkel met zijn *goddelijk oog*, dat alles ziet, maar alomtegenwoordig ook met zijn *goddelijke kracht*, die alle dingen draagt.

Er bestaat dus geen de minste twijfel, of toen Eva haar hand ophief en de vrucht nam, en haar hand uitstak en aan Adam van die vrucht gaf, en zij beiden de spieren van hun mond bewogen om die vrucht te eten, het toch in en bij en onder dat alles Godes kracht geweest is, die én hun hand daartoe sterkte én de oogzenuw prikkelen liet én de eetorganen in werking zette.

Ja, veel sterker nog, toen de *wil* in Adam boos wilde, en zijn *geest* in hem tegen God koos en zijn *zielsvermogen* in hoovaardij omsloeg en de *liefde* in zijn hart van God op de wereld overging, toen was die *wil*, die *geest*, dat *zielsvermogen*, die *hartsgenegenheid* niet een stel krachten, dat Adam in eigen hand droeg; neen, maar toen was het God de Heere die van oogen-

blik tot oogenblik én dien wil én dien geest in hem én dat zielsvermogen hem bestendigde en die werking des harten in hem droeg. Had God de Heere één enkel oogenblik opgehouden die wilskracht, dien geest in hem, dat zielsvermogen te dragen, dan zou Adam op hetzelfde oogenblik willoos, geesteloos en machteloos in de ziel zijn geweest. Het eenige wat God de Heere aan Adam liet, was dat Adam over dien wil, over dien geest in hem en over dat zielsvermogen *beschikking te zijner keuze en verantwoording* had gekregen. Terwijl zelfs die beschikking dan nog niet eens iets was, wat Adam uit zich zelf bezat, maar nog even-goed als al het andere een *gave*, een ontzettende gave, bleef, waarvoor hij zijnen God had te danken.

Welnu, is dit zoo, en wie zal er aan twijfelen, dan komen we hiermeê ook tot een allergewichtigst resultaat; tot de slotsom namelijk dat deze gulle bekenners, van wier lippen ge zoo gedurig en zoo grif de belijdenis kunt opvangen, »dat zij wel degelijk Gode de eer geven, want dat ze *alles* aan God dank weten en dat ook door hen het begin, het midden en de uitgang in het werk der zaligheid aan den Heere onzen God wordt toegeschreven," — dat deze broeders, wel bezien, nog niets, volstrekt niets, ten aanzien van het genadewerk hebben beleden, *wat niet precies evenzoo geldt van het Verbond der werken.*

Zoo ziet men, waar men toe komt.

Al het verschil met deze broederen loopt er juist over, dat ze naar het Genadeverbond overbrengen wat tot den aard der natuur en het karakter van het Werk-verbond hoort; en wel eerst door de beslissing over geloof of ongeloof weer *in 's menschen hand te stellen;*

en ten andere door hem uit te drijven naar een heiligmaking *die meêtelt bij de zaligheid.* En wat doen ze nu? Teneinde zich nu van elke smet te zuiveren, bieden ze ons gulle bekentenissen over Gods immanente almogendheid, die juist evenzoo golden, toen de mensch nog stond in het Verbond der werken; bekentenissen die dus ook uitnemend vereenigbaar zijn met het juist bestreden en betwiste standpunt, waarop de mensch de eindbeschikking in eigen hand heeft; en die alzoo in plaats van ons gerust te stellen en te stichten, veeleer met dubbele kracht het droef vermoeden doen opkomen, dat wel metterdaad de diepste wortel van het Genadeverbond door deze gulle, griffe bekentenis, hetzij doorgesneden wordt, hetzij miskend.

We zijn derhalve wel verplicht, om steeds ernstiger aan te houden en dieper door te dringen, en, in naam der Heilige Schrifture en van de mysteriën Gods, aan hen die met deze gulle bekentenissen van Gods immanente almogendheid ons genoeg meenen gedaan te hebben, alsnog voor Gods oog toe te roepen: »Broeders, we danken u voor die algemeene belijdenis van Gods Voorzienigheid en alomtegenwoordige kracht, maar vergt toch niet van ons, dat we daarmede reeds genoegen nemen. Het komt er, in dit principale stuk onzer zaligheid op aan, juist die groote genade in het oog te vatten, waardoor het nieuwe verbond *zich van het eerste paradijsverbond onderscheidt.* En overmits nu die almogende, alomtegenwoordige kracht Gods, ook en evenzeer van en bij het Werkverbond gold, zoo zult ge zelven ons moeten toestemmen, dat uw schijnbaar zoo gulle verklaring en belijdenis ten deze volkomen waardeloos is. Neen, we moeten meer van u weten, en zonder

omwindselen of verbloeming, hebt ge als een eerlijke onder de broederen ons te zeggen, of dat ééne en eenige wat God in het paradijs in Adams hand gesteld had, t. w. de *beschikking*, de *beslissing* over zijn lot, of dat ééne en eenige, zeggen we, naar úw belijdenis nu ook onder het Genadeverbond *in 's menschen hand gelaten is*, ja dan neen.

Naar luid der Heilige Schift nu, naar luid der bekentenis der kerk van Christus, en naar de rijke zielservaring van alle vromen, moet op deze vraag stellig en beslist, onomwonden en onbewimpeld geantwoord worden: NEEN.

In dat: NEEN ligt de onoverbrugbare klove die Werkverbond en Genadeverbond vaneenscheidt.

In dat: »NEEN, NEEN, niet meer in onze macht, want dan is alles verloren, maar in Godes macht alleen, en daarom voor eeuwig behouden!" — dáárin en dáárin principaallijk ligt aller geloovigen volzalige troost.

III.

HET GENADEVERBOND GEEN TWEEDE PROEFNEMING.

Het Nieuwe Testament in mijn bloed.
Luc. 22 : 20.

Het »Verbond der verzoening en der genade" rust dan allereerstelijk en principaalst dáárop, dat aan den mensch de beschikking over zich zelf er door ontnomen is. Was het in het Verbond der werken: »o, Mensch, kies zélf, voor u zelf en uw nakomelingen!" hier in het Genadeverbond heet het: »Gij, o, mensch, hebt het recht op eigen keus, op vrije beschikking verbeurd; het kan, het mag u niet meer worden toevertrouwd; nu kiest uw God voor u!"

Dat eerste punt sta dus voor aller overtuiging onwrikbaar vast: *Het Genadeverbond is geen tweede proefneming* maar een *zeker en gewis* werk, waarvan de uitkomst vooraf vaststaat en *niet* afhangt van 's menschen gril of wil.

Het Werkverbond had juist getoond, dat er geen proef kon genomen worden; dat een proefneming gelijk staat met volkomen prijsgeving van het heil; en dat

het hoogste schepsel, zelfs in den staat van zijn rechtheid, nóg tegen zijn God kiest.

Hoe, hoe wil men dan, dat een proefneming die zelfs toen mislukte, toen de mensch nog in zijn ongebroken kracht stond, nog eens gewaagd zal worden, met den gebroken en gevallen mensch, met den zondaar, die van nature geneigd is tot alle kwaad?

Proefneming kan er niet meer zijn.

God de Heere bedoelt, wil en beoogt een *zeker* werk. Reeds omdat Hij God is en het de majesteit Gods te na zou komen om een mislukking van zijn goddelijk werk ook maar als mogelijk te stellen. Maar een *zeker* werk moet de Heere daarom vooral bedoelen en verkrijgen, omdat Hij gebonden is tegenover den Zoon zijner liefde. Het kan toch niet, dat de Zoon vleesch zou worden en den smadelijken dood des kruises in eigen bloedvergieting sterven zou en dat het dan van achteren misschien bleek, dat het alles om niet, doelloos, vruchteloos en vergeefsch ware geweest.

Bedenk wel, Satan is er ook nog. En zou dan de Zoon der eeuwige liefde een bespotting en belaching mogen worden voor den »wederpartijder van den beginne!" Dit kan, dit mag immers niet. »Jan zonder land!" blijft alle eeuwen door de bespotte koning van Engeland. En zie, hier zou men Gods gezalfden Koning in de mogelijkheid willen stellen, om Koning zonder rijk, Vorst zonder onderdanen, Verlosser zonder verlosten te zijn.

We kunnen, we mogen in die voorstellingen niet treden. Ze doen aan de majesteit van onzen God te kort; ze verkorten de doordringende macht zijner liefde; ze leeren ons een genade waar van 's menschen zij nog

een ietsje, hoe gering dan ook, bij moet; ja, een genade die niet *on*wederstandelijk is, maar weerstaanbaar.

Men luistere dus wel zeer scherp en zie helder uit zijn oogen, welken kant of de adem der geesten uitgaat. En zoodra men, op wat wijs en onder wat bedenkingen ook, weêr het oude liedeke hoort aanheffen: »dat het ter laatste instantie, dat het eenigermate toch, dat het in één enkel levensoogenblik, althans tot op zekere hoogte van den mensch zelf afhangt," dan wete men wel, dat het Verbond der genade verbroken ligt en de ware leer der genade wordt miskend.

Daar valt niet aan te verbloemen of te bemantelen, en alle bedekking van voorzichtige uitdrukking baat hier niet en is tot niets nut. Al zegt ge dat de keten der genade tien duizend schalmen heeft, en dat er van die tien duizend negen duizend negenhonderd negen en negentig schalmen aan God hangen, en hoogstens één enkel schalmpje aan 's menschen kiezenden wil, dat baat niet en helpt niet en daarmeê staat ge voor het beginsel der quaestie eigenlijk precies gelijk met Pelagius, die den mensch meer dan de helft liet dragen. En of ge dit nu al nog zoo plooit en inkleedt of ook verheven zoekt te maken door te wijzen op de alomtegenwoordige, altijd presente en nooit wegdenkbare inwerking van den Geest der heiligheden Gods, ook dat brengt u geen stap verder, want hoe ge het scherp van het mes ook met fluweel en zijde omwoelt, zal dat mes werken, dan moet het toch snijden; en indien ge nu, op dat kritieke moment, waarop het mes, ten doode of ten leven, in de ziel gaat, vol blijft houden: »Dat is nu 's menschen keus!" welnu dan doet al die

omwoelde zijde er ook niets toe, en schaart ge u, willens of onwillens, toch aan de zijde van hèn; die het Genadeverbond bestrijden.

Bij het *Werkverbond* had het Gode beliefd de zaak in 's menschen keus te stellen; de beslissing te laten aankomen op 's menschen welbehagen; en de uitkomst te laten afhangen van 's menschen wil en voornemen; maar hier bij het *Genadeverbond* heeft het den Heilige goed gedacht, deze verhouding nu juist vlak in haar tegendeel om te keeren, en de zaak te houden in *zijn eigen keus of kiezing*; de beslissing op *zijn eigen welbehagen* te laten aankomen, en de uitkomst van *zijn eigen wil en voornemen* te laten afhangen.

Zoo ge dit niet kloekweg en openlijk erkent, is het Genadeverbond een beker wijns zonder geur geworden, een tak zonder vrucht, een robijn zonder glans, een medicijn zonder genezende werking.

Licht dat er uit, en uit het *Genadeverbond* is alle pit weg.

Goed, zegt de wereld dan, op dien voet wil ook ik met u over het *Genadeverbond* onderhandelen. Gij kunt en moogt dan zooveel naar den kant van het heilige trekken als u goed dunkt, mits dat ééne maar blijve vaststaan, dat het allerlaatste, allerfijnste en bijna onmerkbare spilletje, dat *dit* blijft staan in de macht van mijn wilskeus.

Een Genadeverbond, waar dat ééne element van *de onwederstandelijkheid* der genade uit is genomen, zie, dat is zouteloos zout; dat demoraliseert; dat troost niet, maar verontrust; dat doet geen goed, maar eer kwaad. Dan komt ge met een ideale, verheven deugdspredikking nog verder.

Vandaar komt het dan ook, dat de kerken, die in verschillende steden en dorpen, in dat ééne punt toegevende, van haar vastigheid afkwamen, al dieper en dieper gezonken zijn in smaad en machteloosheid. Dat de predikers, die ook in onze dagen in dat ééne punt afwijken, geen banden aan Gods volk kunnen krijgen. En dat elk bouwen aan Jeruzalems muur, dat met een ander cement werkt, dan met het cement dezer onwederstandelijke genade, tot niets leidt dan tot afbrokkeling en uiteenvalling in puin.

En dit wordt niet neergeschreven in hardheid of uit hoog zelfgevoel! Och, wie is er, die in deze dagen van aangrijpenden ernst, het begin van het gloeien der elementen heeft gevoeld, en die nog voor een eigen kroontje ijveren of op anderer kroontje naijverig zijn zou! Voor die zedelijke en geestelijke laagheid behoede ons en behoede al onze broederen de Heere, God Almachtig, Heilig is zijn naam!

Wat zouden wij, belijders der vrijmachtige en souvereine genade, wat zouden wij onze broederen oordeelen en ons zelven verheffen? Alsof het niet loutere vrije genadegifte Gods ware, zoo we iets naar de weegschaal van het heiligdom stamelen mogen. En alsof iets anders dan innerlijke beweging der barmhartigheid ons jegens die vele broederen bezielen zou, die anderszins zoo rijk begenadigd, tot dat ééne, alles beslissende maar niet komen kunnen, en daardoor het geheim niet verstaan der zielsopbouwende kracht.

Neen, ons getuigenis gaat alleen daarom zoo beslist en stellig uit, omdat we bij ervaring weten, hoe die zwevende halfheden een arme menschenziel ophouden; en het alleszins mogelijk is, gelijk dan trouwens ook

geschiedt, om deze zaak zóó in te wikkelen en met gouddraad te omwoelen, dat het voor de gemeente volstrekt onmogelijk wordt, om te weten, wat de spreker, wat de schrijver wil.

Men mijdt het eigenlijke punt; men ontwijkt het; men spreekt er *over-* en men loopt er *om*heen; en in plaats van bevestigd te worden in haar allerheiligst geloof, wordt de gemeente ontworteld.

Dit nu geschiedt bij niet weinigen metterdaad uit vijandschap, uit haat tegen de vrijmacht Gods; een haat die aanwezig is, woelt en werkt in ieder hart, dat nog niet omgezet is en levend werd van dood, dat het was. Nu, daar valt uiteraard niet aan te veranderen. Een onbekeerd prediker kan wel de vrijmacht Gods prediken; doch dan doet hij het, óf omdat God hem het tegendeel belet; óf omdat hij op den sleur meêgaat; óf om zijn kerkleden uit vleeschelijke redenen voor zich te winnen. Maar in den regel zal een onbekeerd prediker er liever alles op vinden, eer hij voor Gods vrijmacht uitkome; en zoolang zulkeen dan in zijn eigen hart niet omgaat, is daar niets aan te doen. De gemeente heeft dan voor zulkeen te bidden; hem in teedere liefde en met passende bescheidenheid te vermanen; en voorts de bevestiging van het allerheiligst geloof voor huis en hart elders te zoeken.

Maar . . . en dat is het pijnlijke, er zijn ook *bekeerde* predikers die tegen de vrijmacht Gods ingaan. Hoe men dit weten kan? Daardoor dat er predikers zijn die eerst *tegen* die vrijmacht spraken en er later *voor* gingen ijveren, en die zich toch helder bewust waren van het feit, dat ze de groote zaak reeds vroeger ontvangen hadden. Bekeering en *Verlichting*,

reeds onze vaderen leerden het, vallen lang niet altijd, naar tijdsorde, saâm.

En als ge nu dezulken ondervraagt, dan vindt ge natuurlijk geen haat meer tegen de vrijmacht, want een kind van God is geen vijand Gods meer, maar heeft zijn God lief. Neen, maar dan stuit ge op allerlei teedere, ernstige bedenkingen over het groote gevaar, om met zulk een prediking op den preekstoel te komen, omdat de menschen er dan maar op toe zullen leven; omdat niemand dan ijveren zal om de eeuwige verdoemenis te ontvlieden; en omdat de schandelijkste lijdelijkheid door deze prediking bevorderd wordt.

Die dit zeggen, meenen het.

Zeer ten onrechte natuurlijk, en om hun het onhoudbare van hun bezwaren te doen inzien, kan men eigenlijk volstaan, met op het voetspoor van Voetius in zijn »Kracht der godzaligheid" hun de vraag voor te leggen »of de apostelen, die ook in dit gevoelen stonden, dan zoo lijdelijk waren?" We voegen er bij: »of Augustinus, die er voor streed, dan juist stil zat?"; »of Calvijn, die er voor ijverde, dan het type van een lijdelijk prevelaar was?" Ja, haast zouden we vragen: »of de Transvalers, die er ook niet anders over denken, dan zoo krachtelooze lieden bleken?", en »of de Calvinisten in het Nederland van onze dagen, dan zoo stilzittend en er bij neerliggend van aard zijn?"

Ze hebben naar onze innigste overtuiging volstrekt ongelijk, en worden zoo door Gods Woord als door de geestelijke ervaring vlak en lijnrecht weersproken, en zelfs zouden we hun de vraag durven voorleggen, of ze dan niet voor oogen zien, hoe alle geestelijke spierkracht juist daar en voor zoolang geblonken heeft, als

de arme kerk van Christus dezen wortel onzer belijdenis weer gegrepen had.

Maar niettemin we mogen niet ontkennen, dat hunne bedenkingen een eerlijk hart *kunnen* ophouden, naar den aard der liefde moeten we zelfs onderstellen dat dit zoo is; en hieruit vloeit de plicht voort, om, zonder hardheid of verwijt, met de indruk makende macht van elk onbewimpeld, persoonlijk getuigenis, zooveel we slechts eenigszins kunnen ook op deze broederen te werken.

Dit nu geschiedt vooral, indien het ons gelukken mag ook door de gestadige prediking van ons blad de gemeente van Christus in deze landen weer vast te zetten in hare onwrikbare overtuiging.

Die gemeente Christi in deze landen heeft nu eenmaal op zeer kennelijke wijze den last van haar God ontvangen, om voor die belijdenis van zijn souvereine vrijmacht pal te staan. Nu nog houdt ze, in weerwil van alle tegenspraak, in steden en in dorpen, met hand en tand aan die hoogheerlijke belijdenis vast. Ook al zijn er nog slechts drie of vier op een dorp, die er niet van af gaan, dan zijn die drie of vier nog de publieke consciëntie der gemeente. Elk leeraar is er het meest op uit, om juist door dat deel der gemeente gekend en geliefd, kan het, goedgekeurd te worden.

Met Paulus, met Augustinus, met Calvijn houdt de kern van ons geloovig volk zich bij de vrijmachtige genade onzes Gods.

Maar toch, er mag niet ontkend, dat die belijdenis van deze kern van het volk allengs in dien zin verzwakt wierd, dat ze meer in den stille gefluisterd, dan met openlijk getuigenis op den Areopagus werd gedragen.

En daarin nu juist kan een getuigenis, als dat van ons blad, door Gods goedertierenheid, van lieverleê verandering brengen.

Leest die kern der gemeente weer eens in duidelijk schrift en klaar uitgesproken, wat ze zelve in stilte steeds beleed; hoort ze hoe haar dierbare belijdenis van Gods vrijmacht eigenlijk de belijdenis van de kerke Christi in haar heerlijke tijden van geestelijken bloei is geweest; verneemt ze hoe de grootste godgeleerden die hebben bepleit; hoe de martelaren er op gestorven zijn; en hoe er ook in onze dagen nog wetenschappelijke mannen zijn, die haar zonder schroom lofzingen; zie, dan vat dat deel der gemeente weer moed; dan krijgen ze weer hoop; dan wijkt hun beklemdheid; en gaat de stem der gemeente weer zooveel machtiger naar de leeraars uit: »o, Bedienaren van het Woord onzes Gods, bedient ons toch dat Woord des Heeren naar waarheid en in betoon van macht!"

En dat roepen der gemeente blijft niet onverhoord. Die stem der roepende en klagende en om troost schreiende gemeente wordt een macht, die op de geesten werkt, die de zielen aangrijpt, die de liefde gaande maakt.

En zoo kan het niet anders, of de predikers, die de groote zaak deelachtig zijn en van den levenden God hun leven ontvingen, die zullen eindelijk hooren; ze zullen niet langer weerstand *kunnen* bieden; en het einde zal, evenals in de dagen van Dordt, zijn, dat nogmaals de doode leeraars naar de Remonstranten gaan, en de levende leeraars hartelijk met Gods volk vereend, en zielseen met de levende gemeente Christi verbonden, elk aan het bouwen van hun poort en aan

het verbeteren van het stuk muur voor hun huis gaan, tot eens heel Jeruzalem weer met zijn muur mag prijken, en de heerlijkheid des Heeren, na de verzoening onzer zware zonden, weer over de kerk dezer landen opga.

IV.

NU EEN ONVERLIESBAAR GOED.

Niemand kan ze rukken uit de hand mijns Vaders. Joh. 10 : 29.

Beslist en stellig spraken we dan op grond van Gods Woord uit, dat in het Genadeverbond God, en niet meer de mensch, kiest; dat wel in het Verbond der werken de keuze aan den mensch was gelaten, maar dat dit overlaten van de beslissing aan den mensch in het Genadeverbond onbestaanbaar en ondenkbaar is; en dat alzoo die vele predikers in onze dagen, die de keus om zich al dan niet te bekeeren, weer in de macht van den mensch stellen, op schromelijke wijs, het Verbond der genade met het Verbond der werken verwarren, doordien ze op het *Genade*verbond overbrengen wat uitsluitend in het *Werk*verbond thuis hoort.

In het Verbond der werken stond het aan den mensch om voor of tegen God te kiezen. Nu, onder het Genadeverbond, kan de mensch niet anders dan *tegen* God kiezen, *verloor* hij de macht om voor God te kiezen; en moet dus die macht om voor God te kiezen,

hem door opzettelijke, bijzondere genade eerst worden aangebracht. Maar geschiedt dit laatste; wordt hem de genade aangebracht, om wel voor God te *kunnen* kiezen, dan *moet* hij het ook doen. Een aldus begenadigde, die desniettemin *tegen* God koos, is eenvoudig onbestaanbaar. Deze genade is geen proefgenade, die meê, maar ook tegen, kan vallen. Neen, deze genade is *onwederstandelijk.* Ze is een woord Gods, dat niet ledig kán wederkeeren, maar doet al hetgeen waartoe Hij het uitzendt en hetgeen Hem behaagt.

Willen we dit gewichtig stuk onzer belijdenis nu in den wortel vatten, dan moeten we nog een trede dieper in dit geheimnis des levens indalen, door zeer ernstig tegen de onware en valsche meening op te komen, *alsof we in Christus slechts terug ontvingen, wat we in het paradijs verloren.*

Dat is zoo ongeveer, wat de onnadenkende menigte er zich van voorstelt. God schiep den mensch goed. Die mensch viel. Door dien val werd hij diep zondig en ellendig; een prooi des doods en des verderfs. En nu komt de Zaligmaker, om ons uit dien gevallen staat weer op te richtea, om de verzoening voor onze zonden aan te brengen, en de gevolgen te vernietigen van wat Adam misdreef.

Welnu, is dit zoo, dan is er ook niets tegen in te brengen en dan moet ook beleden: Dat we »in Adam door den dood geveld, in Christus heerlijk weer hersteld", na onze bekeering precies op hetzelfde punt komen te staan, waar Adam stond eer hij viel.

Een bekeerde zondaar is dan ongeveer gelijk aan Adam in den staat der rechtheid. Hij moet er dan aan toe zijn, gelijk Adam er aan toe was. En het eenig

verschil is, dat, waar Adam slecht koos, hij daarentegen, nu door Adams misslag afgeschrikt, voor zichzelf verbetert wat Adam fout deed, en langs dien weg in heiligmaking toeneemt.

Met twee grove dwalingen hebben we hier dus te strijden.

De eerste dwaling is, dat een goddelooze (en goddeloozen zijn we immers allen?) dat een goddelooze zeggen we, de kracht zou bezitten om nog *voor* God te kiezen en zich te bekeeren. Zoo leeren het b. v. de Pelagianen. Of ook, dat aan een zondaar zekere genade zou worden toegebracht, waardoor hij in staat zou worden gesteld, om weer *voor* God te *kunnen* kiezen; maar zoo, dat hij ook nog zeer wel *tegen* God kon kiezen; en dat de vraag, *welk van deze twee hij nu werkelijk kiest*, ter laatste instantie van hem zelf afhangt. Zoo leeren het b. v. de ethischen.

De eerste dwaling raakt dus de vraag: hoe een zondaar tot bekeering komt? Door *on*wederstandelijke genade, al dan niet?

En niet minder verderfelijk is de tweede dwaling, die niet loopt over de vraag: »Hoe kom ik tot bekeering?" maar over die andere: »Als ik nu eenmaal bekeerd ben, hoe ben ik er dan aan toe, in welke positie bevind ik mij?" Dan toch antwoordt een goed deel ook der zich noemende orthodoxen in onze dagen (minder de ethischen): »Eenmaal bekeerd, dan zijt ge weer hersteld in den toestand, waar Adam uitviel!" Wat dan met andere woorden zeggen wil: »Dan begin ik weer van voren af aan God te dienen, en mij zelven heilig te maken en alzoo voor te bereiden voor den hemel!"

Dient nu de eerste dwaling vlakweg bestreden en principieel tegengestaan, door weer duidelijk en op alle manier de belijdenis onzer vaderen op de consciëntie te binden: »dat de genade der bekeering nooit anders dan *on*wederstandelijk is"; tegen deze tweede dwaling van »in Christus terug te erlangen wat we in Adam verloren" moet even beslist en onomwonden de belijdenis der kerke Christi geplaatst: »dat zaligmakende genade een *onverliesbaar* goed is."

Onverliesbaar, en dus lijnrecht overstaande tegen hetgeen Adam bezat, die blijkens de historie en aller eenparige bekentenis, feitelijk hetgeen hij had *verloren heeft.*

En in dat ééne punt nu ligt eigenlijk al het verder verschil; een verschil dat zoo ver gaat als ge de lijnen maar wilt doortrekken; en klaarlijk toont, hoe hetgeen Adam bezat en hetgeen een bekeerd zondaar van zijn God ontvangt, twee geheel uiteenloopende weldaden zijn; zaken die letterlijk niets met elkaâr gemeen hebben, maar in elk opzicht tegen elkander over komen te staan. En dat wel met dien verstande, dat het heilgoed hetwelk ons in Christus geschonken wordt, op alle manier zeer verre het door Adam vóór zijn val bezetene, in waardij en heerlijkheid, overtreft.

Wat toch had Adam?

Het *eeuwige* leven?

Neen, dat bezat Adam volstrekt *niet.*

Want immers had Adam dat bezeten, dan ware het ongerijmd geweest, dat hij het nog eerst door zijn werken had moeten verdienen.

Hij had er, indien hij volstandig ware gebleven en niet ware gevallen, toe *kunnen* komen; — duidelijk bewijs, dat hij er nog *niet* in was.

Hij zou het, ware hij aan zijn God trouw gebleven, als loon voor zijn trouwe gehoorzaamheid hebben ontvangen; — klaar en overtuigend bewijs, dat hij nog *niet* in het bezit van dat eeuwige leven stond.

Elke voorstelling van Adams toestand, waarbij men zich inbeeldt, dat hij met een wedergeboren goddelooze op één lijn stond, druischt dus lijnrecht tegen de Heilige Schrift in; weerspreekt zelfs de mogelijkheid van den val; en stuit op elk punt tegen de klare, heldere waarheid.

Adam bezat daarom wel *geestelijk* leven, maar volstrekt geen *eeuwig* leven. Drieërlei is, naar men meestal stelt, 's menschen leven in aard en wezen. Vooreerst bestaat en leeft hij als natuurwezen, en bezit hij dus wat wij noemen het *lichamelijk* leven. In de tweede plaats heeft de mensch een *redelijk* leven, dat zich uit in zijn denken, willen en gevoelen, of kort saâmgevat in zijn *ziel*. En dan nog in de derde plaats, een *geestelijk* leven, hetwelk ontstaat door zijn gemeènschap met God.

Die drie soorten van leven zijn uiteraard niet drie onderscheidene existentiën, alsof de mensch uit drie stukken bestond. De mensch is in den diepsten grond van zijn wezen één; en het is die ééne mensch, die persoon, die zoowel door zijn *lichamelijk* leven in contact staat met de buitenwereld, als door zijn *ziellijk* leven in contact staat met de redelijke wereldorde; en eindelijk door zijn *geestelijk* leven in contact staat met God. Die drie levens in hem zijn in den grond der zaak uitingen van één leven, maar elk op hun eigen wijs en op hun eigen terrein. Verminking is hierbij mogelijk; mogelijk ook een tijdelijke belemmering van

één dier levens om zich te uiten; zooals b. v. van het redelijk leven bij den krankzinnige, van het lichamelijk leven bij den afgestorvene vóór zijn verheerlijking, en van het geestelijk leven bij den goddelooze, eer hij bekeerd is. Maar in den staat der verheerlijking, als de doorluchte dag des Heeren komt, dan zullen al Gods uitverkorenen weer in al de pracht en in al den glans van dit drievoudig leven blinken. Het zal zijn een geestelijk, redelijk en lichamelijk leven, in onverminkte volheid, gelijk aan de volheid van het leven des Zoons. Want dat juist is de glorie van Jezus' opstanding en hemelvaart, dat het volle, onverminkte menschenleven, naar lichaam, ziel en geest, drievuldig in en aan Hem verheerlijkt wordt.

Er kan noch mag dus ook de minste twijfel bestaan, of Adam heeft in den staat der rechtheid metterdaad dit driesoortig leven bezeten. Hij had het leven des lichaams, het leven der ziel én het leven des geestes. Maar, en hier komen we nu op het alles-beslissend onderscheid, Adam kon elk dier drie levens *verliezen;* wat Adam bezat was een *verliesbaar* goed.

Adam kon verliezen én het leven van zijn lichaam én het leven van zijn ziel, én het leven van zijn geest; en hij verloor het werkelijk.

Maar hoe? Indien de Schrift ons leert, dat de gevallen Adam *den dood sterven moet;* den dood in volstrekten zin; en dat hij dus én zijn lichamelijk én zijn redelijk én zijn geestelijk leven kwijt raakt, wil dat dan zeggen, dat Adam vernietigd werd en dus ophield te bestaan?

Dat is zoo ongeveer de onware voorstelling van die velen in onze dagen, die ook onder de orthodoxe be-

lijders weer de dwaalleer verspreiden, dat de verlorenen na den oordeelsdag vernietigd worden, en dat er dus geen eeuwige straf zou zijn. Vooral in Engeland en Frankrijk drijft men dat sterk en ook in ons land vindt deze ondiepe voorstelling reeds voorstanders.

Deze voorstelling nu werpt de geheele leer der Heilige Schrift over leven en dood omver.

Nooit, nergens wordt in de Heilige Schrift »leven" gelijkluidend genomen met »bestaan", noch ook »dood" voor eensluitend genomen met »bestaanloosheid".

Een zondaar is *dood* in zonden en misdaden. Niet overdrachtelijk zoo half wel en half niet, neen, maar wezenlijk. Toch *bestaat* die zondaar nog wel terdege.

Neen, »leven" in dieperen zin beduidt, dat ons bestaan is zooals het behoort, aan zijn eisch beantwoordt en zijn richtige werking doet; terwijl »dood" in zijn diepere opvatting zeggen wil: iets dat nog wel bestaat, maar anders dan het moest, dat niet beantwoordt aan zijn bestaansdoel, en een tegenovergestelde werking kreeg.

Als ge geestelijk dood zijt, dan wil dat niet zeggen, dat er nu geen contact tusschen u en den levenden God meer bestaat, maar dat uw bestaan tegenover uw God vlak verkeerd is geworden, dat ge Hem niet liefhebt maar *haat*, en dat zijn aanraking u in plaats van een zalige gewaarwording, een verwijtende gewaarwording van *toorn* in de ziel doet ervaren.

Als ge naar het leven van uw rede dood zijt, dan wil dat niet zeggen, dat er nu geen wil, geen gevoel, geen gedachte meer in u werkt, maar omgekeerd, dat deze drie nog wel terdege in u werken, doch zoo dat uw wil tegen de redelijke wereldorde ingaat, dat uw

gedachte zich van de wezenlijke wijsheid afkeert en dat uw gevoel valsch werkt.

En zoo ook als ge dood heet naar het leven des lichaams, dan wil dat volstrekt niet zeggen: »mijn lichamelijk leven bestaat niet meer", maar omgekeerd: »dat lichamelijk leven bestaat nog wel terdege", maar het werkt door hartstocht en krankheid tegen mij in. En komt het op een verscheiden, dan heeft er wel een tijdelijke blussching van plaats, maar toch altijd zoo, dat het eens eeuwig terugkeert, om mij in helsche schriklijkheden eerst recht te doen ervaren, wat het eeuwig verkeeren in een dood lichaam is.

De mensch mag wel gedeeld, maar nooit gesplitst worden. Hij *blijft* drievoudig naar lichaam, ziel en geest bestaan.

En zoo ook, de mensch kan noch mag ooit los worden gedacht uit zijn verband, hetzij met de zichtbare wereld, hetzij met de onzichtbare wereld, hetzij met den levenden God.

Die banden zijn onverbrekelijk. En »dood" wil dus niet zeggen: »niet meer bestaan", maar »valsch bestaan, verkeerd bestaan, op verdorvene en verdervende wijze bestaan; zoo dat die *zichtbare* wereld ons een kwelling, de *onzichtbare* wereld een plage is en *God* ons door zijn toorn verteert."

Terwijl omgekeerd, »leven" niet zeggen wil: »beginnen te bestaan", maar beduidt: »zoo te bestaan, dat én die zichtbare én die onzichtbare wereld én de levende God zuiver, ongestoord en zaligmakend werken op het bestaan van ons lichaam, op het bestaan van onze ziel en op het bestaan van onzen geest."

Daarom dan ook zal er geen volle ongemengde dood

zijn dan in de hel, en daarom ook kan noch zal er vol en ongemengd leven zijn dan in de heerlijkheid van het Jeruzalem Gods.

Maar voor de zaak als zaak doet dit er niets toe. Bij al de verminkte tusschentoestanden hebben we ons hier niet op te houden. Het komt er hier maar op aan, zuiver het begin en zuiver het einde te vatten.

En dan zeggen we van het begin: Adam in den staat der rechtheid had niet maar een *bestaan*, maar een *leven*. Dat wil dus nu zeggen: God schiep Adam volstrekt niet neutraal, hangende tusschen dood en leven. Neen, hij *had* leven.

Hij had, om het duidelijk te omschrijven, niet maar een *lichamelijk bestaan*, maar dat bestaan van zijn lichaam was in orde, was zooals het hoorde, in harmonie met de zichtbare wereld om hem heen, zonder verstoring, belemmering of tegenstrijdigheid. En zoo ook, hij had niet maar een *zielsbestaan*, maar dat bestaan van zijn ziel was in orde, was zooals het hoorde, en al zijn gevoelen denken en willen in harmonie met de onzichtbare redelijke en zedelijke wereldorde, zonder verstoring, belemmering of tegenstrijdigheid. En zoo ook eindelijk had Adam niet maar een *geestelijk bestaan*, met de *mogelijkheid* om God lief te hebben, neen maar ook dat *geestelijk bestaan* was zooals het hoorde, met oorspronkelijke gerechtigheid versierd, in harmonie met het leven Gods, zonder verstoring, belemmering of tegenstrijdigheid.

Maar, en hier hangt nu alles aan en hier schuilt nu al het verschil in: *al dat kostlijk goed kon Adam verliezen*. Hij leefde naar het lichaam, hij leefde naar de ziel, hij leefde naar den geest, maar hij *kon* naar het

lichaam doodgaan, doodgaan naar de ziel en doodgaan voor zijn geest.

Er was hem een driedubbele heerlijke kroon gegeven, met schitterde robijnen, maar die driedubbele kroon stond hem los op het hoofd; ze kon er weer afvallen, zooals ze er dan ook werkelijk afgevallen is.

Terwijl nu, en ziehier de tegenstelling, bij het kind van God, bij den wedergeborene en verloste, die driedubbele kroon in het wezen vast zit gegroeid; hem niet is op het hoofd gezet, maar met dat hoofd één is, en juist daarom er nooit meer af *kan*, hem door geen macht van hel of duivel ontnomen *kan* worden, en door het goddelijk genadebestel volstrekt veilig en onaantastbaar is voor de zondige en grillige schommelingen van zijn menschelijke wilskeus.

Er is ook wel verliesbare genade, dat ziet men aan Saul, maar die soort genade heeft met de wederbarende genade niets te maken.

Alle genade, die uit een goddelooze een kind Gods maakt, en uit een dooden zondaar een levenden persoon schept, is een volstrekt onuitroeibaar, onlosmakelijk en onverliesbaar goed.

V.

IN DEN MIDDELAAR.

Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegeningen in den hemel in Christus.
Efeze 1 : 3.

Eén der diepste, teederste waarheden, die in den schat onzer heerlijke belijdenis uitblinken, is wel, dat er geen zaligheid is dan *in Christus;* dat een uitverkorene niet dan *in Christus* ter zaligheid is opgeschreven; en dat er dus ook van een Verbond der genade geen sprake kan zijn, dan door den band waarin de geroepenen met dien *eenigen Middelaar* treden.

Dit mag volstrekt niet in dien halfslachtigen, verwaterden zin worden opgevat, alsof die Middelaar slechts den dienst van een helper bij ons zou verrichten; van een arts die als we krank zijn ons opzoekt, maar om als hij ons genas, weer door ons verlaten te worden, of ook van een gids, aan wien we ons vastklemmen, zoolang we doien door de woestenij, maar van wien we afraken, zoodra de plaats onzer bestemming bereikt is.

Al deze en soortgelijke voorstellingen toch zijn kwet-

send voor de liefde Christi; miskennen het alomvattend werk van de vleeschwording des Woords; en zien het eigenaardig karakter voorbij van het nieuwe leven, dat den goddelooze wordt ingeplant.

Neen, die band aan den Middelaar is een onverbrekelijke band, een band in den aard van het nieuwe genadeleven zelf ingevlochten; en zoomin de maan of de planeten licht in zich zelven hebben, maar van oogenblik tot oogenblik slechts zóóveel glans uitstralen, als uit den gloed der zon in haar geworpen wordt, zoo ook zullen de rechtvaardigen, zoo velen ze als de zon in het uitspansel blinken zullen, nooit anders schitteren dan met een glans, die hun toekomt uit Christus onzen Heere.

Die band tusschen Christus en uw hart gaat, eens gelegd, nooit weer los; maar blijft nu en eeuwiglijk de kracht van uw kracht; het voertuig van uw zielsgenieting; de geleiddraad waarlangs de tinteling van heiliger leven u toekomt.

Dat was onder het Werkverbond *niet* zoo, maar is eerst onder het Verbond der genade en der verzoening alzoo *geworden.*

Zoolang het Verbond der *werken* stand hield, stond de mensch als mensch op zich zelf. Zijn leven dat hij in zich droeg, rustte, zoo naar het lichaam als naar de ziel en den geest, in hem als mensch. Wel was het in hem *geschapen*, en werd het dus ook in hem gedragen door *de almogende kracht Gods.* Maar die almogende kracht Gods droeg het toch op zulk een wijs, dat het in den mensch zelven zijn wezenlijk bestand en zijn werkelijk steunpunt had.

Naar gelang de mensch zich ontwikkelde of achter-

uit ging, nam dat leven dus toe of af. Het zou, indien de mensch volhard had in de gerechtigheid, allengs meer duurzaamheid en vastheid hebben gekregen. Maar ook omgekeerd, nu de mensch niet volhardde, maar viel, verloor het wat het aan kracht en bestand in zich had, en ging onder in dood en verderf.

Het was een leven, dat met den mensch op en neer ging; dat met den stroom van het tijdelijke wisselde en keerde; resultaat van menschelijke inspanning; geen vrucht van goddelijke inwerking.

Een leven, dat gelijk was aan het lijnwaad op het weefgetouw, waaraan elken dag opnieuw en verder moest geweven, zonder ooit voltooid te raken; dat met *iets* begon, om telkens iets meerder te worden, en in dit altijd toenemende het ongestadige van zijn wezen uitsprak.

Het hing van werken af. Hield dat werken op, dan slonk het. Ging dat werken door, dan bloeide het op. Zooals het nu met het leven van ons *lichaam* is, zoo was het toen, in den staat der rechtheid, met heel ons menschelijk leven gesteld; zonder gestadigen toevoer van voeding wegkwijnend; alleen door dien gestadigen arbeid op zijn eens gewonnen hoogte te houden; en verder gebracht alleen door nieuwe krachtsinspanning.

Dat ging dus alles *buiten den Christus* om.

In zulk een bedeeling, bij zulk een toestand, onder zulk een verhouding zou de Christus hoogstens *een voorbeeld* hebben kunnen zijn, ons ter besturing en ter aanmoediging. D. w. z. de Christus zou hoogstens voor ons hebben kunnen zijn, wat de ongeloovigen ook thans weer van den Christus maken: één die het ons *voor*deed, opdat wij het hem *na* zouden doen; maar zon-

der dat we persoonlijk met dien Christus in eenige levensgemeenschap stonden; hij in ons inleefde of wij leefden in hem. Voeg er bij, zonder dat die Christus u eenigen troost of eenige zaligheid zou hebben kunnen aanbrengen; want het einde van den weg zou dan geweest zijn *uw roem*; een zeggen tot uw Heiland: »Waarvoor zou ik u danken; gij kwaamt er en ik kwam er; mijn werk heeft even deugdelijke waardij als het uwe; na gewerkt te hebben, kan ik naar recht en billijkheden, vragen om loon." Om loon, natuurlijk, niet met de zondige bijbedoeling, waarmeê hij, die nu niet gelooft, maar werkt, thans tot God denkt te komen. In onzondigen toestand zou dat uit den aard der zaak niet kunnen. Maar, en dat is het eenige waarop het hier aankomt, dan toch zonder verplichting aan den Christus, een heil vragend dat men zelf verworven had; hoogstens door een prikkelend en bemoedigend voorbeeld aan den Christus verbonden.

Dit komt er dus kort en goed op neer, dat er in het Werkverbond geen Christus was noch denkbaar is. Want immers een Christus, die alleen de rol van voorganger zou vervullen, is de Christus niet. Een Christus is ons volstrekt ondenkbaar, tenzij *heel ons leven* in hem zij.

En zoo is het dan ook. Onder het *Werk*verbond is er geen Middelaar. De Middelaar verkrijgt zijn koninklijke plaats en alomvattende beteekenis eerst in het Verbond *der genade.*

Want let nu wel op, in dat Verbond *der genade* is alles juist omgekeerd als onder het Verbond *der werken.*

Het Verbond *der werken* begint te rekenen met menschen in den staat der rechtheid, die rein en gaaf en met ingeboren gerechtigheid uit de hand van den Schepper zijn voortgekomen, terwijl het Verbond *der genade* aanvangt met goddeloozen die onder doem en dood verloren zijn; onbekwaam tot eenig goed; geneigd tot alle kwaad; hatende en malkanderen hatende.

Onder het Verbond *der werken* is de Wet een middel tot opbouwing, dat den mensch ophoudt, verder brengt en heiligt; — terwijl onder het *genade*verbond diezelfde Wet de zonde prikkelt, den dood nog verder uitwerkt, en eerst door bijkomende genade middel tot kenbaarmaking van onze ellende wordt.

Maar dan ook onder het Verbond *der werken* is er sprake van een leven dat met weinig begint en eerst allengs wassen en groeien moet, — terwijl het leven dat onder het Verbond *der genade* den goddelooze toekomt, gansch volmaakt, volkomen en voltooid is, in al zijne deelen onovertreffelijk, geheel bereid en voor geen toeneming vatbaar.

Dat scheelt alles, niet waar? Aan den éénen kant een mensch in den staat der rechtheid, die door inspanning van alle kracht van lieverleê, telkens iets meer van den schat des levens verwerft; — en aan den anderen kant een goddelooze verlorene mensch, die opeens het volle, rijke, voor toeneming onvatbare, leven ontvangt.

Letterlijk een wonder, een ondoorgrondelijk mysterie! De goddelooze wordt opeens daar gezet, waar de mensch in den staat van zijn rechtheid eerst aan het einde van zijn langen weg zou komen; ja, hij ontvangt nóg meer.

Er is dus tusschen die beiden haast geen vergelijking denkbaar. De werker in het *Werk*verbond begint met een akker en zaadkoren en een ploeg te ontvangen, en moet nu aan den arbeid, om dat land om te ploegen, dat zaadkoren in de voren te strooien, het opgeschoten groen te wieden, om dan, als loon voor al die inspanning, eindelijk een mudde tarwe te gewinnen, die dan nog gemalen moet tot meel en gebakken tot brood, om hem werkelijk voedsel voor zijn leven te kunnen zijn. Terwijl omgekeerd de geloover onder het *Genade*verbond opeens en voor eeuwig ingezet wordt in de volle weelde van een rijk voorzienen disch, waarbij de stemme tot hem uitgaat: »Al de arbeid is voor u verricht! gij hebt slechts te genieten."

Het leven onder het Genadeverbond draagt dus zeer beslist een ander karakter. Was het leven onder het Werkverbond »menschelijk gewrocht," dit leven onder het Verbond der genade en der verzoening is »goddelijk geschonken;" en kleefde dientengevolge aan dat leven onder het Werkverbond al het gebrek van het *menschelijke*, hier, aan het leven onder het Genadeverbond, blinkt al de heerlijke volmaaktheid van het *goddelijke*. Het is duurzaam; het is blijvend; het is volmaakt in zich zelf; het wordt niet, maar het *is;* het verteert niet, maar het ontplooit zich in steeds voller luister; een eeuwigheid put zijn volheid niet uit.

Maar nu zal zelfs de eenvoudigste dan ook beseffen kunnen, waarom het zoo ongerijmd is, zich zulk een leven voor Gods uitverkorenen *buiten den Christus* te willen denken en zich de uitverkiezing ook maar één oogenblik anders dan *in Christus* voor te willen stellen.

Want zulk een onuitdelgbaar, onvergankelijk, in al zijn deelen volmaakt, zich steeds heerlijker ontplooiend, goddelijk leven, hoe, hoe zoudt ge u dat denken kunnen, ik zeg niet in den heilig geschapen Adam, neen maar in den goddeloozen, onder doem en dood verloren zondaar.

Dat zou slechts kunnen onder één voorwaarde. Deze namelijk, dat we bij de wedergeboorte zulk een goddelooze opeens, plotseling omgezet zagen in een hemelsch wezen, van alle smet en zonde vrij, der heerlijkste volmaaktheid deelachtig.

Maar nu we feitelijk weten, dat dit *niet* zoo is; nu we weten, dat, welke ommekeer er ook bij den wedergeborene plaats greep, hij nog wel terdege gedurig het onheilige laat doorschemeren, dat op den bodem van zijn hart woelt; nu staan we, tenzij ge in den Christus de oplossing zoekt, voor een volstrekt onoplosbaar raadsel.

Voor *dit* raadsel namelijk, dat die goddelooze mensch, die in doem en dood verloren is, nochtans volmaakt, heilig, duurzaam, onuitdelgbaar leven *zijn* leven mag noemen en noemt.

En natuurlijk, daar is geen oplossing voor te vinden, dan in *een derde;* in *een ander;* in eenen, die *zijn* leven in zich dragen kan, zonder toch zijn persoonlijkheid als mensch op te heffen.

En dát, dát nu juist is het wat de Middelaar, de Heiland, de Zaligmaker onzer zielen, wat Christus Jezus voor zijn uitverkorenen is.

De Christus is niet maar één onder de menschen, maar de *Zoon* des menschen. Hij is niet maar een lid

der gemeente, maar aan die gemeente en dus aan al die leden tot een hoofd gegeven. Hij is niet maar één rank onder de ranken, maar de wijnstok op wien de ranken bloeien. Hij heeft een persoonlijk leven in zichzelf, maar ook een mededeelend leven dat hij doorleeft in hen. Er bestaat een geheimzinnige gemeenschap tusschen zijn persoon en hun personen, die maakt dat ze niet los naast hem staan, maar dat hun leven met zijn leven in het innigst contact geraakte; ja, zóó dat er een overgang plaats heeft uit hen naar hem en uit hem naar hen. Derwijs zelfs, dat gelijk in ons hart zich al ons leven zoo kan saâmtrekken, dat het uit al onze leden weg is, maar in het hart nog bleef en dus uit dat hart ook weer naar de leden toe kan vloeien; dat desgelijks ook de Christus ons aller hart is, in wien ons aller leven is saâmgetrokken, zoodat ook al is het leven uit al de leden geheel of ten deele weg, het in hem toch blijft, en uit hem zich, onder de koestering zijner genade, weer naar de leden, ja, zelfs naar de uiterste en meest verstorven leden weer toe kan bewegen.

Die Verbondsmiddelaar is dus volstrekt niet maar een schakel, een verbindingslid, om den zondaar weer tot God te brengen; neen, maar hij is der uitverkorenen eigen leven. »Niet ik leef, maar Christus leeft in mij, en hetgeen ik nu leef, dat leef ik door het geloof in den Zoon van God!" dus luidt het ontdekkend woord, dat ons dit mysterie ontsluiten kan.

Christus en al zijn uitverkorenen vormen samen één geheel, één organisme, één lichaam, dat ge geen oogenblik als uiteengespat denken moogt, of het Genadeverbond bestaat niet meer.

En nu zou natuurlijk dat leven van den Christus die uitverkorenen nog volstrekt niet zaligen kunnen, indien de Christus dat leven persoonlijk in onvolkomenheid en als een verliesbaar goed bezat.

Niemand kan aan anderen geven wat hij zelf niet heeft. Was dus de aard van het leven van Christus niet volmaakt, niet voltooid, niet duurzaam, niet goddelijk, dan zou hij ook niet anders dan een onvoltooid, onvolmaakt en verliesbaar leven aan zijn uitverkorenen schenken kunnen; ja zelfs dat zou nog te veel zijn; want het is de aard van een onvolmaakt en menschelijk-verworven leven om *beperkt* te zijn, en zich dus niet eens geheel, laat staan aan duizenden en tienmaal duizenden te kunnen mededeelen.

En zoo komen we er vanzelf toe om te belijden, dat de Christus dat volmaakte onverliesbare leven alleen dáárom zelf bezat en alleen dáárdoor aan alle uitverkorenen volkomenlijk kan mededeelen, omdat in zijn eigen persoon de fontein des eigen goddelijken levens ontsloten was.

Dies aanbidden we Hem!

Niet omdat er leven voor ons in Hem is en uit Hem door het geloof ons toekomt. Neen, maar omdat wij, goddeloozen die we zijn, het zalig en volheerlijk bezit van dit volkomen, onuitdelgbaar en onverliesbaar goddelijk leven, niet één oogenblik in den geloove ervaren kunnen, of we voelen terstond dat we in den Christus met God zelf te doen hebben.

Het »Mijn Heere!" is niet uit te spreken, of er volgt vanzelf op: »Mijn *God!*"

Stond het nu zoo, dat de goddelooze naar die fontein des heils in Christus uit eigen beweging toeging; door

dat gaan naar den Christus met Hem in aanraking kwam; en eerst daarna in zijn gemeenschap werd opgenomen, — natuurlijk dan zou de uitverkiezing *buiten* den Christus staan, en de Christus eerst van achteren in het Genadeverbond inkomen.

Maar nu dit *niet* zoo is; nu een goddelooze volstrekt de macht mist, om zich naar de fontein des heils toe te begeven, en, als de kreupele bij Bethesda's badwater, wel het water ziet, maar er niet heen kan, en er heen moet *gedragen* worden; nu de zondaar niet kan gelooven, of er moet hem reeds genade geschied zijn; en hij dus van achteren bespeurt, dat de Christus hem reeds lang had, eer hij iets van den Christus begon te merken; nu ontstaat die band met den Heiland niet eerst *na*, maar ligt hij reeds eeuwig *achter* zijn bekeering, en belijdt derhalve Gods kind, reeds bij de verkiezing te zijn aangezien, niet in zichzelf, maar in zijn Heiland en Heere.

Zoo hangt dus schakel aan schakel saâm.

Onder dit heerlijk en zalig verbond is 1°. de genade onafhankelijk van 's menschen wilkeur, en dus *onwederstandelijk*; is ten 2°. het heil niet verworven, maar geschonken, en dus *onverliesbaar*; en rust, 3°. omdat dit onverliesbaar heil aan goddeloozen toekomt, dit hun volmaakt en heerlijk leven niet in henzelven, maar *in den Middelaar!*

» *Die ons gezegend heeft*, gelijk de heilige apostel Paulus roemt, *met alle geestelijke zegeningen*, *in den hemel in Christus!*"

VI.

DE TROOST VAN HET WERKVERBOND.

> Ik zwoer u en kwam met u in een verbond, spreekt de Heere Heere, en gij werdt mijne. Ezech. 16 : 8.

Onze gereformeerde vaderen hebben, naar Paulus' vermaan, er steeds op aangedrongen, dat de kerke Gods toch niet oppervlakkig over de mysteriën des geloofs zou heenloopen, maar ze zoo lang zou in- en doordenken, tot men er, met helder bewustzijn, het wijs bestel des Heeren in kon aanbidden. En al wierpen dissentiëerende broederen telkens en telkens tegen, dat geloof en rede twee waren, onze vaderen hebben daar nooit van willen hooren, en hebben, onverpoosd, hun stillen denkarbeid ook op dit heilig terrein voortgezet.

Daaraan danken we een uitnemend voordeel.

Ons gereformeerd volk is namelijk dientengevolge aan *denken* gewend geraakt, en heeft juist door dat indenken van deze heilige dingen ze zoo diep ingedrukt en ingeprent in zijn levensbewustzijn, dat, terwijl in Luthersche landen de kern des volks afviel van het

geloof, die bij ons trouw bleef, en de traditie der vaderen van geslachte tot geslachte voort wordt geplant op de kinderen en kindskinderen, en op hen, die daarna komen zullen.

Wel, we stemmen dit van harte toe, brengt dit het gevaar met zich, dat onheilige, onbekeerde menschen zekere verstandswerking voor geloof gaan aanzien, en aldus in de armen van het ijskoude dogmatisme het leven wordt doodgedrukt, maar wie zou willen, dat ter voorkoming van dit stuitend *mis*bruik, ook het *ge*bruik van ons denkend bewustzijn geweerd wierd?

Ons dunkt slechts zooveel mag en moet het inzicht in dit bestaande gevaar uitwerken, dat de kerke Gods ook de andere levensfactoren van het haar toebetrouwde pand tot ontwikkeling brenge, en steeds aan de vermaning tot indenking van het heilige, op ernstigen toon de waarschuwing toevoege, om toch nooit of nimmer *over* het heilige te denken, dan na eerst zelf *in* het heilige te zijn ingegaan.

Aan die waarschuwing gedachtig, hebben we dan ook de leer van het Genadeverbond niet in dorre afgetrokken stellingen ter sprake gebracht, maar het telkens aan het leven doen raken.

» *Wie* beslist over eeuwig wel en wee? God of de zondaar?" Dat is geen dorheid, maar een levensquaestie, niet waar? Wel ons, en het antwoord luidde: *Niet* de zondaar kiest, maar God.

Toen kwam de vraag: » Als de heerlijke zaligmakende genade in de ziel van een verloren zondaar gaat werken, is daar weerstaan aan, kan die verijdeld worden, zou die ooit doelloos kunnen wezen?" En het antwoord luidde: *Nooit*, die genade is altijd *onwederstandelijk*.

Daarna moest ge gesteld voor de teedere vraag: »Uw leven, dat ge als kind van God in de wedergeboorte ontvingt, is dat hetzelfde leven, dat Adam vóór den val bezat, of is het anders?" En het antwoord was Geheel anders; in het paradijs onduurzaam, nu *onverliesbaar.*

En ten laatste werdt ge voor dit raadsel geplaatst: »Tot uw dood blijft ge zondaar en toch zijt ge heilig, hoe kan dat?" En het antwoord bleek te zijn: Ge blijft zondaar, ja, maar ge hebt een leven *met Christus* verborgen bij God. Er is uitverkiezing, maar *alleen in den Geliefde.* »In Christus!" daarin en daarin alleen ligt de sleutel tot dit diepste der mysteriën.

Maar hiermeê zijn we er nog niet.

Immers, zoo blijft men nog altijd vragen: »Wat doet nu bij dit alles het Verbond? Dat God de Heere uit loutere barmhartigheid zondaars aanneemt, is een heerlijke waarheid, die ik met stille aanbidding belijd. Ik geloof ook dat het gansche bestel tot deze zaliging van zondaren van God zelf is uitgegaan, aan zijn besluit hangt en dus op uitverkiezing neerkomt. Ja, ik erken volmondig, dat in dit besluit tevens al de middelen mede besteld en beschikt zijn, waardoor de almogende God in den tijd dit welbehagen zijns willens zou uitvoeren. Zij er nog bijgevoegd, dat al deze instrumenten waarmeê God de Heere zijn voornemen uitvoert, saâm liggen gevat in den éénen Naam van den Christus; in welken alle schatten der wijsheid en der kennisse verborgen zijn! Maar, eilieve, wat heeft dit alles nu nog met een verbond uitstaande? Waarom maakt men het eenvoudige nu weer ingewikkeld, door ook hier het verbond bij tepas te brengen? Wat hoeft dit? Het

was nu alles zoo helder en doorzichtig. De uitverkorenen worden in zonden ontvangen en geboren, zonder dat er iets aan hen is, waarom God ze zou begeeren. Te zijner tijd worden ze geroepen, krachtdadig bekeerd door het geloof, dat God ze inplant, en alzoo blijken ze te wortelen en te bloeien in den Christus. Dát en dát is de korte inhoud van ons heerlijk Evangelie. Wat komt ge nu daarenboven nog spreken van een verbond? Dat er in den staat der rechtheid, toen het op een »werken" ging, verbondssluiting noodig was, dat hebt ge ons klaarlijk aangetoond. Een Verbond *der werken* willen we dus met u belijden; maar waarom moet naast en tegenover dat eerste verbond nu ook nog een tweede Verbond van geheel andere conditiën overgesteld; waarom nu ook nog gerept van een Verbond *der genade*?"

Voor het maken van die bedenking zijn we dankbaar. Want metterdaad op *die* vraag, en op die vraag *vooral*, komt het hier aan. Dat men in vroeger tijden die vraag te veel ontweek, is mede één der oorzaken geworden, dat de heugenis van het verbond in zoo tal van kringen allengs uitstierf, en in de predicatiën der meeste orthodoxe leeraars het verbond hoogstens, zoo eens terloops, en losweg vermeld wordt, maar geen integreerend bestanddeel meer uitmaakt van den vollen raad Gods dien men der kerke verkondigt. En haast durven we de stelling wagen, dat indien niet én het Doopsformulier én het Avondmaalsformulier zoo met name en in zoo roerend schoone taal van het »Verbond der verzoening en der genade" gewag maakten, zelfs die losse onsamenhangende vermelding nog veel zeldzamer en schaarscher zou zijn.

Nu is intusschen heel de Heilige Schrifture één doorloopend protest tegen deze geringschatting en in de schaduwstelling van Gods verbond. Want indien er één teedere waarheid is, waar de gezanten Gods in de Openbaring telkens en telkens weer op terug komen, dan is het wel op dit Verbond der genade. Schering en inslag in gansch de verhouding Gods tot de kerk des Ouden Verbonds, zoo onder de patriarchen, als in Israëls dagen, is altijd en altijd weer, datzelfde Trouwverbond dat Jehova met de kerk gemaakt had. En zoo weinig is dit verbond met de opheffing der schaduwen in de vleeschwording des Woords weggenomen, dat veeleer de profeten vanouds de nieuwe bedeeling van dit Genadeverbond reeds voorzien hebben (Jer. 31 : 31), en de Christus zelf, in het plechtig oogenblik van de instelling des Avondmaals, op het allernadrukkelijkst ook de nieuwe heilsbedeeling der vervulling wel terdege als een *verbond*, een *testament*, het »*nieuwe* testament in zijnen bloede" op het harte zijner kerk bindt.

We kunnen ons dus ontslagen achten van de taak, om eerst nog opzettelijk uit Oud en Nieuw Testament met breede uitschrijving van teksten te gaan aantoonen, *dat er* metterdaad een Verbond der genade en der verzoening bestaat. Dit weet ieder. Dat kan niemand weerspreken. En zij, die onder de belijders in onze dagen deze en soortgelijke dingen uit Gods heilige Openbaring eenvoudig tot die tijdelijke vormen herleiden, die, in oude dagen van gewicht, voor ons hun beteekenis zouden verloren hebben, zijn belijders die vlak *tegen de belijdenis* ingaan, doordien ze den eeuwigen inhoud der Schrift aan menschelijke wilkeur prijs geven.

Wat dus bij het Werkverbond, dat slechts spaarza-

melijk vermeld wordt, nog noodig was, is volstrekt onnoodig bij het Genadeverbond.

Dat de Schrift een Genadeverbond leert is voor geen tegenspraak vatbaar, en elk godgeleerd stelsel dat dit honderdwerf vermelde Genadeverbond niet onder zijn deelen opneemt, treedt reeds daardoor in oppositie tegen de Schrift, en is derhalve verwerpelijk.

Neen, wat we hebben toe te lichten is alleen de vraag: Waartoe dient dit verbond in het genadewerk? Welke plaats bekleedt het in den heilsraad? Wat is oorzaak, dat dit genadewerk niet zonder verbond tot stand kon komen? Waarom moest er dat verbond bij?

En op die gewichtige vraag nu geven we een drieledig antwoord: 1°. om het kind van God te troosten; 2°. om het zedelijk leven in de kerk van Christus tot zijn recht te doen komen; en 3°. om het verband tusschen de kerk en wat niet tot haar behoort levendig te houden.

Lichten we elk dezer drie nader toe. Te beginnen met het eerste: *de vertroosting van de kinderen Gods.*

Onze bedoeling ten dezen leiden we in met een voorbeeld.

Denk u dat een kustschipper met zijn vrouw en vier kindertjes aan boord, onverhoeds door een onweder beloopen, het stuur van zijn schip kwijt raakt, ziet dat hij het niet houden kan, en nu, om erger te voorkomen, recht op het strand loopt. Dan bonst het schip en stoot twee-, driemaal op het zand. Eindelijk daar zit het vast. Bijna zijn de kinderkens gered. Maar . . . om ze te kunnen redden, moet nog een bang oogenblik doorleefd. De vader moet ze op zijn schouders nemen, ze dwars door de branding dragen, en als het eene

paar kinderen gered is, terugkeeren om het andere paar te halen.

Nu kan die schipper, als hij een man zonder hart is, daarbij *zwijgend* te werk gaan, en wel zoo, dat hij eerst drie van de vier kinderen vastbond, het andere zonder een woord te zeggen opnam, en er op zijn nek meê in de branding sprong. Dat zou, ieder voelt het, aan de redding van de kinderen niets toe of af doen. Ze kwamen er toch.

Maar die kinderen zijn kinderen, en kinderen die niet weten, hoe dat toegaat, zijn bang, worden wild van schrik, en gaan gillen van angst. Als vader het kind op den nek neemt en er meê in de branding springt, dan denkt dat kind niet anders, of het gaat verdrinken, en als vader de andere kinderen nog aan boord laat wachten, dan denken ze: Vader verlaat ons! en gaan ze gillen uit al hun macht. Dat is hun doodsangst.

En als nu die schipper, dat hoorende, maar zweeg, en dacht: »Wat doet er dat gillen van die kinderen toe, als ik ze maar aan strand breng", dan zoudt ge dat toch niet lief, niet menschelijk, eer hardvochtig vinden, niet waar?

En wat doet daarom nu zulk een vader in zulk een hachelijk oogenblik? Och, dan sluit hij immers met zijn lievelingen een verbond, en zegt met een toon die hun in de ziel dringt en hun vertrouwen inboezemt en den angst ontneemt: »Blijven jullie nu met je drieën zoolang doodstil bij moeder; dan komt vader zeker terug om je af te halen, maar schreeuwt dan niet!" En tot dat ééne kind dat hij opneemt, zegt hij: »Lieveling, wees niet bang, als je maar stil zit en niet gilt, zal vader er je veilig overbrengen, lieveling wees gerust!"

En zoo zijn ze getroost, de kinderen die achterblijven, en het kind dat al vast meêgaat, en moeder, die vader begrijpt, sust en koestert de lievelingen ondertusschen en fluistert ze maar aldoor toe: »Weest nu stil en niet bang, schatten, vader heeft gezegd, hij komt terug!"

Dat is een beeld uit het leven, niet waar, waar niemand iets op tegen kan hebben en dat ieder dadelijk vat.

Welnu, breng dat nu eenvoudig op het Genadeverbond over, en alles zal u duidelijk worden.

God de Heere kon ons wel van den eeuwigen dood redden en ons door de branding dragen, zonder een woord te spreken. Maar dan zouden wij al dien tijd in onze benauwdheid het uitgillen van angst, en er zou in den Heere onzen God hardvochtigheid en geen teedere liefde wezen, geen ontfermend meêdoogen.

En daarom doet God de Heere niet alzoo, maar als een vertroostend God *spreekt Hij een woord.* Neemt ons niet maar op, om ons in de branding te werpen als een stuk hout, maar zegt ons eerst: »Dit en dat ga ik met u doen, wees gij nu stille, dan kan er geen gevaar zijn, ik uw God, beloof u, dat ik u er over draag, beloof gij mij nu ook dat ge vader vertrouwt!"

En dat zeggen, zie dat is nu het *Genadeverbond.*

Het luide toespreken van het beangste kind; het zeggen wat de Heere doen gaat; het ons inprenten dat we op zijn woord aan kunnen als op een rots; en het van ons vragen, dat we toch niet van angst zullen ineenkrimpen, maar Hem als onzen Vader vertrouwen.

Zoo gaat de één dan meê, en de anderen blijven nog bij moeder, d. i. bij de kerk achter. En heil der moe-

der, heil der kerke, die het, onder het woeden der golven, aldoor haar kinderen blijft influisteren: »Lievelingen, vreest niet; Vader heeft het gezegd en zijn Verbond is onwankelbaar; gelooft toch dat uw Vader woord houdt!"

VII.

HET ZEDELIJK LEVEN GERED.

> Gij hebt mij naar menschelijke wijze voorzien. 1 Kron. 17 : 17.

Op zich zelf liet het zich denken, dat God Almachtig een onder den vloek liggend schepsel ten leven bracht, buiten alle Verbondssluiting om. Toch heeft dit Gode *niet* goed gedacht. Hij zelf heeft de zaliging van zondaren aan de Verbondsbedeeling vastgeknoopt. En voor zoover het ons nu gegeven is, de reden in te denken, waarom het heil alsnu krachtens Gods bestel en feitelijk van dien verbondsvorm onafscheidelijk is, wees ons vorig artikel er in de eerste plaats op, dat die verbondssluiting ten doel heeft *de vertroosting van Gods kinderen.*

Men herinnert zich het beeld van de schipbreuk en die kinderen.

Thans komen we tot de bespreking van een nog dieper gaande oorzaak, t. w. dat de verbondssluiting

strekte, *om het zedelijk leven in de kerk van Christus tot zijn recht te doen komen.*

Zoowel deze tweede als de eerst besprokene beweegreden wordt ons door de Schrift zelve aan de hand gegeven.

Dat het Verbond naar luid der Schrift strekt om den kinderen Gods vertrouwen in te boezemen en hen te troosten, blijkt overtuigend uit die schier tallooze plaatsen, waarin de Heere de vastheid van dat verbond, zijn onwankelbare trouw, de eedzweringen van zijn Woord en de onveranderlijkheid van zijn belofte betuigt.

Maar zoo ook blijkt de beteekenis van het verbond voor het zedelijk leven uit de niet minder talrijke plaatsen der Heilige Schrift, waarin God Almachtig op dat verbond den wedereisch van trouw en gehoorzaamheid doet rusten, en den trouweloozen en bondbreukigen kinderen de schending van het gegeven woord verwijt.

Schriftuurlijk is dus ook deze tweede beweegreden, waarom het heil aan een verbond is vastgeknoopt, en het komt er nu maar op aan, het verband tusschen het heil en dat verbond, voor zoover het zedelijk leven aangaat, bloot te leggen.

Om daartoe te geraken schreven we boven dit opstel het woord van David tot den Heere: »Gij hebt tot uw knecht gesproken *naar menschelijke wijze!*"

Ook dát woord, men weet het, sloeg op verbondssluiting. »Ik heb, zoo heette het, een verbond gemaakt met mijnen uitverkorene!"

Ook bij het bouwen toch van Davids geslacht, had de Heere, zonder het te zeggen, zonder er zich

vooraf met eedzwering toe te verbinden, eenvoudig het lot van Israël en den gang der zaken zoo kunnen sturen, dat Davids huis bestendig gebleven ware.

Voor de zaak als zaak had dit geen verschil gemaakt.

Maar dit nu behaagt den Heere *niet.*

Hij spreekt vooruit; Hij zegt het, wat gebeuren zal, wat Hij doende is, wat van Hem uit zal gaan; en het verbond (zie Ps. 89: 4, 5) bestaat juist daarin dat »Hij aan zijn knecht David gezworen heeft: »Ik zal uw zaad tot in eeuwigheid bevestigen!"

Nu zal ieder toestemmen, dat het niet aangaat, dit los en buiten alle verband op te vatten, maar dat wel terdege dit verbond met deze toezegging, belofte en eedzwering aan David, één der vele middelen is geweest, waarvan de Heere zich bediend heeft, om Davids huis in stand te houden en te houden bij het geloof. God de Heere werkt door zijn Woord, en wij althans kunnen het ons niet anders voorstellen, of voor de nakomelingen van David is deze heerlijke en heilige belofte Gods een teeder pand en kostelijk kleinood geweest, die krachtdadig op hen inwerkte, hen prikkelde en, na diepen val, hen altijd weer verwijtend tegenkwam.

Dat God de Heere het huis van David niet maar ongemerkt en buiten hen om in stand hield maar het hun vooraf aanzeide, er hen toe opnam in een verbond, en er hen zelf in deed meêleven, was dus metterdaad een liefdebetoon, dat strekken moest, om het zedelijk, geestelijk, bewust leven in Davids huis te verhoogen.

En dat nu noemt David: »Heere, Gij hebt met mij

naar menschelijke wijze gehandeld!" D. w. z. zooals onze menschelijke natuur dat gaarne heeft, zooals dat door onze menschelijke natuur geëischt wordt, zooals dat met de eigenaardigheid onzer menschelijke natuur overeenkomt.

Zie, er is alle eeuwen door in de kerk van Christus eene richting geweest en ze zal er blijven ten einde toe, die van den mensch in het genadewerk een stok en een blok wil maken. Dat korte kernachtige woord verstaat een ieder. Het duidt aan, dat men den mensch door de genade werktuiglijk laat bewerken.

Zooals een stuk hout in de hand van den timmerman verkeert, zóó, oordeelt men dan, verkeert bij het genadewerk ook een zondaar niet alleen, neen maar ook een wedergeborene, in de hand van zijn God. Hij blijft er van den aanvang, bij den doorgang en tot het einde toe, volstrekt lijdelijk bij. Er wordt op, in, aan hem gewerkt. Maar dat alles gaat buiten hem om. Hij doet er niets aan, hij weet er niets van, nauwlijks dat hij er iets van merkt. Zooals de golven met een wrak spelen, zoo spelen de golven der genade met deze wrak geslagen ziel.

Deze richting nu weerstaan we in het aangezicht. Die richting is een dolende kettersche richting. Ze is het spoor der waarheid bijster. Ze is bij uitstek gevaarlijk en bedenkelijk. En naar het goede voorbeeld onzer vaderen moeten we deze richting niet maar stil geworden laten, neen, maar haar zeer beslist weerstand bieden.

Maar hoe?

Want daar komt het nu juist op aan, en wie het

verschil goed vat, waarop we thans wijzen gaan, zal licht krijgen over veel.

We beginnen weer met een voorbeeld. Zij het nogmaals aan het scheepsleven ontleend.

Schrijver dezes ziet door zijn venster op *de Wassenaer*, vroeger een oorlogsstoomfregat eerste klasse, nu opleidingsschip.

Dat kolossale gevaarte is daar niet vanzelf aan den wäl komen liggen, want de machine is er uitgenomen, de schroef aan het roer is verwijderd, het kan dus niet voort.

Toen is een andere stoomboot gekomen, die heeft dat logge gevaarte waar geen beweging in zat, op sleeptouw genomen, en zoo is het komen te liggen, waar het nu weer roerloos, geheel lijdelijk en bewegingloos ligt vastgesjord.

Zij het ons nu geoorloofd bij dat van stoomvermogen beroofde schip den zondaar in zijn verloren staat te vergelijken.

Twee manieren zijn er natuurlijk om in dat oorlogsgevaarte weer gang te brengen.

Of, zooals men nu heeft gedaan, door het schip te laten voor wat het was en het op sleeptouw te laten nemen door een andere boot.

Of door de machine te herstellen, water in den ketel en vuur in den haard te brengen, en het aldus weer door inwonende stoomkracht in beweging te doen geraken.

Nu wil de richting die we hier bestreden, de richting van den mensch »als een stok en een blok" te laten, het eerste. Ze zegt, en daar heeft ze volkomen

gelijk in, zooals een menschenkind in zonde ontvangen en geboren wordt, is hij metterdaad zulk een stoomschip gelijk, waarin de machine geheel ontredderd is, waar geen stoom meer in zit, en waar zooals het nu is zelfs met den besten wil geen stoom meer op de cylinder kan worden gebracht. En daarom, zoo zeggen ze, komt dan nu de genade, neemt die logge ziel op sleeptouw, en sleurt ze, in weerwil van haar zelve, met geweld de wateren door, door de branding, de haven der ruste binnen. Juist dus zooals het bij die oorlogsboot met de sleepboot ging. Geen ander verband dan de lijn, de tros, die het schip zonder stoom met het schip waar wel stoom in zit, verbindt. Of wilt ge het geestelijk, geen andere verwerking, dan een uitwendig geloofsverband, die de ziel zonder beweging (d. i. den geloovige) met den persoon waarin wel levenskracht woont (d. i. den Christus) verbindt.

Maar omdat we deze richting nu beslist en onbewimpeld bestrijden, geven we daarom gelijk aan hen, die *een deel* der werking uit Gods hand uitnemen, om ze alsnu in de hand van den mensch te leggen? In geenen deele. Die dat zeggen, houden we zelfs voor nog veel gevaarlijker dwaalleeraars, dan de eersten. Neen, van eenige deeling van arbeid tusschen God en mensch kan noch zal ooit in heel het werk der genade sprake zijn. God doet in dit uitnemend genadewerk *alles*, zonder onderscheid, zonder beding, zonder beperking. Er is niets in dit gansche stuk, waarvan Hij niet *de eenige en volstrekte Werker* is.

De zaak is alleen maar deze, dat God geen sleepboot voor het wrak brengt, maar in het wrak de machine herstelt, en is die hersteld, er weer stoom in

brengt, en door dien stoom het schip weer in gang zet.

Maar dat willen die op deeling beluste broederen volstrekt niet.

Die willen heel iets anders. Die willen eigenlijk ons diets maken, dat het wrak nog zoo heel wrak niet is. Dat de machine van binnen in de ziel eigenlijk nog wel bruikbaar ware. En dat, als genade maar *helpt* en *ondersteunt* en *bijspringt*, het met den ouden, den vernieuwden romp, nog wel gaan zal.

En daar nu gelooven we, op grond van Gods Woord, niets van.

De mensch in het paradijs had, eer hij viel, natuurlijke en bovennatuurlijke gaven, en het is volstrekt niet waar, wat men thans predikt, alsof de bovennatuurlijke gaven eerst door de zonde noodig waren geworden, en alsof oorspronkelijk de natuur goed en pittig genoeg was, om het bovennatuurlijke te kunnen missen. Op dit punt waren onze vaderen steeds streng. En daar hadden ze gelijk in. Het hoogere leven was ook voor Adam een bovennatuurlijke gave. *Donum supernaturale.*

En toen nu de zonde rukte aan die innerlijke machinerie van 's menschen ziel, als we ons zoo mogen uitdrukken, heeft dit ten gevolge gehad, dat de zondaar al deze bovennatuurlijke gaven verloor en dat de natuurlijke gaven in hem bedorven, geheel in de war gebracht en uit haar verband gerukt werden.

Een zondaar mist dus niet alleen het bovennatuurlijk goed, maar veel erger nog, hij mist de gave om er naar te grijpen; ja, zelfs, laat het scherp en beslist zijn uitgesproken, hij mist zelfs de vatbaarheid, om als God ze tot hem brengt, ze in zich op te nemen.

God de Heere moet dus niet alleen het bovennatuur-

lijk goed aan den zondaar toebrengen, maar vooraf hem bovendien nog de vatbaarheid weer inscheppen, om het in zich te kunnen ontvangen.

De voorstanders van de »deeling van arbeid" in het genadewerk keeren dus de vastigheden in elk opzicht om.

Ze zien een zondaar aan voor wat hij niet is. En door die dwaling komen ze er dan toe, om deels uit den dooden zondaar te verklaren, wat alleen en algeheellijk verklaarbaar is uit den levenden God.

Stellen we dus altijd naar den vorm van ons beeld, ter verduidelijking nog eens de drieërlei voorstelling naast één, dan komen we tot dit resultaat:

De voorstanders *der lijdelijkheid* zien het wrak liggen, erkennen dat het geheel wrak is, en laten het nu op sleeptouw nemen door een schip dat goed en gaaf is.

De voorstanders van »*arbeidsdeeling*" in het genadewerk, zien datzelfde wrak liggen, maar betwisten dat het zoo heel wrak is, en plaatsen nu een locomobiel op het dek, om half nog met de stukke machine en half met dat hulpwerktuig het wrak weer op gang te brengen.

Terwijl *de gereformeerde* kerken steeds geleerd hebben: Ook wij zien dat wrak, en erkennen dat het *geheel* wrak is; en toch willen we noch van de sleepboot noch van de locomobiel op het dek iets weten. Naar wij het belijden, moet de machine zelf hersteld, moet in die herstelde machine de stoom weer werken, en moet er alzoo weer gang in komen op de door den aard van het schip geëischte wijs.

Is dit nu duidelijk?

Dat schip is uw menschelijke persoonlijkheid. Die

inwendige machine is het verborgen raderwerk van uw gevoel, verstand en wil, van uw consciëntie en zelfbewustzijn, van de krachten der liefde en van den haat, van al de vermogens van uw gemoed, uw hart, uw rede! En de stoom is de persing des Heiligen Geestes in u, die al dit raderwerk in beweging kan zetten.

Nu is in een zondaar die stoom, dat is dan de werking en persing van den Heiligen Geest, er uit en de raderen zijn stuk gewrongen en de cylinders zijn lek, zoodat ook al begon de Heilige Geest er de persing des levens weer in te brengen, dit toch niet baten zou, daar de stoom immers vervloog zonder de cylinders te doen werken.

Wat gebeuren moet bij het genadewerk bestaat dus hierin, dat God Almachtig allereerst dat raderwerk weer voor den stoom ontvankelijk maakt; er dan den stoom weer in brengt; en eindelijk nog iets, waarover zoo aanstonds.

Buiten beeld dus dit.

In de eerste plaats moet de wil weer willende, het gevoel weer gevoelende, het wijsheidsvermogen weer wijs gemaakt worden, en is dit geschied en is daardoor inwerking weer mogelijk geworden, dan moet in de tweede plaats (want anders gaf het nog niets) de persing en drang en indrijving van den Heiligen Geest komen, die het doode raderwerk met kracht bezielt en vervult met leven.

En dan nog iets, waarop we zooeven doelden.

Als dan het raderwerk weer werkt en er den stoom weer in perst, dan moet het »ik" nog van het stuurrad afgehaald, en moet Jezus in ons dat stuurrad overnemen.

Anders, bleven wij zelf stuurman van het scheepke onzer ziel, dan zouden we ja waarlijk, met de herstelde machinerie en den weer persenden stoom er in, nog naar het verderf in plaats van naar God toe sturen.

Niets kan ons toevertrouwd, maar in alles moet het voor ons bepaald, in ons gewerkt en moet er met ons gehandeld worden, naar hooger bestel, door een ander die ons leven is; zoo slechts niet *buiten ons om*.

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL VIJF.

DE GENOOTEN VAN HET VERBOND.

DE LEER DER VERBONDEN.

DEEL VIJF.

DE GENOOTEN VAN HET VERBOND.

I.

METHODISME EN LIJDELIJKHEID.

> Doch het geestelijke is niet eerst, maar het natuurlijke, daarna het geestelijke.
> 1 Cor. 15 : 46.

De stichting van het Genadeverbond leidt practisch, gelijk ons bleek, tot het drieledig doel om 1°. *Gods kinderen te troosten*, want ze rusten met heel hun ziel op de trouw en de beloften van hun God; beloften die juist eerst door het Verbond verzegeld zijn; 2°. om *het zedelijk leven in de kinderen Gods tot ontwikkeling te brengen*, want niet stokken en blokken, maar *menschen* zijn het in wie de Heilige Geest zijn wonderen werkt; en 3°. om het verband levendig te houden tusschen dezulken, die zich reeds van begenadiging bewust zijn en den breeden kring der menschen, die hier nog niet van weet.

De beide eerste punten bespraken we reeds in Hoofdstuk VI en VII van het vorige Deel.

Het derde punt, stellig niet het minst gewichtige, stellen we ons voor, in deze afzonderlijke artikelenreeks toe te lichten, onder den titel van »bekeerden en onbekeerden."

God de Heere, die het »Verbond der genade en der verzoening" in zijn diepe ontferming aan zijn gemeente geschonken heeft, leide ons daarbij in paden, die recht op zijn waarheid aanloopen, en aan hen uit 's Heeren gemeente, die zoo vriendelijk zijn ook déze reeks van week tot week te volgen, worde de vastigheid van hun geloof er weer iets vaster door gezet, de samenhang van wat ze belijden doorzichtiger gemaakt en de moed opnieuw ingeboezemd, om met geestdrift, met bezieling weer het bergpad op te gaan, eens door onze vaderen beklommen; een bergpad dat wel zeer steil oploopt, maar eens aan den top gekomen, dan ook met zoo heerlijke hooge berglucht en met zoo verrukkend vergezicht loont. Want waarlijk, een man die komt te staan waar onze vaderen stonden, voelt zich in onze dagen nog even krachtig als zij, is voorgoed van de lauwe zoelheden af, en wierd juist daardoor weer zoo óvergelukkig. Och, waarom, waarom genieten nog niet al onze broederen die heiliger vreugd!

Wat we met »bekeerden en onbekeerden" in dit verband bedoelen, is spoedig gezegd.

Er is een *uitverkiezing* en er is een *verwerping*, d. w. z. er is geen toeval, en God kan niet verrast worden door eenig doen des menschen. Hij is God en

blijft God. Aller dingen wortel moet dus in Hem liggen. En zich een zaligheid te denken, waarvan de gouden keten niet uit God kwam en tot God terugkeerde zou God *ont*goden zijn.

Gold het nu »machines" en niet »menschen", dan kon de uitwerking van dit Godsplan zeer eenvoudig toegaan. Immers God de Heere hadde dan niets te doen, dan den uitverkorenen op een gegeven oogenblik de zaligheid in te storten en ze terstond daarna te laten sterven en op te nemen in zijn Koninkrijk. Terwijl omgekeerd aan de verworpenen niets behoefde gedaan te worden. Die vervielen dan bij hun sterven vanzelf aan de hel.

Dat nu veel menschen zich het ook metterdaad zóó voorstellen, valt helaas, niet te ontkennen. Ze zien niets dan een bliksem die inslaat in de ziel der uitverkorenen. En is die bliksem der genade eenmaal ingeslagen, dan bestaat er voor hen volstrekt geen reden, waarom zulk een veranderd mensch nog een tijdlang voort blijft leven. Hij is gered en gereed en kan dus evengoed terstond afreizen. En evenmin kunnen ze er zich rekenschap van geven, waarom de verworpenen nog zoo lang gelegenheid ontvangen, om hun ongerechtigheid te laten uitkomen. Eigenlijk konden ze wel zóó uitgestooten.

Ja, mogen we het eens zeer kras uitdrukken; waarlijk niet, God weet het, om den broeder te bespotten; neen, maar om het onjuiste dat op den bodem dezer voorstelling ligt, eens duidelijk en voelbaar te maken; dan zouden we zeggen: »Eigenlijk kon God de geboorte van zijne uitverkorenen wel verhaasten; ze opeens toebrengen; en, ware dat afgeloopen, dan het oordeel er

over heen laten komen, om zoo ze opeens de volle zaligheid te laten ingaan. Al dat andere houdt maar op; de geschiedenis der wereld dient toch nergens toe; indien maar de uitverkorenen binnen komen, is alles bereikt, wat bereikt worden moet!"

Deze voorstelling nu is door en door onschriftuurlijk en het is vooral tegen haar dat het Genadeverbond ingaat.

Immers ze deelt de wereld in bekeerden en onbekeerden, en is er nu op uit, om die bekeerden aan den éénen kant op een hoop te zetten, en aan den anderen kant de onbekeerden in een bundel saâm te nemen.

Die bekeerden beelden zich dan in een heiliger kring te vormen, die voor de onbekeerde wereld eigenlijk te goed is, en zoo komt dan uit die voorstelling *de sekte* voort, met ál haar toomelooze hoovaardij en geestelijke verwatenheid en schijnheilige inbeelding.

De *sekte*, die daarin juist van de *kerk* onderscheiden is, dat de *kerk* de geloovigen aanziet in het feitelijk levensverband waarin de ordinantie Gods ze geplaatst heeft, terwijl de *sekte*, onder het voorwendsel van de kerk uit te zuiveren, niets anders doet, dan de geloovigen uit dat levensverband losmaken en aan de ordinantie Gods onttrekken, om ze voorts op een willekeurige manier tot een groepje of clubje saâm te vereenigen, dat reeds op aarde een staat af wil dwingen, die eerst daarboven komt.

Tweeërlei is daarbij mogelijk.

Heeft men toch eenmaal de bekeerden en onbekeerden op die onschriftuurlijke manier in tweeën gesplitst, dan komt men voor twee mogelijkheden te staan. T. w. *óf* dat deze bekeerden er nu op uitgaan om nieuwe

bekeerlingen te maken, *óf* wel, dat ze dit stil aan God overlaten.

Dit hangt af van de dispositie van hun hart.

Vindt ge onder deze bekeerden menschen met een open, gul, teeder hart; een hart dat op liefhebben is aangelegd; dat, zelf genietend drang voelt om ook anderen te laten genieten; dat het niet laten kan, om over de lippen te laten uitkomen, wat van binnen in de ziel perst, — dan gaan deze bekeerden »op bekeeren uit" in edeler zin.

Of ook, zijn die bekeerden veerkrachtige personen, die bemoeiziek van aard, zich inbeelden alles te kunnen, en zekere overmacht over menschen ontvingen, ook dan gaan deze bekeerden »op bekeeren uit", maar in een zin, dien we minder zouden loven.

Of eindelijk, zijn die bekeerden personen die wel *van* de hel maar niet *tot* den levenden God bekeerd zijn, d. w. z. zijn ze dezulken, die braken met de wereld, om, kon het, nog in den hemel te komen, maar zonder dat er van teedere levensgemeenschap met den levenden God bij hen sprake kwam, dan, het ligt in den aard der zaak, zullen deze materieele, zelfzuchtige bekeerlingen al zeer weinig op het doen Gods letten, en, bijna alles van menschelijk toedoen verwachtend, tot bekeering schier *dwingen* willen; we zeggen niet in onedelen, maar toch stellig in onvromen zin.

Zoo ontstaat door drieërlei trek van het hart het methodisme in zijn drie vertakkingen: *eerst* teeder, aanminnig en vroom; *dan* ruwer, bemoeiziek en min edel; en *eindelijk* het fabriekachtig methodisme, dat bekeerlingen *maakt*.

Doch lang niet alle bekeerden, die op dit min ware standpunt staan, willen die paden op.

Integendeel, er zijn er, met precies dezelfde dwaling behept, die tot geheel tegenovergesteld besluit komen.

Oók in drie geledingen voor ons tredend, maar in omgekeerde volgorde.

Eerst zij die niet den hemel, maar God in het werk hunner bekeering hebben gezocht, en die nu van God alleen alles verwachtend waarlijk niet inzien, wat zij aan de bekeering van anderen doen zouden. Hún pogen is toch niet met al. God doet het groote werk in eens menschen ziel, of Hij doet het niet. Doet Hij het *niet*, dan is uw ijveren toch onnut. En doet Hij het *wel*, wat zoudt gij er dan uw druppeltje nog bij doen? Dat zijn de innig vrome zielen, die in de lijdelijkheid liggen. Weinig begrepenen. Menschen die ge nooit met de anderen over één kam moet scheren. Zielen die luisteren willen; maar nooit als gij den mensch ten koste van hun God verheft.

Dan komen de persoonlijk slappe personen, met weinig kracht, met haast geen pit in zich, en die vinden ook, dat ge niet op bekeeren moet uitgaan. Niet omdat het aan Gods eere te kort doet, maar uit aangeboren geestelijke slapheid. »Doen door laten" is hun zoo recht uit het hart. Min edel dus en lang niet vroom. Toch ook niet uit koelheid.

Neen, die koelheid ontmoet ge eerst bij de derde soort van lijdelijken, bij wie het uit liefdeloosheid voortkomt. Dat zijn die menschen die een pantser om hun hart hebben. Die zelf zoo hoog op hun verkiezing roemen kunnen, zonder ooit eens teeder en warm en innig te worden aangedaan over het schriklijk

lot van zooveel duizenden, als nog afdrijven op den stroom van zonde en wereld. Bij dezulken ligt het aan het hart. En is koudheid en hardvochtigheid. En al ontkennen we niet, dat er bij zoo ellendigen staat der kerk, ook bij hen »veranderde menschen" kunnen wezen, toch meenen we bescheidenlijk een iegelijk, wiens ziele er alzoo aan toe is, zeer ernstiglijk ook aan zijn staat voor God te moeten schudden. God alleen oordeelt, maar althans het »zalig zijn de barmhartigen" is hun nog niet tot troost.

Die drie soorten »methodisten" nu worden evenals die drie soorten »lijdelijken" bijna altijd dooreengeward en op één hoop geworpen; wat dan aanleiding geeft tot de schromelijkste onrechtvaardigheden. Bekeerzuchtige zielen (en dat zijn alle methodisten) doen verkeerd met voorbij te zien, dat er ook onder de lijdelijken een zeer nobel, vroom soort lieden is, die juist door de zonde van het methodisme, te stroef en te wezenloos staan, maar toch, o, zoo innig het voor hun God meenen. En omgekeerd de teeder-mystieke zielen (en dat zijn de goede lijdelijken) zien zoo vaak voorbij, dat er onder de methodisten evenzeer een zeer liefhebbend soort is, dat, zonder veel te redeneeren, eenvoudig handelt; niet om vertoon te maken, noch ook om eigengerechtig te wezen; maar uit onweerstaanbaren drang der liefde voor den medezondaar.

Die nobele »lijdelijken" en die edeler »bekeerzuchtigen," konden elkaâr zoo uitnemend verstaan, en al ons streven was steeds, om die twee edele krachten weer te verzoenen, terwijl al onze strijd steeds ging én tegen dien overijver én tegen dat tekort in ijver, dat, onder wat vromen schijn ook, toch eigenlijk in

zonde van het hart wortelt, 'tzij in gebrek der ziele of in positief kwaad.

Maar hoe nu deze drie soorten methodisten en deze drie soorten lijdelijken ook uiteenloopen, in het groote punt, dat we thans ter sprake brengen, trekken ze toch allen weer één lijn, t. w. ze kennen alleen maar bekeerden en onbekeerden, en voor een *verbond Gods* is er eigenlijk in hun voorstelling geen plaats.

De methodisten tellen de bekeerden bij duizenden waar de lijdelijken ze op zijn best bij honderden, bij tientallen, of bij éénlingen zien. Dat spreekt vanzelf. Een methodist is met weinig tevreden, is al blij met een enkele levensbeweging en roemt breed van al den zichtbaren zegen Gods. Hem gaat het bij *volle* stroomen. Terwijl omgekeerd een lijdelijk Christen de hoogste eischen stelt, eer bedrog vermoedt dan aan een echt werk te gelooven, en klaagt over een gesloten hemel. Hem gaat het hoogstens bij *enkele druppelen*.

Maar hetzij ge nu den methodist zijn tienduizenden hoort becijferen, of den lijdelijke zijn eenlingen hoort schiften, ten slotte komen toch beiden weer hierin overeen: dat bekeerden apart en onbekeerden apart moeten zijn. De *sekte* dus, zonder het wezen der *kerk* te begrijpen.

De bekeering uitsluitend in haar absoluutheid opgevat. Bij den methodist als gevolg van zijn eigen doordringend spreken, en bij den lijdelijke als gevolg van Gods onweerstaanbare genade. Maar bij beiden zonder rekening te houden, met wat daarachter en daarom ligt en daarna komt.

Eénlingen de zielen, éénlingen die *gegrepen* worden of die *liggen* blijven!

Maar in elk geval *éénlingen;* buiten verband met hun eigen geslacht en met vorige geslachten; menschen zonder band met de menschheid!

Geen levens*verband* dus, en daarom ook voor een *verbond* geen plaats.

En derhalve, overmits God in zijn Woord al het werk der genade *op het Verbond* gezet heeft, met dat Woord onzes Gods in strijd.

II.

GENADEVERBOND EN UITVERKIEZING.

> Want die zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn. Rom. 9 : 6.

De onderscheiding van alle menschen in »bekeerden en onbekeerden" is onzeker, brengt een ernstig gevaar met zich, en is ongenoegzaam.

Ze is *onzeker*; want niemand op aarde bezit een toetssteen, om de bokken van de schapen te scheiden. Van zich zelf kan men weten, of men bekeerd is. Wel niet altijd terstond. Soms zelfs zijn er onvaste zielen, die tot aan hun doodsnik verlegen blijven. Maar afgezien van die buitengewone gevallen, is het toch regel, dat God Almachtig te zijner tijd zijn uitverkorenen van hun eeuwig heil verzekert. Dezulken vragen niet angstig meer: Zou er heil zijn? maar belijden ootmoedig en vreugdevol: »Wij dan, gerechtvaardigd door het geloof, *hebben* vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus." Maar al houden we met hand en tand vast, dat de begenadigden wel terdege van hun roeping verzekerd worden, nooit kunnen of mogen we daarom

toegeven, dat we het middel bezitten, om de bekeerden en onbekeerden buiten ons te onderscheiden. Wel zijn er kenteekenen van de kinderen Gods, maar vooreerst die kenteekenen kunnen soms zoo verduisterd zijn, dat wij ze niet meer bespeuren; ten andere ons oog kan te voor-ingenomen en beneveld zijn, om te zien wat er is, en ten derde de leugen is nu eenmaal zoo fataal in 's menschen hart ingedrongen, dat men ook die kenteekenen nabootst, en aldus een leven voorwendt dat er niet is. De geestelijke comedianten! Hoe nauwkeurig men dus ook toezie; en we erkennen dat de ernstiger methodisten hier zich metterdaad op toelegden; toch moet elke splitsing in bekeerden en onbekeerden onverbiddelijk worden afgewezen, omdat zulk een scheiding óf volkomen zeker zijn moet, óf ze begaat het schriklijkst onrecht. Het onrecht namelijk om het gekrookte riet te breken en den indringer te begiftigen met een ontstolen kindsdeel.

Doch niet alleen is deze splitsing van onze omgeving in bekeerden en onbekeerden *onzeker;* maar ze brengt ook *een gevaar met zich.* T. w. het geestelijk gevaar der zelfverheffing voor de bekeerden.

Elk teeder kind van God weet bij ervaring, hoe ontzettend groot dat gevaar is, en hoe, breekt die zelfverheffing eenmaal door, alle geestelijke wasdom gestoord wordt. Scheiding moet er eenmaal zijn. Wie uit het rijk der duisternis wordt overgezet in het Koninkrijk, kan noch mag zijn oogen dicht doen voor het groote feit, dat er een zondige *wereld* is, die hij heeft te oordeelen en te ontvluchten, en een heilig *Koninkrijk*, dat hij heeft te zoeken en te loven. Daar is niet aan te ontkomen. Dat hoort tot onze geestelijke roeping.

Maar nooit, nooit kunnen wij dit zonder zelfverheffing doen, tenzij er aan deze dubbele voorwaarde voldaan zij: 1. dat we de wereld in ons zelven op hetzelfde oogenblik het hardst veroordeelen, en 2. dat we, zelf uit die wereld gered, aan redding van anderen uit diezelfde wereld gelooven. En zie, dat nu juist wordt bij die wilkeurige schifting in bekeerden en onbekeerden bijna onmogelijk. De kring der bekeerden staat dan als een heilige kring apart; beschouwt zichzelven als hebbende »geens dings gebrek", en is dusdoende reeds meer dan half door de poorte gegleden der »geestelijke hoovaardij." Dat nu stremt alle waarachtig leven, houdt de genade tegen en verarmt ons gebed. En geen grooter dienst kan daarom aan de begenadigden bewezen worden, dan dat ge hun rusteloos dat gemaakte heiligheidsbeeld uit de nis van hun hart wegneemt. Och, er zijn zoo honderden bij honderden die de aanbidding der heiligen in Rome afkeuren, en in hun eigen hart, op nog ergerlijker wijs, aan dezelfde zonde mank gaan.

Dient derhalve een splitsing in »bekeerden en onbekeerden" reeds om de dubbele reden verworpen, dat ze *onzeker* en *gevaarlijk* is, ze behoort meer nog tegengegaan, als volstrekt *ongenoegzaam*.

Doel van zulk een splitsing is toch, niet waar? om den akker waar het zaad Gods in is te onderscheiden van den akker, bezaaid met het zaad der zonde. De grens moet dus zoo getrokken, dat niets wat uit den zade Gods is, er buiten valle. En daartoe nu is de indeeling in bekeerden en onbekeerden ten eenemale ontoereikend en onbekwaam.

Want immers tot den *akker Gods* behooren niet

alleen zij, die nu reeds tot bewuste bekeering gekomen zijn; maar evengoed de zoodanigen, in wie het genadewerk wel reeds begon, maar zonder dat ze het zelven nog merken; ja zelfs al de zoodanigen, voor wie het genadewerk, hoewel nog niet in hen persoonlijk begonnen, toch reeds gereed ligt in Gods eeuwig besluit.

Van het werk der verzoening zegt de apostel in Hebr. 4 : 3, dat al de werken Gods die de verzoening te weeg brengen, hoezeer ook pas daarna geopenbaard, toch in het wezen der zaak »*reeds volbracht waren van de grondlegging der wereld.*" En zoo nu ook is een kind van God reeds tot den akker Gods behoorende van vóór de grondlegging der wereld, ook al is het, dat pas op later tijdstip de genade tot hem overgaat en in hem openbaar wordt. Bekeerd of onbekeerd is dus volstrekt niet de eenige quaestie waarmeê te rekenen valt. Zich dat inbeelden, is van het werk Gods een veel te gering denkbeeld koesteren. Neen, het werk Gods gaat door een gouden keten van uit den eeuwigen raad, door heel een reeks van schalmen, naar de eindelijke verheerlijking toe, en in die gouden keten is de bekeering slechts één der middelste schalmen. Elke indeeling die op de bekeering alleen gegrond wordt, moet dus altijd oppervlakkig en gebrekkig blijven. Ze geeft een stuk der zaak, maar komt niet tot de omvatting van het geheel.

Wat dan? Zullen we dan, nu de »splitsing in bekeerden en onbekeerden" onzeker, gevaarlijk en ongenoegzaam blijkt, de *verkiezing* zelve tot grond van indeeling nemen?

Natuurlijk *in den hemel* zou dat kunnen, omdat daar het merkteeken der verkiezing onbedrieglijk zal

zijn waar te nemen en ge *alle* uitverkorenen daar saâm zult zien; doch in den hemel, dat spreekt vanzelf, zou dit tot niets dienen, overmits er in den hemel *niet dan uitverkorenen* zijn, en er waar uitsluitend menschen van één soort zijn, van splitsing geen sprake meer kan wezen. *Op aarde* daarentegen; en over de toestanden op aarde handelen we dan toch in de eerste plaats; op aarde komt ge met de uitverkiezing geen stap verder, eenvoudig omdat de raad Gods een verborgen raad is, of, gelijk onze ouden zeiden, een »*inblijvende* daad Gods"; en gij de macht mist om het zegel van het Boek des levens te ontsluiten. De ervaring heeft dan ook geleerd, wat er van komt, als men desniettemin dat pad inslaat. Men wil dan steeds indeelen en splitsen naar de uitverkiezing, en spant zich daarom in, om het zegel te openen; maar men vordert niet; het zegel laat zich niet ontsluiten; en zoo blijft alle prediking, alle gesprek, alle oefening der godsvrucht zich altijd doelloos om die pijnlijke benauwende vraag bewegen, hoe we de kennisse der uitverkiezing kunnen te weten komen; nu niet voor de eigen ziel, want dat is kostelijk, neen maar generaal, voor de lieden om ons heen. Vandaar dat zulk een geestelijke kring met volkomen machteloosheid is geslagen; van de kerk afsterft; de broederen varen laat; van de openbaring der rijkere krachten verstoken blijft; en ook persoonlijk een kommervol geestelijk bestaan voor God in het verborgene blijft leiden. o, Men zegt zoo vaak dat een dogma er niet op aankomt; maar als men eens wist, wat een kleine afwijking van de rechte paden een kanker over het leven van Gods kindren, een benauwing over hun ziel kan brengen, en soms de koste-

lijkste knoppen, die op het opengaan stonden, doet verwelken en wegrotten! En zulke benauwden van ziel bespot men dan nog. Wreede kerk! liefdelooze hoogvliegers! Goddank dat er nog een Ontfermer daarboven is, die zich ook over het *wormpje* Jacobs ontfermt!

Met de »uitverkiezing" komen we er dus evenmin als met de »bekeering". Noch de middelste noch de eerste schalm noch eenige schalm in de gouden keten des heils kan ons hier verder brengen. En dat wel, om een licht te bevroeden oorzaak.

Die oorzaak is namelijk deze: Overal waar we de schalmen der gouden keten nemen, hebben we met een zuiver *onvermengd* werk te doen, en wat we om ons heen op aarde vinden zijn juist *vermengde* toestanden.

Het geestelijk werk is er of het is er niet; en, waar het is, ligt het vlak afgesneden voor Gods heilig, aldoordringend oog.

Konden wij dus in Gods stoel gaan zitten en de dingen zien zooals God ze ziet, dan bestond er geen moeilijkheid. Het ware dan, bij ziel voor ziel, een besliste, afgesnedene zaak, onveranderlijk en onherroepelijk.

Maar dat kunnen wij *niet*. We zitten niet in Gods stoel, maar als nederige creaturen kruipen we aan de voetbank zijner voeten. Wij zien dus een zaak niet in haar eeuwige beslistheid, in haar volstrekte afgesnedenheid; maar integendeel in elk harer weifelingen, in haar gestadige overgangen, in haar rustelooze vermenging, in haar wording, wasdom en vergaan.

De vraag, waar het voor ons in dit leven op aankomt, is dus, om tot zulk een indeeling, een split-

sing te geraken, die met dien feitelijk bestaanden toestand rekent. Een splitsing, die de gouden keten des heils vasthoudt, en toch rekening houdt met de op aarde bestaande vermenging.

We kunnen niet bij de »bekeering" indeelen. We zijn onmachtig om naar de »uitverkiezing" te splitsen. En toch, ongesplitst mag noch kan het blijven, want het Koninkrijk der *hemelen* is nabij gekomen en roept nu eenmaal tegen het Koninkrijk der *wereld* in.

Deelen we in bij de »bekeering", dan loopt het op zelfverheffing uit; splitsen we naar de »uitverkiezing", dan hangen ons de handen slap en blijven we eindeloos aan het zoeken naar den toetssteen. En deelen we ganschelijk *niet* in, dan worden we van nog slechtere conditie, want de wereld wil dat wel, wetende: »Zoo wordt ge mij weer gelijkvormig!"

En zie, daarom is het nu dat God ons zijn *Verbond* schonk, opdat we, naar dat *Verbond* indeelende, ontkomen zouden aan de gevaren, die elke andere splitsing met zich brengt, en toch de vereenzelviging met de wereld zouden mijden.

Eerst door het »Genadeverbond" wordt de »Uitverkiezing" voor ons practicaal gemaakt.

En dat wel om deze allesbeslissende reden:

De *Uitverkiezing* is één. Tweeërlei uitverkiezing te stellen is afgaan van alle vastigheid, den raad Gods los maken, en spel met een woord drijven, dat niet dan den diepsten ernst in ons wekken mag.

Het *Verbond* daarentegen heeft twee zijden; een geestelijke eeuwige *kern* en een zichtbare *openbaring* in den tijd. Het Verbond bestaat én *in*wendig én *uit*wendig. Het is als de tarwekorrel die niet rijpt, dan bij

het opwassen met het kaf vermengd, deels zelfs door dat kaf gedragen.

Dat is de diepe gedachte van het Schriftwoord: »Ze zijn niet allen Israël, die van Israël zijn."

En het is juist in dit *tweezijdig* bestaan, dat het *ééne* Genadeverbond ons door God geschonken is, om ons aan den »heiligen waan der sekte" te doen ontkomen, en toch verre te doen blijven van elke schending van het zegel, dat aan het Boek des levens hangt.

»Uitverkiezing" en »Genadeverbond" zijn geen twee polen die elkander uitsluiten.

Veeleer is het *Genadeverbond* de heerlijke bedding, waardoor het water des levens ons uit de diepte der *Uitverkiezing* toevloeit.

III.

NOOIT ONVERMENGD OP AARDE.

> Want u komt de belofte toe en uwen kinderen en allen die daar verre zijn, zoo velen als er de Heere onze God toe roepen zal. Hand. 2 : 39.

De »Uitverkiezing" is *on*vermengd, het »Genadeverbond" *gemengd.*

Uitverkiezing gaat steeds verzeld van haar donkere slagschaduw. Zonder een Verwerping te belijden, belijdt ge ook de Uitverkiezing niet. Te meenen, dat het ééne zonder het andere kunnen zou, is spelen met woorden. Het is ijslijk, het is ontzettend. We weten het wel. Maar als God in zijn Woord zegt: Het is zoo! is elk tegenstribbelen der weekelijke aandoenlijkheid dan niet volstrekt misplaatst? Wees er toch verzekerd van, dat velen van hen, die op grond van Gods Woord de Verwerping staande houden, vrijwat sterker en smartelijker spanning der liefde kennen, dan het meerendeel onzer energielooze sentimentalisten.

Maar hoe dit zij, Uitverkiezing laat nu eenmaal

geen speelruimte, geen vermenging, geen overgang toe. Het is hier ja of neen. Verkoren of verworpen. Iets tusschen beide in is ondenkbaar.

Wel kant men zich daartegen aan, door de verderfelijke leer der *drie* staten, maar ook die leer oordeelt zich zelf.

Juist krachtens de Verkiezing zijn er slechts *twee* staten. Ge staat altoos in één van beide, óf nog in den dood óf reeds in het leven.

Wel laat het zich denken, dat ge u zelf, en eer nog dat een ander, zich over uw staat vergist; denkt: »Die man is nog dood," als gij toch reeds leeft; of ook denkt: »Die man leeft," als ge feitelijk nog dood zijt. Maar dat zijn schijnbedriegingen, die we ook in het lichamelijke kennen. Een schijndoode staat nog wel terdege in het leven, en een schoon, sprekend lijk, dat ge nog waant te leven, is toch eenvoudig dood. Maar dat heeft men nu pogen te veranderen. Evenals Rome een soort vagevuur tusschen hemel en hel verzon, zoo verzinnen die gewaagde denkers een soort middenstaat tusschen dood en leven. Dat zijn dan die menschen, die niet meer volop plassen in de ongerechtigheid; eer iets teeders en zachts over zich kregen; geen raad meer met hun zonden weten; honger kennen, maar nog niet durven zeggen: »Abba, mijn Vader!" Ook wel »bekommerden" genoemd.

Zoo krijg ik dan »doode personen", die nog volop wereldsch zijn; »levende personen," die volop hun Jezus genieten; en »half en half personen", die de wereld kwijt raakten en ook nog geen Jezus ontvingen; en dat worden dan eigenlijk de interessantsten, de eigenlijke voorwerpen van bewerking voor den prediker.

Geheel deze derde staat nu is een puur verzinsel, en een allerverderfelijkst verzinsel bovendien. God de Heere doet in zijn Woord alles er op uitloopen, om ons tot een keus te bewerken. Hij wil voor of tegen. En zie, tegen dat dwingen van Gods Woord tot een keus, komt nu die »drie-statendrijver" in verzet, en schuift op elk punt der leer een denkbeeldig iets tusschen God en Satan, tusschen Genade en Zonde, tusschen Waarheid en Leugen, én zoo ook tusschen Dood en Leven in.

Zie, een dusgenaamd bekommerde ziel is óf een reeds geboren kind Gods, maar dat nog in de windselen ligt, en er dus uit moet geholpen, óf wel zulk een bekommerde is een vijand Gods met een sluier voor het gezicht, en dus één die zichzelf en anderen bedriegt, en aan wien de sluier hoe eer hoe beter van voor het gelaat moet afgerukt.

Een flinke, doortastende prediking zal die bekommerden dus helpen, door ze van die halfheid af te brengen, deels door de »ingebeelden" te ontmaskeren en uit de valsche in de ware bekommering te brengen, en deels door de waarachtig bekommerden door te doen breken tot klaarheid. Maar die ellendige »drie-statenprediking" houdt de arme zielen op; doet die ingebeeld-bekommerden al dieper achter hun sluier wegschuilen; en maakt dat die nog gebonden kinderen Gods zich al vaster in de windselen verwikkelen. Het heet een barmhartige, maar het is een door en door onbarmhartige prediking. En het is vooral uit die valsche leer, dat de schrikkelijke jammerstaat geboren wordt van een »stille en geruste", o, zoo rechtzinnige gemeente, doch waar alle *zaligmakende* werking van Gods heerlijke genade ontbreekt.

Wil men nu dit schadelijk onkruid met wortel en tak uitroeien, dan is niets zoozeer noodig, als om de *Uitverkiezing* zuiver te houden door het leggen van den rechten nadruk op het *Verbond*.

Het is volkomen waar: er zijn *overgangs*toestanden, er zijn *vermengde* toestanden, er zijn *onbewuste* toestanden; maar, en hier komt het nu op aan, al deze zwevendheden, die van ons leven in den tijd onafscheidelijk zijn, moogt ge niet in de Verkiezing indragen, maar moet ge tot hun recht laten komen door het Verbond.

Niets zoozeer als dat laten schieten van het Verbond heeft de zielen der menschen van de Verkiezing afkeerig gemaakt, en waar men er aan vasthield, de werking van haar belijdenis vervalscht.

En gelijk het in vroeger eeuwen geschied is, zoo, we zijn er zeker van, zal het ook nu gebeuren, dat een juiste inverbandzetting van Verbond en Verkiezing weer duizenden tot de erkentenis van deze hoogheilige waarheid zal brengen, die er vroeger niet aan dorsten of aan konden.

De Verkiezing en Verwerping, zoo rauwlings te midden van ons leven met zijn eindeloos wisselende toestanden geworpen, past er niet in en spreekt ons niet toe. En om ze pasklaar voor dat leven te maken, gaat men er dan, gelijk de ethischen dit doen, iets anders van maken dan ze is, of gelijk de methodisten, er de scherpe puntjes afslijpen. Een schriklijk waagstuk aan zulk een diepe waarheid Gods! o, Om de ziel te bedroeven; of, liever, om te treuren om hen, die uit verlegenheid zulk een waagstuk bestaan. En toch, ge moet daar wel toe komen, als ge het *Ver-*

bond er niet bij brengt; want dat Verbond is juist de door God verordende overgang, om de *eeuwige* daad der Verkiezing in te brengen in den *tijd*.

De Verkiezing plaatst u voor een ontzettende pijnlijkheid. Maar nu is de vraag, hoe wilt ge u daar uit redden? Op *uw eigen* hand, of naar de wijs *door God* verordend?

Zegt ge: »Op *mijn* manier!" nu, zie dan ook waar ge uitkomt.

Maar ook zegt ge: »Naar de aanduiding Gods", welnu, neem dan uit zijn hand het heerlijk Verbond der genade, en ge zult zien, dat er van de weegschaal der Verkiezing geen stofje voor u afgaat, en dat toch, door Gods heerlijk bestel de beweging in de tijdelijke toestanden en verhoudingen vrij wordt.

Het »Genadeverbond" hoort alzoo *bij* de Verkiezing. Dingt er niet iets op af, maar dient als voertuig voor de werking van haar kracht. Het is de eeuwige sneeuw op de bergen Gods, met de beekjes die er van afvloeien.

De onware tegenstelling door jongere theologen uitgedacht, alsof wie het Verbond tot zijn recht laat komen, de Verkiezing er aan geeft, en omgekeerd, weerspreken we uit dien hoofde met alle kracht. Door dat onware zeggen snijdt men de levenszenuw van de gereformeerde of gezuiverde waarheid door. En wel verre van ook maar een voetbreed voor dat ondoordachte zeggen te wijken, voelen we veeleer aandrang, om de gemeente Gods weer een oog voor het innerlijk levensverband van deze twee te geven. Het Verbond komt uit de besluiten Gods, maar het schikt zich, als de beek die van de bergen komt, naar al de hobbe-

ligheden en kronkelingen van ons aardsch levensterrein.

Vraagt men: of het Verbond dan ook met niet-uitverkoren personen gesloten is, en of het verschil tusschen Verkiezing en Verbond dan daarin moet gezocht, dat in de Verkiezing alleen de verkorenen en in het Verbond ook de verworpenen begrepen zijn, dan moet van meet af een vermoeden van dien aard lijnrecht weersproken.

Neen, die zoo het onderscheid opvat, die verstaat het niet.

Het Genadeverbond is volstrekt niet een *on*zeker, maar integendeel een *volstrekt* zeker verbond, dat eenigelijk en uitsluitend op de uitverkorenen doelt.

Bondgenoot in dat verbond is niemand, dan wie genade ontving of voor genade bestemd is.

De rijke heerlijke beloften, door God den Heere in zijn Genadeverbond besloten, worden volstrekt niet op onzekere kans aangeboden, maar toegebracht aan de verkoren kinderen der erfenisse in het licht.

Het is, en blijft alle eeuwen door, gelijk Petrus het op den Pinksterdag uitsprak: »U komt de belofte toe en uwen kinderen en allen die daar verre zijn, *zoo velen als de Heere onze God er toe roepen zal.*"

Innerlijk, wezenlijk, voor wat de verwerving der kroon aanbelangt, heeft iemand die dood is en dood blijft tot aan zijn neerdalen in het graf niets met het Genadeverbond gemeen. Geen enkele der beloften er van is voor hem. En ook al mocht hij er in verkeerd hebben, dan bestaat er toch nog even weinig gemeenschap tusschen hem en de schatten van dit Genadeverbond als tusschen het water in een bekken en een

oliedrop, die op dat water drijft. D. w. z. de gemeenschap der *aanraking*, zonder dat het tot *levens*- en *wezens*gemeenschap door vermenging van de eigenschappen komt.

Alle hiermeê strijdige denkbeelden; die vooral door een geheel onjuiste opvatting van het Doopsformulier in de gemeente gangbaar zijn geworden; moeten dan ook ten ernstigste bestreden worden.

Te zeggen, dat in den Doop, blijkens het Doopsformulier, aan elk gedoopt kind, hoofd voor hoofd, personeel en wezenlijk, de belofte van eeuwige zaligheid gegeven wordt, is niets anders dan een vernietigen van het rijke leven, dat uit dit formulier u tegengeurt, door Arminiaansch gif.

Dit mag niet geduld; daar moet tegen ingegaan; en schreit de ziel soms bij het aanzien van den grauwen puinhoop waartoe onze eens zoo heerlijke woning onder de sloopende hand van de waarheidbestrijders wegzonk, laat ons er ook voor danken, dat weer iets van deze schatten uit het puin zichtbaar begint te worden. Houdt goede hope! Is eens het beloop van het fundament weer teruggevonden, dan voegt zich steen na steen weer in den ouden bouwstijl saâm.

Er moet weer kennisse komen. De gemeente mag niet langer ontbloot blijven. Liefst *van* den kansel, maar desnoods van *onder* den kansel. De waarheid Gods moet er weer bovenop.

Maar, zult ge zeggen, »indien dan het Verbond juist evenzoo exclusief is als de Verkiezing, wat vorder ik er dan meê?" En met die vraag zijt ge in uw volle recht. Die vraag moet beantwoord. En eerst indien het gelukken mag op die vraag een geheel helder bescheid

te geven, kan het licht over de werking van het Verbond u opgaan.

Voorshands hierover slechts een enkele wenk.

Stel ge zijt kunstdraaier, en wandelend in het bosch, vindt ge een stuk hout liggen naar uw smaak. Ge beziet het, ja, waarlijk er kon een prachtige beker uit gesneden! En ge neemt dat brok hout meê, ge legt het thuis gekomen in uw lessenaar, opdat het niet wegrake. Morgen, overmorgen, of later nog misschien moet ge den beker er uit draaien. Nu zij u gevraagd: Waarom naamt ge dat stuk hout op? Niet om dat hout niet waar, maar *om den beker die er in zit.* Waarom sloot ge dat stuk hout zoo zorgvuldig weg? Niet toch om die schors of die vezelen, maar om *den beker*, niet waar? En waarom vervult dat stuk hout uw gedachten en slijpt ge alvast uw instrument? Nog eens, niet om dat hout op zichzelf, is het niet? maar *om den beker en den beker alleen!* Maar eilieve, waarom liet ge dan dat overtollige hout niet in het bosch liggen en *naamt alleen den beker meê*? En ge antwoordt natuurlijk: »Omdat die beker nog *in het hout inzat.*" En als we dan al verder vragen: Waarom sneedt ge het stuk hout niet precieser af, zóó dat ge alleen meênaamt, *dat eind waar de beker uit moest komen*? dan antwoordt ge nogmaals niet waar, omdat die beker met het omliggend hout zoo ineenzat, dat beide niet waren te scheiden.

Dit is beeldspraak. Maar beeldspraak *spreekt* toch, ja, spreekt soms beter de zielen toe dan langheid van dorre betooging.

En daarom, al zullen er velen zijn, die ook na dat beeld van den beker nog op een antwoord wachtende

blijven, er zullen er toch ook zijn, die het door dit beeld reeds gevat hebben.

Waar is die beker?

In het hout?

Neen, maar hij wordt door den geest van dezen kunstwerker *aan* en *uit* het hout *beloofd*.

IV.

DE VALSCHE BROEDERS.

De genade zij met al degenen die onzen Heere Jezus lief hebben in onverderfelijkheid.
Efese. 6 : 24.

Koren en kaf zitten zoolang de halm nog op het veld staat, levend aan en in elkaâr. Eerst de dorschvlegel scheidt ze. En nu kan men van achteren niet zeggen: »God had dat koren wel alleen kunnen doen groeien," want een ieder weet, dat het kaf, zoolang de halm nog op zijn wortelvezelen groeide, meê in het organisme van de plant was opgenomen, en dat, als het ware, uit de hulzen, die straks het kaf vormen, het koren is gerijpt.

En zoo nu is het ook met het Verbond der genade.

Wezenlijke bondgenooten van dit Verbond zijn alleen diegenen, maar dan ook die allen, die in Christus ingeplant en der eeuwige zaligheid deelachtig zijn of zullen worden.

Maar *werkelijke* bondgenooten zijn bovendien al de-

zulken, die tijdelijk met dezen kring van godzaligen in organisch verband stonden.

Men kent het verschil tusschen »eigendom" en »bezit." Een man die slechts tien duizend gulden eigendom heeft, kan zeer wel ook tienmaal zooveel in zijn feitelijk »bezit" hebben. Die negentig duizend zijn dan gelden die hem niet in »eigendom" toekomen, maar die feitelijk, hoe ook, zich in zijn handen, onder zijn macht en te zijner beschikking bevinden. Dit gaat zoo ver dat zelfs een dief, zonder natuurlijk eenigen den minsten eigendom aan het gestolene te hebben, nochtans het gestolene in zijn »bezit" heeft. Zoo leest men dan ook gedurig van aangehouden personen, dat deze en die kostbaarheden »in hun *bezit*" zijn gevonden.

Toegepast op dien veel hoogeren schat, waarvan de menschenzielen den inhoud vormen, moet dus zelfs van Satan erkend, dat hij de zielen der menschen *bezitten* kan, ook zonder er den minsten eigendom aan te hebben. Een persoon, bij wien dit sterk uitkomt, heet dan ook een man die in Satans *bezit* is, of door Satan wordt *bezeten*, d. i. een *bezetene*.

Bij Jezus daarentegen is geen sprake voor Gods kinderen dat ze door Jezus *bezeten* worden, neen, ze zijn Jezus' »*eigendom*"; en zoo belijdt dan ook de leerling in den Heidelberger: »Troost, eenige troost voor mij in leven en in sterven, is niet slechts dat Jezus mij bezit, maar dat ik Jezus Christus *eigen* ben."

Eigendom van Jezus zijn namelijk al die zielen, en die zielen alleen, *die hem van den Vader gegeven zijn;* niet naar willekeur; maar overeenkomstig de toezegging des Vaders en des Zoons van eeuwig; naar uitwijzen van het hoogheilig Besluit.

Dat »eigendom" daarentegen is lang niet aanstonds in Jezus' »bezit." Die zielen uit »de hem van den Vader gegevenen" die nog niet geboren zijn, *bezit* Jezus nog niet.

Immers »bezit" wordt het »eigendom" dan eerst, als het in onze handen, onder onze macht wordt gesteld en aldus feitelijk aan ons is overgegeven.

Dit nu greep met de nog ongeboren zielen uiteraard nog niet plaats. Zij toeven nog. Jezus heeft er wel recht op. Ze zijn wel zijns krachtens eeuwige onwankelbare vastheden. Maar »geleverd," om het duidelijk uit te drukken, zijn ze nog niet.

In de tweede plaats zijn nog niet in Jezus' bezit al die zielen, die wel reeds *ge*boren, maar nog niet *weder*geboren zijn. Er zijn kinderen Gods krachtens het eeuwig voornemen, die nu op dezen oogenblik nog onbekeerd en dood in hun zonden zitten, misdaad op misdaad stapelen, en in herbergen, gevangenissen en bordeelen den naam des Eeuwigen op het schrikkelijkst lasteren. Wel bewaart God de Heere meestal zijn uitverkorenen, ook in hun dooden staat, voor te schrikkelijke uitbreking in zonde; maar vast is dit toch niet. Er zijn er ook uit wie zeven duivelen moeten worden uitgeworpen, en deftige rechtvaardige personen moeten het telkens hooren, dat hoeren en tollenaars hun zullen voorgaan in het Koninkrijk der hemelen.

En in de derde plaats eindelijk mist de Zoon nog het *volle* bezit van al zulke uitverkorene, geboren en wedergeboren personen, die nog niet met bewustheid gekomen zijn tot het *volle besef* van hun inzijn in Christus. Dezulken zijn wel reeds in zijn »bezit" over-

gegaan, maar het bezit is nog niet *vol.* Gelijk een slavin in Amerika eertijds haar kind wel weer in »bezit" had als ze het half dood en bewusteloos uit de wateren had opgevischt, waarin de drijver het wierp, maar toch het dán eerst weer *ten volle* bezat, als het kind bijkwam en tegen zijn moeder lachte; — zoo ook heeft de Zoon van de wedergeborenen die nog niet met bewustheid doorbraken wel het eigenlijk *bezit*, maar komt hij toch eerst tot het *volle* bezit van zijn gekochten, indien ze zelf er van af weten en met de teederheid der liefde tot hem opzien.

Aan den inwendigen kant van het Genadeverbond gerekend, is dus de *eigendom* van Jezus veel grooter dan zijn *bezit.* Zijn *eigendom* toch vormen al die millioenen bij millioenen die eens der eeuwige zaligheid deelachtig zullen zijn. Zijn bezit daarentegen alleen diegenen uit de geroepenen ten leven, die feitelijk ten leven kwamen. Zijn eigendom blijft dus eeuw in eeuw uit dezelfde; maar zijn bezit breidt zich telkens uit, wordt met elke eeuw grooter, en dán eerst zal het einde zijn, als eens het *bezit* van Jezus aan gezaligde zielen volmaakt gelijk zal zijn aan de zielen van zijn *eigendom.*

Nemen we dus b. v. op dezen oogenblik het Genadeverbond naar zijn inwendigen, wezenlijken kant, dan ligt de schare der bondgenooten, die reeds in het bezit des Zoons overgingen, voornamelijk in den hemel en slechts voor een klein deel op aarde. Mag men aannemen, dat het getal der gezaligden de ééne eeuw niet zooveel van de andere eeuw verschilt, en rekent men, dat er van den aanvang der nieuwe gemeente zestig geslachten zijn voorbijgegaan, dan is, nog af-

gezien van de gezaligden des Ouden Verbonds, de schare daarboven allicht het zestigvoud van den kring der gekochten, die thans nog pelgrims op aarde zijn. En gelijk nu aan die heirschare der jubelenden om den troon zich de schare der pelgrims op aarde aansluit, zoo sluit zich aan dien pelgrimsstoet hier beneden weer de schare reeds geborenen, maar nog onwedergeborenen aan, die nóg geen pelgrims, straks pelgrims zullen *worden*.

Maar, en hier hangt nu alles aan, dat Genadeverbond komt hier op aarde tot openbaring, niet op *één* maar op *twee* manieren. Vooreerst namelijk in de personen der ingeplanten, dus individueel, stuk voor stuk; maar ook, en daar leggen we thans den nadruk op, ook als geheel, als gesloten kring, als Verbondsinstituut.

En als zoodanig nu verkrijgt het Verbond een *uitwendigen*, een *waarneembaren*, een *naar buiten gekeerden* kant, die ons noopt tot een geheel andere beschouwing, dan we bij den inwendigen kant van het Verbond vaststelden.

Het heeft namelijk God den Heere beliefd, zijn Genadeverbond in dit leven ook tot een *uiterlijke* gestalte te brengen en het in die gestalte als *middel* en *instrument* te gebruiken, om 1°. voor zijn uitverkorenen een draagbaar levensterrein te scheppen, vrij van al te schrikkelijke goddeloosheid; 2°. zijn uitverkorenen te bewerken met gemeene en zaligmakende genade; 3°. zijn uitverkorenen, die ten leven kwamen geestelijk te beproeven en te verrijken, te heiligen en te verheerlijken; en 4°. velen uit hen, die het geloof in den Heere Jezus tegenstaan te oordeelen in hun consciëntie.

Zoo opgevat, is het Genadeverbond dus niet alleen een openbaring van den kring der reeds gezaligde of

nog te zaligen personen, maar zelf middel en instrument om aan die zaliging op allerlei manier dienstbaar te worden gesteld.

Dit maakt, dat het Genadeverbond in zijn aardsche organische openbaring zich regelen moet naar wat onder 's menschen oordeel valt. Een mensch kan *niet* oordeelen over de verborgenheden des harten, en moet zich dus bepalen tot een oordeel over 's menschen *woord* en *daad*, ook wel genoemd zijn *belijdenis* en *wandel* of ook *leer* en *leven*.

Het kan dus op zich zelf reeds niet anders, of in het aardsche Genadeverbond moeten bij de waarachtig geloovigen vooreerst reeds schijngeloovigen of hypocrieten vermengd zijn. Hypocrieten, d. z. volstrekt geen halfgeloovigen of modernen. o, Neen, in het allerminst niet. Onder schijngeloovigen of hypocrieten zijn personen te verstaan, die pretendeeren kinderen Gods te zijn, belijden wat Gods kinderen belijden en wandelen zonder aanstoot te geven, en die nochtans de kindergestalte slechts voorwenden.

Dat is dus de *eerste* vermenging in het aardsche Genadeverbond: bij de geloovigen in *waarheid*, een zeker aantal geloovigen in *schijn*. Maar hierbij komt nu ten andere een *tweede* vermenging, waar zeer bijzonder op gelet dient.

Doordien het God den Heere namelijk beliefd heeft, het aardsche Genadeverbond ook als »instrument ter zaliging" te gebruiken, zoo laat God de Heere bijna al zijn uitverkorenen reeds in den kring van dit aardsche Genadeverbond *geboren* worden; ja, meer nog, reeds vóór hun geboorte, gedragen worden in de lendenen der gemeente.

Gods werk ter *her*schepping werkt in het werk der *oorspronkelijke* schepping in. De band van geslacht op geslacht, van ouders op kinderen, enz. heeft niet alleen op het stadhuis, maar ook wel terdege in het nieuwe Jeruzalem zijn beteekenis.

De zaligheid is zeer zeker niet aan geslachten verbonden. Uit alle volk heeft Hij de zijnen. Maar vrijmachtig heeft God de Heere het nu eenmaal alzoo verordend, dat verreweg de meesten zijner uitverkorenen uit bepaalde natiën en in die natiën uit bepaalde geslachten zouden geboren worden.

Dat wil dan niet zeggen, dat alle personen uit die geslachten ten leven komen, o, neen, maar zoo toch dat de heilige linie in zulk een geslacht meestal doorgaat; ook wel eens één, twee of meer geslachten overspringt, maar er toch in terugkeert. De gebeden der vaderen voor hun kinderen en kindskinderen *bewerken* dit niet; maar zijn zelf een *uitvloeisel* van dien mysterieusen raad. *Omdat* de heilige linie doorgaat, krijgen Gods vrome kinderen daar een besef van, en dat besef maakt ze *biddend;* en biddend met een gebed, dat gewisselijk verhoord wordt.

Resultaat hiervan is dus: dat het aardsche Genadeverbond niet bestaat uit enkele personen, maar integendeel uit een groep van organisch bij elkaâr hoorende geslachten; dat ik in dat verbond reeds was eer ik geboren werd; in dat verbond zelf geboren wierd; nooit anders dan in dat verbond geleefd heb; en onder de instrumenteele bewerking van dat verbond werd die ik wierd.

Gelijk elke plant eerst volledig is als ge haar neemt *met haar zaad*, zoo verminkt ge ook het aardsche Ge-

nadeverbond indien ge het zaad der gemeente er buiten rekent.

Ge hebt dus bij het aardsche Genadeverbond op tweeërlei vermenging te letten: 1°. op de schijngeloovigen, en 2°. op de aankomende geloovigen, die ook op hun beurt weer met aankomende geloovigen en schijngeloovigen vermengd zijn.

De grens der kerk als zichtbaar instituut, dekt de grens van dit aardsche Genadeverbond niet. De kring van dit verbond wordt alleen bepaald door den Doop.

Het Verbond is ruimer dan de kerk. Want vooreerst behooren er toe de gedoopten ook uit die instituten, die door ons niet als »ware kerk" erkend worden; en ten andere ook de bekeerlingen uit heidenen of Joden, die nog tot geen bepaalde kerk behooren. De door Rome gedoopten doopt de gereformeerde kerk niet over, en ook de door zendelingen gedoopten neemt ze als werkelijk gedoopten op en aan.

In zijn *werkend* optreden daarentegen, gaat het aardsche Genadeverbond geheel en al in de zichtbare kerk op. Het is die kerk die zeer prozaïsch, bijna plat, maar toch noodzakelijk, de gedoopten *boekt;* het is die kerk, die, hoe gebrekkig ook, dien gedoopten het *Woord* verkondigt; het is die kerk, die deze met het Woord bewerkten in *tucht en banden* houdt; en het is die kerk eindelijk, die bij verloochening van den Heere in woord en daad, bondgenooten uitwerpt en overgeeft aan Satan.

Op aarde, in het uitwendige zijn dus al diegenen als bondgenooten aan te merken, die óf reeds gedoopt zijn óf uit bondgenooten zijn geboren.

Wel weet de kerk zeer goed, dat de kring der ware

wezenlijke bondgenooten veel kleiner is, dan de kring der bondgenooten die werkelijk bij haar geboekt staan. Maar overmits de kerk door menschen oordeelt, en niet zit in Gods stoel, zoo houdt zij zich eenvoudig aan de middelen ter beoordeeling die haar in handen zijn gegeven en blijft dus af van iemands inwendigen staat.

Gelijk een generaal den ingeslopen spion, zoolang hij niet ontdekt is, omdat hij de uniform en de kokarde draagt, blijft behandelen op precies denzelfden voet als zijn echte soldaten, zoo ook heeft de kerk van Christus de ingeslopen onheiligen, zoolang ze niet als zoodanig ontdekt wierden, omdat zij de uniform en de kokarde van Jezus dragen, te behandelen als waren ze metterdaad bondgenooten.

Dat dit het oordeel derzulken zal verzwaren, en dat de kerk zeer zeker gehouden is, om rusteloos met de scherpte des Woords op zelfontmaskering van deze ingeslopenen aan te dringen, is ontwijfelbaar en gewis; maar dit alles doet niets af noch toe aan het vaststaande feit, dat de kerk elk uiterlijk bondgenoot, zoolang hij als uiterlijk bondgenoot zich kan handhaven, heeft te bejegenen »*als ware hij wezenlijk*" wat hij allicht inderdaad *niet* is.

En, om nu terug te keeren tot ons uitgangspunt, voor zooveel dus Jezus' verhouding tot het uitwendige, aardsche Genadeverbond aangaat, zoo is het hiermeê omgekeerd als met het Genadeverbond naar zijn inwendigen kant.

Want was het daar: »de eigendom grooter dan het bezit" — hier is het juist omgekeerd: »het bezit *veel grooter* dan de eigendom"!

Immers bezit van Jezus in de uitwendige gestalte

van het Verbond zijn *alle gedoopten*, maar eigendom alleen dezulken uit die gedoopten, die, jong wegstervend of opgroeiend, ook den Doop ontvangen van den Heiligen Geest.

V.

DE KERKE ONZES HEEREN JESU CHRISTI.

De geestelijke mensch onderscheidt wel alle dingen, maar hij zelf wordt van niemand onderscheiden. 1 Cor. 2 : 15.

Het Genadeverbond is een zeer heerlijke schat. Want in en aan dat Genadeverbond kleven de heerlijkste toezeggingen en beloften van God Drieëenig. Beloftenissen, die we niet schooner weten saam te vatten, dan in de taal van ons *Doopsformulier*, waar het zegt: »Als wij gedoopt worden in den naam des Vaders, zoo betuigt en verzegelt ons *God de Vader*, dat Hij met ons een eeuwig Verbond der genade oprieht, ons tot zijn kinderen en erfgenamen aanneemt en daarom van alle goed verzorgen en alle kwaad ten onzen beste keeren zal. En als wij gedoopt worden in den naam des Zoons, zoo verzegelt ons *de Zoon*, dat hij ons wascht in zijn bloed van al onze zonden, ons in de gemeenschap zijns doods en zijner wederopstanding inlijvende, alzoo dat wij, van al onze zonden bevrijd, rechtvaardig voor God gerekend worden. Des-

gelijks als wij gedoopt worden in den naam des Heiligen Geestes, zoo verzekert ons *de Heilige Geest* door dit heilig Sacrament, dat Hij bij ons wonen en ons tot lidmaten Christi heiligen wil, ons toeëigenende 'tgene wij in Christo hebben, namelijk de afwasschinge onzer zonden en de dagelijksche vernieuwinge onzes levens, totdat wij eindelijk onder de Gemeente der uitverkorenen in 't eeuwig leven onbevlekt zullen gesteld worden."

Geheel deze schat nu van verzoenende genade, heilig, heerlijk leven en de fijnste keur van geestelijk goed kleeft in en aan het Verbond. Alleen door en in dat Verbond *bindt* God dien aan de ziel, brengt God dien met een goddeloos schepsel, dat in »zonden ontvangen en geboren en daarom de verdoemenis deelachtig is", *in verband*, en ontstaat er alzoo *verband* tusschen u en dien heilschat van geestelijke heerlijkheden.

De aanbinding van dien band ligt in den band zelf van het Verbond, d. w. z. in het Woord van Gods trouw. God belooft het. God zegt: »Ik zal dit en dat doen." En dat spreken, dat zeggen, dat beloven Gods *is* de vastigheid. Daar kan geen andere vastigheid bij. Ten Hoogstens kan ze door eedzwering versterkt worden, gelijk de Heere onze God ze, ons ter zielssterking, dan ook door eede gesterkt heeft.

Wat nu van 's menschen zij aan dat Woord Gods beantwoordt en op dat zeggen, spreken en beloven Gods slaat, is en kan niets anders zijn dan *het geloof*. Als ik iemand iets *be*loof, heeft hij niets ter wereld aan die belofte, tenzij hij mij *ge*looft. Vandaar dat iemand, die merkt hoe de persoon, aan wien hij iets beloofde, hem nog twijfelend aanziet, vanzelf aan hem vraagt: »*Gelooft ge mij dan niet*?"

Dit is nu ook alzoo waar God de Heere iets aan zijn schepsel belooft. Ook daar is de eenige daad, die van des zondaars zij hierop volgen kan, dat hij God alsnu op zijn Woord *ge*loove. Men bega dus nimmer de fout om, gelijk zoo vele huidendaagsche predikers, zich het geloof als een soort *leven* voor te stellen, dat in ons overgeplant wordt. Dat heeft er niets van. Het geloof hoort bij het *Woord*. Indien God niet eerst tot den mensch sprak en hem iets *be*loofde, kon er geen *ge*looven van 's menschen zij plaats grijpen. Het gelooven hoort dus bij het Woord, is dus aan het Woord gebonden, kan eerst dan volgen als het Woord vooraf is gegaan, en is en blijft, hoe ver en hoe diep zijn werking zich ook uitstrekke, in oorsprong en aard altoos en onveranderlijk: *een gelooven dat waar is hetgeen God zegt en dat komt wat Hij toezei.*

In zijn diepsten wortel genomen, d. i. zooals het wezen en de uitkomst der dingen, helaas! naakt en geopend voor het oog van Gods eigen goddelijk bewustzijn staan, is dus die heilschat aan niemand anders door den band des *Woords* vastgelegd, dan aan de uitverkorenen, en zijn het omgekeerd alleen de uitverkorenen, die *gelooven* zullen hetgeen beloofd is.

Maar overeenkomstig onze menschelijke behoefte heeft God almachtig, naar menschelijke wijs, die beloften nu ook aan het *Verbond* zelf doen kleven, zonder daarmeê voor ons uit te maken, wie *de wezenlijke* en wie alleen *in schijn* bondgenooten zijn 1). Eens

1) In ons vorig artikel schreven we *wezenlijke* en *werkelijke* bondgenooten. Dit moest in dat artikel verklaard uit de tegenstelling van *werkelijk bezit* en *wezenlijk eigendom*. Hier moest het zijn *wezenlijk* en *in schijn*. Het onderscheid toch tusschen *wezenlijk* en *werkelijk* is *in casu*

komt dit wel uit; maar nu is het nog voor ons verborgen. Niet bij toeval, maar opzettelijk. We mogen het nog niét weten. En elk Labadistisch streven om een wilkeurige grenslijn te trekken, gaat tegen God in.

Zoo gaat dus op heel het terrein, door dit verbond ompaald, de prediking uit van verzoening en genade, en worden in den naam des Heeren al de heilige beloften Gods aangekondigd door het Woord en bezegeld door het Sacrament. Maar let nu wel, dat die afkondiging van de beloften en toezeggingen Gods niet persoonlijk plaats heeft aan die bepaalde menschen, die op dat oogenblik onder het gehoor van den prediker zitten, maar aan de *Gemeente Gods;* niet alleen in die kerk en in die plaats, maar aan alle einden der aarde. Het kan zelfs wezen, dat er, bij kleine opkomst in een dorp, van achteren blijken zal: op dat gegeven oogenblik sloeg de belofte Gods op niet één enkele dergenen, die onder het gehoor waren. De prediker weet daar niets van; mag daar niet over oordeelen; en heeft dus in de gemeente eenvoudig zijn last uit te brengen. En al gold hetgeen hij afkondigt voor niet één enkel der neerzittenden, toch zou hij volkomen in zijn recht en rol blijven, want hij treedt op niet als evangelist onder den wilden hoop, maar als bedienaar des Woords in de gemeente Jezu Christi, en die gemeente heeft hij toe te spreken en te bedienen overeenkomstig de hooge waardigheid, die deze gemeente in haar Hoofd en Koning bezit.

Evenzoo gaat het bij de sacramenten toe. In het

---

dat een uitverkorene die nog niet wedergeboren is *wezenlijk*, maar de reeds wedergeborene ook *werkelijk* bondgenoot wierd.

sacrament zet God Almachtig nogmaals een zegel op het handschrift zijner belofte, en de gemeente, die, verflauwd en verzwakt, God schier niet meer gelooven kon op zijn Woord, voelt door dat er op gezette zegel dat Woord weer krachtiger indringen, en tengevolge hiervan *wordt het geloof aan dat Woord dan weer sterker*, of, gelijk onze Catechismus het noemt: »God *versterkt* het geloof er door". Maar voor en ten behoeve van wien zet de bedienaar des Woords nu door het sacrament zulk een zegel op het Woord, of, wil men, onder de belofte? Doet hij dit voor broeder A of zuster B? Neen, volstrekt niet. Want zoomin bij den Doop als bij het Avondmaal weet de bedienaar er iets hoegenaamd van af, of die daar voor hem staande of zittende persoon na den dood in de hel of in den hemel zal komen. Vermoedens moge hij hebben; zekerheid heeft hij niet; en zonder die zekerheid zou hij elk recht missen om het zegel van God Almachtig op zulk iemand te zetten. Het zou zelfs zichzelf weerspreken, om iemand, wiens geloof zoo sterk was, dat aan de echtheid er van niet te twijfelen viel, nog een middel ter *versterking* aan te bieden. Zulk een onwrikbaar geloovige zou geen versterking van zijn geloof van noode hebben. Heel het standpunt deugt niet. Neen, de bedienaar des Woords heeft het sacramentszegel te zetten onder de belofte, door God niet aan A of B, maar door God aan de gemeente Christi gegeven. God weet wel, *wie* in de gemeente het zegel aangaat, maar de bedienaar weet het niet. Ook al ben ik door ziekte verhinderd aan het Avondmaal op te komen, zoo geldt de bezegeling in de gemeente toch ook mij, voor zoover de Heilige Geest mij van

mijn kindsdeel verzekerd heeft; en omgekeerd, al zit ik elke maand aan den Avondmaaldisch aan, zoo wordt *mij* volstrekt niets bezegeld, indien er geen *geloof* in mij is. *Versterk* eens wat niet bestaat. En indien dan het sacrament het geloof alleen *versterken* kan, hoe wil het dan die daad volbrengen bij een persoon, in wien hetgeen versterkt zou moeten worden, ontbreekt.

Natuurlijk eischt dit, om duidelijk te zijn, later breeder uiteenzetting. Maar zooveel is dan toch doorzichtig, dat in deze aardsche bedeeling de bediening van het Woord en van het Sacrament, voor zoover de afkondiging en bezegeling van Gods belofte aangaat, door den dienaar niet aan A of B maar aan de gemeente Christi plaats heeft.

Onze vaderen spraken daarom de vergaderden altoos toe als: »Geliefde broeders en zusters in onzen Heere Jezus Christus!", en ze zouden zeer ernstig geprotesteerd hebben tegen de ingeslopen gewoonte om bij de zegenspreuk (nooit zegenbede) te zeggen: »De genade onzes Heeren Jezu Christi, de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij *en blijve* met u allen!"; eenvoudig omdat *zijn* en *blijven* dan óf precies hetzelfde is, óf wel een onderscheid maakt, dat niet mag toegelaten. »Zijn en *blijven*" zou dan toch moeten beteekenen: »een deel van u heeft die genade *nog niet*, een ander deel *ontving die reeds*. Welnu, ze *zij* met u, die haar *nog niet* ontvingen, en ze *blijve* met u, die haar *reeds* deelachtig zijn". En dit nu mag niet, want ook in die zegenbede spreekt de dienaar des Woords niet A en B, maar de »gemeente des levenden Gods" toe, en die gemeente mag noch kan

ooit gedacht worden als staande buiten een genade, waardoor ze alleen »gemeente Christi" is.

Zal nu dat Woord, dat sacrament, die zegenspreuk door den dienaar des Woords, niet in het luchtledig, maar in een bepaalden kring worden uitgeroepen, dan ontstaat hierdoor de behoefte, om uitwendig, in het zichtbare, een kring af te perken, waarbinnen hij die bediening verrichten zal. Zoo ontstaat er dan een zichtbare kring des Verbonds, en allen, die tot dien zichtbaren kring behooren door ontvangenis, geboorte of toetreding, maken saâm dien kring uit, voor zoover de bediening des Woords er meê te rekenen heeft.

Maar, en hier lette men nu zeer nadrukkelijk op, dit zichtbare optreden van het Verbond in een bepaalden kring zou alsnu tot de schrikkelijkste ontheiliging en tot het werpen van peerlen voor de zwijnen kunnen leiden, indien er niet rusteloos en aanhoudend een ambtelijke pressie op dien kring werd uitgeoefend, leidende tot zijn zuivering.

En die pressie van het ambt moet van tweeërlei kant tegelijk komen, werkend op hetzelfde doel.

Vooreerst een *rechtstreeksche* pressie, om wel toe te zien, dat niemand duurzaam in dien kring verkeere, dan die *belijde*, het Woord en de Belofte Gods te *gelooven* en in zijn kenbaar optreden en *openbaar* leven de *kracht*, de *werking* en de *vrucht* van dat geloof doe blijken. Dus de tucht. Niet als een *derde* kenmerk der gemeente, maar als het middel om de beide andere (Woord en Sacrament) voor bewuste ontheiliging te bewaren. Juist die pressie van het ambt, die tucht, geeft den bedienaar des Woords het recht, om in den ganschen kring der gemeente de belofte des Woords

af te kondigen, het sacramentszegel af te drukken en de zegenspreuk uit te spreken.

Maar die rechtstreeksche pressie is niet genoeg; er moet nog een *zijdelingsche* pressie door het Woord bijkomen. Aldoor namelijk behoort de dienaar des Woords tot A en B in de gemeente te zeggen: »Gij doet u voor in de qualiteit van een bondgenoot des Heeren, maar *zijt ge het?*" Niet om, indien de consciëntie getuigt: *Neen*, alsdan er op te laten volgen: »Ga dan ijlings van ons uit"; maar om er dan op aan te dringen, dat waar *worde* wat nog *on*waar is.

Dit brengt dan die geestelijke gisting en schifting teweeg, die den samenhang tusschen den inwendigen en den uitwendigen kant van het Verbond levendig houdt, en die aan de prediking haar bezielend karakter leent.

Te doen wat nu gedurig gebeurt, dat men de gemeente Christi toespreekt als een hoop wilde personen, van hier en ginds saâmgeloopen, is door en door verkeerd. Dat mag een evangelist, dat mag een zendeling doen; maar niet alzoo een bedienaar des Woords, optredende voor de gemeente. En alle aandringen en manen tot bekeering *in* die gemeente moet steeds en onveranderlijk dit veel scherper en heiliger karakter dragen van te zeggen: »Gij staat of zit hier in uw qualiteit van bondgenooten van den levenden God. *Zijt ge dat?*" Niet maar: » *Wilt* ge tot Jezus *komen?*" maar veel doordringender: »Gij doet u voor als waart ge één dergenen, die hem door den Vader gegeven zijn. En nu, wordt dit in u gevonden?"

Zoo bekomen we dus tweeërlei kant van het Verbond.

Inwendig het *wezenlijke* Verbond, ompaald door den kring van Gods uitverkorenen (reeds overleden, nog levend of nog ongeboren) en bediend door den Heiligen Geest. Een kring waar niet afgaat en niet bijkomt, die eeuwig dezelfde blijft; en die noch verminderen noch vermeerderen kunnend, eeuwig de lichtkrans der genade blijft, waarin het goddelijk mededoogen uitstraalt.

Maar ook *uitwendig* het *zichtbaar* Verbond, ompaald door den kring van hen, die *belijden* en er naar *leven*, ook al liep er valschheid meê door (t. w. bij den hypocriet), en met inbegrip van allen, die uit hen, die *belijden* en er naar *leven*, ontvangen en geboren zijn (t. w. het zaad der gemeente).

In dezen *zichtbaren* kring nu wordt de kern gevormd door een deel van het *inwendig* Genadeverbond. Hij wordt middellijk onder den Heiligen Geest bediend door dienaren des Woords, en moet door gestadige gisting gezuiverd worden onder de *rechtstreeksche* werking van de tucht en door de *zijdelingsche* werking van het vermaan.

Er wordt dus in het zichtbare niets omtrent uw persoon door de kerk beslist dan: 1. dat ge u in *de qualiteit van een bondgenoot* voordoet; 2. dat ge overeenkomstig die qualiteit zult *behandeld* worden; 3. dat gij in een *leugen* verkeert en dus uw oordeel verzwaart indien ge in wezenlijkheid de qualiteit *niet bezit*, waarin ge u voordoet.

Nu zou, op dit hooren, elk niet ten volle verzekerde uit de gemeente uit willen om zijn ziel niet te bezwaren. Maar eer ge daartoe overgingt, komt dan het Woord u met de *Verkiezing* tegen en zegt u: »Omdat ge u van die qualiteit nog niet bewust zijt, daarom

kondt ge ze toch reeds in den raad Gods hebben, indien ge anders in dien raad gelooft!"

En zoo troost dan de eeuwige Verkiezing. Volstrekt niet enkel de reeds begenadigden, maar ook wel terdege die nog van verre staan.

Ook ter wakkerroeping van de zielen ligt er in de praedestinatie zulk een gansch uitnemende kracht!

VI.

DE BEDIENING DES WOORDS.

> Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. Joh. 3 : 16.

Tegen *twee* hoogst bedenkelijke dwalingen moet dus met de uiterste omzichtigheid gewaakt. Zoowel tegen de dwaling, alsof het uitwendig *onder* het Verbond verkeeren op zichzelf reeds *in* het Verbond bracht, als tegen die andere, die er op uit is »Gods echte bondelingen" als een aparten kring in het uitwendig Verbond af te zonderen.

» *Uitwendig* in het Verbond staan" beslist voor de eeuwige zaak nog niets. Duizenden bij duizenden die uitwendig onder het Verbond verkeerden, stierven weg zonder schijn of zweem van hope. Stierven weg, niet alsof ze nooit onder het Verbond verkeerd hadden, maar met *verzwaarde* schuld. Wie als aangeslotene op aarde onder het Verbond verkeerd heeft, zonder in den Borg te

wortelen, heeft ondraaglijker oordeel. »Wee u, gij Chorazin en Bethsaïda! want indien in Tyrus en Sidon de krachten geschied waren, die in u geschied zijn, ze zouden zich in zak en assche bekeerd hebben. Daarom zal het aan Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn in den dag des oordeels dan ulieden!"

Reeds bij menschelijke verhoudigen is dit zoo. Men zegt: »*Noblesse oblige*" d. w. z. hoe hooger ge bevoorrecht zijt, des te duurder is uw verplichting. Als twee in echtbreuk vallen en de één was een leek en de ander een herder der kudde, dan is het oordeel van het publiek voor dien leek, hoe hard ook, toch verdraaglijker dan voor dien leeraar. Hij ontving meer, daarom wordt, en zeer terecht, meer van hem geëischt. En hoeveel meer geldt dit nu niet van de heilige kleinoodiën des Verbonds! Een ongedoopte koppensneller staat die gelijk met een gedoopt kind, levende onder de bedeeling van Gods heerlijk Genadeverbond? En kan het dan anders, of tot elk gedoopte gaat ook nu nog de stem der waarschuwing uit: »Dien koppensneller verdraaglijker in den dag des oordeels dan ulieden, juist om de krachten die onder u geschied zijn!"

Elk gedoopte, elk uitwendig bondgenoot, draagt de uniform van Jezus; hij trekt op onder zijn banier; hij siert zich met zijn hemelsche kleuren; hij stelt zich aan en doet zich voor als één die den krijgseed van trouw hem zwoer. Maar al legt dat »zich aanstellen", dat »zich voordoen", dat »optreden in de qualiteit" van een bondgenoot aan anderen nu ook duizendwerf de verplichting op, om hem als zoodanig (zoolang het tegendeel niet wettig bleek) te laten doorgaan, toch geeft het hem zelf, persoonlijk, geen en-

kelen, geen den minsten grond van vertrouwen. Elk steunen op het uitwendig verkeeren onder het Verbond is erger dan een duivelsoorkussen. Het zegt niets, dan dat ge meerder genade of zwaarder oordeel tegengaat. Niet om er dan maar van onder weg te loopen, denkende: »Dan het zekere voor het onzekere! Aan de kans op een zwaarder oordeel waag ik mij niet!" ... Neen, want dat staat niet aan u. Ge zijt mensch, God is God, en Hij, die over u te beschikken heeft, heeft het nu eenmaal zoo beschikt, dat ge naar den maatstaf van dat hoogere Verbond óf aan een meerder goed óf aan een meerder kwaad vervallen zoudt. Voor u zal het wel zijn, niets dan de scherpe prikkel en er diep ingaande spoorslag, om te dieper in de ziel dat meerder kwaad te vreezen en te vuriger te dorsten naar dat meerder goed!

Zoodoende is het Verbond op zichzelf, ook uitwendig genomen, reeds een heerlijke, krachtige prediking; mits het den volke niet valschelijk worde voorgesteld, en men niet het uitwendig bondgenootschap tot hem brenge, als rechtstitel op de zaligheid.

Maar even, en niet minder beslist, hebt ge op uw hoede te zijn tegen het insluipen der tegenovergestelde dwaling, die er u toe verleiden kon, om »Gods echte bondelingen" als kring uit den kring te willen uitschiften. Het feit als feit is waar, er is een kring in den kring, er is kaf en koren. De »echte bondelingen" zijn slechts een deel van de schare der uitwendige bondgenooten. Dat feit te erkennen is geen dwaling. Integendeel dat kan niet genoeg herinnerd. Maar wee u, als ge u nu aan woudt matigen, om die »echte" van de »schijnbare" bondgenooten te onderscheiden, om daarna het Verbond

alleen in die »echte" te gaan zoeken. Dan toch verwart ge verbond en verkiezing. Dan ziet ge voorbij, dat men niet eerst leven krijgt, om nu daarna, wijl men leven ging, als bondgenoot te worden aangenomen, maar dat omgekeerd het leven een gift is die u uit de schatten van het Verbond toekomt. Voorbij, dat uw pasgeboren, ja uw ongeboren kinderen, indien ze leven gaan, nu reeds in het Verbond verkeeren, al verstaan of begrijpen ze er nog niets van. Voorbij, dat bij het overspringen der geslachten het Verbond de uitspruiting zijner takken nochtans onzichtbaar door laat loopen. Voorbij, in één woord, dat het leven niet in het Verbond, maar het Verbond in het leven brengt.

Wel, dit spreekt vanzelf, is er voor de kinderen Gods ook een »ingezet worden in het Verbond"; en mis gaat een iegelijk, die deze innerlijke zielsgebeurtenis loochenen wil; ook al doorleeft de één ze veel klaarder dan de ander; zoodat niemand in dezen den ander ten wet of maatstaf mag zijn. Bij deze breed verhandelde quaestie is het de vraag niet, of elk kind van God helder en precies al de stadiën die hij doorgaat weet te onderscheiden. De één reist van Keulen naar Jeruzalem en weet u precies al de stroomen te noemen waar hij langs komt en al de rustplaatsen waar hij ophoudt, terwijl een ander de overgangen ternauwernood merkt en over een brug komt, zonder te merken dat het een brug was; maar beiden komen te Jeruzalem. En zoo ook is het in geestelijke dingen. Wel, dat spreekt vanzelf, en dat moet met hand en tand vastgehouden, komen alle pelgrims langs denzelfden weg, moeten ze over dezelfde stroomen, en komen ze langs dezelfde rustplaatsen, maar de ééne merkt

op, wat de andere ongemerkt geworden laat; de graad van helderheid van bewustzijn scheelt zooveel.

Nu is het intusschen billijk en hoort het zoo, dat men den weg besprekende, uitteekenende en in kaart brengend, niet afgaat op de pelgrims van min goede memorie, maar rekent naar de heldere opmerkers die het al met klare bewustheid doorleefden.

Spreekt men dus van het Genadeverbond, dan mag men den gang hiervan volstrekt niet afmeten naar de onheldere, verwarde gewaarwordingen van die minder begiftigden, die ternauwernood merkten dat er iets van dat Verbond op hen uitging of hun aanging, maar eischt billijkheid, dat men te rade ga met de innerlijke waarneming der betere opmerkers, die in den gang er van werden ingeleid.

En neemt men het zoo, dan ja, staat het vast: 1°. dat een verkorene Gods, die uit geloovige ouders geboren werd, reeds geboren is in het Verbond; 2°. als reeds in Christus geheiligd het doopzegel van dit Verbond in de gemeente Gods ontving; 3°. onder en door de bestiering van dit Verbond aan zichzelf ontdekt werd; 4°. uit de schatten van dit Verbond het leven ontving; — en... desalsniettemin, eerst daarna, *personeel*, voor zijn eigen *bewustheid*, het Verbond met zijn God heeft *aangegaan*, de klem van dat Verbond over zich heeft voelen komen, en zich voor het eerst met klare helderheid als deelgenoot van dit Verbond gevoeld heeft. Gelijk een onmondige wees, nog tot geen jaren van onderscheid gekomen, en er dus nog niets van wetend, door middel van zijn voogd, een pand koopen en door dien koop verplichtingen op zich nemen kan, maar er dan op 23jarigen leeftijd een oogenblik komt, waarop

hem de koopbrief wordt overgegeven en hij dien leest en nu, als ware het, voor het eerst de daaruit voortvloeiende verplichtingen voor zijn bewustzijn aangaat, zoo ook is het met de kinderen Gods onder het Genadeverbond. Het pand wordt, eer zij er iets van weten, en zonder dat ze het konden weten, door een ander voor hen gekocht. Zoo hebben ze het dan, en staan ze verantwoordelijk voor de verplichtingen die er uit voortvloeien, maar het gaat alles nog buiten hen om, ook al wordt er in hun naam gehandeld. Doch nu komen ze later tot jaren van geestelijk onderscheid, en alsdan zien ze den koopbrief in, gaan het contract nu ook personeel voor hun eigen bewustzijn aan, en treden van nu af als bewuste deelgenooten op.

Zoo is beide waar, én dat een kind Gods reeds in het Verbond *is* vóór zijn geboorte, én dat Gods echte bondelingen er *voor hun bewustzijn* eerst later in worden *gebracht*.

Edoch, en hier komt het nu op aan, dat »ingebracht worden" voor ons geestelijk bewustzijn is een mystieke daad van den Heiligen Geest, die alleen Gode en onszelven bekend is. De gemeente Christi, die het mystieke werk aan Christus niet uit de hand mag nemen, mist dus elk recht om in dit stille geheimnis der zielen door te dringen, en al weet ze, dat er kaf en koren aan den éénen halm is, toch past het haar niet van dat kaf het koren anders dan naar uitwendige en dus bedrieglijke kenmerken te willen scheiden.

Geen kring in dezen kring dus, want het zijn niet twee in elkaar gezette kringen, maar de vezelen van kaf en koren liggen op het verborgenst dooreengevloch-

ten. De heilige draden van het geestelijk inwendig verbond loopen door het weefsel van het vormelijk, uitwendig verbond heen. En daarom wie beide uiteen wilde rukken, bedierf en verscheurde daardoor het verborgen weefsel van Gods wondere, alles dooreenvlechtende scheppende hand.

Dit moet nu natuurlijk niet zoo opgevat, alsof ik in mijn omgeving of bij de menschen die ik ontmoet geen onderscheidene gewaarwordingen zou mogen opvangen, en niet zou mogen zeggen: »Met A voel ik mij zoo innig één en verbonden, met hem zou ik de eeuwige reis wel willen doen," of ook omgekeerd: »Ik voel met B maar geen aansluiting: er ontbreekt alle sappigheid; het is zoo dor en zoo dood!" Ge moogt dit wel zeer zeker zeggen. Het ware zelfs onmenschelijk het niet te doen. Mits, en let hier wel op, mits ge dit weergeven van uw indrukken en gewaarwordingen nu maar niet gelijk stelt met een oordeel; dat ge u steeds blijft inprenten, hoe heel anders het kon uitvallen, dan gij vermoedt; en dat ge steeds ook van u zelf indachtig blijft, hoe uw *eigen* roeping en verkiezing nog steeds vast te maken zij in den Heere.

Voòr de kerk als kerk valt dus met die onzekere, altijd feilbare personeele indrukken en gewaarwordingen niets hoegenaamd uit te richten, en noch door den Doop (Anabaptisten), noch door het Avondmaal (Darbisten), noch door de klas-indeeling (Methodisten) mag ooit op de erve der gemeente scheiding gemaakt tusschen bondgenooten, die het echt en bondgenooten, die het slechts in schijn zijn.

Niet menschen-oordeel, maar het oordeel Gods in de ziele moet hier het echte beveiligen en het valsche uit-

drijven. Op de prediking komt het aan. Op een prediking die niet schoonheden van het vernuft uitstalt, noch ook baadt in gevoelsstroomen; och, vernuft en hartstocht zijn geen zielsmedicijn; neen, maar op een prediking, die God in zijn gemeente laat spreken, die de zielen dwingt dat spreken Gods aan te hooren, en die onder dat hooren door het Woord de zielen bewerkt, 'tzij dan in gunste ter zaligheid, of in toorne ten verderve.

Daarom is het zoo schriklijk en zoo ontzettend, dat die prediking zoo overschaarsch is, zoo bijna ontbreekt; althans zoo ge letten wilt op het enorme cijfer der gedoopten. Daarom is het, dat we, naar onze kleene kracht, meê onzerzijds een woord spraken, om het hoog belang van de Verbondsprediking weer in het oog te doen schitteren. En daarom is het dat we zoo uit den diepsten grond onzer ziele opkomen tegen een kerkbestel dat er stelselmatig op is aangelegd, om door Satans-vondsten, die insnijdende, die schiftende, die aangrijpende prediking van God zelf in zijn gemeente te verhinderen.

Op de macht der sleutelen komt het aan.

De prediking is niet maar streeling van smaak of voorkeuveling van vrome vindingen. De prediking is den zondaar zijn oordeel aanzeggen en den gebrokene van hart, dat er bij God overvloedige genade is. De prediking is *werken*. Een oefenen van *tucht*, niet enkel door censuur in bijzondere gevallen, maar elken Zondag door de macht van het Woord over allen en een iegelijk. De bedienaar mag geen redenaar van schoonheden, naar moet aankondiger, lastbrenger, verzekeraar en ambassadeur zijn. Herders die nog iets van zichzelf willen geven, laten de kudde verhongeren op steenach-

tige plaatsen. De echte herders hebben niets voor de kudde, dan te zeggen: »Ziehier de weide onzes Gods!"

En neemt men nu deze drie in hun onderling verband: Vooreerst de *Verkiezing* des welbehagens, als Gods vrijmachtig schenken van zijn goed aan wie Hij wil; ten andere het *Verbond*, als naar buiten tredend bestel Gods, om den wil van zijn Verkiezing feit te doen worden; en *ten derde*, onder het bestier van dit Verbond, een gestadige *Prediking* van God zelf in zijn gemeente, in het ambassadeurschap van zijn heilgezanten; — zie, dan drijft de gezonde levenskracht van Gods ordinantiën vanzelf de ziekelijke onwaarheden uit, en gaat het weer op een bouwen onder zondaren van den tempel des heiligen Gods.

VII.

HET HEILIGE DOOPSEL.

De kinderen der belofteniſse worden voor het zaad gerekend. Rom. 9 : 8.

Van meer dan één kant gevraagd, of ons voorlaatste artikel den heiligen Doop niet deerde, willen we ter toelichting een kort woord over den Doop hier inlasschen. Niet, om deze stof af te handelen. Daartoe komen we zoo de Heere wil, later, maar om te voorkomen dat iemands ziel worde opgehouden.

Kortheidshalve geven we deze toelichting in de woorden van een oud-vaderlandsch godgeleerde, niet als ware hiermeê het laatste woord gezegd, maar om zijn helderheid. Hij schrijft als volgt: J.C. Appelius. 17..

»Dewyl zeer vele menschen van den kinderdoop een duister begrip hebben: zal het der moeite wel dubbel waardig zyn, dat ik dit stuk een weinig breder openlegge. Ik zal u dan — eerst de regte mening by de stukken voordragen, — en dezelve dan, uit de besnydenisse der kinderen, tragten op te helderen en verder te betogen.

Eerst dient men aan te merken wie de *personen* zyn, voor welke de kinderdoop een Sacrament en een zegel des verbonds is.

Gelyk de besnydenis van Abrahams zaad een Sacrament was, *voor Abraham*, van het verbond, dat God, *met Abraham*, gemaakt hadde, aangaande zijn zaad: zo is de kinderdoop een Sacrament en een zegel, *niet voor dat kind* in 't byzonder, in wiens lichaam de doop bediend wordt, maar *voor de gemeente*, met welke God zyn verbond, aangaande haar zaad, gemaakt heeft, welke dit Sacrament ontfangt, *in het lichaam van haar kinderen*. Gelyk de besnydenis der kinderen, in Abrahams huisgezin, die van eenen vreemden geboren waren, of die hy met gelde gekogt hadde, *geen Sacrament was voor die Ouders*, uit welkers lichaam, zy onmiddelyk gesproten waren, *zo lang die Ouders buiten het verbond bleven*, maar *voor Abraham*, in wiens huisgezin die kinderen waren overgegaan, en die zekere betrekking op die kinderen, als de zyne, gekregen hadt, en met wien het verbond, aangaande dat zaad, was opgerigt: zoo is de kinderdoop geen Sacrament, *voor onbegenadigde Ouders*, uit welkers lichaam de kinderen onmiddelyk gesproten zyn, zo lange dezelve buiten het verbond blyven, *maar voor de kerke*, met welke God zyn verbond heeft opgericht, die ook op deze kinderen, als op haar zaad, eene betrekking heeft, omdatze, in haren schoot en huisgezin, geboren, aan haar overgegeven, en van haar aangenomen zyn, gelyk zy, op dien grond, ook, als hare kinderen, dopen laat de vondelingen, van welke zy niet weet, ofze uit Joden of uit andere geboren zyn.

Het gezegde kan men, uit de nature der zake zelve,

duidlyk en grondig genoeg opmaken. De kinderdoop kan, *voor dat kind in 't byzonder*, in wiens lichaam de doop bediend wordt, geen zegel zyn, tot versterking van zyn gelove, nog een zedelyk middel tot zyne bekeering, door op zyn gezigt- en gevoelpoort te werken, wanneer alle andere middelen hebben stil gestaan: maar dezelve moet een Sacrament zyn *voor de gemeente*, tot versterking van haar gelove, aangaande het verbond, dat God, met Abraham den Vader aller gelovige, en met haar, als de Moeder, gemaakt heeft, aangaande haar zaad. Want, dat kind doet zig niet doopen: maar de gemeente begeert en ontvangt den doop, in het lichaam van dat kind. Dat kind heeft geen historisch geloof, het welk, door dat middel des doops, gesterkt kan worden: maar de gemeente heeft het zaligmakend geloof, dat door het Sacrament, versterkt wordt. Dat kind heeft, aan het verbond, dat verzegeld wordt, gene toestemming gegeven: maar de gemeente heeft dat gedaan. Het kind kan geen gebruik maken van dat zegel: maar de gemeente. Om deze reden wordt ook de kinderdoop, in de vergaderinge der gemeente bediend. Nu is het immers zonneklaar, dat het zegel des verbonds, voor niemand anders, een zegel kan zyn, dan voor hen, met *welke het verbond gemaakt* is, *die het zegel begeren*, het kind doen *dopen*, en tot versterking *van hun gelove*, daar van *gebruik maken.*

Indien de kinderdoop geen Sacrament, voor dat kind, maar voor de gemeente ware: moeste dan dezelve, niet, in het lichaam van dit kind, maar, in het lichaam der gemeente, bediend worden? Geenzins. Want, in den kinderdoop, wordt aan de gemeente verzegeld, *die byzondere belofte*, *welke zy voor hare kinderen* heeft,

Opdat *deze belofte*, door het uitwendige teken, aan haar zo veel *te klaarder* wierde uitgebeeld: zo wordt het teken *in het lichaam van hare kinderen*, bediend, en alzo het Sacrament, *aan haar*, *door hare kinderen*, te huis gebragt. Neem eens, een ryk man hadt, aan eenen armen, die zeven zonen hadt, eene belofte gedaan, dat hy aan zyne kinderen, niet alle, maar drie, welke hy naderhand zoude bekend maken, al zyn goed wilde geven. Hy liet, van deze belofte, welke de arme man daadlyk in bezittinge hadt, zeven verzegelde brieven maken, om hem daarvan ten vollen te verzekeren, en gaf, aan ieder zoon, daarvan eene in de hand, omze den vader te huis te brengen. Wie zoude dan zeggen: het zyn geen verzegelingen, voor den armen man: dewyl die ryke man anders dezelve, niet in de hand zyner zonen, maar onmidlyk, in de hand van den armen man zelven, gegeven zoude hebben?

Ten anderen, dient men aan te merken, *in welke kinderen*, de gemeente het Sacrament ontfangt.

Gelyk Abraham het Sacrament van de belofte, die hem, voor zyn zaad, gedaan was, ontfing, *in het lichaam van alle kinderen*, die in zyn huisgezin waren, niet alleen die, uit zynen lyve, en uit gelovige ouders geboren waren, maar ook die *uit onbekeerde dienstknegten* gesproten waren, of welke hy, *van vreemde afgodische volkeren*, voor zyn geld gekogt, en, *in zyn huisgezin overgebragt hadt;* zo ontfangt de gemeente, tot hare overvloedige versterking, een Sacrament, in het lichaam van alle kinderen, welke zy, in haren uitwendigen schoot en huisgezin heeft, niet alleen, die uit haar of uit gelovige ouders geboren zyn, maar ook die, *welke van onbegenadigde* in haren uitwendigen

schoot, gesproten zyn, of welke zy, als vondelingen, van vreemde en onbekende, als hare kinderen, voor welkers opvoeding zy zorgt, heeft overgenomen. Was het Sacrament ingesteld, om alleen bediend te worden, in het lichaam van kinderen, die, uit waaragtig gelovige ouders geboren zyn: zo zouden zeer vele genen wettigen doop ontfangen hebben, en, nog, als ongedoopte zyn; ja de gemeente zoude, van vele kinderen, gene genoegzame zekerheid konnen hebben ofze wel wettig gedoopt waren. Alle Herformde gemeentens tonen, *met haar gedrag*, dat het hier, met den kinderdoop, als met de besnydenisse in Abrahams huisgezin, gelegen is: wanneer zy, in het lichaam van vondelingen, van kinderen der onkundige, en der ergerlyke, welke in hare uiterlyke gemeenschap verkeeren, en beloven, datze de kinderen, aan haar onderwijs overgeven, mede laten doopen. Aldus is de doop, van deze en gene kinderen, *niet gegrond*, *in het gelove van hunne natuurlijke ouders*, aan hen toegerekend, maar in de Godlyke instellinge, en belofte, welke God aan de gemeente gedaan heeft, dat hy een God wil zyn van haar zaad, hetwelk zy, niet alleen uit hare lichamen, maar ook van vreemde ontfangen heeft.

Wanneer *alle* kinderen, in Abrahams huisgezin besneden wierden, zo wierdt daardoor niet aangeduid, dat de belofte, *ieder kind hoofd voor hoofd*, aanging. Want *de kinderen der beloftenisse*, welker bepaling God voor zig gehouden hadde, *worden voor het zaad gerekend*, Rom. 9: 8. Dit geschiedde alleenlyk, omdat Abraham van te voren niet weten kon, welke de uitverkore kinderen der beloftenisse in 't byzonder waren omdat hy vryheid hadde, voor alle kinderen met onderwerpinge

aan 's Heren raad, te smeken, en opdat Abraham, in alle kinderen, een Sacrament ontfangende, te overvloediger versterkt zoude worden. De gelykenis, bovenvermeld, kan hier mede tot opheldering dienen. Het is in dezen, met den kinderdoop, eveneens, als met de besnydenisse gelegen.

De zaak, die, in den kinderdoop, aan de gemeente, *verzegeld wordt*, is, niet, dat *dit kind den Heiligen Geest heeft*, *of zekerlyk zalig zal worden*, maar *de belofte*, die God, *aan Abraham en de gemeente*, *aangaande haar zaad*, gedaan heeft, welke de gemeente daadlyk bezit, en welke aan haar reeds vervuld is, en nog vervuld zal worden. God wil een God zyn, *van haar zaad*, niet alleen van dat, welk uit hare lichamen is geboren, maar ook van dat, welk zy, uit andere, in haren schoot heeft. Hy belooft dit, niet van alle kinderen hoofd voor hoofd, maar van hen, die hy kent, en waarvan hy sommige, welke tot jaren van onderscheid komen, zal openbaren, door hen levendig te maken, dat zy in de voetstappen des geloofs van hunnen zedelyken vader en moeder Abraham en de kerke wandelen, Rom. 9 : 6—8, Rom. 4 : 12.

Deze kinderdoop is van eene onuitsprekelyke grote *nuttigheid* voor *de gemeente*, de natuurlijke *ouders*, en *de kinderen* zelve.

Zoo menig kind, in de vergadering der gemeente, gedoopt wordt : zo menig vernieuwd zegel en onderpand ontfangt *de gemeente* en ieder waaragtig levendig lid derzelve, dat de drieëenige God haar lief heeft, zyne belofte, aan haar gedaan, onberouwlyk vervullen zal, en dat haar zaad, t. w. de kinderen der belofte, die voor het zaad gerekend worden, duren zal, zo lang de zon en de maan

zullen zyn, en dat hetzelve, uit kragt van Jesus' dood en opstandinge, gewasschen zynde, eeuwig gelukzalig zal zyn. Zy kan daaruit niet besluiten, *dat dit kind in 't byzonder* zalig zal worden; maar moet het, met ootmoedige onderwerpinge, overgeven, aan de Godlyke vrijmagt, die de bepaling, in welk kind in 't byzonder, hy de belofte, aan haar gedaan vervullen zal, voor zig behouden heeft: egter mag zy, met elk kind, hoe boos het zy, tot eenen heiligen en regtveerdigen God, naderen, en voor hetzelve de reiniging van schuld en zonde, met onderwerping aan Gods vrymagt, smeken; met dat volle, verzekerde, geruste vertrouwen, dat zy, in deze toenaderinge en smekinge, Gode welkom zy, en dat Gods belofte en hare begeerte, is 't niet in dit kind, dan in andere, *zekerlijk vervuld zal worden.*

Is *de ouder*, wiens eige natuurlyk kind gedoopt wordt, *een Godzalige:* zo kan hy, van dien doop, welken hy, met de Gemeente, in zyn eigen kind, ontfangt, diezelfde nuttigheid trekken, welke ik even, van de gemeente in 't gemeen, gemeld hebbe. Zyn de Godzalige ouders, omtrent hun eige staat, duister: zy konnen dan, met volle vrymoedigheid, op de belofte, *aan de heilige gemeente gedaan*, hun kind laten dopen. Durven zy niet denken, dat zy erfgenamen der belofte zyn: egter konnen zy volkomen zeker zyn, dat God, aan zyne heilige gemeente, de belofte gedaan heeft, en dezelve, aan de gemeente, in dit hun kind, konde vervullen. Zy mogen, met volle vrymoedigheid en onderwerpinge, voor dit kind bidden.

Zyn de natuurlyke *ouders onbegenadigde*, die, in de uitwendige gestalte der kerke verkeeren: zo hebben zy mede eene onwaardeerbare nuttigheid, van den kin-

derdoop. Schoon zy, voor hun hoofd, geen lot nog deel hebben, in het woord der belofte: egter behoren hunne gedoopte kinderen, tot die, waaromtrent God, aan zyne gemeente, de dierbaarste beloften heeft gedaan. Zij worden onder de verbintenis gebragt, om elk van hunne gedoopte kinderen aan te merken, als een goed van de geheele gemeente, hetwelk het merkteken en zegel van God draagt, dat God in deszelfs lichaam, aan de gemeente, gegeven heeft; om hetzelve zorgvuldig op te voeden, en te laten onderwyzen; en om toe te zien, dat zy het door gene voorbeelden, daden of verzuiming, mishandelen.

Onuitspreeklyk groot is het nut, dat *de kinderen zelve*, uit den kinderdoop, trekken konnen.

Zynze *onmondige*, die met den doop niet werken konnen; hebbenze onbegenadigde boze ouders: zy worden, door den doop, der gansche gemeente aanbevolen, om, op het zegel, dat zy in deze kinderen ontfangt, ook voor dezelve te pleiten, zig hun welzyn, als haar eigen, aan te trekken, en voor hen zorg te dragen.

Is een gedoopt kind, *tot jaren van onderscheid* gekomen en *onbegenadigd:* het kan wel niet denken, dat zyn doop een zegel, *voor hem*, zoude zyn, dat aan hem gegeven zy, tot een middel der bekeering. Het behoeft zich, om het geloof zyner ouders en voorouders, niet te bekommeren. Schoon het zelf, en alle zyne ouders en voorouders, onbekeerd zyn; en schoon zijn doop, voor niemand van hen, een zegel is: egter heeft het veel betere gronden, om daarvan voor zig het regt gebruik te maken. Het moet zich voorstellen, dat God, door zynen doop, aan de gemeente verzegeld heeft eene belofte, die hy zekerlijk vervullen wil, t. w.

dat hy, uit kragt van Jesus' dood en opstandinge, haar zaad, van schuld en zonde, wasschen wil. Het mag denken, dat het onder die kinderen behoort, waaromtrent die belofte aan de gemeente, gedaan en verzegeld is. Het mag vrymoedig, op het verbond, dat God, met de gemeente, gemaakt en verzegeld heeft, tot God gaan, opdat hy die belofte, aan de gemeente gedaan, in hem vervulle. Het mag ten vollen verzekerd zyn, dat het, zo komende, zal aangenomen worden. Is er in hem niets, waarom het geschieden zoude: God zal het doen, uit kragt van 't eeuwig onveranderlyk verbond, hetwelk hy, met de heilige gemeente, gemaakt, en aan haar verzegeld heeft.

Wanneer een gedoopt kind *bekeerd* is geworden: zo mag het zynen doop aanmerken, als een zegel, waardoor God, *niet alleen aan de gemeente, maar ook aan hem in 't byzonder* nu verzegelt, dat het, uit kragt van Jesus' dood en opstandinge van alle zyne zonden gewasschen is, en altyd gewasschen zal worden; vermits het, uit het gelove, waardoor het in de voetstappen des geloofs Abrahams wandelt, nu is openbaar gemaakt, dat het een kind der belofte was, hetwelk voor het zaad gerekend wierdt, Rom. 9 : 8. En dus heeft het een dubbelden grond om te pleiten: aangezien God het, door zynen doop, niet alleen aan hem, maar ook aan de gansche gemeente verzegeld heeft. Hierom vinden wy zo menigmalen, in de H. Schriften, dat de heilige, voor den genadetroon pleitende, zig beroepen op de beloften, die niet alleen aan hen gedaan, maar ook aan Abraham en de kerke gezworen zyn.

VIII.

WIE ONTVANGT HET ZEGEL?

> Waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt, niet die eene aflegging is der vuiligheid des lichaams, maar die eene vraag is van een goed geweten tot God, door de opstanding van Jezus Christus.
> 1 Petr. 3 : 21.

Onze scherpzinnige belijder gaat dan aldus voort:

»Indien de doop eerst een zegel ware, voor de gemeente, en naderhand, nadat het kind geloofde, ook een zegel voor het kind zelve zoude worden: zoude dan het Sacrament niet van nature, veranderen; en zoude men dan niet een derde Sacrament, gelyk een paapsch formsel invoeren?

Schoon het kind, dat gelovig geworden is, op het Sacrament, nu ook *voor zyn persoon eene betrekking* gekregen heeft, als op een Sacrament, dat nu een zegel is, *niet alleen voor de gemeente, maar ook voor hem:* nogtans blyft *de natuur* van het Sacrament *even dezelfde.* Het uitwendig teken, de betekende zaak, de

betrekking van het eerste tot het laatste, als een teken en een zegel, blyven even hetzelfde. God is een verzoend God en vader van de gemeente. Wanneer een kind des toorns, door het geloof, op den God der gemeente, ook voor zyn persoon eene betrekking krygt, als op eenen God, die nu, niet alleen een verzoend vader, voor de gemeente, maar *ook voor hem is geworden:* daardoor is Gods natuur niet veranderd of een ander God ingevoerd. Wanneer iemand, door het geloof, op het genadeverbond, dat God met de gemeente gemaakt heeft, ook eene betrekking, als op een verbond, waarin hy staat, gekregen heeft, daardoor is de natuur des verbonds niet veranderd, nog een ander verbond ingevoerd. Een verzegelde brief, waardoor een stuk lands aan eenen vader verzegeld was, kan immers ook eene verzegeling worden voor den zoon, nadat hy erfgenaam van zynen vader is, om daarmede zynen eigendom aan dat land te verdedigen, zonder dat de minste verandering in de nature van dien brief gemaakt is. Neem eens de bovengemelde gelykenis. Wanneer die ryke man, één van die drie zonen, aan welke hy de goederen, ingevolge de verzegelde belofte aan den vader gedaan, geven wilde, nader aanwees: zo mogte die zoon denken, dat de verzegeling, die hy zynen vader hadt te huis gebragt, nu ook eene verzegeling voor hem was, waarmede hy zyn regt, op dat goed, verdedigen konde. Nogtans veranderde daardoor de natuur van die verzegeling niet, maar bleef in alle delen dezelfde. Het was maar openbaar gemaakt, dat deze, één van die drie zonen, was, welke, in die verzegelinge, gemeld waren. Het is derhalven niets anders, dan eene enkele quaadaartigheid of onbedagt-

zaamheid: wanneer men dit vergelykt, met het eigenwillig formsel der paapsche, daar niets van het Sacrament des doops te vinden is.

Dus zietmen, hoe *allerlei menschen*, in de gemeente, eene onuitspreeklyk grote *nuttigheid*, uit den kinderdoop, trekken konnen: wanneer men denzelven aanmerkt als een zegel, van het genadeverbond, aan de ware gelovige gegeven, dat onveranderlyk vervuld wordt. *Onbegenadigde* zelve konnen daarvan een gegrond gebruik, voor zig zelve, maken. Zy konnen er oneindig meer vrugt van hebben, dan wanneer zy het maar beschouwen als een zegel, voor elk kind, om, aan het zelve, de aanbieding der genade, voor het gezigt en het gevoel, af te schilderen, als een middel tot zyne bekeering, terwyl het gene vermogens heeft om te zien, te gevoelen of te verstaan, wat daar gedaan wordt.

Opdat Gy, myn W. V., deze gewigtige zaak klaarder en gegronder moogt inzien; zo zal ik dezelve, uit haren eersten grond, en uit de besnydenisse, een weinig ophelderen en betogen.

God maakte, op aarde, bekend, en beloofde het met duren eede, dat hy, aan verlorene zondaars, om Christus' wil, uit genade, geestlijke en hemelsche zegeningen schenken wilde.

Dewyl de erfgenamen dezer beloftenisse het tegendeel verdient hebben; en het daarom voor hen zo bezwaarlyk valt, te denken, dat zy elendige de erfgenamen zouden zyn, die zig zulke heerlyke zegeningen zouden toeeigenen: zo stelt God *eenen zedelyken vader en moeder,* MET en van welke, zy die beloftenis, als kinderen, zouden erven, niet van wegens de waardigheid van dien vader en moeder, maar, uit kragt van het

eeuwig verbond. Dit geschiedde, om twee redenen. Eerst, opdat men de erfgenamen der beloftenis zo veel te klaarder zoude *konnen kennen.* Het zyn *de kinderen die in de voetstappen des geloofs* van dien zedelyken vader en moeder treden, Rom. 4 : 12. Ten anderen, opdat de erfgenamen te meerder *vastigheid* voor de belofte zouden hebben, Rom. 4 : 16, 17. Wanneer iemand twyffelmoedig wierdt, of zodanig een onwaardige, als hy zig bevindt, wel denken moge, dat aan hem zo grote beloften geschonken zouden worden: dan zoude het hem tot sterkte en vastigheid dienen, dat deze zaak, aan dien vader en moeder, welke buiten allen twyfel met God in een onveranderlyk verbond stonden, reeds beloofd was, en aan hem, als het kind, volgens dat eeuwig verbond, zekerlyk vervuld zoude worden.

Tot zulk eenen zedelyken vader en moeder, heeft God, naar zyn vrymagtig welbehagen, ingesteld den aartsvader *Abraham*, en *de kerk.*

Dat Abraham, tot zulk een zedelyken *vader* van de erfgenamen der belofte gesteld zy, leert Paulus, met ronde woorden, Rom. 4 : 12, 16, Gal. 3 : 8, 9, 29.

De beloften van het land Canaän, welke zyn vleeschlyk zaad erven zoude, wierden *aan Abraham, als aan den vader*, gedaan. Schoon hy, voor zyn persoon, het nimmer bezeten heeft, maar, als vreemdeling, daarin verkeerde: egter heeft *hy* het, in zyne nakomelingen, *verkregen* en *erflijk bezeten;* dewyl het *hem* beloofd was, Exod. 6 : 3, 7; 13 : 5. Ezech. 33 : 24.

Alle geestelyke en hemelsche beloften, die de uitverkorene uit Joden en Heidenen beërven, zyn *aan Abraham, als aan hunnen vader*, gedaan. Zy ervenze *van*

en met hem, Rom. 4 : 11, 12, 16, 17. Galaten 3 : 8, 9, 29. Toen God de Heere Messias zondt: *deedt hy barmhartigheid*, AAN ONZE VADERS, *en was gedagtig zyns heiligen verbonds*, *en des eeds*, *dien hy* ABRAHAM, *onzen vader*, *gezworen heeft*, OM ONS TE GEVEN, *dat wy verlost zynde*, enz., Luc. 1 : 72—74. Toen *wierdt de belofte*, DIE TOT DE VADEREN *geschied is*, *vervuld*, AAN ONS HUNNE KINDEREN, Hand. 13 : 32. Hierom pleiteden de heilige, in hunne gebeden, op de belofte, den vaderen gedaan, Mich. 7 : 20.

Behalven dezen vader Abraham, heeft God, uit overvloed zyner goedheid, de ware in- en uitwendige *kerk*, die uit ware gelovige, als uit levendige leden, bestaat, tot eene zedelyke *moeder*, ingesteld. *Jerusalem dat boven is* (of gelyk J. D. MICHAELIS het nauwkeuriger overzet, *dat te voren was*, in tegenstellinge van Jerusalem *dat nu is*) *is vrij*, *welk is* ONZER ALLER MOEDER, enz., Gal. 4 : 20, 27. Aan deze moeder, zyn alle de beloften gedaan, die, aan de uitverkorene erfgenamen der beloftenisse vervuld worden, Jes. 54 : 1—3. Met haar, is het verbond gemaakt, waarin alle uitverkorene, wanneer zy geloven, daadlyk overgaan, Jer. 31 : 33, 34.

Hier is de grond, waarom Christus en alle genadegoederen, welke de gelovige reeds bezitten en nog zullen ontfangen, *beloften* genaamd worden. Dit geschiedt, niet, omdat zy, aan onbegenadigde, worden *aangeboden*. Want wanneer God dezelve, aan onbegenadigde, *aanbiedt*: zo *belooft* hy niet, dat hyze aan hen allen geven wil; vermits Gods belofte, welke onafhanglyk, en onveranderlyk is, ook zekerlyk vervuld wordt. Tusschen *aanbieden* en *beloven*, is een

wezenlyk onderscheid. De aanbieding, of uitwendige roeping, is geen verklaring, *wat God doen wil*, maar een voorstelling, van *de noodzakelykheid en gepastheid* der genadegoederen voor ons, van onze *vryheid en pligt*, om dezelve aan te nemen, van *den samenhang* tusschen het geloof en het daadlyk deelgenootschap, en van onze *verpligtinge*, om te geloven. Derhalven handelt God, in die aanbiedinge naar waarheid, en opregt. Dog beloven is eene *onveranderlijke verklaring*, van het gene God *doen wil*, Heb. 6 : 17. Den onbegenadigden, wordt wel eene aanbieding, maar gene belofte, gedaan, Joh. 3 : 36. De belofte raakt alleen den geloovigen, Heb. 6 : 17, 18; Gal. 3 : 22. De grond dan, op welken de genadegoederen *beloften* genaamd worden, is deze, om dat God Abraham, aan de kerke, en aan ieder gelovige, *verklaart heeft*, *dat het zijn onveranderlyke wil zy*, deze goederen, *aan hen*, *en hun uitverkoren zaad*, *te geven.*

En hierin, is eene onbegrypelyke *vastigheid*, voor het gelove van een erfgenaam der beloftenisse. God heeft het niet alleen aan hem, maar ook aan Abraham en de gehele kerke, beloofd, dat hy het hem geven zal, Rom. 4 : 16; Luc. 1 : 72—74; Hand. 13 : 32.

Van deze belofte, welke God, aan Abraham en de kerke, aangaande hun zaad, gedaan heeft, gaf God een zegel aan hen, welken de belofte was gedaan, in de besnydenisse van de kinderen, en naderhand, in derzelver doop, die in de plaatze der besnijdenisse gekomen is.

Uit de gemelde gronden, volgt nu onwederspreeklyk dat men de besnijdenis en den doop der kinderen, kan aanmerken, *als een zegel van eene onveranderlyke beloftenisse*, in de eerste plaatze, voor de gelovige ge-

meente, aan welke die belofte eerst gedaan is, en daarna voor een ieder kind, wanneer het in de voetstappen des geloofs van Abraham en de kerke treedt, en het openbaar wordt, een kind en erfgenaam der belofte te zyn.

Wanneer men den kinderdoop, op deze wyze, in zyne eigenlyke nature, beschouwt: zo zietmen, hoe Godebetaamlyk en troostryk deze plegtigheid zy. Alle tegenwerpingen der wederdoopers worden daardoor grondig opgelost. Dezelve stemt, met alle waarheden, lieflyk overeen. Het gedrag van onze kerke, welke de kinderen, niet alleen van begenadigde, maar ook van onbegenadigde ouders geboren, doopt, komt volkomen met de nature van den kinderdoop en van de besnydenisse, overeen. Alle gemoedlyke zwarigheden, over de bediening van den doop, worden daardoor grondig weggenomen.

Uit het gezegde, blykt nu ten klaarsten de lieflyke overeenstemming onzer lere, in den H. doop en het H. avondmaal. Gelyk het avondmaal een zegel is, voor gelovige alleen ingesteld, om aan hen te verzegelen de belofte, die hen gedaan is, en welke zy, als wettige erfgenamen daadlyk bezitten: zo is de doop van bejaarde en van kinderen ook een zegel, voor gelovige alleen verordend, om aan hen te verzegelen de belofte, welke aan hen gedaan is, tot versterking van hun zaligmakend gelove.

Kan in den kinderdoop, aan de gemeente, verzegeld worden de belofte, dat God een God van haar zaad zal zyn: kan dan, in het avondmaal, ook aan een onbegenadigde, verzegeld worden, die gemene belofte, dat Christus voor zondaars zy gestorven, en dat zy, die geloven, zalig zullen worden?

Geenzins. Want — in het kind, wordt, voor den

doop, geen geloof geëischt. Maar, in een bejaarden, wordt, voor het gebruik van het Sacrament, het zaligmakend geloof gevorderd: gelyk wy boven uit Matt. 3: 6—10; Marc. 16 : 16; Hand. 2 : 38, 41; Hand. 8 : 37; 1 Cor. 11 : 28, gezien hebben. Men kan derhalven niet besluiten, dat een bejaard onbegenadigde het Sacrament moge ontvangen, omdat de doop bediend wordt, in het lichaam van onbegenadigde kinderen. Dit stemt de nieuwe leer zelve toe. Schoon kinderen, welke geen historisch geloof, gene kennis of reden-gebruik bezitten, gedoopt worden: egter besluit zy niet, dat volstrekt onkundige of menschen, welke van het reden-gebruik beroofd zyn, het avondmaal moge ontfangen; maar zy eischt vooraf het historisch geloof. — In den kinderdoop, wordt, aan ware begenadigde, de belofte, die aan hen reeds vervuld is en nog zekerlyk vervuld zal worden, verzegeld. Daaruit volgt immers niet, dat aan eenen onbegenadigden, die, voor zyn persoon, nog lot nog deel heeft in het woord der belofte, Hand. 8 : 21, in het avondmaal eene belofte verzegeld zoude worden, die aan hem nimmermeer vervuld wordt. Een ieder zal immers moeten toestaan, dat onder de onbegenadigde belijders, vele gevonden worden, voor welke Christus zyn lichaam niet heeft laten breken, die nimmer het zaligmakend geloof en de zaligheid deelagtig worden. — In den kinderdoop, wordt, aan de gemeente, verzegeld de belofte die haar gedaan is, *aangaande haar zaad.* Maar, in het avondmaal, wordt, aan den dischgenoot, verzegeld de belofte *die aan hem gedaan is voor zyn eige persoon.* Want daar kan, in het avondmaal, niets anders verzegeld worden, dan het geen de plegtigheid, als een

zigtbaar woord, voorstelt. Wanneer nu het brood voor den dischgenoot gebroken, aan hem overgegeven, van hem aangenomen en gebruikt wordt: zo wordt daardoor verklaard, dat Christus' lichaam *voor hem gebroken is*, dat het, *aan hem*, niet alleen aangeboden, maar *daadlyk in bezit gegeven*, *van hem aangenomen en gebruikt wordt.* Dit is geheel wat anders, dan eene gemene stelling; dat Christus, voor zondaars, is gestorven, en dat de gelovige zalig zullen worden. — In den kinderdoop, behoeft het kind gene verklaring te doen, dat het zyne onreinigheid kent, naar de kragt van Jesus' dood en opstandinge begerig is, en daarvan gebruikt maakt. Dus kan dit Sacrament, op eene Godebetaamlyke maniere bediend worden. Maar, in het avondmaal, moet een dischgenoot, met sprekende daden, betuigen, dat hy zich erkent, als iemand, die midden in den dood ligt, dat hy, tot den gekruisten Christus, zijnen toevlugt neemt, het leven in hem zoekt, naar zyn gekruist lichaam en vergoten bloed hongert en dorst, hetzelve aanneemt en gebruikt. Van alle deze dingen, is, in eenen geestlyk doden, blinden en afkerigen onbegenadigden belyder, niets te vinden. Doet hy dan zulk eene verklaring: zo maakt hij zich immers schuldig, aan eene allerschrikkelykste veinzinge, in de tegenwoordigheid van den hartenkenner, aan de heilige verbondstafel, door het mishandelen van de heiligste plegtigheid, die, op aarde onder menschenkinderen, in gebruik is. Wie zal dan, uit de Godebetaamlyke plechtigheid van den kinderdoop besluiten konnen, dat het voor eenen onbegenadigden geoorloofd zoude zyn, in het H. Avondmaal zo schriklyk te spotten?"

DE LEER DER VERBONDEN.

AANHANGSEL.

EEN ZEGEL DES VERBONDS.

DE LEER DER VERBONDEN.

AANHANGSEL.

EEN ZEGEL DES VERBONDS.

I.

DE LETTERLIJKE BEWOORDING.

> Gaat henen, onderwijst alle volken, ze doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, leerende hen onderhouden al wat Ik u geboden heb.
>
> Matth. 28 : 19.

Tot besluit van dezen bundel zal het niet ongepast zijn, nog een viertal artikelen te wijden aan het verstreikende onder de zegels des Verbonds, en den diepen zin te ontvouwen van het gedoopt worden in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.

Voor zoover de beteekenis dezer woorden in onze kerkelijke geschillen betrokken was, hebben we ter plaatse, waar zulks behoorde, het goed recht der gemeente bepleit, om tegen het prijsgeven van haar heilige Doopsformule aan clericalistische willekeur met ernst en beslistheid pal te staan.

Maar al bleek het ons een wetenschappelijke pedanterie, kerkeraadsleden en gemeente met een beroep op den Griekschen grondtekst in een zuiver kerkelijk vraagstuk te willen overbluffen, we kunnen toch niet ontveinzen, dat de nauwe samenhang tusschen onze Doopsformule en het slotwoord uit Mattheüs' Evangelie ook de meening der gemeente te zeer beheerscht, dan dat een ietwat omstandige verklaring van 's Heeren laatste openbaring weelde zou zijn te achten.

We beginnen daarom opzettelijk met de hoogst gewichtige vraag, of naar het Grieksche taaleigen, op wetenschappelijke gronden mag beweerd worden, dat de vertaling »IN *den naam*" voortaan voor die van »TOT *den naam*" behoort te wijken.

Men heeft dit zoo driest en stout van rationalistische en moderne zij beweerd, men heeft dit met zulk een vertoon van wetenschappelijke verzekerdheid uitgebazuind, en in kerkeraadsvergaderingen en dagbladen met zulk een spottende minachting voor anderer tegenspraak, als een onomstootelijk resultaat van grondige uitlegkunde dit beweren volgehouden, dat elk recht verstand van Jezus' woord belemmerd en beneveld blijft, zoolang deze schromelijke misgreep niet openlijk aan het licht gebracht en ten toon gesteld is.

We moeten onzen lezers daartoe verzoeken, zich een enkel kort Grieksch woordeke in het geheugen te willen prenten, het kleine voorzetsel EIS (εἰς). Immers over dit woordeke loopt al het geschil. Men is het eens over de vertaling van de woorden: »*Ze doopende*", evenzoo over de volgende woorden: »*den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes*," en de eenige vraag die de geesten verdeelt, is: moet tusschen

deze beide het woordeke *in* of wel het woordeke *tot* gevoegd? Welnu, het woord dat daarvoor in den grondtekst staat, is het voorzetsel EIS, waarop we wezen. Moet dit vertaald worden *in* of *tot* den naam? Ziedaar het gansche geschil.

We zullen ter harer beantwoording op een reeks Schriftuurplaatsen wijzen, waarin ditzelfde voorzetsel EIS voorkomt, en aan onze lezers zelven de beslissing laten, of we iets anders dan wetenschappelijken onzin zouden nederschrijven, zoo we in deze reeks van plaatsen de gewone vertaling met die van TOT verwisselden.

We bepalen ons eerst tot het Evangelie van Mattheüs zelf, waarin Jezus' woorden vermeld staan. Immers er kon verschil van stijl en schrijfwijs bestaan, en ook daarop dient naar den eisch der wetenschap gelet.

In dit Evangelie nu komt het woordeke *eis*, waarover het geschil loopt, *tweehonderd achttien malen* voor, en nu blijkt bij nauwkeurig onderzoek, dat de vertaling *tot* slechts in *vier en twintig* van deze meer dan tweehonderd plaatsen, wil men op den eisch van ons goed-Hollandsch letten, ook maar mogelijk is. In schier al de overige plaatsen moet dit voorzetsel door i n, n a a r of a a n enz. vertaald worden, zooals uit de volgende Schriftwoorden overtuigend zal blijken. Ter verduidelijking zullen we allerwegen de hooggeroemde vertaling van: *tot* schrijven, opdat de volstrekte onhoudbaarheid van de moderne vertaling te scherper in het oog springe. Men oordeele!

»Zij vertrokken door een anderen weg weder *tot* hun land."

»En vertrok *tot* Egypte."

»En zij woonden *tot* de stad, die genaamd werd Nazareth."

»Alle boom, die geen goede vrucht voortbrengt, wordt *tot* het vuur geworpen."

»Zijn tarwe *tot* zijn schuur samenbrengen."

»Toen werd Jezus door den geest weggeleid *tot* de woestijn."

»Hun netten werpende *tot* de zee."

»Zal schuldig zijn *tot* het helsche vuur."

»Niet *tot* de hel geworpen worden."

»Gij dan, ga *tot* uw binnenkamer."

»Leid ons niet *tot* verzoeking."

»Wees niet bezorgd *tot* den dag van morgen."

»Wordt uitgehouwen en *tot* het vuur geworpen."

»En de kinderen des Koninkrijks zullen geworpen worden *tot* de buitenste duisternis."

»En *tot* het schip ingaande."

»En stortte van de steilte af *tot* de zee."

»En Jezus *tot* het schip gegaan zijnde, voer over."

»Sta op, neem uw beddeke op en ga heen *tot* uw huis."

»Noch doet men nieuwen wijn *tot* oude lederen zakken."

»Want ze zullen u overleveren *tot* de raadsvergaderingen."

»Hetgeen gij hoort *tot* het oor, verkondigt dat op de daken."

»Die een profeet ontvangt *tot* den naam eens profeten."

»Wat zijt gij uitgegaan *tot* de woestijn om te zien?"

»Indien zijn schaap op den Sabbatdag *tot* de gracht valt."

»En het deel dat *tot* de doornen gezaaid is."

»Wederom is het Koninkrijk der hemelen gelijk aan een net, geworpen *tot* de zee."

»En opziende *tot* den hemel."

»Zij scheepten zich in *tot* het schip."

»Wat *tot* den mond gaat, verontreinigt den mensch niet."

»Indien nu de blinde den blinde leidt, zoo zullen zij beiden *tot* de gracht vallen."

»En hij werpt hem *tot* het vuur en dikwijls *tot* het water."

»En hij ging buiten *tot* het huis."

»Eén van de kleinen, die *tot* mij gelooven."

»Waar twee of drie vergaderd zijn *tot* mijnen naam."

»En ziende eenen vijgeboom, zeide hij tot hem: *Tot* u worde geen vrucht meer in der eeuwigheid."

»En Noach *tot* de arke ging."

»Ik zal u voorgaan *tot* Galilea."

»En zal overgeleverd worden *tot* de handen der zondaren."

»Ze spogen *tot* zijn aangezicht."

»En sloegen *tot* zijn hoofd."

»En het voorhangsel des tempels scheurde *tot* twee."

Maar staken we de opsomming van wat zijn eigen bewijs met zich brengt. Of wil men ook uit de overige Schriften des N. Verbonds een voorbeeld, ziehier:

»De eengeboren Zoon, die *tot* den schoot des Vaders is" (Joh. 1 : 18).

»Zie toe, dat gij niet *tot* verzoeking komt" (Marc. 14 : 38).

»Wees welgemoed, uw geloof heeft u behouden, ga henen *tot* vrede" (Luc. 8 : 48).

»En verzekerde hunne voeten *tot* den stok" (Hand. 16 : 24).

»Want het bedenken des vleesches is vijandschap *tot* God" (Rom. 8 : 7).

»Opdat hij niet valle *tot* den strik des duivels" (1 Tim. 3 : 7).

»Want welker dieren bloed voor de zonde gedragen werd *tot* het heiligdom" (Hebr. 13 : 11).

»Maar die inziet *tot* de volmaakte wet, die der vrijheid is" (Jac. 1 : 25).

»Als de arke toebereid was, *tot* welke weinige, dat is acht zielen behouden werden" (1 Petrus 3 : 22).

»Die de genade onzes Gods veranderen *tot* ontuchtigheid" (Jud. vs. 4).

»Deze twee zijn levend geworpen *tot* den poel des vuurs" (Openb. 19 : 20).

Weet men nu, dat in al deze Schriftplaatsen volkomen hetzelfde woordeke gebezigd is, dat in Matth. 28: 19 voorkomt, dan achten we na deze opgave zelfs den eenvoudigsten landbouwer volkomen in staat en bevoegd, om zelfstandig te oordeelen, wat er aan zij van het stout beweren; dat er moet vertaald worden »*tot* den naam," want dat *eis* beteekent *tot*.

Er is tweërlei vertalen.

Er is een vertalen van den pas beginnenden, nog onhandigen schoolknaap, die, woordeke voor woordeke overzettend, in zijn woordenboek het eerste woord het beste neemt, dat ter vertaling wordt aangewezen. Zulk een vertalen noemt men een cacographie, die, door en door onwetenschappelijk, de woorden en niet den zin weergeeft. Aan zulk een vertaling nu hebben onze modernen, onze dagbladen, onze clericalisten, en, in koor met hen, menig halfgeleerde ouderling zich schuldig gemaakt, toen ze met de hoonende spotternij hunner ingebeelde wetenschappelijkheid uitriepen: »Maar *eis* beteekent toch immers *tot*?" o, Gewisselijk! zoo ik geen hoogeren eisch ken en als de schoolknaap mijn woordenboek opsla en het voorzetsel *eis*

opzoek, dan vind ik als één der beteekenissen ook *tot*.

De Christelijke kerk daarentegen, en allermeest ook onze Gereformeerde vaderen, namen het met de taak der vertaling ernstiger op. Niet als broddelende schoolknapen, maar als mannen van wetenschap wilden ze het werk der overzetting volbrengen. Zoo nu beschouwd, wordt de arbeid der vertaling iets geheel anders. Dan zet men niet woordeke bij woordeke over, maar dringt in het taaleigen van den grondtekst in, om den zin van het geschrevene te vatten, en onderzoekt daarna zijn eigen taal, om nu uit haar woordenschat zulk een keus te doen, als in zuiver, edel Hollandsch dezelfde gedachte weergeeft. Maar dan ook meent men niet voldaan te hebben, zoo men slechts de eerste beteekenis de beste aangrijpt, die het vreemde woord hebben kan, doch onderzoekt met scherpzinnigheid en beleid in wat onderscheiden beteekenis het voortkomt en schift en scheidt en kiest met gekuischten smaak en fijnen tact, welke dier beteekenissen in de aangewezen zinsnede het keurigst en zuiverst de bedoeling van den spreker teruggeeft.

Dat nu willen we ook met dit woord onzes Heeren beproeven.

Thans eerst kunnen we dit, nu het zelfs den eenvoudigste zonneklaar gebleken is, dat het luid en luchthartig geroep: »εἰς *moet* TOT *beteekenen!*" zonder meer de lippen van den man der wetenschap ontsiert.

II.

PELAGIUS OF AUGUSTINUS.

> Ze doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.
> Matth. 28 : 19

Er loopt onder de ongewijde godgeleerden, die zich aan een oordeel over de oude Christelijke kerk wagen, zonder ooit een enkelen toon van haar levenspsalm te hebben opgevangen, een bijna ongelooflijke sproke, maar die toch zoo onverbeterlijk van mond tot mond herhaald wordt, dat men wel gedwongen is, ze als in ernst gemeend op te vatten.

Men verhaalt namelijk en herhaalt, zonder zelfs een vermoeden te hebben van het ongerijmde dat men neer durft schrijven, dat de ongelukkige vertaling »*in den naam enz.*" eenvoudig te wijten is aan de schrijffout of vertaalfeil van den eersten Latijnschen Bijbel. De overzetter van dien Bijbel, van wien men veronderstelt, dat hij het Grieksch niet al te goed machtig was, heeft zich in een onbewaakt oogenblik verschreven en de Doopsformule door *in* in plaats van *tot* vertaald. Uit zijn vertaling zou die gebrekkige overzetting in de Room-

sche kerk, die de Latijnsche taal bij haar eeredienst bezigt, zijn ingeslopen, en zoo zouden ten leste ook onze Hervormers, door het eeuwenoude gebruik misleid, zich bij de vertaling van Mattheüs' slotwoord meer naar het kerkelijk spraakgebruik, dan naar den eisch van het Grieksche taaleigen hebben geregeld.

Ziedaar het verzinsel, dat de laatste uitlegkundige telkens uit het handboek van zijn voorganger afschrijft, en dat toch bij eenig nadenken en ietwat historischen zin zichzelf door ongerijmdheid veroordeelt.

Wat meent men dan? Dat eer nog bij een eenig der Latijnsche volken ooit de Doop in het heiligdom was toegediend, die onhandige vertaler voor het eerst de Grieksche Doopsformule in Latijnsche klanken overbracht! Maar immers het eenparig getuigenis der geschiedenis leert het tegendeel. Lang voor er aan een vaste overzetting gedacht werd, was het Evangelie door de prediking der apostelen en apostolische vaders naar het Westersch Romeinsche rijk overgebracht, was aan duizenden bij duizenden het sacrament des heiligen Doops toebediend, en had de vaste formule zich door onafgebroken en eenparig gebruik in alle kerken van het Westen gevestigd. Wat anders deed dus de vertaler, dan uit het leven der kerk de vertaling overnemen die met de toestemming van alle kerken tot heerschappij was gekomen. Of, 't zij zoo, neem aan, dat hij, van dit kerkelijk spraakgebruik afwijkend, zich in zijn vertaling verschreven had: wat meent men dan, dat de kerk in haar eerste geloofsliefde zich die verstoring van haar heilig gebruik zou hebben laten aanleunen! Neen, zeg ik u, maar bij het eerste exemplaar, dat werd afgeschreven, zou de fout reeds zijn hersteld.

Dat men toch geen eereroof aan de Christelijke kerk in haar eersten bloeitijd bega. Zulk een onverschillig spelen met de Doopsformule is zeker volkomen begrijpelijk, als men even weinig aan den Doop hecht, als groningers en modernen doen, maar historisch volstrekt onmogelijk bij een gemeente vol bezieling, die nog uit de Doopsgenade leefde en ze desgevorderd wist te bezegelen met den doop van haar kostelijkst bloed.

Men ziet, van den roem van wetenschappelijkheid, die men voor de nieuwmodische vertaling, voor dorst wenden, blijft al bitter weinig over. Eerst bleek ons, dat »TOT" den naam een wetenschappelijk onhoudbare vertaling is. Nu weer zagen we, dat de verklaring, die men voor de gewaande feil zocht, een volslagen gebrek verraadt aan historischen zin.

Intusschen hiermeê is het goed recht der gangbare vertaling nog niet bewezen. Het pleidooi voor de aloude vertaling eischt een afzonderlijk onderzoek. Zooveel slechts bleek ons, dat het voorzetsel, dat in den grondtekst gebruikt wierd, in ons Hollandsch zich door een reeks van voorzetsels laat overzetten, en dat het recht verstand van den samenhang en de woordschikking van onze eigen taal beslissen moet, welk dezer woorden in het onderhavig geval het zuiverst den zin van Jezus' woorden teruggeeft.

Lezen we Marcus 1 : 9 »dat Jezus van Johannes gedoopt werd *in* de Jordaan", dan zal het niemand in den zin komen schoolmeesterachtig te beweren, dat »doopen *tot* de Jordaan" het goede Hollandsch is. Staat in Hand. 2 : 38: »en een iegelijk van u worde gedoopt *tot* vergeving der zonden" dan zal wederom niemand het in den zin krijgen, te beweren, dat dit beter door

»*in* vergeving der zonde" ware vertaald. Zonder een vast inzicht in den zin der woorden en raadpleging van ons eigen spraakgebruik, is dus niets te beslissen.

Onderzoeken we daarom de beteekenis der woorden.

Twee meeningen stonden op godsdienstig gebied en staan nog altijd lijnrecht tegenover elkander. Er zijn er die meenen, dat de godsdienst daarin bestaat, dat wij Gode iets *toebrengen*, en er zijn er die leeren, dat de zaligheid juist omgekeerd is, een van God *ontvangen*. Voor de eersten gaat het godsdienstig leven op in hun eigen streven en pogen, zij zullen werken, zij zullen bereiden, zij zullen iets uit zichzelven doen, en voor die macht van het eigen werk zal de poorte des hemels zich ontsluiten. Bij de anderen daarentegen kan van 's menschen daad dan eerst sprake zijn, zoo er een daad Gods aan hun hart voorafging. Zij kennen God, niet wijl zij God ontdekt hebben, maar wijl God zich aan hen heeft geopenbaard.

Dat verschil van meening nu beheerscht ook de verklaring van Jezus' laatst vaarwel aan zijn jongeren.

Zoekt men het in den mensch, dan ligt de toebrenging der volkeren tot Jezus natuurlijk daarin, dat zij iets doen, dat zij iets op zich nemen, dat zij iets beloven, en iets van het hunne brengen aan den Heere. De Doop in verband met den Drieëenigen God kan op dat standpunt geen andere beteekenis hebben, dan dat de doopeling op zich neemt, den naam van dien God te belijden, dien naam te eeren, dien naam te prediken en door zijn daad groot te maken den »naam van Vader, Zoon en Geest." De doop komt dan hierop neer, dat men gedoopt wordt *tot de belijdenis* van dezen naam, en het is de zucht om deze beteekenis te hand-

haven, die tot de ongerijmde vertaling van »TOT" onze nieuwmodisch-Schriftgeleerden heeft verleid. De fout op hun standpunt bestaat slechts daarin, dat ze niet inzagen, hoe bij deze uitlegging de eenige zuiver Hollandsche en verstaanbare vertaling ware geweest: »*tot de belijdenis van den naam*" en dat wie met »*tot den naam*" genoegen neemt, niet weet wat vertalen is.

Zij die deze vertaling bestrijden, doen dit dus, omdat het daarin uitgedrukt godsdienstig standpunt hun door en door onwaar, onchristelijk en onschriftuurlijk dunkt. Er was, zoo gaf men voor, slechts een onbeduidende nietigheid in het spel. Voor u wellicht, o, wijzen onzer eeuw! maar niet voor de Gemeente van Jezus Christus, die lont rook bij uw zonderling drijven en maar al te spoedig het gevaar speurde, waaraan het wezen van haar geloof werd blootgesteld.

Het beginsel van den godsdienst uit den mensch, van den mensch *tot* God gaande, is het standpunt der heidenwereld, dat door de Schrift, het standpunt van het valsch Israëlitisme, dat door het Christendom, het standpunt van het onweergeboren hart, dat door al Gods kinderen als »ijdele vermoeienis des geestes," als de Tantalusarbeid van den zondaar, afgekeurd en veroordeeld wordt. Of wat meent gé? Is het dan niet de hooge levenspalm die ruischt door alle bladen der Schriftuur, dat niet van den mensch *tot God*, maar omgekeerd *van God* tot den mensch het heil, het licht, het leven is neergedaald? Ligt niet daarin juist de verkwikking en het zalige van Jezus' verschijning saamgevat als in een enkel brandpunt, dat »het gebod op gebod en regel op regel" en de eindelooze geestesvermoeienis van het Farizeïsme, in haar onvruchtbaarheid

veroordeeld wordt door Hem, die uit den hemel komt, van boven ons de kracht, van boven 't heil brengt, en niet wachtte tot wij Hem zochten, maar tot ons kwam, al ontving Hem ons geslacht met een kreet van bloeddorst en een roepen van: »Neem weg! Neem weg!?" En evenzoo, wat spelt de historie der Kerk van Christus anders, dan dat ze in haar beste tijden geen dwaling zoo welbewust, zoo hardnekkig heeft teruggedrongen, als het pogen van Pelagius en Arminius, die het *vrije* en *souvereine* van Gods genade verkorten wilden, om den weg weer te openen niet *van God* tot zijn schepsel, maar van den mensch *tot God!*

En toch, die poorte wil men ook thans weer in de Doopsformule ontsluiten. Men misvormt de beteekenis van »Vader, Zoon en Geest" tot er ten leste van het heilig mysterie der Drievuldigheid geen spoor meer herkenbaar is, en lost geheel het zinrijk woord des Heeren op in den vagen klank van »God". Dat laat men er nog in, dat wil men voorshands nog bijbehouden, mits de bepaling van wat die God zijn zal aan ons vernuft en onze vindingrijkheid verblijve; maar dit staat vast: de betrekking waarin men zich bij dien Doop tot den Almachtige zal stellen, moet hoe ook verklaard, hoe ook aan wisseling onderhevig, een komen van den mensch *tot God* blijven. Neen »IN den naam" is verouderd; »TOT den naam" moet het worden ook in onzen Doop.

Dit nu mag niet geduld, en uit onwrikbare overtuiging wagen we de profetie, dat zoo menig belijder van den Christus, die nu nog over dit verschil heenziet, bij ontwikkeling van het proces en voortzetting van het wetenschappelijk onderzoek, eindigen zal met

ook hierin den strijd voor het heilig pand te aanvaarden.

We gaan nog verder. De ure is aanstaande, dat men ook van moderne zijde deneigen misgreep erkennen zal. Men weet dat er een tijd is geweest, dat driest en stout beweerd werd: »In geheel de Schrift is geen spoor van Jezus' Godheid of de Verzoening door zijn bloed te ontdekken!" Omdat men van de Schrift zich nog niet los dorst te maken en toch deze heilige artikelen niet geloofde, moest men wel zoo lang en zoo behendig met het uitlegkundig ontleedmes manoeuvreeren, tot de vaneen gereten Schrift hun schijnbaar ter wille werd. Nu reeds zijn we zoover, dat elk wetenschappelijke moderne deze onhoudbare stelling opgeeft, het vroeger beweren zelf als ijdel geknutsel veracht, en er voor uitkomt: Deze dingen staan wel in de Schrift, maar wij gelooven ze niet!

Zoo nu zal het ook met de Doopsformule gaan! Zoodra slechts de laatste draad is afgebroken, die het leven huns harten nog aan den Doop verbindt, zoodra de positie van het oogenblik in geen halsbrekende uitlegkunde meer heil doet zoeken, zal waarheidszin en wetenschappelijke ernst ook op dit punt weer bij hun beste mannen bovenkomen, en zal het ridderlijk worden uitgesproken: Men had met dat ijveren voor »IN den naam" wel terdege gelijk!

Men versta ons wel. Er wordt onzerzijds niet ontkend, dat we ook »tot belijdenis van den naam enz." geroepen zijn, maar we ontkennen, dat het hiertoe komen kan, eer er een daad van Gods zij voorafging, en we staan hier niet bij de *tweede* maar bij de *eerste* schrede, bij het begin der toebrenging, *bij den Doop!*

III.

DE VOLHEID DER OPENBARING.

> Gaat henen, onderwijst alle volkeren, ze doopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.
> Matth. 28 : 19.

Niet het Doopsbevel, maar de Openbaring van het Drievuldig Wezen Gods staat in het Schriftwoord, dat ons bezig houdt, op den voorgrond. Dit spreekt reeds uit den aard der zaak. Op den voorgrond in ons woord treedt wat daarin nieuw, onverwacht, rijk aan inhoud is, terwijl het reeds bekende zich meer in de schaduw verliest. Komen er nu in dit laatst vaarwel onzes Heeren twee hoofdmomenten voor, 1°. de Doop en 2°. het noemen van den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, en stemt ieder toe, dat de Doop reeds allerwegen bekend, daarentegen het noemen van den Drieëenige bij zijn vollen naam nog nimmer gehoord was, dan zou reeds daarom de voorzichtigheid eischen, dat we meer in die Openbaring dan in dien Doop de eigenlijke strekking van Jezus' uitspraak zochten.

De Doop als zoodanig was niet nieuw. Zonder den ouden strijd over den proselietendoop te hernieuwen, mag men toch veilig zeggen, dat reeds vóór het optreden van Johannes den Dooper de indompeling in water, als ceremonie van inwijding en symbool van reiniging, in zwang was. Stellig weten we, dat de voorlooper des Heeren den Doop tot algemeene bekendheid in Israël gebracht had, en dat sinds zijn martelaarsdood in Machaera de heugenis van het Doopsel, althans in den kring van Jezus' jongeren niet teloor was gegaan, dat waarborgt ons de Doop door Jezus zelf ondergaan en die immers met zijn gedoogen, voortdurend door zijne jongeren toebediend werd. Het is dan ook aan geen redelijken twijfel onderhevig, of al de discipelen des Heeren waren reeds gedoopt, eer ze dit dusgenaamde Doopsbevel ontvingen; en gesteld ook al dat dit laatste woord door Jezus ware teruggehouden, toch zou ongetwijfeld de Doop, als inwijdingsacte, in praktijk zijn gebracht bij allen, die op de roepstem der apostolische prediking wilden toetreden tot het Koninkrijk Gods. Op zijn hoogst genomen, zou Jezus dus slechts een bestaand gebruik bestendigd, een reeds in zwang zijnde ceremonie voor zijn Koninkrijk hebben overgenomen en door zijn ondubbelzinnige verklaring een einde hebben gemaakt aan alle tegenspraak, die over de onmisbaarheid van het Doopsel onder zijne volgelingen kon rijzen. Zoolang echter nog een gevoel van het betamelijke en Gode-waardige onze uitlegkunde beheerschen mag, vragen we vrijmoedig, of men zulk een matte herhaling een stoffe voor zoo heilig en plechtig oogenblik durft noemen, en of men, met ons, in het laatste oogen-

blik van samenzijn, in het jongste woord door den Zone Gods tot zijn jongeren gesproken, of men aan het einde der Openbaring genaderd, en als ware het met den Christus, in wien die openbaring voleind wierd, op de uiterste spitse van Gods heiligen berg geklommen, om den laatsten, volsten, hoogsten en reinsten klank te beluisteren, waarin het slotamen van geheel die Openbaring zal gegeven worden, niet iets anders, wichtiger en meer indrukwekkend verwacht dan de overneming voor zijn Koninkrijk van een reeds bestaand gebruik.

Dat we hierin ons werkelijk niet vergissen toont schier elk woord van Jezus' uitspraak. Hij bereidt er zijn jongeren op voor, dat de last hun op te dragen voortvloeien zal uit de machtsvolheid waarmeê Hij op aarde en in den hemel is bekleed: »Mij", zoo sprak Hij, »is gegeven alle macht in hemel en op aarde!" En krachtens die autoriteit, gebruik makende van die Hem verleende volmacht, geeft Hij thans voor het eerst aan zijne jongeren een bevel, dat dusver nog steeds was teruggehouden, ja waarvan eer het tegendeel hun was voorgelegd: »Nu mochten ze uitgaan om er tot zijn Koninkrijk te noodigen *uit alle volken!*"

Dusver niet.

Integendeel. Hoog had de muur der afscheiding tusschen Israël en de volken moeten rijzen, niet door het fanatisme der Joden, maar door 's Heeren eigen last, dien Hij aan Israël gegeven had. Die afscheiding tusschen Israël en de volken is dan ook door Jezus en zijn jongeren, tot op zijn hemelvaart, strengelijk geëerbiedigd. Het opnemen van een enkelen vreemdeling in den kring zijner beweldadigden bewijst hier-

tegen niets. Slechts onbekendheid met den heiligen en liefderijken zin der Mozaïsche wetgeving kan doen vermoeden, dat reeds hiermeê de Oude Bedeeling doorbroken was. Die afscheiding was niet een kwaad, maar een goed, niet tegen Gods wil, maar door Hem zelven verordend, en het is dienovereenkomstig, dat we Jezus tot de Sidonische hooren zeggen: »Het is ons niet geoorloofd, het brood der kinderen te nemen en den hondekens voor te werpen," en even scherp bij de eerste uitzending zijn jongeren hooren toeroepen: »Gij zult *niet* heengaan op den weg der heidenen en gij zult *niet* ingaan in eenige stad der Samaritanen, maar gaat veel meer heen tot de verloren schapen van het huis Israëls!" wordt nu bij de tweede uitzending deze beperking niet herhaald, maar veeleer opgeheven, komt voor de waarschuwing: »Gaat *niet* op den weg der heidenen!" thans de last in stede: »Gaat henen *tot alle volken!*" dan hebben we hier dus werkelijk iets nieuws, eene afwijking van het vroegere, waartoe alleen zijn onbeperkte machtsvolheid den Christus het recht kon geven, en wat dus met het onmiddellijk voorafgaande uitmuntend overeenstemt.

Zou men allicht geneigd zijn, dit nieuws thans gering te schatten en onder het bijkomstige te rangschikken, men late zich dan door Paulus gezeggen, dat men slechts uit gebrek aan doorzicht in het geheel der Openbaring tot zoo onware voorstelling komen kan. Voor hem lag hierin juist de ontsluiering der diepste verborgenheid, waarop hij in schier al zijn brieven terugkomt. Dat het heil, vroeger alleen *aan Israël* toebeschikt, nu ook *voor de volken* zijn zou, was hem het uitnemendste der Openbaring. »Deze verbor-

genheid," zoo roept hij uit, »die in andere eeuwen den kinderen der menschen niet is bekend gemaakt, maar nu is geopenbaard aan zijn heilige apostelen door den Geest, namelijk dat de heidenen zijn medeërfgenamen en van hetzelfde lichaam en mededeelgenooten zijner beloften in Christus door het Evangelie!"

Hieruit blijkt dus overtuigend, dat we werkelijk met dit woord aan de spitse der Openbaring staan. In Israël werd een werk Gods gewerkt; de vraag was slechts: was dit een eigen werk aan Israël, of wel een werk dat door Israël voor de menschheid werd bereid? Stellig het laatste. Israël was slechts drager dier Openbaring, ze was niet voor Israël in zijn afzondering maar voor de menschheid met Israël als haar kroon bestemd. »Zij hebben de beloften niet verkregen, opdat ze zonder ons niet zouden volmaakt worden!" Al wat te voren geschreven is, is niet om hunnent- maar »om onzentwil geschreven, opdat wij door vertroosting der Schrift hoop hebben zouden!" De Openbaring van Israël was dus slechts voorbereidende, en eens moest er een ure komen, dat de rijke garven van dat korenveld werden weggedragen, om te worden opgetast in de schuren; of wil men zonder beeldspraak: eens moest die Openbaring haar eindpaal bereiken, om dan niet langer tot Israël beperkt te blijven, maar, als doel van haar verschijning, uit te vloeien naar de bedding der volkeren. Het is als sprak de Heere: »Ziehier, mijn jongeren! dan de eindpaal van Israëls weg bereikt; was dusver het heil aan Israël gebonden, thans gaat het tot allen uit. Voltooid is de Openbaring door God den zondaar gegeven, en daarom, bepaalt u thans niet meer tot de verloren

schapen van het huis Israëls, maar gaat heen, onderwijst alle volken!"

En vraagt men wat dan die Openbaring was door Jezus in dit heilig oogenblik gegeven, dan antwoorden we zonder aarzeling: Met dit woord is voor het eerst de algeheele ontsluiting gegeven van de geheimenis der Drieëenigheid! Nog nooit was dusver de »Naam van Vader, Zoon en Geest als de naam onzes Gods uitgesproken, nog nooit, zelfs niet door Jezus, in die volledigheid, met die doorzichtigheid, het drietal Namen bijeengevoegd, in wier dooreenvlechting voor 's Christens hart de heiligste melodie ligt, wier tonen ons toevloeien uit de diepten des Eeuwigen. Nu eens de ontsluiering gegeven is, moge men van achteren de sporen van Gods Drievuldig Wezen tot de eerste bladzijden der Schrift weten aan te wijzen. Men moge toegeven, dat ook de vromen des Ouden Verbonds iets van deze heilige geheimnis vermoed en op hunne wijze gestameld hebben. Vooral bij den profeet Jesaia moge men reeds zoo heldere openbaringen vinden, dat we schier vragen, waarom hij den vollen Naam des Drieëenigen niet boven elk hoofddeel zijner Godspraken geschreven heeft, — dit blijft niettemin vast staan: uitgesproken is hij door niet één der oude Godsmannen, zelfs niet door Jezus in zijn eerste leven; en zoekt ge in de Heilige Schrift de eerste plaats, waar de Naam des Drieëenigen u met vollen luister tegenschittert, dan is het op den Berg der olijven, hier, bij Jezus' hemelvaart, hier aan den eindpaal der Openbaring, dat Hij met één klank de volheid der gansche Openbaring uitspreekt: DEN NAAM DES VADERS EN DES ZOONS EN DES HEILIGEN GEESTES!"

Dat niet de instelling van den *Doop*, maar het geven van die *Openbaring* hoofddoel van Jezus' woord is, heeft reeds Calvijn en hebben, op zijn voetspoor, alle mannen van geestelijken zin gevoeld. Ziehier wat de groote hervormer op Matth. 28: 19 aanteekent:

»Deze plaats leert, dat de volle en doorzichtige kennisse van God, die onder de wet en de profeten slechts zwak was afgeschaduwd, eerst door het Koninkrijk van Christus tot onbeperkte doorbreking gekomen is. De ouden zouden God wel nooit hun *Vader* genoemd hebben, zoo ze de vrijmoedigheid hiertoe niet aan den *Christus* ontleend hadden. En evenzoo werd door hen eenstemmig beleden, dat de Heere zijn kracht niet werkt dan door den *Heiligen Geest*. Eerst nu echter is door het Evangelie de Heere onze God veel klaarder en doorzichtiger in zijn *Drievuldig Wezen* geopenbaard!"

IV.

HET INGAAN IN HET VERBOND.

In den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.

Matth. 28 : 19.

Over de ver reikende strekking van Jezus' woord kan, dunkt ons, na het gezegde niet wel twijfel bestaan.

De Openbaring der Heilige Schrift vormt één geheel, dat organisch samenhangt en zich steeds verder ontwikkelt. Met de Paradijsbelofte aangevangen, klimt ze allengs uit de vlakte op, om zich het eerst in het leven der patriarchen zichtbaar te verheffen, reeds in de Openbaring door Mozes aan Israël gegeven haar schitterend hoogland te bereiken, en voorts in de majestueuse gestalten van David en Jesaia nog hooger opgebogen, reeds van verre het opduiken der hoogste spitse te doen vermoeden, waarin geheel de groep der Openbaringen zou worden voleind. Die toespitsing der Openbaring nu is in den Zone Gods gegeven. Stak de kruin der profetie en psalmodie reeds boven Mozes'

hoogland uit, zeer verre nog boven die alle verheft zich de gestalte van den Christus. Hoewel wortelend in de berggroep waaruit Hij oprijst, vormt toch zijn indrukwekkende gestalte een rotsgebergte, dat op zich zelf ligt en, zich hemelhoog boven het omliggend gebergte verheffend, geheel Israëls hoogland overschaduwt. Toch heeft ook die rotspunt een spitse, toch is er ook in de Openbaring, door Hem gegeven, een hoogtepunt, waarin alle lijnen samenvallen, een voltooiing, waarheen al het voorafgaande streeft, een spitse, die als het uiterste der hoogtepunten geheel die Openbaring kronen zal. Het is die spitse nu die bereikt is, als de Openbaring van Jezus' lippen vloeit, dat de rijkste, de volste, de heerlijkste Naam des Eeuwigen, de Naam is van: »*Vader, Zoon en Heiligen Geest.*"

De *voltooiing* doet al het *voorbereidende* ten einde spoeden. Daarom kan de hoogste Openbaring niet gegeven worden, zonder dat Israëls afgezonderd volksbestaan tevens een einde neemt. De Openbaring van den Drieëenige wordt daarom onmiddellijk voorafgegaan door het gebod, om zich van nu voortaan niet meer uitsluitend tot Israël, maar tot »alle volken" te wenden. Met het bereiken van de spitse der Openbaring valt tevens de slagboom, die voorheen Israël en de volkeren scheidde.

Daarbij blijft het intusschen niet. In heiligen zin is de Hoogepriester onzer zielen practisch bij uitnemendheid. Niet om de loutere verkondiging der waarheid, maar om het schitteren van die waarheid in der menschen harten is het Hem te doen. Hem volstaat geen afgetrokken meêdeeling, dat het Goddelijk Wezen drieëenig in zichzelf bestaat. Die openbaring is niet

een ledige vorm, maar rijk aan inhoud. En die inhoud is heil voor het hart, is balsem voor de wonde, is troost voor de weenende ziel. Niet slechts de beken moeten dus vlieten en de bergstroom des heils nederruischen van de hoogtepunten des eeuwigen lichts, maar ook de bedding moet gegraven en het spoor geteekend, waarlangs die stroomen des levens het arme menschenhart zullen toevloeien. De Hoogepriester zoekt zijn verlosten, de goede Herder de schapen zijner weide, en dan eerst vaart Hij ten hemel, als de toestrooming van de wateren des levens hun verzekerd is.

Vandaar de instelling des *Doops*.

De Doop is een Sacrament, en in dat Sacrament de kiem en wording der Kerk gegeven, die als verkondigster van blijde boodschap onder de volken zal uitgaan, en als uitdeelster der heilschatten haar tent zal opslaan onder de volken.

Er gaat van 's Heeren wege een Doopsbevel uit in *dubbelen* zin.

Twee lichtpunten, we zagen het, vallen in de spitse der Openbaring saâm: 1°. de kennisse Gods wordt tot haar hoogste volkomenheid opgevoerd, en 2°. die kennisse Gods wordt, met opheffing van Israëls uitsluitende bevoorrechting, ten erfdeel gesteld voor »*alle volken.*"

Beide nu zijn in het Doopsbevel vereenigd.

Israëls verbond was in het bloed der *Besnijdenis* gegrondvest. Die besnijdenis heft de Christus op, door als inwijdings-sacrament voor de »Gemeente aller volken" met verzwijging van Israëls ceremonie, uitsluitend te verordenen *den Doop*.

En evenzoo. De Doop, door Hem verordend, zal inwijdings-sacrament zijn, niet in de Godsopenbaring

aan de patriarchen, niet in die aan Mozes, niet in die aan de profeten geschonken, maar onmiddellijk de volkeren overleiden in de volle *Godsopenbaring van den Drieëenige*: men moest ze doopen in die Openbaring Gods, die gegeven was door »*den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.*"

Drie denkbeelden vallen hierin saâm: 1o. men wordt door dit Sacrament gedoopt, gedompeld, in dat leven Gods, dat door de Openbaring van dezen Naam ontsloten is; 2o. men wordt in dit Sacrament geheiligd krachtens de autoriteit daartoe van den Drieëenigen God ontvangen; en 3o. men wordt door dit Sacrament tot belijdenis van den Drieëenigen Naam verplicht.

Het *eerste* is de hoofdzaak. De »*Naam Gods*" beteekent, gelijk men weet, naar luid der Heilige Schrift niet een klank, niet een vorm, niet een merkteeken ter onderscheiding, maar het Wezen, het Leven Gods zelf, voor zoover Hij zich aan zijn schepselen heeft geopenbaard. De »Naam van Vader, Zoon en Geest" dient derhalve ter aanduiding van die heilige levenssfeer, van dat afgezonderd levensterrein, waar het licht des Eeuwigen uitstraalt, en zijn Goddelijke krachten werken.

De heiden, die tot Christus komt, moet dus op dit levensterrein worden overgezet, en wordt daartoe gedoopt, gedompeld, in die heilige levenssfeer, die door Gods genade op deze zondige wereld is nedergedaald. De Doop brengt hem met die levenssfeer der genade niet maar in aanraking, niet maar in gemeenschap, maar plaatst er hem in over, dompelt er hem in. Wat straks door de jongeren zal beleden worden: »Wij zijn overgegaan uit den dood in het leven," of zal gejubeld worden: »Die ons getrokken heeft uit de

duisternis tot zijn wonderbaar licht," is dus volkomen hetzelfde, als wat hier in het Doopsbevel wordt uitgesproken. Dáárdoor zullen de volkeren tot Jezus' discipelen worden, dat men ze overzet uit hun heidensche levenssfeer in de sfeer der genade, in den Naam des Drieëenigen Gods. De »Naam" Gods, d. i. zijn geopenbaard Leven, is daarbij de *sfeer*, het *element*, waarin men gedompeld wordt. Door te zeggen: »*Tot* den Naam," zou men dus wel *tot aan* die levenssfeer, maar niet er *in* gebracht worden: niet *in* het Koninkrijk zijn, maar hoogstens het zich hooren toevoegen: »Gij zijt niet verre van het Koninkrijk Gods!"

Wil men nog ten overvloede een ander woord van Jezus ter staving van deze opvatting, men sla dan hoofdst. 18 : 20 van ditzelfde Evangelie op. In het Grieksch staat daar letterlijk hetzelfde als in het Doopsbevel. En wat lezen we daar? »Waar twee of drie *in mijnen naam* te zamen zijn, *daar ben ik in hun midden.*" — Wat is nu samen zijn *in* Jezus' naam? Is dit: *Hem belijden?* Stellig niet. Belijden is tegenover derden. Is dit: *op zijn bevel?* Even stellig neen. Het meest vrije samen komen in Jezus' naam is bedoeld. Dan wellicht: *om van Hem te spreken?* Ook dit niet. Men kan in Jezus' naam samen zijn, ook al vloeit geen woord van onze lippen. Neen, in Jezus' naam *saamgevoerd zijn* 1), gelijk er letterlijk staat, beteekent:

---

1) De Hebreeuwsche vertaling zou zijn: בשם האב והבן ורוח הקדש. טבלו אחם. Dit בשם nu kan beide beteekenen: 1o. dompelen, doopen *in* den naam, en 2o. bekleed met de autoriteit van Vader, Zoon en Geest. Zie van het eerste een voorbeeld Gen. 37 : 31: *„en zij doopten den rok in het bloed"* (בדם), en van het andere 1 Sam. 17 : 45: *„ik kom tot u in den naam van den Heere der heirscharen"* (בשם).

»Waar twee of drie, elk van uit zijn levenssfeer, overgebracht worden in mijnen naam, zoodat ze nu ook in mijnen naam zijn, daar ben Ik in hun midden." Men behoeft overigens Paulus' brieven slechts op te slaan, om deze altijd weerkeerende beteekenis van: *het zijn in Christus* als om strijd bevestigd te zien.

Toch sluit dit de *tweede* beteekenis niet uit. Men wordt in die nieuwe levenssfeer overgebracht, niet door eigen initiatief, maar door de geestelijke trekking, die in Woord en Geest van die levenssfeer uitgaat en ten leste onweerstaanbaar blijkt. Zeer zeker ligt in Jezus' woord dus ook het denkbeeld opgesloten, dat de machtsvolheid tot deze daad van den Drieëenige uitgaat en men gedoopt wordt op last, op autoriteit en gezag van »Vader, Zoon en Geest." Het Hebreeuwsche taaleigen 1), dat zijn aderen ook door het Grieksch des Nieuwen Testaments heeft gevlochten, laat deze opvatting alleszins toe.

Eindelijk dient ook op *derde* beteekenis gelet: Eenmaal op dat nieuwe levensterrein overgezet, is men tot belijdenis van »Vader, Zoon en Geest" geroepen. — Niet alsof dit in de bewoordigen zelve lag uitgedrukt. Dit ontkennen we ten stelligste. Maar staat het eenmaal vast, dat de kennisse Gods nooit tot den zondaar komt, zonder den eisch met zich te brengen, dat hij den aldus gekenden God eeren, aanbidden en belijden zal, dan is het onmogelijk, in die sfeer van Godsken-

---

Wijl de woorden door Jezus niet in het Grieksch, maar in het Arameensch gesproken zijn, dient hierop gelet.

1) De woorden: *„in den Naam"* kunnen in het Latijn op twee wijzen overgezet: *„in nomen,"* beteekent een *beweging* naar den naam, *„in nomine"*, een *ruste* in den naam.

nis te worden overgezet, zonder dat de gehoudenheid tot die belijdenis vanzelf gegeven is.

We weten wat men tegen deze uitlegging inbrengen zal en ingebracht heeft. Men zal vragen: »Wat is dan nu in Matth. 28 : 19 gegeven? Het bevel om de volkeren tot den Drieëenige te brengen, of de instelling van het Sacrament, waardoor deze toebrenging wordt ingewijd?" Zonder aarzelen antwoorden we hierop: *beide*. De waan, alsof elk woord slechts één zin zou mogen hebben, gaat reeds bij zinrijke schrijvers onder menschen niet door. Hoeveel te minder dan in de Heilige Schrift, waar zich gedurig de persende volheid der goddelijke gedachte in de engheid van het menschelijk woord samendringt. De daad zelve der toebrenging en het Sacrament der inwijding zijn zeer zeker te onderscheiden. Slechts vergete men deze twee niet. Vooreerst, dat het Sacrament niet slechts een ceremonieel teeken van die toebrenging, maar haar feitelijk begin is. En ten andere, dat de nauwer verbinding, ja schier ineensmelting van het levensfeit en het levensteeken hier juist volkomen op haar plaats is, waar met de spitse der Openbaring de hoogste harmonie tusschen de innerlijke levenswerking en het uitwendig symbool geboden is.

Wil men een vingerwijzing ter verklaring van het: *in nomine* 1) men lette dan op het verschil der eerste en der latere perioden. De heiden werd *van buiten af* in de Christelijke levenssfeer gedragen. Het geboren Christenkind werd gedoopt in het element *waarin hij zich reeds bewoog*.

---

1) *συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομα*

Genoeg, de Christelijke Kerk heeft dit laatste woord van Jezus aan zijn jongeren, als het heilig stichtingstestament der Gemeente met hoog gestemde vreugde en heiligen eerbied aanvaard.

Uit alle volken heeft ze haar rijen verbreed en haar slagorden verdiept en de veelheid der geloovigen vermenigvuldigd.

Den »*Naam van Vader, Zoon en Geest*" heeft ze als hoogheilig merkteeken op de welving van haar poorten geschreven, door de belijdenis van den Drieeenige heeft ze zich van al het niet Christelijke onderscheiden en aan den Naam van Vader, Zoon en Geest is het onderwerp voor haar lied, de inhoud voor haar prediking, ja zelfs de stoffe voor haar heilige godgeleerdheid ontleend. Zoozeer zelfs heeft ze zich in den rhytmus van dezen driemaal heiligen Naam verdiept, dat al haar leven en streven zich eeuw in eeuw uit aan dezen rhytmus gebonden hield.

Eindelijk, ze heeft *gedoopt*. Het Sacrament des heiligen Doopsels is haar de grondzuil van haar eigen stichting geworden, en waar ooit de naam van Christus genoemd werd, heeft zich steeds om dit heilige Sacrament de Gemeente des Heeren verzameld.

Ze heeft bij dien Doop, onder de leiding des Heiligen Geestes, het testamentaire woord des Verlossers, zijn laatst vaarwel en zijn hoogste Openbaring tevens, als Sacramenteele bewoording in zwang gebracht, niet als magische klank die tooverend de kracht des Doopsels werken zou, maar als plechtig getuigenis van de overvloeiende levensvolheid, die in dit zinrijk woord, in dit zegel des Verbonds lag saamgevat.

Zoo zijn dus Jezus' eigen woord en het Sacramen-

teele woord der Kerk ineengevloeid. Door de Kerk aller eeuwen saamgevoegd, kunnen ze slechts door een strooming die *tegen* de Kerk indruischt, worden gescheiden.

Het zijn lapidaire woorden geworden in monumenteelen stijl 1), op de poorte der Christelijke Kerk uitgesneden.

En daarom, wie ook slechts één harer letteren schenden durft, schendt die poort zelve, en heeft uit ongerechtigheid of overmoed zich vergrepen aan ons heerlijk heiligdom, aan de heiligheid des Verbonds.

---

1) *Lapidaire* of *monumenteele* stijl is de schrijftrant dien men voor opschriften op grafsteenen, gedenkzuilen of monumenten bezigt. Men bedoelt er meê, een stijl waarin elk woord gewikt en gewogen is, wijl op het steen geene verbetering van fouten, zonder schade, kan worden aangebracht.